

Författningskommentar

1 kap. Inledande bestämmelser

Tillämpningsområde

1 §

Denna lag innehåller bestämmelser om utbildning inom skolväsendet som anordnas av det allmänna eller av enskilda.

Skolväsendet omfattar följande skolformer:

- förskola*
- förskoleklass*
- grundskola*
- grundsärskola*
- specialskola*
- sameskola*
- gymnasieskola*
- gymnasiesärskola*
- kommunal vuxenutbildning*
- vuxenutbildning för utvecklingsstörda*
- svenskundervisning för invandrare*

I skolväsendet ingår också utbildning i fritidshem som komplement till förskoleklassen och de skolformer i vilka skolplikt kan fullgöras.

I 17 kap. finns bestämmelser om utbildning och annan pedagogisk verksamhet som bedrivs i stället för utbildning inom skolväsendet. För sådan verksamhet gäller bestämmelser i denna lag i den omfattning detta framgår av särskilda bestämmelser.

I paragrafen som är ny anges lagens tillämpningsområde.

Första stycket markerar att utbildning inom skolväsendet kan anordnas både av det allmänna och av enskilda. Termen skolväsende blir det samlade begreppet för samtliga skolformer i skol-

lagen. Av bestämmelsen i tredje stycket framgår vidare att även utbildning i fritidshem ingår i skolväsendet.

I *andra stycket* räknas upp samtliga skolformer som ingår i skolväsendet. Förskola föreslås som ny skolform. Särskolan delas upp i två skolformer, nämligen grundsärskola och gymnasiesärskola.

Enligt nu gällande skollag är begreppet skolform reserverat för utbildning inom det offentliga skolväsendet. Såvitt gäller utbildning för vilken enskild huvudman svarar används i nuvarande lag t.ex. formuleringen ”skola vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som ges i respektive skolform inom det offentliga skolväsendet”.

Enligt kommitténs förslag gäller inte längre denna begränsning utan i princip skall samma regelsystem gälla såväl för utbildning som har offentlig huvudman som utbildning som har enskild huvudman. Utbildning i samtliga skolformer som riktar sig till barn och ungdom kan därför till skillnad från nuvarande ordning anordnas antingen av det allmänna eller av enskilda. Varje skolform regleras i ett särskilt kapitel i skollagen. Reglerna i ett sådant kapitel kompletteras med läroplaner för de olika skolformerna samt såvitt gäller flertalet skolformer av särskilda skolformsförordningar.

Som antytts ovan framgår av *tredje stycket* att fritidshem, som enligt gällande skollag omfattas av den särskilda regleringen för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, ingår i skolväsendet såsom komplement till förskoleklass och skolformer inom vilka skolplikt kan fullgöras.

I *fjärde stycket* anges att vissa bestämmelser i lagen också gäller sådan utbildning eller sådan pedagogisk verksamhet som bedrivs istället för utbildning inom skolväsendet. Det gäller verksamheter i form av familjedaghem, öppen förskola och öppen fritidsverksamhet liksom sjukhusundervisning, utbildning vid resurscenter och vid fristående skolor samt undervisning vid särskilda ungdomshem och fullgörande av skolplikt på annat sätt. Med fristående skolor avses enligt kommitténs förslag skolor med enskild huvudman utanför skolväsendet och som inte är offentligt finansierade.

Dessa verksamheter regleras i 17 kap. Utöver bestämmelserna i 17 kap. gäller för dessa verksamheter också vissa andra föreskrifter i lagen. När så är fallet framgår direkt av bestämmelserna. Det gäller t.ex. vissa bestämmelser i kapitlet om tillsyn (18 kap.) och i kapitlet om överklagande (20 kap.).

Utanför regelsystemet faller högskoleutbildning och annan frivillig utbildning i olika former som inte regleras i skollagen.

Definitioner

2 §

I denna lag avses med

- elever: barn, ungdomar och vuxna som deltar i utbildning enligt denna lag,*
- undervisning: sådana målstyrda processer som under lärares ledning syftar till inhämtande av kunskaper och värden,*
- skolenhet: av skolhuvudman organiserad enhet omfattande verksamhet i en eller flera skolbyggnader som ligger nära varandra och till enheten knuten verksamhet som inte bedrivs i skolbyggnad,*
- enskild: bolag, förening, stiftelse, registrerat trossamfund och enskild individ.*

Paragrafen är ny och innehåller definitioner av vissa begrepp som används i skollagen. Begreppen har närmare behandlats i avsnitt 5.5.

Övergripande mål

3 §

Utbildningen syftar till att ge kunskaper och färdigheter samt att främja en allsidig personlig utveckling och en livslång lust att lära.

Utbildningen syftar också till att i samarbete med hemmen främja barns och ungdomars harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar samt att ge vuxna möjlighet till en stärkt ställning i arbetslivet och i det kulturella och politiska livet.

Utbildningen skall vidare främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden samt respekten för vår gemensamma miljö. Den skall också ge eleverna ett historiskt och ett etiskt perspektiv.

I paragrafen fastslås vissa grundläggande mål för utbildningen som är av betydelse både för den enskilda individens utveckling och för samhällsutvecklingen. De mål som anges i första och tredje stycket gäller alla elever medan det andra stycket uttrycker mål som är specifika för utbildningen för barn och ungdom respektive vuxenutbildningen.

De mål som anges i paragrafen är liksom idag förhållandevis allmänt formulerade och vid sidan av deras symbolvärde avser de

främst att tjänstgöra som en grundval för tolkningen av andra mer konkret utformade bestämmelser.

I den föreslagna paragrafens *första stycke* anges bl.a. att utbildningen skall ge kunskaper och färdigheter och främja en allsidig personlig utveckling. Bestämmelsen, som delvis har sin motsvarighet i 1 kap. 2 § nuvarande skollag, avses gälla alla skolformer. Genom att i paragrafen lyfta fram både elevernas kunskapsutveckling och allsidiga personliga utveckling poängteras att dessa är varandras förutsättningar och lika viktiga i utbildningen av alla elever oberoende av ålder.

Uttrycket ”kunskaper och färdigheter” används i nuvarande skollag och förekommer också bl.a. i högskolelagen. Uttrycket har i den föreslagna bestämmelsen bibehållits trots den delvis annorlunda begreppsindelning som kommit till uttryck i läroplanerna. Där framhålls att kunskap kommer till uttryck i olika former: fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet, dvs. färdighet innefattas i begreppet kunskap. De fyra kunskapsformerna förutsätter och samspelar med varandra enligt läroplanerna och undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen.

Det mål för utbildningen som anges i första ledet av *andra stycket* gäller endast utbildning för barn och ungdom. Bestämmelsen motsvarar del av 1 kap. 2 § andra stycket i den nu gällande skollagen. Det mål som läggs fast i bestämmelsen – att i samarbete med hemmen främja en harmonisk utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar – ger uttryck för den fostrande roll som skolan har tillsammans med elevens föräldrar och kan av förklarliga skäl inte gälla vuxna elever.

För vuxenutbildningen har istället behållits målet att utbildningen skall ge vuxna elever möjlighet till en stärkt ställning i arbetslivet och i det kulturella och politiska livet. Detta mål läggs fast i andra ledet av samma stycke. Bestämmelsen motsvarar delvis 1 kap. 9 § i nuvarande skollag. Det har inte ansetts påkallat att på sätt som idag särskilt i målbestämmelserna i det inledande kapitlet i skollagen ange att vuxna skall få tillfälle att i enlighet med sina individuella önskemål komplettera sin utbildning och att härigenom främst de som erhållit minst utbildning skall få möjlighet att stärka sin ställning. Dessa formuleringar har därför inte förts över till bestämmelserna om övergripande mål i skollagen.

I *tredje stycket* anges att utbildningen skall utgå från vissa övergripande perspektiv; ett internationellt perspektiv, ett miljöperspektiv, ett historiskt och ett etiskt perspektiv. Denna bestämmelse

är ny i skollagen men i läroplanerna Lpo 94 och Lpf 94 anges uttryckligen att det i all undervisning är angeläget att anlägga dessa övergripande perspektiv.

Genom att en bestämmelse av detta slag tas in i skollagen understryks att frågor t.ex. om internationell förståelse och solidaritet eller om miljön inte endast behandlas inom en kurs eller ett ämne eller utgör en lärars ansvar. Detta mål gäller undervisningen i alla ämnen och är därmed alla lärars ansvar i lika hög grad som de grundläggande värdena, se följande paragraf.

4 §

All utbildning skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar såsom människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet människor emellan.

Var och en som verkar inom utbildningen skall främja aktning för varje människas egenvärde och aktivt motverka alla former av kränkande behandling.

Liksom i nuvarande skollag fastslås i en av de inledande bestämmelserna vissa grundläggande föreskrifter för hur verksamheten skall utformas.

I *första styckets* första led läggs fast att verksamheten i skolan skall utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Bestämmelsen har delvis sin motsvarighet i bl.a. nuvarande 1 kap. 2 § tredje stycket skollagen. I det andra ledet räknas därefter upp de grundläggande värden som utbildningen skall förmedla, gestalta och förankra hos eleverna. De värden som här anges utgör de centrala värdena i den värdegrund som vårt samhälle vilar på. De finns idag angivna i läroplanerna. Med hänsyn till att en av skolans viktigaste uppgifter är att förmedla och påverka eleverna att omfatta dessa värden har ansetts att de bör komma till klart uttryck även i skollagen.

Det har inte ansetts nödvändigt att i bestämmelsen på sätt som idag också framhålla att var och en som verkar i skolan skall främja respekten för vår gemensamma miljö och jämställdheten mellan könen. Av den föreslagna bestämmelsen i 3 § framgår att ett miljöperspektiv skall anläggas i utbildningen. Vidare upptas jämställdhet

mellan kvinnor och män i bestämmelsen om grundläggande värderingar i paragrafens första stycke.

Bestämmelsen i *andra stycket*, som också har sin motsvarighet i bl.a. 1 kap. 2 § tredje stycket befintlig skollag, har behandlats utförligt i avsnitt 11.2. Med uttrycket ”var och en som verkar inom utbildningen” avses liksom idag skolans personal, dvs. anställda och andra som har uppdrag inom skolan. Eleverna har självklart ett ansvar för att inte utsätta någon person för kränkande behandling. Den föreslagna bestämmelsen begränsas dock liksom idag till skolans personal, då ett så långt gående ansvar som lagen föreskriver, dvs. att både förebygga, upptäcka och motverka t.ex. mobbning, inte kan åläggas en elev.

Bestämmelser som anger mål för utbildning enligt skollagen finns förutom i förevarande paragraf också i de inledande bestämmelserna i skolformskapitlen samt i läroplaner, kursplaner och program mål.

5 §

Utbildningen i en offentlig skola skall vara icke-konfessionell.

En enskild skola kan, inom ramen för vad som sägs i 3 och 4 §§, ha en konfessionell inriktning.

Första stycket återfinns idag i läroplanerna. Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen. Då värderingar redovisas, skall det alltid framgå vem det är som står för dem. Den offentliga skolan skall vara konfessionsfri.

Andra stycket motsvarar 9 kap. 2 §, andra stycket nuvarande skollag.

I Europakonventionen anges att ingen får förvägras rätten till undervisning. Staten skall respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse (artikel 2 i första tilläggsprotokollet).

Sverige uppfyller sin del av denna konvention genom att tillåta enskilda skolor att ha en konfessionell inriktning. Det finns en grundläggande skillnad mellan att gå i en offentlig skola och att välja en enskild skola med konfessionell inriktning. Att välja en konfessio-

nell skola är frivilligt. Föräldrarna gör ett medvetet val för att tillförsäkra sitt barn en utbildning och en fostran på religiös grund.

De grundläggande och demokratiska värderingarna som utgör skolans värdegrund måste dock även enskilda skolor med konfessionell inriktning omfatta utan inskränkningar. Den konfessionella inriktningen av utbildningen skall vara förenlig med de grundläggande demokratiska värderingarna.

Nytt är att bestämmelsen även omfattar enskild förskola.

6 §

När åtgärder rör barn skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver.

Barnets inställning skall så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya och tar sin utgångspunkt i artikel 3 och artikel 12 i barnkonventionen. Med begreppet barn avses här, liksom i barnkonventionen, personer under 18 år. Att i lagtexten uttryckligt ange denna åldersgräns har inte ansetts nödvändigt.

I *första stycket* kommer en av barnkonventionens grundläggande principer, principen om barnets bästa (artikel 3) till uttryck. I artikeln stadgas att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn. Varken förevarande bestämmelse eller barnkonventionen ger någon direkt vägledning om vad barnets bästa innebär.

Frågan om vad som är barnets bästa diskuterades inte under utarbetandet av barnkonventionen. Inte heller FN:s barnkommitté, den kommitté som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen, har diskuterat kriterier för hur barnets bästa skall bedömas generellt. Däremot har FN:s barnkommitté i sina uttalanden lagt vikt vid att konventionen skall ses som en helhet och att vid bedömningen av barnets bästa skall särskilt hänsyn tas till icke-diskrimineringsprincipen (artikel 2), barnets rätt till utveckling (artikel 6) och barnets rätt att komma till tals (artikel 12). Enligt Barnkommittén, den kommitté som gjort en översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till bestämmelserna i barnkonventionen, är en av de viktigaste dimensionerna av principen om barnets bästa att det i varje beslut som berör ett eller flera barn måste göras

en förhandsprövning, dvs. konsekvenserna av olika beslutsalternativ för barnet eller barnen bör bedömas innan beslutet fattas.

Den nu föreslagna bestämmelsen markerar att ett barnperspektiv måste anläggas inför alla beslut och åtgärder som rör barn. Barnets bästa behöver inte alltid vara utslagsgivande men – såsom framhålls i regeringens proposition Strategi för att förverkliga Barnkonventionen (prop. 1997/98:182) skall en bedömning av barnets bästa ”alltid ligga med och väga tungt i vågskålen. I de fall andra intressen tillåts väga tyngre, krävs att beslutande myndigheter kan visa att sammanvägning av relevanta intressen i det enskilda fallet gjorts”.

Bestämmelserna i *andra stycket* motsvarar i huvudsak artikel 12 i barnkonventionen. Enligt denna är det barnets absoluta rättighet att få komma till tals i alla frågor som berör barnet. Konventionen ställer inte upp någon begränsning i förhållande till barnets ålder eller till nyttan av vad barnet säger. Artikel 12 är tillsammans med artikel 3 om barnets bästa i främsta rummet fundamenten i begreppet barnperspektiv. Att fatta beslut som skall vara till barns och ungdomars bästa är i princip ogörligt om de inte själva fått tillfälle att framföra sina åsikter.

Avsikten med den föreslagna bestämmelsen är att barnet skall få uttrycka en åsikt i de frågor som rör barnet. Av andra meningens framgår att hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

Utöver den här föreslagna mer allmänna bestämmelsen om barnets rätt att komma till tals föreslås ytterligare två paragrafer om elevinflytande i kapitlet om allmänna föreskrifter för utbildning inom skolväsendet (se 3 kap. 8–9 §§).

Lika tillgång till utbildning

7 §

Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografiskt hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag.

Bestämmelsen har sin motsvarighet i nuvarande 1 kap. 2 § första meningen. Den innebär en förändring i senare ledet så till vida att där uttrycks en begränsning.

Kommitténs överväganden avseende lika tillgång till utbildning har behandlats i avsnitt 6.3. Bestämmelsen är ett mål och en viljeinriktning som så långt möjligt skall gälla berörda utbildningar inom skolväsendet. Lika tillgång innebär en rätt till utbildning inom skolformen t.ex. grundskola men ingen rätt att få gå i en viss skolenhet.

Paragrafen omfattar också förskolan och fritidshem. Eftersom plats i förskola (1–3-åringar) och fritidshem alltjämt enligt kommitténs förslag skall vara beroende av barnets behov och vårdnadshavarnas förhållanden kan inte bestämmelsen i alla delar gälla fullt ut för förskola och fritidshem. Dessutom kan förekomsten av avgifter, även om dessa skall vara skäligen, i speciella fall försvåra för ett barn att delta i verksamheten. Begränsningarna framgår av uttrycket ”om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag”.

Likvärdig utbildning

8 §

Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig varhelst den anordnas i landet.

Paragrafen motsvarar nuvarande 1 kap. 2 § första stycket andra meningen samt 9 § första stycket sista meningen. Kommitténs överväganden avseende likvärdig utbildning återfinns i avsnitt 6.4.

Läroplan m.m.

9 §

För varje skolform och för fritidshemmet gäller en läroplan. Regeringen fastställer läroplanen.

Genom paragrafen som är ny slås i skollagen fast att det för varje skolform gäller en läroplan. Detsamma gäller för utbildning i fritidshem. I dag gäller en läroplan för förskolan (Lpfö 98), en läroplan för det obligatoriska skolväsendet och förskoleklassen (Lpo 94) samt en läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Vidare skall Lpo 94 tillämpas även inom fritidshemmet. Den nuvarande regleringen innebär att det är endast offentlig verksamhet som omfattas av läroplaner. Genom den föreslagna regleringen skall för all utbildning inom skol-

väsentet gälla en läroplan oavsett om huvudmannen för utbildningen är offentlig eller enskild. I bestämmelsens andra mening anges att läroplanen skall fastställas av regeringen.

10 §

Utbildningen skall vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet.

Bestämmelsen är ny. Den har en motsvarighet i högskolelagen (1992:1434). Angående motivuttalanden till bestämmelsen i högskolelagen, se prop.1992/93:1 s.79.

Vad gäller innebörden av bestämmelsen om den vetenskapliga grunden kan sägas följande. De krav som ställs på skolan att förmedla kunskaper och hjälpa eleverna att erövra kunskaper blir alltmer omfattande. Kunskapsmassans volym har ökat och dess struktur har förändrats. Genom de biologiska vetenskaperna har kunskapen om hur generna styr utvecklingen inneburit en förändrad bild av samband mellan arv och miljö och öppnat för tekniker att styra livsutveckling. Kunskaperna om hur miljön påverkas och förändras har ökat. Dessa båda exempel handlar om nya kunskaper som kräver etiska ställningstaganden. Den indelning som finns i skolämnen speglar ett visst sätt att klassificera och ordna kunskaper. Förändringar i hur den vetenskapligt vunna kunskapen ordnas måste påverka även hur innehållet i skolämnen organiseras för lärande. Värdefrågor, att ta ställning till etiska frågeställningar är nödvändigt inom alla kunskapsområden.

Samhälls- och kulturlivet förändras i en allt snabbare takt. Barn och unga växer upp i en värld som blir alltmer osynlig. Osynlig i bemärkelsen att tekniska, sociala, ekonomiska och kulturella processer blir alltmer abstrakta. Att ta ställning i politiska och moraliska frågor kräver en god kunskapsgrund. De nationella styrdokumenterna ger utrymme för lärare att välja innehåll för att nå målen. Att göra detta kräver ett vetenskapligt förhållningssätt i bemärkelsen att kritiskt granska, att pröva och sätta enskilda kunskaper i större sammanhang.

Informationsteknikens utveckling innebär att tillgången till information ständigt ökar. Skolan tillkom i ett informationsfattigt samhälle. Det samhälle skolan nu verkar i ställer starka krav på att omvandla information till kunskap. Det kräver kritiskt granskande

och bra modeller för hur kunskap struktureras. Att utbildningen skall vila på vetenskaplig grund innebär att val av innehåll skall ske genom kritisk granskning, att den kunskap som skolan arbetar med skall ha en objektiv grund. Skolan kan inte vara värdeneutral utan skall utgå från det demokratiska samhällets värdegrund. Skolan kan inte ge barn och unga alla de kunskaper samhället kräver. De kunskaper som skolan ger och arbetar med skall dock utgå från en vetenskaplig grund och ge eleverna inte bara en kunskapsgrund utan också metoder för att kritiskt kunna granska information och kunskap och modeller för att förstå sammanhang.

Arbetet i skolan att välja innehåll och metod och att värdera resultatet skall också präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och de kunskaper som kommer från relevant forskning och av beprövad erfarenhet.

2 kap. Huvudmän och ansvarsfördelning

I kapitlet finns bestämmelser om såväl offentliga som enskilda huvudmän. Kapitlet inleds med bestämmelser om vem som kan vara huvudman, dvs. utbildningsanordnare för de olika utbildningarna i skolväsendet. Därefter följer bestämmelser om godkännande av enskilda skolor och förskolor.

Bestämmelser om övergripande ansvar för utbildningen och föreskrifter om ledningen av utbildningen och rektors uppgifter tas också in i detta kapitel. Därefter kommer bestämmelser om lärare och övrig personal vilka också är gemensamma för alla skolhuvudmän. Bestämmelserna i lagen om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg förs också in i kapitlet. Bestämmelser om krav på personalen samlas därmed på ett ställe i lagen.

Bestämmelserna i nuvarande 2 kap. 4 a–4 d §§ som gäller utfärdande av behörighetsbevis och vilka riktar sig till Högskoleverket har tagits bort då de inte ansetts höra hemma i skollagen. Bestämmelser med motsvarande innehåll förutsätts bli intagna i högskolelagstiftningen.

Skolhuvudmän

Kommuner

1 §

Kommuner är huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, fritidshem, gymnasieskola, gymnasiesärskola, kommunal vuxenutbildning, vuxenutbildning för utvecklingsstörda och svenskundervisning för invandrare.

I varje kommun skall det finnas en eller flera nämnder som skall fullgöra kommunens uppgifter enligt denna lag.

Landsting

2 § ... (Utformningen beror av Gymnasiekommitténs ställningstaganden)

Staten

3 §

Staten är huvudman för specialskola och sameskola samt fritidshem vid en skolenhet med specialskola eller sameskola.

I paragraferna anges vilka som är huvudmän för utbildning inom skolväsendet som anordnas av det allmänna. I 1 § räknas de skolformer upp som kommunen är huvudman för. Kommunerna är också huvudmän för utbildning i fritidshem som utgör komplement till förskoleklass, grundskola och grundsärskola. Paragrafen innebär ingen förändring i sak i förhållande till nuvarande bestämmelser om huvudmannaskap.

Utformningen av bestämmelsen i 2 § om för vilka utbildningar landstingen är huvudmän är beroende av Gymnasiekommitténs förslag.

Enskilda

4 §

Enskilda får godkännas som huvudmän för förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, fritidshem,

gymnasieskola och gymnasiesärskola. Ett godkännande skall avse utbildning av bestämd omfattning vid en viss skolenhet.

Godkännande skall lämnas om

1. huvudmannen har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen, och

2. utbildningen inte innebär påtagliga negativa följder för det offentliga skolväsendet.

Utbildning som avses i andra stycket innefattar även fritidshem som huvudmannen är skyldig att anordna enligt 6–10 kap.

Första stycket innebär att enskilda, enligt definition i 1 kap. 2 §, kan godkännas som huvudmän för i bestämmelsen uppräknade utbildningar. Att bli godkänd som huvudman för en enskild skola inom skolväsendet ger med automatik rätt till bidrag enligt bestämmelser i skolformskapitlen. Nytt är att ett godkännande kan avse en enskild sameskola.

I lagen begränsas ett godkännande till att avse en skola av en viss bestämd omfattning vid *en* skolenhet. En enskild skola kan inte upprätta en "filialskola" på samma godkännande eller utöka skolan utöver vad som anges i godkännandet. Med en bestämd omfattning avses omfattningen när skolan är fullt utbyggd.

Bestämmelsen i *andra stycket* punkt 1 är ny. En fristående skola enligt 9 kap. 2 § nuvarande skollag skall ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå motsvarar den utbildning som grundskolan etc. skall förmedla. I förslaget ställs samma utbildningskrav på enskilda skolor som på kommunala skolor varför någon bedömning av huruvida utbildningen motsvarar en grundskolas etc. är irrelevant. Det som prövas är om huvudmannen har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildning inom skolväsendet.

Andra stycket, punkt 2, motsvarar 9 kap. 6 §, 6 a §, 8 § samt 8 b § nuvarande skollag. Med det offentliga skolväsendet avses lägeskommunen i de fall ansökan avser en enskild förskoleklass, enskild grundskola eller enskild grundsärskola, samverkansområdet när ansökan avser en enskild gymnasieskola eller en enskild gymnasiesärskola, Specialskolemyndigheten när ansökan avser en enskild specialskola och Sameskolstyrelsen när ansökan avser en enskild sameskola.

Tredje stycket är nytt. Godkännandet innefattar även en prövning av förutsättningar att bedriva fritidshem eftersom en enskild som godkänns som huvudman för förskoleklass och för skola där skolplikt råder även är skyldig att anordna fritidshem för eleverna.

5 §

Ärenden om godkännande enligt 4 § prövas av Skolverket i fråga om grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola. Skolverket prövar också ärenden om förskoleklass som anordnas vid en skolenhet med grundskola, grundsärskola, specialskola eller sameskola.

Ärenden om förskola och om förskoleklass i andra fall än som avses i första stycket prövas av den kommun där verksamheten skall bedrivas.

Första stycket reglerar vilka ärenden om godkännande som Skolverket prövar. Nytt är att Skolverket föreslås pröva ärenden om enskild specialskola, som Specialskolemyndigheten nu prövar, samt att Skolverket prövar ärenden om godkännande för enskild sameskola samt fritidshem. Bestämmelsen om förskoleklass som hör till en skolenhet där skolplikt kan fullgöras, motsvarar 2 b kap. 7 § nuvarande skollag.

Andra stycket reglerar vilka ärenden om godkännande som kommunen prövar. Kommunen prövar ärenden om enskild förskola och sådana förskoleklasser som inte förekommer tillsammans med en enskild grundskola eller motsvarande. Innehållet i paragrafen motsvarar 2 a kap. 13 § samt 2 b kap. 6 § nuvarande skollag.

Nytt är att enskilda huvudmän som uppfyller kraven för godkännande får anordna förskolor inom skolväsendet med rätt till bidrag från barnens hemkommuner. Enskilda förskolor kommer därmed att behandlas på samma sätt som andra enskilda skolor när det gäller rätten till godkännande och bidrag.

Ytterligare bestämmelser om ansökan och ansökningstid regleras i förordning (jämför förordning om statsbidrag till internationella skolor).

Övergripande ansvar för utbildningen

6 §

Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i annan författning.

Paragrafen har sin motsvarighet i 1 kap. 12 § nuvarande skollag vilken bestämmelse gäller huvudman för en del av det offentliga skolväsendet. Den nu föreslagna bestämmelsen har utvidgats till att gälla alla huvudmän inom skolväsendet oavsett om de är offentliga eller enskilda.

Ledningen av utbildningen och ansvaret för undervisningen

7 §

Vid skolenheterna skall det finnas rektorer. Det åligger rektorn särskilt att verka för att utbildningen utvecklas.

Paragrafen har sin motsvarighet i nuvarande 2 kap. 2 § första stycket med den skillnaden att ledningen av verksamheten flyttats till 8 § samt att kravet på att rektor skall hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan tagits bort.

I förslaget fastslås att vid skolenheterna skall finnas rektorer. Huvudmännen avgör hur organisationen av ledningen vid skolenheterna skall utformas och hur många rektorer som skall finnas. Rektors ansvarsområde kan bestå av en eller flera skolenheter eller del av en skolenhet, en eller flera skolformer eller delar av en skolform. Vem som är rektor för den elevgrupp eleven tillhör skall vara tydligt för elever och föräldrar. Det vilar på huvudmannen att se till att rektors ansvarsområde inte görs större än att rektor ges möjlighet att leda och samordna arbetet vid enheten enligt vad som följer av nästa paragraf och därmed kan ansvara för helheten och genomförandet. Rektorsuppgiften kan inte tas över av skolchefsnivån i kommunerna.

Vidare anges rektors ansvar för att utbildningen utvecklas. Det innebär ett ansvar för att utbildningen utvecklas i enlighet med de krav som skollagen, läroplanerna och andra författningar ställer på skolan. Här ingår också utvecklingen av det pedagogiska arbetet vid enheten, något som bör uppmärksammas vid det kvalitetsarbete som skall ske enligt bestämmelserna i 3 kap. 1 §.

8 §

Rektorn skall leda och samordna det pedagogiska arbetet inom sitt verksamhetsområde.

Rektorn beslutar därvid om enhetens inre organisation och fattar i övrigt de beslut som framgår av särskilda föreskrifter i denna lag eller annan författning.

En rektor får uppdra åt en sådan befattningshavare vid skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i andra stycket. Rektors beslutanderätt enligt särskilda föreskrifter får dock överlätas till annan endast om det anges särskilt i dessa föreskrifter.

Paragrafen är helt ny och behandlas i avsnitt 8.1. Den ersätter nuvarande bestämmelser i skolformsförordningarna och läroplanerna om rektors uppgifter och beslutanderätt. Genom bestämmelserna i 7 och 8 §§ anges rektors ansvar för skolans utveckling och elevernas resultat tydligare än vad som framgår av lagstiftningen idag.

I *första stycket* anges rektors ledningsansvar. Att leda och samordna det pedagogiska arbetet avser generella frågor såsom övergripande organisation av det pedagogiska arbetet, arbetet med elever i behov av särskilt stöd, skolans kontakter med andra t.ex. det lokala näringslivet, formerna för samarbete mellan skolan och hemmen samt kompetensutveckling av personalen. I ledning och samordning ingår också ansvaret för skolans fostrande roll i undervisningen, under raster och skolmåltider samt för tillsynen över eleverna. Hit hör vidare det systematiska kvalitetsarbetet vid enheten och formerna för elevinflytande och föräldramedverkan. Andra frågor gäller att utarbeta gemensamma normer och regler tillsammans med personal, elever och vårdnadshavare.

Det lokala genomförandeansvaret vilar på rektorn som tillsammans med personalen skall utveckla skolan till en verksamhet som uppfyller de krav som ställs i lagen, läroplaner och andra författningar.

I *andra stycket* anges rektors beslutanderätt. Genom ordet *därvid* knyts beslutanderätten till frågor som rör enhetens inre organisation. Det gäller t.ex. beslut avseende personalens olika ansvarsområden, övergripande tidsplanering, de samlade timmarnas fördelning på ämnen och årskurser samt valbara inslag.

Vidare anges i samma stycke att rektor i övrigt fattar de beslut som framgår av föreskrifter i lagen eller annan författning. Oftast gäller det enskilda elevers rättigheter eller skyldigheter, t.ex. beslut avseende särskilt stöd, ledighet för enskilda angelägenheter, befrielse från att delta i annars obligatoriska inslag i grundskolan eller

motsvarande skolformer, åtgärder för enskilda elever för att skapa en trygg miljö och studiero samt omprövning av betyg.

I *tredje stycket* öppnas en ny och tidigare inte reglerad möjlighet för rektor att delegera vissa uppgifter och rätten att besluta i vissa frågor. Det bör dock påpekas att sådan delegation inte är tillåten när det i författning anges att rektor skall fatta beslut och det inte särskilt anges att beslutet får delegeras. Exempel på sådant beslut som rektor får delegera enligt förslaget är beslut om åtgärdsprogram för en elev som behöver särskilt stöd enligt 3 kap. 13 § eller beslut om ledighet enligt 4 kap. 11 §. Trots möjligheten att delegera är det fortfarande rektorn ensam som har ansvaret. Ledningsansvaret får inte delas av flera.

9 §

Vid skolenheterna skall det finnas lärare som ansvarar för undervisningen.

Paragrafen är ny. Enligt 7 § skall det finnas rektorer vid skolenheterna. Av 8 § följer att rektor har det övergripande ansvaret för att verksamheten som helhet inriktas mot målen för utbildningen. Syftet med denna bestämmelse är att klargöra att lärare skall finnas vid skolenheterna och vilket deras ansvar är. Lärarna ansvarar i sin tur för att undervisningen överensstämmer med målen för utbildningen och möter elevernas specifika behov utifrån detta. Ansvarsområdet omfattar lärares arbete med planering, genomförande, utvärdering och utveckling samt kontaktarbete.

10 §

Som rektor får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt.

Paragrafen motsvarar nuvarande 2 kap. 2 § andra stycket. Kravet på att rektor skall ha pedagogisk insikt är av sådan grundläggande natur att det bör framgå av lagen. Övriga kvalifikationer som behövs för rektorsrollen måste bestämmas lokalt av huvudmannen.

11 §

Huvudmannen är skyldig att för undervisningen använda lärare, som har en utbildning avsedd för den undervisning de i huvudsak skall bedriva.

Undantag får göras endast om personer med sådan utbildning inte finns att tillgå eller det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna.

Uppgifter som avser betygsättning får endast utföras av lärare som uppfyller kraven enligt 13 eller 14 §.

De två första styckena har sin motsvarighet i 2 kap. 3 § i nuvarande skollag vilken bestämmelse idag gäller för det offentliga skolväsendet. Motsvarande bestämmelser har efter förslag i regeringens proposition Fristående skolor (prop. 2001/02:35) införts även för fristående skolor (2 b kap.7 § andra stycket 2 samt 9 kap. 8 § 4 och 8 b § 4), vilka bestämmelser trädde i kraft den 1 juli 2002.

Bestämmelserna har utvidgats till att gälla även för förskolan och fritidshemmen.

Riksdagen fattade hösten 2000 beslut om en ny lärarutbildning (prop. 1999/2000:135). Mot bakgrund härav har ändringar gjorts i högskoleförordningen (1993:100) rörande bestämmelser om lärarexamen som innebär att denna examen omfattar även dem som i nuvarande skollag betecknas som förskollärare och fritidspedagoger. Det saknas därför anledning att bibehålla den nuvarande uppräkningsen ”lärare, förskollärare eller fritidspedagog” i paragrafens första stycke. I stället har valts det gemensamma begreppet lärare.

I förskolan har utifrån en helhetssyn på barn och deras behov en verksamhet formats där undervisning och omsorg integreras. Förskolan har lång erfarenhet av arbete i arbetslag med olika yrkesgrupper. Förutom lärare arbetar barnskötare i arbetslagen med undervisning. Kommitténs förslag innebär inte att arbetet i arbetslag ändras. Enligt 9 § krävs det att en lärare ansvarar för undervisningen. Hur arbetsfördelningen i övrigt sker på förskolorna är en fråga som avgörs i första hand av rektor såsom den som har det pedagogiska ledningsansvaret. Som följer av den föreslagna 2 kap. 8 § skall även för förskolor finnas en rektor.

Kravet på lärarutbildning gäller endast den som i ett arbetslag har ansvaret för undervisning och får alltså inte tolkas så att skolhu-

vudmannen inte skulle få anställa annan personal i förskolorna. Barnskötare är viktiga i förskolan och tillför den ett stort värde.

I *tredje stycket* anges att uppgifter som avser betygsättning får endast utföras av lärare som uppfyller kraven för tillsvidareanställning i 13 eller 14 §. Bakgrunden till bestämmelsen har behandlats i avsnitt 8.2.

12 §

Huvudmannen skall sträva efter att för undervisning anställa lärare som har forskarutbildning.

Paragrafen motsvarar 2 kap. 3 § tredje stycket nuvarande skollag med den skillnaden att den inte längre är begränsad till vissa skolformer och vissa huvudmän.

13 §

Behörig att anställas som lärare utan tidsbegränsning är den som har svensk lärarexamen, som regeringen med stöd av 1 kap. 11 § högskolelagen (1992:1434) har meddelat föreskrifter om, eller motsvarande äldre utbildning, med huvudsaklig inriktning på den undervisning anställningen avser, eller den som har utländsk lärarutbildning och för vilken Högskoleverket har utfärdat behörighetsbevis.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från bestämmelserna i första stycket för skolor med speciell pedagogisk inriktning.

Paragrafen motsvarar till sitt innehåll 2 kap. 4 § första stycket 1 och 2 i nuvarande skollag. Behörighetsbestämmelser motsvarande 2 kap. 4 § nuvarande skollag gäller även för godkända eller bidragsberättigade fristående skolor vid anställning av personal efter det att en lagändring trätt i kraft den 1 juli 2002.

Omnämmandet av barn- och ungdomspedagogisk examen har tagits bort eftersom det numera endast skall finnas en gemensam lärarexamen. Hänvisning till motsvarande äldre utbildning kommer då även att omfatta dem som enligt äldre examensregler erhållit behörighet som förskollärare eller fritidspedagog.

Bestämmelserna i 2 kap. 4 a–4 d §§ nuvarande skollag som gäller utfärdande av behörighetsbevis och vilka riktar sig till Högskole-

verket har tagits bort då de inte ansetts höra hemma i skollagen. Bestämmelser med motsvarande innehåll förutsätts bli intagna i högskolelagstiftningen.

Det bör understrykas att av 11 § följer att behörigheten är inte kopplad enbart till anställningstillfället utan gäller hela tiden under anställningen. Det innebär att rektor ansvarar för att planera verksamheten så att 13 § kan uppfyllas såväl vid anställningstillfället som senare.

Sista stycket motsvarar bestämmelsen i 9 kap. 16 b § nuvarande skollag. Bestämmelsen föreslås gälla även för offentliga skolor.

14 §

Den som inte är behörig enligt 13 § får ändå anställas som lärare utan tidsbegränsning om

- 1. det saknas sökande som uppfyller kraven på behörighet,*
- 2. det finns särskilda skäl,*
- 3. sökanden har motsvarande kompetens för den undervisning som anställningen avser och*
- 4. det dessutom finns skäl att anta att sökanden är lämpad att sköta undervisningen.*

Läroarbetsutbildningen är ett av statens viktigaste medel för kvalitet och likvärdighet i skolan. Bestämmelserna i denna paragraf har därför överförts. Motsvarande bestämmelser har också införts för fristående skolor; jfr kommentaren till paragrafen ovan.

Av redaktionella skäl har bestämmelserna tagits upp i en särskild paragraf. Någon saklig förändring av bestämmelsernas innebörd är inte avsedd.

Genom paragrafens utformning avses att förtydliga de fyra förutsättningar som samtidigt måste föreligga för att huvudmannen skall kunna göra undantag från de behörighetskrav som uppställs i 13 § vid tillsvidareanställning av lärare.

Med särskilda skäl avses att det i några fall kan vara befogat att, för att kunna vinna en god kraft till undervisningen, bortse från bristen på formella meriter. Med motsvarande kompetens avses ämneskunskaper på samma nivå som inom reguljär läroarbetsutbildning. Skäl att anta att personen i fråga är lämpad att sköta undervisningen föreligger om sökanden har fullgjort väl vitsordad tjänstgöring,

visat god förmåga pedagogiskt och metodiskt samt har kunskap om måldokumenteten.

15 §

Den som inte uppfyller kraven enligt 13 eller 14 § får anställas för att utföra läraruppgifter för högst ett år i sänder.

Paragrafen motsvarar nuvarande 2 kap. 5 §. I paragrafen tydliggörs att den avser anställning för läraruppgifter.

Syftet med bestämmelsen är att garantera kvalitet och möjliggöra avsteg från anställningsskydd just för att kunna höja kvaliteten då det är god tillgång på lärare.

Skälen till att bestämmelser med denna innebörd intogs i nuvarande skollag var att en rätt att anställa någon för begränsad tid strider mot reglerna i lagen (1982:80) om anställningsskydd (LAS) och att avsteg från dessa regler kräver uttryckligt stöd i lag.

Elevhälsan

16 §

Elevhälsan är främst förebyggande. Den skall omfatta omvårdnad samt medicinska, psykologiska, sociala och specialpedagogiska insatser.

För elevhälsans verksamhet skall det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov kan tillgodoses.

Bestämmelsen om elevhälsan som ett verksamhetsområde är ny. I *första stycket* anges elevhälsans syfte och de i elevhälsan ingående insatserna. Förslaget har redovisats i avsnitt 10 och bygger på förslagen i propositionen om hälsa, lärande och trygghet (prop. 2001/02:14). Elevhälsan är främst förebyggande och har till syfte att bidra till skapandet av miljöer som främjar elevernas lärande, utveckling och hälsa.

Det nuvarande begreppet skolhälsovård ersätts av vad som ingår i elevhälsans medicinska insatser enligt intentionerna i propositionen. Liksom skolhälsovården har de medicinska insatserna till uppgift att följa elevernas utveckling, bevara och förbättra deras själsliga och kroppsliga hälsa samt verka för sunda levnadsvanor hos dem. Skolhälsovården omfattar idag grundskolan, gymnasie-

skolan, särskolan, specialskolan och sameskolan. Skolhälsovård får också anordnas för eleverna i förskoleklassen. Fr.o.m. den 1 juli 2003 skall eleverna i förskoleklassen erbjudas skolhälsovård. Även i framtiden kommer de medicinska insatser inom elevhälsan enligt förslaget nedan i 17 § att omfatta nu nämnda skolformer. Övriga insatser inom elevhälsan skall däremot stödja och främja alla elever.

Andra stycket föreskriver att det för elevhälsans verksamhet skall finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov kan tillgodoses. Det är huvudmannen eller skolan som själv avgör omfattning och inriktning på personalens sammansättning och kompetens utifrån lokala behov och förutsättningar vilka kan variera över tiden. Huvudmannen kan själv anställa denna personal eller ordna detta på annat sätt.

17 §

Huvudmannen skall erbjuda varje elev i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan minst tre allmänna hälsokontroller. Dessa skall vara jämnt fördelade under skoltiden. Eleven skall dessutom mellan de allmänna hälsokontrollerna erbjudas kontroll av syn och hörsel och andra begränsade hälsokontroller. Varje elev i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan skall erbjudas minst en allmän hälsokontroll.

Elever som avses i första stycket får vid behov anlita elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser.

För medicinska insatser enligt första och andra stycket skall det finnas skolläkare.

Bestämmelsen har sin motsvarighet i bestämmelserna om skolhälsovård i 14 kap. 2–5 §§ i den nuvarande skollagen. Skolhälsovård skall efter förslag i propositionen 2001/02:14 även anordnas för förskoleklassen, vilket träder i kraft den 1 juli 2003, (SFS 2002:158).

De medicinska insatserna i *första stycket* avser hälsokontroller i förskoleklassen, grundskolan och motsvarande skolformer där skolplikten kan fullgöras.

I skollagens lydelse från 1986 angavs att eleverna skulle genomgå allmänna hälsokontroller, en gång per stadium. Efter att stadiindelningen tagits bort och förskoleklassen fr.o.m. den 1 juli 2003 också omfattas av skolhälsovården anges att hälsokontrollerna, tre

till antalet, skall vara jämt fördelade under hela skoltiden. Den första kontrollen skall äga rum under första läsåret. För de elever som deltar i utbildningen i förskoleklassen skall den första allmänna hälsokontrollen äga rum under året i förskoleklassen.

Styckets tredje mening är utan någon förändring hämtad från nuvarande 14 kap. 3 § första stycket sista meningen.

Styckets sista mening motsvarar nuvarande 14 kap. 4 § skollagen med den justeringen att bestämmelsen där om att eleverna i gymnasiesärskolan skall också erbjudas särskilda undersökningar som föranleds av deras funktionshinder tagits bort. Se vidare avsnitt 10.3.2.

Andra stycket om enkla sjukvårdsinsatser motsvarar nuvarande 14 kap. 5 § skollagen. Hur långt dessa medicinska insatser sträcker sig är en fråga för skolhuvudmannen utifrån avsatta resurser och andra lokala förhållanden. Det förebyggande arbetet skall vara det primära och sjukvårdsinsatser får inte bli av sådan omfattning att de inkräktar på detta.

Tredje stycket har delvis sin motsvarighet i nuvarande 14 kap. 2 § tredje stycket. Kommitténs överväganden återfinns i avsnitt 10.3.2.

Kompetensutveckling

18 §

Huvudmannen skall se till att personalen ges möjligheter till kompetensutveckling.

I bestämmelsen läggs fast huvudmannens ansvar för att se till att de anställda ges möjlighet till kompetensutveckling. Bestämmelsen har i viss mån sin motsvarighet i nuvarande 2 kap. 7 § första meningen i skollagen vari föreskrivs att varje kommun och landsting skall se till att kompetensutveckling anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Bestämmelsen har emellertid omformulerats för att bättre spegla den ordning som råder idag och som kommer till uttryck både i den reglering av kompetensutveckling som finns inom ramen för nuvarande avtal på läraryrket och i regeringens proposition om en förnyad lärarutbildning. Bestämmelsen avser att tydliggöra att skolhuvudmannen skall ge förutsättningar, bl.a. ekonomiskt och tidsmässigt, för kompetensutveckling. Det närmare innehållet i

kompetensutvecklingen är emellertid främst en fråga för de professionella i skolan att besluta om.

Registerkontroll

19 §

Den som erbjuds en anställning inom sådan verksamhet som regleras i 5–10 kap. skall till den som erbjuder anställningen lämna ett utdrag ur det register som förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Utdraget skall vara högst ett år gammalt. Regeringen meddelar föreskrifter om innehållet i ett sådant utdrag.

Den som inte har lämnat ett registerutdrag enligt första stycket får inte anställas.

20 §

Trots bestämmelserna i 19 § får den som inom ett år erbjuds en förnyad anställning hos samma arbetsgivare anställas utan att han eller hon lämnat ett registerutdrag enligt 19 § första stycket.

21 §

På begäran av den som lämnat ett registerutdrag skall detta återlämnas i original.

Genom de tre föreslagna bestämmelserna om registerkontroll förs det sakliga innehållet i lagen (2000:873) om registerkontroll av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg (registerkontrollagen) över till den nya skollagen. Någon saklig förändring i förhållande till vad som gäller idag är inte avsedd.

Bestämmelserna i den föreslagna 19 § motsvarar 1 och 2 §§ registerkontrollagen. Den lagen gäller inte för personal inom gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, komvux, särvux, och sfi. Den nu föreslagna bestämmelsen innebär inte någon förändring i detta avseende. De verksamheter inom vilka det enligt 19 § gäller ett krav på registerkontroll när personal erbjuds anställning är således förskolan, förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och fritidshem.

Registerkontrollagen omfattar förutom de ovan uppräknade verksamheterna även familjedaghem, öppen förskola, öppen fritidsverksamhet och fristående skolor. Inte heller i detta hänseende är någon faktisk ändring i förhållande till vad som gäller idag avsedd. Bestämmelser om vad som skall gälla för dessa verksamheter - vilka inte ingår i skolväsendet och på vilka bestämmelserna i det föreslagna 2 kap. därför inte är direkt tillämpliga - har i kommitténs förslag till skollag samlats i ett särskilt kapitel, 17 kap. Av bestämmelser i 17 kap. framgår att föreskrifterna om registerkontroll är tillämpliga även när personal erbjuds anställning inom familjedaghemsverksamhet eller i öppen förskola eller öppen fritidsverksamhet (17 kap. 4 §). Detsamma gäller för personal vid fristående skola (17 kap. 11 §).

Bestämmelserna i 20 och 21 §§ motsvarar 3 § respektive 4 § lagen om registerkontroll.

3 kap. Allmänna föreskrifter för utbildning inom skolväsendet

Kvalitetssäkring

1 §

Varje huvudman skall systematiskt följa upp och utvärdera sin verksamhet och på basis härav årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning. Denna redovisning skall innehålla dels en bedömning av i vilken utsträckning de nationella målen för utbildningen har förverkligats, dels en redogörelse för vilka åtgärder som kommer att vidtas för ökad måluppfyllelse.

Vad som föreskrivs i första stycket för varje huvudman gäller även för varje skolenhet.

Planering och kvalitetsredovisning vid skolenheten skall genomföras under medverkan av lärare, övrig personal och valda företrädare för elever och, för utbildning i vilken skolplikt kan fullgöras, även företrädare för elevernas vårdnadshavare. I förskolan och i förskoleklassen skall i stället för elever valda företrädare för elevernas vårdnadshavare ges möjlighet att medverka.

I paragrafen fastslås i *första stycket* till att börja med en skyldighet för skolhuvudmannen att systematiskt följa upp och utvärdera sin verksamhet. Bestämmelsen har i viss mån en motsvarighet i 2 kap.

8 § andra stycket. Som framgått av allmänmotiveringen, avsnitt 4.4, anser kommittén att några särskilda föreskrifter om skolplan inte längre behövs i skollagen. För kommunala och landstingskommunala skolhuvudmän följer av bestämmelserna i kommunallagen 8 kap. 5 § ett krav på planering av verksamheten.

I första stycket regleras också skyldigheten för varje skolhuvudman att på basis av sin uppföljning och utvärdering årligen upprätta en skriftlig kvalitetsredovisning.

Bestämmelser om kvalitetsredovisning finns idag i förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet. För att understryka vikten av kvalitetsarbetet har bestämmelser om att kvalitetsredovisning skall upprättas varje år och om innehållet i denna redovisning tagits in i lagen. De mer detaljbetonade bestämmelserna i förordningen har inte förts över till skollagen.

Med lydelsen ”vilka åtgärder som kommer att vidtas för ökad målluppfyllelse” avses uttrycka en högre ambitionsnivå än den som är formulerad i den befintliga kvalitetsförordningen ”om målen inte har uppnåtts”.

Genom föreskriften i *andra stycket* slås fast att den skyldighet som åläggs varje huvudman enligt första stycket också åvilar varje skolenhet.

Av *tredje stycket* följer att det vid varje skolenhet skall ske en planering och att i arbetet med denna planering och med skolenhetens kvalitetsredovisning skall lärare och övrig personal medverka. Även företrädare för eleverna skall medverka i detta arbete. De yngsta elevkategorierna dvs. eleverna i förskolan och förskoleklassen, tillförsäkras delaktighet genom att företrädare för dessa elevers vårdnadshavare ges möjlighet att medverka. Övriga elevkategorier medverkar genom valda elevrepresentanter. Genom den föreslagna bestämmelsen tillförsäkras vidare vårdnadshavare till eleverna i grundskolan eller motsvarande skolformer delaktighet i arbetet med planering och kvalitetsredovisning.

2 §

Om huvudmannen vid sin uppföljning och utvärdering upptäcker brister i verksamheten skall denne se till att erforderliga åtgärder vidtas.

Huvudmannen skall också ha för elever och vårdnadshavare väl kända rutiner för att ta emot och utreda klagomål.

Föreskriften i *första stycket* avser att förtydliga den skyldighet som följer av huvudmannens övergripande ansvar att vidta åtgärder om denne vid sin uppföljning och utvärdering upptäcker brister i verksamheten.

Skyldigheten gäller på alla områden inom huvudmannens skolverksamhet och har framhållits bl. a i olika förarbetsuttalanden. I propositionen om skolans utveckling och styrning (prop. 1988/89:4) angavs beträffande skolstyrelsen bl.a. att den får t.ex. inte förhålla sig passiv om den genom uppföljning eller utvärdering upptäcker missförhållanden. Ansvaret gäller enligt förarbetsuttalandet således också den pedagogiska verksamheten. Vidare uttalades i propositionen 1990/91:18 om ansvaret för skolan att det förhållandet att läroplanerna primärt riktar sig till lärarna inte innebär att lärarna skall undantas från kommunernas ledning. Om en lärare brister i sina åligganden enligt läroplanerna är det sålunda kommunens eller annan skolhuvudmans uppgift att, i första hand genom sin skolledning, inskrida för att åstadkomma rättelse.

I *andra stycket* föreskrivs att huvudmannen skall ha för elever och vårdnadshavare kända rutiner för att ta emot och utreda klagomål.

Vad som innefattas i detta krav har behandlats i avsnitt 4.4.2.

Arbetsmiljön

3 §

I arbetsmiljölagen (1977:1160) finns bestämmelser om kraven på en god arbetsmiljö.

I vissa frågor som rör arbetsmiljön i skolan finns dessutom särskilda bestämmelser i denna lag.

Första stycket är en erinran om att arbetsmiljölagen, med tillhörande föreskrifter, till väsentliga delar också gäller på skolområdet.

Andra stycket anger att det på andra ställen i denna lag finns bestämmelser som rör skolans arbetsmiljö. Hit hör t.ex. 4 och 5 §§ om elevernas trygghet och studiero, 6 § om omhändertagande av vissa föremål och bestämmelsen i 1 kap. 4 § rörande kränkande behandling.

4 §

Rektorn får vidta de tillfälliga åtgärder som behövs för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma tillrätta med en elevs uppträdande i skolan.

Paragrafen är ny. Den möjliggör för rektor att vidta tillfälliga insatser som dels kan ta sikte på alla elevers rätt till trygghet och studiero i skolan, dels kan röra en elev som uppträder störande eller hotfullt.

Bestämmelsen öppnar för att akut vidta åtgärder som annars fordrar särskild beredning. Rektor kan sålunda med stöd av denna bestämmelse besluta om tillfälliga åtgärder kring en enskild elevs skolgång utan att en utredning om problem och behov har hunnit genomföras.

Den föreslagna bestämmelsen är allmänt hållen men den ger därmed naturligtvis inte rektor rätt att vidta åtgärder som i sig inte är tillåtna. Beslut om åtgärder skall vara sakligt grundade och de insatser som görs skall stå i proportion till de problem som skall hanteras. Kollektiva åtgärder för tillrättaförande av elever får inte förekomma. Paragrafen medger inte avstängning av en elev. De tillfälliga åtgärder som rektor vidtar med stöd av bestämmelsen bör inte utan särskilda skäl få sträcka sig längre i tiden än två till tre veckor.

5 §

Lärare får under pågående undervisning vidta nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma tillrätta med en elevs uppträdande.

Bestämmelsen ger lärare möjlighet att vidta åtgärder under pågående undervisning, eller vid andra tillfällen när eleverna står under direkt ledning av läraren, för att tillförsäkra eleverna trygghet och arbetsro. Paragrafen öppnar inte för åtgärder som syftar till bestraffning. Avser lärarens åtgärder flera elever skall åtgärderna bedömas var för sig. Kollektiva åtgärder eller bestraffningar är inte tillåtna.

6 §

Rektor eller lärare får omhändertaga föremål som är störande för skolverksamheten eller kan utgöra en fara för säkerheten i skolan.

Ett omhändertaget föremål skall återlämnas senast vid skoldagens slut om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Paragrafen är ny. Ett omhändertagande av ett föremål innebär att elevens besittning av föremålet rubbas och att skolan har laglig rätt att ha föremålet i sin besittning under den tid omständigheterna så kräver. Omhändertagandet syftar till att förhindra störning i verksamhet eller fara för säkerheten. När omhändertagandet inte längre kan motiveras med dessa syften skall föremålen återlämnas. Ett omhändertaget föremål skall återlämnas senast vid skoldagens slut om inte särskilda skäl motiverar en längre tids omhändertagande. Det kan t.ex. vara nödvändigt att kontakta hemmet för samråd innan föremålet återlämnas. Omhändertagande i rent bestraffnings- syfte får inte förkomma.

Lokaler och utrustning

7 §

För utbildningen skall det finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen skall kunna uppfyllas.

Genom den föreslagna paragrafen införs ett för alla skolformer generellt krav att det skall finnas de lokaler och den utrustning som behövs för att syftet med utbildningen skall kunna uppfyllas.

Föreskrifter om krav på lokaler och utrustning finns också i arbetsmiljölagstiftningen som också gäller för skolan. Dessa krav tar emellertid inte sikte på målen för verksamheten utan syftar i första hand till att förebygga olycksfall och ohälsa samt att i övrigt skapa en god arbetsmiljö. Arbetsmiljölagen anses idag inte heller gälla elever i förskoleverksamhet eller skolbarnsomsorg.

Paragrafen ersätter bestämmelser i skolformsförordningarna rörande krav på ändamålsenliga lokaler och utrustning för en tidsenlig utbildning som idag finns för vissa – men inte alla – skolformer, liksom kravet i nuvarande bestämmelse i 2 a kap. 3 § skollagen på ändamålsenliga lokaler för förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen.

Bestämmelserna i denna paragraf är liksom övriga bestämmelser i detta kapitel tillämpliga också på enskilda huvudmän. Enskilda skolor måste således också, senast när utbildningen påbörjas, ha skaffat de lokaler och den utrustning som behövs för en god utbildning.

Elevinflytande

8 §

Varje elev skall ha inflytande över hur hans eller hennes utbildning utformas och stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Skolan skall ge tillfälle för eleverna att under skoltid behandla frågor av gemensamt intresse samt även i övrigt stödja och underlätta elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor.

Elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder och mognad. Den närmare utformningen av elevernas inflytande skall anges i samband med den planering av verksamheten som föreskrivs i 1 § tredje stycket.

Elevernas inflytande behandlas i avsnitt 9.2.

Bestämmelsen i *första stycket* innebär att det i skollagen införs en för alla skolformer gemensam föreskrift att varje elev skall ha inflytande över hur hans eller hennes utbildning utformas. Bestämmelser med motsvarande innebörd finns i nuvarande skollag i de olika skolformskapitlen.

Vidare föreskrivs att eleverna skall stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Med sina kunskaper om skolans krav och med egna erfarenheter av olika inlärningssituationer kan eleverna bidra till att hela utbildningen successivt utvecklas. Genom den föreslagna bestämmelsen betonas att skolan inte bara skall ge möjlighet till utan även stimulera till ett sådant arbete. Bestämmelsen är ny på skolområdet men en föreskrift av motsvarande slag finns idag i på högskoleområdet.

Bestämmelsen ersätter nuvarande detaljregleringar i skolformsförordningarna om elevinflytandets koppling till klass eller undervisningsgrupp. Detta innebär inte att skolan kan underlåta att i sin verksamhet avsätta tid och resurser för elevernas arbete med inflytandefrågor på olika nivåer. Genom bestämmelsen slås fast att

eleverna skall ges tillfälle att under skoltid behandla frågor av gemensamt intresse. Med skoltid avses här tid då eleverna enligt skolans tidsplanering är samlade. I avsnitt 9.2.4 framhåller kommittén vikten av att i planeringen av undervisningen särskilda hänsyn tas som gör det möjligt för eleverna att tidsmässigt aktivt delta i olika samverkansorgan, och för elevföreträdarna, att samla in synpunkter från dem som valt dem och att samordna, förankra och återföra förslag och beslut.

I bestämmelsen anges också att skolan även i övrigt skall stödja och underlätta elevernas och deras sammanslutningars arbete med inflytandefrågor. Som framgått av allmänmotiveringen kan hit höra åtgärder som avser tillhandahållande av lokaler och utrustning för elevsammanslutningarnas arbete, ekonomiskt stöd m.m.

Med "skolan" avses här ytterst den som utövar den pedagogiska ledningen av utbildningen, dvs. rektor, eller vad som annars framgår av den lokala planeringen. Enligt läroplanerna har alla som arbetar i skolan ett ansvar för att elevernas inflytande utvecklas.

Andra stycket anger att elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder och mognad. Det är viktigt att redan små barn görs delaktiga och successivt skolas in i ett demokratiskt förhållnings-sätt. Anpassningen till elevernas ålder och mognad förutsätter att personal, elever och i vissa fall vårdnadshavare tillsammans, utifrån läroplanens avsnitt om grundläggande värden och elevernas ansvar och inflytande, tänker igenom, dokumenterar och skriftlig tydliggör hur elevinflytandet skall utövas och utformas på bästa sätt. Att den närmare utformningen av elevernas inflytande skall anges i samband med den planering som skall ske enligt bestämmelserna i 1 § föreskrivs uttryckligen i bestämmelsen.

9 §

Eleverna skall informeras om sin rätt till inflytande och om huvud-dragen i de bestämmelser som reglerar utbildningen.

Eleverna skall fortlöpande hållas informerade i frågor som rör dem.

De elever som valts till företrädare för andra elever skall informeras inför för eleverna viktiga förändringar i utbildningen eller verksam-heten i övrigt och ges tillfälle att lägga fram sina synpunkter innan beslut fattas i sådana frågor.

I *första stycket* behandlas viktiga förutsättningar för elevernas inflytande. För att kunna hävda sin rätt till inflytande, för att kunna ta ansvar för sin egen utbildning och för att kunna delta i utvecklingen av utbildningen behöver varje elev informeras om huvuddragen i de bestämmelser som reglerar denna. Hit hör i första hand skollagen, läroplanen, kursplaner och betygskriterier.

Elevernas möjlighet att utöva inflytande på undervisningen och att ta ansvar för sina studieresultat förutsätter att skolan klargör utbildningens mål, innehåll och arbetsformer, liksom vilka rättigheter och skyldigheter eleverna har. (Jfr Lpf 94, avsnitt 1 Skolans värdegrund och uppgifter, Rättigheter och skyldigheter.)

Även om inte detta anges uttryckligt måste innehållet i informationen och informationens omfattning självfallet anpassas till den elevkategori det är fråga om.

I *andra stycket* anges skolans allmänna informationsskyldighet.

Innebörden av *tredje styckets* ”för eleverna viktiga förändringar” måste klarläggas utifrån lokala förhållanden och bör utgå från diskussioner på skolan mellan rektor, lärare och elever och komma till uttryck i samband med den utformning av elevinflytandet som föreskrivs i 1 § tredje stycket.

I bestämmelsen regleras också att elevföreträdarna skall få information i ett sådant stadium av beslutsprocessen att deras synpunkter kan beaktas innan beslut fattas. Vem som informerar eller till vem elevföreträdarna skall beredas framföra sina synpunkter bestäms lokalt.

10 §

Av 6 kap. 18 § arbetsmiljölagen (1977:1160) följer att en elev som utsetts till elevskyddsombud skall få den ledighet från skolarbetet som behövs för uppdraget. Även den elev som valts av andra elever för att företräda dem i frågor om utbildningen skall beviljas den ledighet från skolarbetet som uppdraget kräver.

Elevföreträdare skall, om de så önskar, ges särskilt stöd i skolarbetet för att de skall kunna fullgöra sitt uppdrag.

I *första stycket* erinras om att det av arbetsmiljölagen följer att elevskyddsombud skall få den ledighet från skolarbetet som uppdraget kräver. Motsvarande hänvisning finns för närvarande i de skol-

formsförordningar som avser utbildning för barn och ungdom. Däremot finns den inte i friskoleförordningen.

Samma rätt till ledighet skall enligt sista meningen i första stycket gälla även för elever som utsetts till elevföreträdare. Detta är en nyhet som motiveras av den vikt som skollagstiftningen lägger vid demokratiska arbetssätt i skolan. En förutsättning för sådana är att eleverna kan utöva inflytande genom företrädare som de själva utser. Dessa elever bör, liksom elevskyddsombuden, ha lagstadgad rätt till den ledighet från skolarbetet som uppdraget som elevföreträdare kräver.

För att en elevföreträdare skall kunna fullgöra sitt uppdrag kan han eller hon behöva särskilt stöd i skolarbetet. I *andra stycket* regleras att den elevföreträdare som önskar sådant stöd skall få detta. Detta stöd skiljer sig från det särskilda stöd som regleras i 12-14 §§ eftersom det inte som förutsättning härför uppställs krav på att eleven befaras inte nå målen eller att eleven uppvisar andra svårigheter i sitt skolarbete. Det stöd som regleras i denna paragraf tar främst sikte på att ersätta vad en elev gått miste om till följd av sitt uppdrag.

Elevernas utveckling mot målen

11 §

Alla elever skall ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina behov och förutsättningar skall kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Elevernas utveckling skall stödjas genom elevhälsan.

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 10.1.

Alla elever behöver stöd i skolan för sin utveckling och sitt lärande. *Första stycket* anger den övergripande målsättning som skall utmärka verksamheten inom alla skolformer. Bestämmelsen ligger som grund för vad som närmare föreskrivs i läroplanerna om undervisningens individualisering. Att undervisningen inte skall utformas på samma sätt för alla och överallt utan med hänsyn till elevernas olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå följer av kravet på att utbildningen skall vara likvärdig. Likvärdig sett ur elevens perspektiv. Formuleringen ”utbildningens mål” motiveras

av att det är ett begrepp som kan tillämpas på all utbildning inom skolväsendet. Här ryms såväl nationella mål att sträva mot och mål att uppnå som de mål skolan själv ställer upp. Utgångspunkten är även i framtiden en målkonstruktion som innebär att de nationella målen både innehåller en "visionär" komponent vad utbildningen ytterst riktar in sig mot, och mål som det utifrån likvärdighetskravet är viktigt att skolan ger möjlighet för alla att minst nå upp till.

Enligt förskolans läroplan skall förskolan stimulera barns utveckling och lärande. Denna anger också mål att sträva mot när det gäller barnets utveckling och lärande i förskolan. Det är därför viktigt att bestämmelsen också omfattar förskolan. Detta ligger i linje med förslaget att stärka förskolans ställning som det första steget i det livslånga lärandet.

Av *andra stycket* följer att elevhälsan skall stödja elevernas utveckling.

12 §

Om det genom uppgifter från skolans personal, eleven, elevens vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att eleven inte kommer att nå de mål som minst skall uppnås, skall rektorn se till att elevens behov av stödåtgärder utreds. Behov av särskilt stöd skall även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd skall han eller hon ges sådant stöd.

För elever i skolformer i vilka skolplikt kan fullgöras samt i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan skall särskilt stöd ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven skall ha möjlighet att nå de mål som skall ha uppnåtts enligt läroplan och kursplaner.

För elever i de skolformer som riktar sig till vuxna gäller särskilda bestämmelser.

Paragrafen är ny och behandlas i avsnitt 10.2.3.

I första hand skall en elevs svårigheter lösas inom ramen för den allmänna bestämmelsen om lärande och personlig utveckling i 11 §.

Första stycket reglerar den situation att en elev kan behöva ytterligare eller annat stöd än det som kan ges enligt 11 §. Bestämmelsen har sin förebild i dagens regler om åtgärdsprogram i skolformsförordningarna. Redan i dag förutsätts att åtgärdsprogram föregås av

en utredning. I bestämmelsen föreskrivs en utredningsskyldighet. Utredning skall inledas så snart det finns grundad anledning befara att eleven kan behöva särskilt stöd utöver det generella stödet som normalt ges inom klassen eller gruppen.

Alla som arbetar i skolan har ett ansvar för att de elever som behöver stödåtgärder uppmärksammas. Frågan kan tas upp av lärare, personal inom elevhälsan eller annan personal. Behovet kan komma fram vid utvecklingssamtal mellan elev, föräldrar och lärare. Uppgifter kan också komma från andra utanför skolan t.ex. socialtjänsten. Även eleven eller elevens vårdnadshavare har rätt att väcka frågan om att elevens behov av stöd skall utredas.

Det finns barn som kan behöva särskilt stöd även utifrån andra bedömningar än om eleverna kan befaras inte nå målen. Elever kan ha problem och svårigheter av andra slag. Först senare kan deras svårigheter leda till minskad måluppfyllelse om inte behovet utreds och möts av insatser. Alla tecken på behov av stöd måste uppmärksammas. Uttrycket "andra svårigheter i skolsituationen" avser att täcka sådana situationer. Även förhållandena i förskolan och förskoleklassen täcks in av bestämmelsen.

Rektorn ansvarar för att utredning genomförs. Elev och, för underåriga elever, vårdnadshavare skall ges möjlighet att medverka i utredningen. I vissa fall kan enkelt göras en utredning i andra fall behövs en mer omfattande utredning. Personalen inom elevhälsan skall bidra med sin speciella kompetens. Skolans samarbete med andra verksamheter, t.ex. socialtjänsten, LSS-verksamheten är också viktigt. Det är rektorn som gör den samlade bedömningen av om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd och beslutar om vilka åtgärder som skall sättas in.

För elever som också går i fritidshem förutsätts samarbete med fritidshemmets personal så att även förhållandena där beaktas vid utredningen.

I *andra stycket* anges en minsta omfattning av särskilt stöd för skolpliktiga elever och elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Det innebär att särskilt stöd skall ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven skall ha möjlighet att nå de mål som minst skall ha uppnåtts enligt läroplanerna och kursplanerna. Detta överensstämmer i princip med förarbetena till den nuvarande regleringen i grundskolan (prop. 1994/95:85) samt vad som numera gäller för gymnasieskolan.

Uttrycket ”på det sätt och i den omfattning” markerar att det inte bara gäller att ge stöd i en viss omfattning utan att man även bör överväga på vilket sätt stödet bäst kan ges.

Åtgärdsprogram

13 §

För en elev som enligt 12 § har rätt till särskilt stöd skall ett åtgärdsprogram utarbetas. Av programmet skall framgå hur behoven ser ut, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas.

Eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta vid utarbetandet av programmet.

Rektorn eller den rektorn utser beslutar om åtgärdsprogrammet.

I paragrafen finns föreskrifter om åtgärdsprogram. Tillsammans med 12 § anger bestämmelsen den process som skolan skall följa i sitt arbete med de elever som behöver ett särskilt stöd för sin utveckling mot utbildningens mål. Denna process behandlas i avsnitt 10.2.3.

Av *första stycket* följer att när rektor bedömt att en elev har rätt till särskilt stöd enligt 12 § har eleven också rätt att få ett åtgärdsprogram. Av programmet skall framgå hur behoven ser ut, vilka stödinsatser eleven skall ha samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas. Programmet skall vara ett verktyg för eleven och ett hjälpmedel för skolans personal att planera och utveckla hela den pedagogiska verksamheten för eleven. Arbetet med åtgärdsprogram skall självfallet utgå från elevens behov, elevens styrkor och svårigheter samt vilka hinder och möjligheter som finns i elevens omgivning. Det skall omfatta hela elevens skolsituation. För en elev i en skolform där skolplikten fullgörs och för elever i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan skall eleven genom åtgärdsprogrammet ges möjlighet att nå utbildningens mål. Resultatet av åtgärderna skall följas upp och utvärderas. Programmet blir då ett levande dokument som används som underlag för samtal om elevens framsteg och behov av stöd.

Elevens och vårdnadshavarens syn på skolsituationen skall också vägas in. I *andra stycket* anges att eleven och elevens vårdnadshavare skall ges möjlighet att delta vid utarbetandet av programmet.

Vikten av detta inflytande har närmare behandlats i avsnitt 10.2.3. Det innebär inte att skola, elev och vårdnadshavare måste vara överens. Skolan har alltid det yttersta ansvaret för att ett åtgärdsprogram fastställs. Liksom vid utredningen kan det i vissa fall finnas skäl att involvera personal från andra verksamheter t.ex. socialtjänsten, LSS-handläggare, landstingets barn- och utbildningshabilitering, den pedagogiska hörselvården eller barn- och ungdomspsykiatri i de fall de redan har kontakt med eleven.

Även i förskolan är det av värde att då det behövs kunna arbeta med åtgärdsprogram i mycket nära samarbete med vårdnadshavarna för att få bättre förutsättningar för barnet att utvecklas mot läroplanens mål.

Tredje stycket anger att rektorn, eller den rektor utser, beslutar om åtgärdsprogrammet. Åtgärdsprogrammet bör dateras och skrivas under. Skälet härtill är att det för alla berörda måste råda full klarhet om vilket åtgärdsprogram som gäller och att åtgärdsprogrammet inte längre är ett utkast eller arbetsmaterial.

Rektor får delegera beslut om åtgärdsprogram. Det innebär att rektor kan uppdra åt t.ex. en lärare i arbetslaget att svara för att åtgärdsprogram utarbetas, fastställs och genomförs. Lärarens befogenhet begränsas av de resurser som står till arbetslagets förfogande och rektor har alltid det yttersta ansvaret för skolans skyldighet att ge särskilt stöd. Vid utarbetandet av programmet förutsetts att samråd sker med berörd personal, t.ex. personal i arbetslaget och elevhälsan. Det bör finnas dokumenterade rutiner för sådant samråd.

Ett beslut av rektor i fråga om åtgärdsprogram får enligt 20 kap. 10 § överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Med beslut avseende åtgärdsprogram avses också beslut att inte sätta in särskilt stöd. Frågan om överklagande av åtgärdsprogram har behandlats i avsnitt 10.2.3

Former för särskilt stöd

14 §

Särskilt stöd får ges istället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i eller som komplement till denna och skall i första hand ges inom den elevgrupp som eleven tillhör. Om det finns särskilda skäl får stödet ges i en annan elevgrupp eller enskilt.

Bestämmelsen anger ramarna för hur särskilt stöd får organiseras. Eleven skall i första hand få det särskilda stödet i den gemenskap och gruppering där eleven vanligtvis ingår. Stödet kan också ges på annat sätt allt utifrån elevens behov och vad stödinsatserna i sig kräver. Det särskilda stödet kan ersätta annan undervisning eller vara ett komplement. Under en period kan t.ex. ett ämne tas bort helt eller delvis för att öka undervisningen i ett annat ämne. Gränsen för vad skolpliktiga elever är skyldiga att delta i följer av reglerna om skolplikt i 4 kap. 10 §.

Paragrafen ger också möjlighet till att ge stödet i en annan elevgrupp eller enskilt. Den ersätter bl.a. nuvarande bestämmelse i 5 kap. 5 § grundskoleförordningen om placering av elev i särskild undervisningsgrupp. Formen för särskilt stöd anges i åtgärdsprogrammet. Eftersom rektor beslutar om åtgärdsprogram, omfattar rektors beslut även särskilt stöd i en annan elevgrupp eller enskilt. Detta innebär en förändring i förhållande till nuvarande bestämmelser där det anges att styrelsen för utbildningen beslutar om stöd i särskild undervisningsgrupp. Möjligheten att överklaga rektors beslut till Skolväsendets överklagandenämnd följer av 20 kap. 10 §.

Stödet kan också ges vid en annan skolenhet, t.ex. ett skoldaghem eller vid en annan skola där förutsättningar finns för att ge stödet, enligt vad som för elever i grundskolan anges i t.ex. 7 kap. 12 § 2. Motsvarande bestämmelse finns för andra skolformer.

15 §

Om åtgärder enligt 12–14 §§ för en skolpliktig elev inte i rimlig grad kan anpassas efter elevens behov och förutsättningar får rektorn besluta om avvikelser från de mål som annars gäller för utbildningen (anpassad studiegång).

Paragrafen har sin motsvarighet i 5 kap. 10 § grundskoleförordningen och motsvarande bestämmelser för obligatoriska särskolan, specialskolan och sameskolan. Den ger möjlighet att ytterligare anpassa undervisningen för vissa elever genom nödvändiga avvikelser från de mål som annars gäller för utbildningen. Bestämmelsen avser situationer när andra stödåtgärder inte gett resultat, t.ex. avseende skoltrötta elever eller elever som av andra skäl inte är tillgängliga för undervisning. För elever i de högre årskurserna får

utbildningen delvis förläggas till en arbetsplats utanför skolan. Eleven skall dock alltid få en utbildning som så långt möjligt är likvärdig med övrig utbildning på skolan. Rektor beslutar om innehållet i anpassad studiegång som skall anges i ett åtgärdsprogram.

Eftersom anpassad studiegång skall anges i åtgärdsprogrammet öppnas möjlighet att överklaga till Skolväsendets överklagandekommitté enligt 20 kap. 10 §.

Föreskriften att utbildningen kan förläggas till en arbetsplats utanför skolan bör som idag finnas i förordning.

Information om elevens utveckling och bedömning av studieresultat

Utvecklingssamtal

16 §

Läraren skall i utvecklingssamtal informera eleven och elevens vårdnadshavare om elevens utveckling i förhållande till målen. Överenskommelser som görs skall på begäran av eleven eller elevens vårdnadshavare dokumenteras skriftligt.

Bestämmelserna om utvecklingssamtal i skolformsförordningarna har förts in i lagen för att markera betydelsen av att elever och föräldrar under skoltiden får information om elevernas utveckling mot målen.

Paragrafen är allmänt hållen för att kunna gälla alla skolformer. Det innebär att tillämpningen av bestämmelsen måste anpassas till förutsättningarna för respektive skolform. Genom bestämmelsen markeras att återkommande samtal mellan lärare, elev och vårdnadshavare under hela skoltiden är viktiga. Genom samtalen kan lärare, elever och vårdnadshavare som jämställda parter gemensamt analysera och positivt bidra till barns och ungdoms kunskapsutveckling och sociala utveckling. Även för elever i vuxenutbildningen är det viktigt att få klara besked om studieresultat i relation till målen. Till sin karaktär skall utvecklingssamtal vara framåtsyftande.

Vilken lärare som skall delta i och informera vid samtalen och hur samtalen skall gå till avgörs på skolan. Rektor har ansvaret för att utvecklingssamtal genomförs.

Om föräldrar inte behärskar svenska eller har omfattande hörsel- eller talskada bör det finnas möjlighet att få hjälp av tolk vid utvecklingssamtalet.

På begäran av en elev eller, om eleven är under 18 år, elevens vårdnadshavare skall överenskommelser som gjorts vid utvecklingssamtalet dokumenteras. Det är naturligt att sådana överenskommelser görs på föräldrarnas initiativ som ett komplement till utvecklingssamtalet utifrån ett individuellt perspektiv. Rutiner för detta bör utformas lokalt. Samverkan med eleven och föräldrarna i utformningen av en skriftlig dokumentation är mycket viktig. Sekretessfrågorna bör uppmärksammas vid utformningen.

Betyg

17 §

I grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning, vuxenutbildning för utvecklingsstörda samt svenskundervisning för invandrare skall betyg sättas i den utsträckning och form som regeringen föreskriver.

Av bestämmelsen följer att regeringen kan medge undantag för skolor med alternativ pedagogik (speciell pedagogisk inriktning) att utfärda intyg över utbildningen i stället för betyg. Jämför 2 kap. 9 § nuvarande förordning om fristående skolor.

18 §

Betyg skall grundas på en bedömning av elevens kunskaper och färdigheter i förhållande till uppställda kunskapsmål i kursplaner och betygsriterier. Eleverna skall informeras om på vilka grunder betygen sätts.

Bestämmelser om grunden för betygsättning finns i dag både i skolformsförordningar och i läroplaner. För samtliga skolformer där betyg sätts gäller t.ex. att betygen skall grundas på mål i kursplaner och betygsriterier och detta har därför skrivits in i bestämmelsen. Information om grunderna för betygsättningen syftar således på de grunder som gäller alla elever. I 21 § regleras att

den som satt betyget på begäran skall upplysa eleven och vårdnadshavaren om skälen till de betyg som just den eleven fått.

19 §

Av 2 kap. 11 § följer att betyg endast får sättas av lärare som uppfyller kraven enligt 13 eller 14 § samma kapitel. Om den som undervisar vid tidpunkten när betyg skall sättas inte uppfyller detta krav, skall en lärare utses för betygsättningen. Betyg skall sättas av denna lärare efter samråd med den som undervisat eleverna.

Bestämmelsen är ny och har behandlats i avsnitt 8.

Betyg sätts av lärare. Kommittén har i 2 kap. 11 § föreslagit att endast lärare som har föreskriven lärarutbildning enligt 13 § eller lärare med tillsvidaranställning enligt 14 § får sätta betyg. Om den som undervisar är obehörig skall rektor utse en lärare som uppfyller kraven ovan för betygsättningen. Det ankommer på rektor att i sin planering av personalens ansvarsområden utse sådan lärare. Av paragrafen följer uttryckligen att det är denna lärare som ansvarar för betyget men samråd skall ske med den som undervisat eleven.

20 §

Om ett betyg beror av två eller flera lärares bedömning och dessa inte kan enas, skall betyget sättas av rektorn.

Av paragrafen framgår att när betyg beror av två eller flera lärares bedömning och dessa inte kan enas skall betyget sättas av rektor. Motsvarande bestämmelse finns i dag i skolformsförordningarna, t.ex. för grundskolan i 7 kap. 5 § grundskoleförordningen. Bestämmelsen innebär ingen förändring i sak.

21 §

Betyg skall utfärdas skriftligt. Den som satt betyget skall på begäran upplysa eleven och elevens vårdnadshavare om skälen för betyget.

Bestämmelsen är ny och har behandlats i avsnitt 9.3. Av paragrafen framgår att betyg skall utfärdas skriftligt samt en skyldighet för

den som satt betyget att på begäran av eleven eller vårdnadshavare upplysa om skälen till de betyg som eleven fått.

22 §

Ett betyg som är uppenbart felaktigt till följd av skrivfel eller liknande förbiseende får rättas av rektorn. Innan rättelse sker skall rektorn ge eleven och elevens vårdnadshavare tillfälle att yttra sig om detta inte är obehövligt. Vid rättelse skall ett nytt skriftligt betyg utfärdas och den felaktiga betygshandlingen om möjligt förstöras.

I paragrafen har tagits in bestämmelser om möjligheten för rektor att själv rätta skrivfel eller liknade i betyg. Den har sin motsvarighet i skolformsförordningarna som i sin tur motsvarar bestämmelserna om rättelse av skrivfel i 26 § förvaltningslagen.

Bestämmelsen om rättelse av betyg gäller också enskilda skolor.

Fel av annan karaktär som t.ex. felaktig bedömning kan inte rättas med stöd av denna bestämmelse. Betyg har ansetts vara av den karaktären att det inte skall kunna ändras i efterhand annat än vid rättelse av felskrivning eller motsvarande. Genom kommitténs förslag nedan i 23 § införs en möjlighet för eleven att begära omprövning av ett betyg som eleven anser vara felaktigt.

Omprövning av betyg

23 §

En elev som anser sig ha fått ett felaktigt betyg på ett avslutat ämne, ämnesblock eller en avslutad kurs kan begära omprövning av betyget. Rätt till omprövning föreligger även då eleven anser sig ha felaktigt vägrats betyg.

Begäran om omprövning skall göras hos rektorn inom en vecka från det att eleven har fått del av betyget eller beslutet om att betyg inte sätts. Eleven skall ange skälen för sin begäran. Huvudmannen skall utse en lärare från en annan skolenhet som tillsammans med rektor genomför omprövningen.

Omprövningen skall grundas på tidigare studieresultat och skall handläggas skyndsamt. Rektorn och läraren skall vara eniga i sin bedömning för att ett nytt betyg skall kunna sättas. Omprövningen får inte resultera i ett lägre betyg.

Bestämmelserna i denna paragraf är nya och gäller såväl offentliga som enskilda skolor. Förslaget har behandlats i avsnitt 9.3.4.

Första stycket innebär möjlighet för en elev att begära omprövning av ett betyg som eleven anser felaktigt. Syftet med förslaget är att komma till rätta med att elever ibland kan uppleva att ett betyg är orättvist. Uttrycket omprövning markerar att det är fråga om en ny bedömning av betyget på grundval av de uppgifter som finns om elevens tidigare studieresultat. Paragrafen rymmer ingen möjlighet att skaffa sig ett nytt betyg genom en helt ny prövning eller examination. I sådana fall finns möjligheten till prövning enligt skolformsförordningarna.

Kommittén har föreslagit att en elev som fyllt 16 år får själv föra sin talan (21 kap. 6 §). Omprövning av betyg kan en elev dock själv begära även om eleven inte fyllt 16 år. Eftersom vårdnadshavaren är legal ställföreträdare för en omyndig elev behöver vårdnadshavarens rätt att begära omprövning för elevens räkning inte anges särskilt.

Möjligheten att begära omprövning avser betyg på avslutat ämne, ämnesblock eller kurs. Förslaget omfattar således endast betyg som får rättsverkan genom att de utgör förutsättning för tillträde till högre studier. Rätt till omprövning föreligger också då eleven anser sig ha felaktigt vägrats betyg.

Begäran om omprövning skall vara skriftlig. Omprövning förutsätter att eleven sakligt motiverar sina skäl för uppfattningen att betyget inte är riktigt.

I *andra stycket* anges att begäran om omprövning skall lämnas till rektorn. Några längre tidsfrister är inte möjliga. Hänsyn måste tas till de tider som gäller för ansökan till högre utbildning. Därför föreslås en tidsgräns på en vecka inom vilken elevens framställan skall ha kommit in till rektor. Därefter kan eleven inte begära någon omprövning. Tiden för elevens begäran räknas från den dag eleven fått del av betyget. När eleven lämnat in en begäran om omprövning är rektor skyldig att göra en omprövning i enlighet med vad som föreskrivs i bestämmelsen.

Rektor tillsammans med en annan lärare än den som satt betyget genomför omprövningen. Härigenom ges möjlighet att granska betygsättningen och även ändra betyget om det framkommer att betyget av någon anledning är felaktigt. Resultatet av omprövningen kan inte överklagas.

Flera lärare skall utses i förväg som rektorerna kan anlita vid omprövningar. Genom uttrycket huvudman är det i kommunerna

styrelsen för utbildningen som utser dessa lärare. Sådana beslut kan delegeras enligt kommunallagen till t.ex. skolchef.

Lärare som har nära samarbete i skolan bör inte delta i omprövning av varandras betygssättning. Läraren skall därför utses från en annan skolenhet.

Av *tredje stycket* följer att omprövningen skall grundas på samma studieresultat som legat till grund för det satta betyget och handläggas skyndsamt. Om omprövningen skall vara meningsfull måste rektorn och läraren ha tillgång till underlag för att kunna sätta sig in i förhållandena. De måste som regel höra den betygssättande läraren om motiven för dennes bedömning samt eleven om dennes skäl för uppfattningen att betyget inte är riktigt. Vidare förutsätts att de tar del av dokumenterade studieresultat och andra elevarbeten.

Dokumentationen skall då inte endast avse skriftliga prov utan även andra studieresultat som muntlig framställningsförmåga, praktiska färdigheter m.m. Det sistnämnda har särskild betydelse i fråga om yrkesinriktade och konstnärliga utbildningar.

Modellen förutsätter snabb och enkel handläggning utan att säkerheten eftersätts. För att ett nytt betyg skall kunna sättas skall rektor och medbedömare vara eniga i sin bedömning. Om de inte blir eniga kvarstår det tidigare satta betyget. Vidare anges att omprövning inte får resultera i ett lägre betyg.

I avsnitt 9.3.4 har kommittén framhållit vikten av att skolan informerar eleverna och vårdnadshavare om möjligheten att begära omprövning.

4 kap. Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning

Inledande bestämmelser

1 §

Barn som är bosatta i landet har skolplikt enligt föreskrifterna i detta kapitel.

Skolplikt gäller dock inte i fråga om barn, som varaktigt vistas utomlands eller vars förhållanden är sådana att det uppenbarligen inte kan begäras att barnet skall gå i skola.

Skolplikt gäller inte heller för barn som avses i 21 kap. 1 § andra stycket. Dessa barn har dock samma rätt till utbildning som skolpliktiga barn.

Paragrafens *första och andra stycke* motsvarar helt dagens bestämmelse i 3 kap. 1 § första stycket. Någon ändring av nuvarande tillämpning åsyftas således inte.

Vad skolplikten innebär när det gäller skyldighet att underkasta sig utbildning följer av 3 §. Definitionen av ”bosatt i landet” finns i 21 kap. 1 §.

I bestämmelsen i *tredje stycket*, som är ny, slås fast att de kategorier barn och ungdomar som utan att vara folkbokförda i landet har rätt till utbildning enligt 21 kap. 1 § 1–3 inte omfattas av skolplikt.

2 §

Av regeringsformen följer att skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet. Av bestämmelserna i 7 och 9 §§ i detta kapitel följer även en viss rätt till utbildning som inte motsvarar skolplikten.

Av 2 kap. 21 § regeringsformen följer att alla barn som omfattas av skolplikten har rätt att kostnadsfritt erhålla grundläggande utbildning i allmän skola. Paragrafens första mening hänvisar till denna bestämmelse. Innehållet motsvarar närmast 3 kap. 1 § andra stycket i nuvarande skollag. Med det offentliga skolväsendet avses här sådan grundskola, grundsärskola, specialskola och sameskola som anordnas av en offentlig huvudman. Någon rätt till utbildning i enskild regi kan lagstiftaren inte garantera. Däremot kan skolplikten fullgöras även i annan utbildning. Detta regleras i följande paragraf.

Rätten till utbildning i de nämnda skolformerna sträcker sig dock i vissa fall längre än vad som följer av regeringsformen. Att även de som inte är skolpliktiga kan ha rätt till utbildning följer av 7 och 9 §§. Andra meningens i paragrafen erinrar om detta. Skolmåltider och skolskjutsning ingår inte i vad skollagen benämner utbildning. Någon rätt till sådant följer därför inte av denna paragraf. I stället finns uttryckliga bestämmelser om rätt till kostnadsfria skolmåltider och skolskjutsar i kapitlen om de olika skolformerna.

3 §

Skolplikt kan fullgöras på något av följande sätt

1. Barn skall gå i grundskola om inte sådana förhållanden som avses i 2–4 föreligger.

2. Barn som bedöms inte kunna nå upp till grundskolans kunskapsmål därför att de har en utvecklingsstörning skall gå i grundsärskola.

3. Barn som inte kan gå i grundskolan eller grundsärskolan därför att de är döva, dövblinda eller har en hörselskada skall gå i specialskola.

4. Barn till samer får gå i sameskolan i stället för grundskolan. Detsamma gäller andra barn, om det finns särskilda skäl.

Av 17 kap. framgår att skolplikten kan fullgöras på annat sätt än vad som anges i 1–4.

I 1–3 punkten i paragrafen regleras i vilken skolform skolpliktiga barn skall gå. Till sitt materiella innehåll motsvarar dessa den nuvarande 3 kap. 2 och 3 §§.

Enligt huvudregeln skall skolplikten fullgöras i någon av de skolformer som anges. Det saknar i detta avseende betydelse om skolan har en offentlig eller enskild huvudman.

Förutsättningarna för att ett barn skall fullgöra skolplikten i grundsärskolan eller specialskolan i stället för i grundskolan är desamma som enligt nuvarande bestämmelser.

Vid utformningen av denna och följande paragrafer har inte beaktats den pågående försöksverksamheten med ökat föräldrainflytande över utvecklingsstörda barns skolgång. Med den föreslagna bestämmelsen avses således inte någon förändring i förhållande till dagens skollag när det gäller vilka barn som skall vara skyldiga respektive ha rätt att fullgöra sin skolplikt i t.ex. sarskolans obligatoriska del.

Paragrafen blir tillämplig även när någon som inte är skolpliktig ges utbildning i de aktuella skolformerna. Detta följer av att de bestämmelser som ger dessa rätt till utbildning medför att de skall jämföras med skolpliktiga. För att t.ex. ett barn, på vårdnadshavarnas begäran, skall kunna börja i grundsärskolan ett år innan skolplikten inträder, måste barnet således uppfylla kriterierna för skolgång i grundsärskolan enligt denna paragraf.

Punkten 4 motsvarar 8 kap. 3 § gällande skollag. Vilka andra barn som åsyftas belyses i propositionen 1985/86:10 Del A, som ligger till grund för nuvarande skollag.

Såsom redovisas i propositionen (1979/80:82) om ledning och administration av sameskolorna m.m. skall enligt riksdagsbeslut från år 1962 nomadskolan, som numera kallas sameskolan, vara öppen för barn till alla som uppger sig vara samer.

Vid riksdagsbehandlingen av den nämnda propositionen uttalade utbildningsutskottet (UbU 1979/80:25) att det i vissa fall kan vara motiverat att också icke-samiska barn har möjlighet att gå i sameskolan. Som exempel nämnde utskottet ett icke-samiskt barn från en ort med sameskola men utan kommunal grundskola som tvingades att åka till annan ort med kommunal grundskola. Det kunde också enligt utskottet vara mer praktiskt för ett barn från en extrem glesbygd att gå i sameskola och bo inackorderad på sameskolans elevhem än att gå i en kommunal grundskola. Utskottet betonade att det måste röra sig om ett fåtal fall, så att sameskolans inriktning och målsättning inte skulle påverkas. En överenskommelse mellan berörd kommun och sameskolestyrelsen borde enligt utskottet ligga till grund för en sådan anordning. Riksdagen gav regeringen som sin mening till känna vad utskottet anfört.

Genom det uttryckliga undantaget i bestämmelsens andra stycke kan skolplikten dock också under vissa förutsättningar fullgöras genom sådana särskilda utbildningsformer som regleras i 17 kap. Där regleras bl.a. om särskilda ungdomshem, särskilda resurscenter samt om särskild undervisning på sjukhus, i elevens hem, fristående skolor m.m. Någon förändring i nu gällande materiella regler är inte avsedd.

4 §

Frågan om det föreligger sådan förhållanden som avses i 3 § 2–4 prövas av barnets hemkommun, Specialskolemyndigheten respektive Sameskolestyrelsen.

I paragrafen regleras vem som skall avgöra om förutsättningarna enligt föregående paragraf för skolgång i de olika skolformerna är uppfyllda eller inte. Bestämmelsen ersätter del av 3 kap. 4 § och 8 kap. 6 § nuvarande skollag. Den nu föreslagna paragrafen syftar till att tydligare klargöra vem som har ansvaret för att avgöra hur ett skolpliktigt barn skall fullgöra sin skolplikt.

Bestämmelsen gäller såväl när barn första gången skall börja fullgöra sin skolplikt som när byte av utbildning övervägs för någon som redan har börjat att fullgöra sin skolplikt. Genom bestämmelsen i 7 § gäller samma ordning för bestämmande av utbildning för barn som redan ett år innan skolplikten inträder önskar börja sin skolgång på det sätt som gäller för skolpliktiga.

Föreskriften avser således många olika situationer. Beslutet innebär myndighetsutövning och förvaltningslagens bestämmelser om ärendehantering är tillämpliga. Det måste därför alltid föregås av en ordentlig utredning. All den information som krävs för att kunna göra ett korrekt ställningstagande måste hämtas in och sammanställas. När beslutet gäller den som redan är elev i en skolform är det extra viktigt att den skolans erfarenheter av eleven vägs in i den bedömning som skall göras.

Det beslut som skall fattas enligt denna paragraf avser inte vid vilken skolenhet barnet skall tas emot, det avser bara i vilken skolform som barnet skall fullgöra sin skolplikt. Hur mottagandet till en särskild skolenhet skall gå till och vem som beslutar om detta finns det bestämmelser om tillsammans med övriga föreskrifter för just den skolformen. Att t.ex. hemkommunen finner att ett barn uppfyller rekvisiten för att fullgöra sin skolplikt i grundsärskolan innebär inte med nödvändighet att barnet också skall tas emot i grundsärskolan i hemkommunen. I kapitlet om grundsärskolan finns bestämmelser om mottagande i en offentlig grundsärskola i en annan kommun än hemkommunen, antingen därför att eleven önskar det eller därför att elevens hemkommun har kommit överens med en annan kommun om att denna i sin grundsärskola skall ta emot eleven. Vidare finns möjligheten att fullgöra skolplikten i en enskild grundsärskola. Den som prövar om ett barn skall tas emot i en viss skolenhet har att vid denna prövning utgå från hemkommunens beslut om till vilken skolform eleven hör.

Från lydelsen i den nuvarande bestämmelsen i 3 kap. 4 § har avlägsnats föreskrifter om vem som, i olika situationer, får väcka fråga om prövning av i vilken skolform ett barn skall tas emot. Dessa är delvis en kvarleva från den tid när grundskolan och särskolan hade olika huvudmän. När det inte finns någon uttrycklig reglering av vem som kan ta detta initiativ torde denna fråga i stället få avgöras enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer. Den föreslagna ändringen innebär således inte någon inskränkning i vårdnadshavarnas möjligheter att ta initiativ till en prövning av i vilken skolform deras barn skall gå.

En bestämmelse om att det är Sameskolstyrelsen som prövar förhållanden som avses i 3 § 4 finns idag i 8 kap. 6 § skollagen. Bestämmelsen har med redaktionella förändringar förts till skolpliktskapitlet.

Beslut enligt denna paragraf får överklagas. Detta följer av 20 kap. 7 § 1, 8 § 1 och 9 § 1.

5 §

Den som är elev i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan kan på försök under högst sex månader tas emot som elev i en annan av dessa skolformer, om de huvudmän som berörs är överens om detta och elevens vårdnadshavare lämnar sitt medgivande.

En elev i grundskolan kan få sin utbildning inom grundsärskolan (integrerad elev) om berörda skolhuvudmän är överens om detta och elevens vårdnadshavare medger det. En elev i grundsärskolan kan under samma förutsättningar få sin utbildning inom grundskolan eller sameskolan. Rektorn för den skolenhet där eleven får sin undervisning får göra de undantag från de för eleven gällande bestämmelser om utbildningens omfattning och innehåll som krävs med hänsyn till undervisningens uppläggning.

Paragrafens *första stycke* motsvarar nuvarande 3 kap. 6 §. De ändringar som har gjorts innebär enbart anpassningar till den nya benämningen grundsärskola och skolform. Vidare medför utvidgningen av de olika skolformerna att bestämmelsen även omfattar skolor med enskild huvudman.

Andra stycket saknar motsvarighet i nuvarande skollag. Möjligheten till undervisning som integrerad elev i en annan skolform finns i dag reglerad i 4 kap. 4 § grundskoleförordningen och 6 kap. 1 § särskoleförordningen när det gäller skolor med offentlig huvudman. Någon ändring av den materiella innebörden är inte avsedd förutom att den även skall gälla för skolor med enskild huvudman. Däremot har de båda bestämmelserna arbetats samman.

En integrerad elev enligt andra stycket är alltså elev i den ursprungliga skolformen och i princip underkastad de bestämmelser som gäller för denna, bl.a. om utbildningens omfattning och innehåll. Därför är det nödvändigt att särskilt föreskriva att rektor på den skola där undervisningen ges får göra undantag från de

bestämmelser som annars gäller för eleven eftersom undervisningen i den klass där eleven är integrerad bedrivs efter andra regler.

Skolpliktens inträde och skolstarten

6 §

Skolplikten inträder höstterminen det kalenderår då barnet fyller sju år.

Om det finns särskilda skäl får barnet börja fullgöra sin skolplikt först höstterminen det kalenderår då barnet fyller åtta år.

Frågan om uppskjuten skolplikt prövas på begäran av barnets vårdnadshavare av hemkommunen.

Jämfört med motsvarande bestämmelse i dagens skollag (3 kap. 7 §) innehåller denna paragraf vissa förändringar. Ingen av dessa syftar till ändrade materiella regler utan är av förtydligande och redaktionell karaktär.

En förändring är att det har preciserats att det är hemkommunen som har att fatta beslut om att fullgörandet av skolplikten skall skjutas upp. Vidare har föreskriften om överklagande av ett sådant beslut flyttats till 20 kap. 7 § 2.

7 §

Om ett barns vårdnadshavare begär det, skall barnet redan höstterminen det kalenderår då barnet fyller sex år jämföras med skolpliktiga barn i fråga om rätten att börja skolan.

Paragrafen motsvarar helt nuvarande 3 kap. 8 §.

Skolpliktens upphörande och rätten att fullfölja skolgången

8 §

Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 16 år eller, om eleven går i specialskolan, 17 år.

Om eleven dessförinnan uppnår kunskapsmålen för den skolform där eleven fullgör sin skolplikt, upphör därmed denna.

Frågan om skolpliktens upphörande enligt andra stycket prövas av hemkommunen. För elever som går i specialskolan prövas dock frågan av Specialskolemyndigheten.

Paragrafen motsvarar delvis nuvarande 3 kap. 10 §. De förändringar som föreslås innebär bl.a. att skolpliktens upphörande i förtid knyts till att eleven har uppnått de kunskapsmål som finns fastställda för utbildningen. Denna fråga utvecklas i avsnitt 12.

I *tredje stycket* anges att det är hemkommunen som har att pröva frågor om att skolplikten skall upphöra tidigare än den tidpunkt som anges i första stycket.

Till skillnad från vad som gäller enligt nuvarande skollag skall samtliga beslut enligt paragrafens andra stycke utom såvitt gäller elever i specialskolan prövas av hemkommunen.

Att beslut i fråga om skolpliktens upphörande får överklagas framgår av 20 kap. 7 § 3 och 8 § 2.

9 §

En elev i grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan har rätt att slutföra högsta årskursen, även om skolplikten upphör dessförinnan.

En elev i grundsärskolan har rätt att efter skolpliktens upphörande fullfölja utbildningen under ytterligare två år. Detsamma gäller en elev i grundskolan eller specialskolan om eleven inte har nått upp till kunskapsmålen för skolformen.

Frågan om rätt till fortsatt utbildning enligt andra stycket prövas av hemkommunen.

Paragrafen saknar motsvarighet i det nuvarande skolpliktskapitlet. Däremot finns bestämmelser i de skilda kapitlen om grundskolan, särskolan och specialskolan om rätten att fullfölja utbildningen efter skolpliktens upphörande. Dessa, vilka är olika utformade för de olika skolformerna, ersätts med föreskriften i andra stycket. Den nu föreslagna bestämmelsen behandlas i avsnitt 12.

I *första stycket* föreskrivs att alla elever skall ha rätt att slutföra högsta årskursen även om skolplikten upphör dessförinnan. Detta blir aktuellt för barn som fått sin skolstart uppskjuten eller som har behövt fler år än normalt för att ta sig igenom utbildningen.

Andra stycket innebär en rätt att gå högsta årskursen under ytterligare två läsår efter det att skolplikten upphört. För grundskolan

och specialskolan uppställs som villkor härför att eleven inte har nått upp till kunskapsmålen för skolformen. Något motsvarande krav finns inte för grundsärskolan.

I *tredje stycket* regleras att det är hemkommunen som skall pröva frågor om rätten till fortsatt utbildning.

Att besluten kan överklagas framgår av 20 kap. 7 § 4.

Deltagande i utbildning

10 §

Varje elev som fullgör skolplikt skall delta i den verksamhet som anordnas för att ge den avsedda utbildningen, om eleven inte har giltigt skäl att utebli.

Den obligatoriska verksamheten får omfatta högst 190 dagar per läsår och åtta timmar eller, i de två lägsta årskurserna, sex timmar per dag. Sådan verksamhet får inte förläggas till lördagar, söndagar eller helgdagar.

Paragrafen motsvarar till stora delar vad som gäller enligt nuvarande 3 kap. 11 §.

Bestämmelsen i den nuvarande paragrafens andra stycke om disciplinära åtgärder har ersatts med bestämmelser i 3 kap. som tar sikte på att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero och bestämmelsen om ledighet för enskilda angelägenheter har flyttats till nästföljande paragraf.

I *första stycket* har det gjorts en redaktionell förändring som inte avser att påverka det materiella innehållet i bestämmelsen. Eftersom skolmåltider och skolskjutsning inte ingår i vad skollagen kallar utbildning, behövs ingen särskild föreskrift om att sådana inslag inte är obligatoriska för skolpliktiga.

I *andra stycket* finns den yttersta gränsen för skolplikten angiven. Regleringen om maximalt antal skoldagar per år och högsta möjliga timantal per dag är densamma som redan gäller enligt skollagen. När det gäller föreskriften att undervisningen skall ske på vardagar finns denna i dag, för de offentliga skolornas del, i respektive skolformsförordning. Någon motsvarande reglering om till vilka dagar undervisningen skall förläggas finns inte för fristående skolor. För enskilda skolhuvudmän och deras elever innebär förslaget därför en ny reglering.

11 §

En skolpliktig elev får beviljas kortare ledighet för enskilda angelägenheter.

Rektorn, eller den rektorn bestämmer, beslutar om sådan ledighet.

Bestämmelsen i *första stycket* motsvarar 3 kap. 11 § andra stycket första meningen.

Den anger bl.a. att en skolpliktig elev får beviljas ledighet på grund av enskilda angelägenheter. Härav följer att det alltid måste fattas ett beslut om ledighet för att eleven skall få utebli av sådana orsaker. Beslutet måste grundas på en samlad bedömning av elevens situation. Bland de omständigheter som normalt skall beaktas märks frånvarons längd, elevens studiesituation, möjligheterna att på olika sätt kompensera för den förlorade undervisningen samt hur angelägen ledigheten är för eleven.

De bestämmelser som för närvarande finns i skolformsförordningarna är uppdelade så att kortare ledighet får beslutas av rektorn eller den rektorn bestämmer. För längre ledighet än tio dagar per läsår krävs synnerliga skäl och det är styrelsen för utbildningen som beslutar. Den föreslagna bestämmelsen innebär att samma regler skall gälla oberoende av hur lång ledighet det rör sig om.

I *andra stycket* klargörs att det är rektorn som beslutar om ledigheten.

Av praktiska skäl kan det i vissa fall vara befogat att rektorn uppdrar åt någon annan befattningshavare vid den aktuella skolan att fatta besluten om ledighet. Ett bemyndigande att göra detta finns intaget i andra stycket. Bestämmelsen gäller även i enskilda skolor.

12 §

På begäran av elevens vårdnadshavare kan en elev i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan eller sameskolan befrias från skyldighet att delta i annars obligatoriska inslag i verksamheten, om det med hänsyn till särskilda omständigheter inte är rimligt att kräva att eleven deltar.

Rektorn beslutar om sådan befrielse.

Bestämmelser om denna befrielse finns i dag i 3 kap. 12 § skollagen för skolpliktiga elever och i 15 kap. 13 § skollagen för elever som fullföljer utbildningen efter skolpliktens upphörande. Den nu föreslagna bestämmelsen omfattar alla elever i de uppräknade skolformerna, oberoende av om huvudmännen är enskilda eller offentliga eller om eleverna fullgör skolplikt eller inte.

Villkoren för befrielse i *första stycket* är desamma som gäller enligt nuvarande bestämmelser. Någon förändring i sak är således inte avsedd när det gäller vilka situationer som skall kunna leda fram till ett beslut om befrielse. Bestämmelsen tar sikte på dels den situationen då en elev redan mer än väl behärskar det som skall läras ut, dels den situationen att det ”kan upplevas som utmanande mot bakgrund av elevens speciella inställning och hemmiljö” (prop. 1985/86:10 Del A,). Vid tillämpning av bestämmelsen är det väsentligt att även beakta att den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, vilken numera utgör svensk lag, sätter barns rätt till en god utbildning före föräldrars anspråk på respekt för sin filosofiska eller religiösa övertygelse.

Eftersom all undervisning i religionskunskap skall vara icke-konfessionell saknas anledning att befria från denna på grund av att eleverna tillhör vissa trossamfund.

I *andra stycket* fastslås att det är rektorn som beslutar om befrielse från annars obligatoriska inslag. Beslutet kan enligt 20 kap. 5 § överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Tillsynen över att skolplikten fullgörs

13 §

Kommunen skall se till att eleverna i dess grundskola och grundsärskola fullgör sin skolgång. Hemkommunen skall se till att skolpliktiga barn som inte går i dess grundskola eller grundsärskola på något annat sätt får föreskriven utbildning.

Specialskolmyndigheten och Sameskolstyrelsen skall se till att elever i skolor under deras ledning fullgör sin skolgång.

Paragrafen motsvarar nuvarande 3 kap. 13 §. Några språkliga förändringar har gjorts i båda styckena.

I *andra stycket* har vidare två ändringar gjorts. Sameskolan har förts in parallellt med den andra statliga skolformen i vilken skolplikt kan fullgöras, specialskolan. Vidare fastslås att Specialskolemyndigheten respektive Sameskolstyrelsen pekas ut som det ansvariga organet för att se till att elever i skolor under deras ledning, dvs. den offentliga specialskolan och den offentliga sameskolan, fullgör sin skolgång.

14 §

Om en elev som fullgör sin skolplikt i en enskild skola är frånvarande från obligatoriska inslag i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen anmäla detta till elevens hemkommun.

Paragrafen har sin motsvarighet i 3 kap. 14 §. Någon materiell ändring är inte åsyftad. Det har dock preciserats att det bara är frånvaro från obligatoriska inslag som måste anmälas på detta sätt. Som har framhållits i samband med tidigare paragrafer i detta kapitel omfattar begreppet utbildning i skollagen inte skolmåltider och skolskjuts. Dessa utgör därmed inte sådana obligatoriska inslag som denna paragraf avser.

15 §

Den som har vårdnaden om ett skolpliktigt barn skall se till att barnet fullgör sin skolplikt.

Paragrafen motsvarar helt nuvarande 3 kap. 15 §.

16 §

Om en skolpliktig elev inte fullgör sin skolgång och detta beror på att elevens vårdnadshavare inte har gjort vad på denne ankommer för att så skall ske, får hemkommunen förelägga elevens vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter. För en elev i specialskolan eller i sameskolan ankommer det istället på Specialskolemyndigheten respektive Sameskolstyrelsen att förelägga elevens vårdnadshavare att fullgöra sina skyldigheter.

Ett föreläggande enligt första stycket får förenas med vite.

Vitet får inte förvandlas till fängelse.

Bestämmelsen motsvarar delvis nu gällande 3 kap. 16 § men har utsträckts till att avse även skolpliktiga elever som fullgör sin skolgång i enskilda skolor. Genom bestämmelsen kan del av nuvarande 3 kap. 14 § tas bort.

Enligt gällande bestämmelser får ett föreläggande enligt 3 kap. 16 § inte tillgripas om eleven går i en fristående skola. För sådana elever får kommunen istället ålägga barnet skolgång i kommunens grundskola eller särskola eller, om skäl föreligger, överlämna ärendet till huvudmannen för specialskolan som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där (3 kap. 14 §).

Den nu föreslagna regleringen innebär att hemkommunen till skillnad från idag får möjlighet att vitesförelägga även vårdnadshavare till skolpliktiga elever i en enskild skola att iaktta sina skyldigheter utan att eleven i fråga först åläggs skolgång i en kommunal skola.

Ett sådant föreläggande bör utformas så att vårdnadshavaren ges alternativa möjligheter att fullgöra sina skyldigheter antingen genom att senast vid en viss tidpunkt visa att barnet fullgör sin skolgång i en enskild skola eller att barnet senast vid samma tidpunkt inställer sig vid den kommunala skola som anges i föreläggandet.

Liksom vad som gäller idag får föreläggandet förenas med vite. Bestämmelser om viten finns i lagen (1985:206) om viten.

Det är viktigt att ett vitesföreläggande tydligt anger vad vårdnadshavarna har att vidta för åtgärder. Vid tillämpningen av lagen om viten har Regeringsrätten bl.a. uttalat att för att ett vite skall kunna dömas ut måste föreläggandet vara utformat så att adressaten får helt klart för sig vad som fordras av honom för att han skall undgå att erlægga det fastställda vitesbeloppet. Om föreläggandet innebär en skyldighet att vidta en viss åtgärd skall det vidare av föreläggandet framgå vid vilken tidpunkt eller inom vilken tidsfrist åtgärden skall vidtas. Ett allmänt hållet föreläggande med innebörd att adressaten skall efterleva vissa bestämmelser har inte ansetts tillräckligt preciserat för att vite skall kunna dömas ut (jfr RÅ 1994 Ref 29).

Att åtgärder enligt denna paragraf endast får rikta sig mot den som är vårdnadshavare i föräldrabalkens mening och aldrig mot den som faktiskt har vård om ett barn utan att vara barnets vårdnadshavare framgår av motiven till nuvarande bestämmelse. Av dessa motiv framgår vidare att det är viktigt att vitesföreläggande inte utfärdas förrän alla tänkbara ansträngningar gjorts att på frivillig

väg åstadkomma en lösning. Vidare får vitesföreläggandet givetvis inte utfärdas om barnet vägrar gå i skolan trots att vårdnadshavaren gjort vad som på honom ankommer i detta sammanhang.

I den förslagna bestämmelsen i andra meningen i första stycket har tydliggjorts att såvitt gäller barn som enligt 4 § 3 skall gå i specialskolan eller barn som valt att gå i sameskolan ankommer det istället på Specialskolemyndigheten respektive Sameskolestyrelsen att förelägga vårdnadshavarna att fullgöra sina skyldigheter.

Bestämmelser om överklagande finns i 20 kap. 2 § 2, 3 § 2 och 4 § 2.

5 kap. Förskolan

Inledande bestämmelser

1 §

Förskolan skall stimulera varje barns utveckling och lärande. Den skall erbjuda barn undervisning och omsorg och förbereda dem för fortsatt utbildning.

Verksamheten skall utformas utifrån en helhetssyn på barn och barns behov och utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap eleverna emellan.

Förskolan skall bidra till att ge elever som har ett annat modersmål än svenska tillfälle att utveckla såväl det svenska språket som sitt modersmål.

Paragrafen har sin motsvarighet i övriga skolformskapitel. Den anger förskolans huvudsakliga syfte och de mest grundläggande kraven på hur denna utformas. Utgångspunkten är att förskolan är till för barnets egen skull - dess omsorg, utveckling och lärande.

I *första stycket* och *andra stycket* anges syftet med förskolan och krav på verksamhetens utformning. Begreppet undervisning innefattar den syn på pedagogisk verksamhet som formulerats i förskolan. Denna bygger på en helhetssyn på barnen och deras behov och utvecklingsmöjligheter. Leken, skapandet och barnets eget utforskande är grundstenar i förskolans undervisningsbegrepp. Förskolan har också ett syfte att ge föräldrar möjlighet att förena föräldraskap med förvärvsarbete. I högre grad än i andra skolformer är förskolan ett viktigt komplement till föräldrarnas omsorg

och fostran. Utifrån en helhetssyn på barnen och deras behov integreras undervisning och omsorg i förskolan.

Barn är olika och har olika behov. Därför måste barnen mötas på olika sätt och verksamheten måste således anpassas efter varje barns förutsättningar. Detta är angeläget för att alla skall ges de bästa förutsättningarna att utvecklas. Denna anpassning får dock inte göras på ett sådant sätt att den leder till att barnens möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller barnens grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, får inskränkas annat än om starka skäl motiverar det. Det är ett stort värde mot bakgrund av förskolans fostrande uppgift att barn med olika bakgrund och skilda förutsättningar får utvecklas tillsammans.

I *tredje stycket* tas in en bestämmelse om skyldighet för huvudmännen att bidra till att barnen i förskolan får möjlighet att utveckla sitt modersmål. Bestämmelsen motsvarar vad som idag anges i läroplanen för förskolan.

2 §

Kommunen skall informera vårdnadshavarna om förskolan och syftet med denna. Den skall även verka för att barn som har rätt till förskola deltar i denna.

Kommunerna skall informera de småbarnsföräldrar som bor i kommunen om förskolans verksamhet och att verka för att barnen utnyttjar sin rätt till utbildning. Bestämmelsen är utformad efter förebild av dels vad som gäller för förskoleklassen, dels den regel som träder i kraft i januari 2003 när det gäller den del av förskolan som brukar kallas den allmänna förskolan.

3 §

Barn som är bosatta i landet och som inte har börjat i förskoleklassen eller i någon utbildning för fullgörande av skolplikten skall erbjudas förskola enligt vad som anges i 4 och 5 §§. Förskola skall erbjudas under dagtid måndag–fredag.

Paragrafen avgränsar den grupp barn som har rätt till förskola. Det krav som ställs upp är att barnet skall vara bosatt i Sverige. I 21 kap.

1 § finns föreskrifter om att vissa barn som inte är bosatta i landet skall jämföras med här bosatta när det gäller rätten till utbildning. Där preciseras också vad som närmare avses med begreppet att vara bosatt i landet.

Barnets rätt till förskola upphör när barnet börjar i förskoleklassen eller någon utbildning för fullgörande av skolplikten. Med det sistnämnda uttrycket avses dels de skolformer inom vilka skolplikten kan fullgöras, dvs. grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan, dels sådan verksamhet för fullgörande av skolplikten som regleras i 17 kapitlet.

Förskola skall erbjudas under dagtid måndag–fredag. Med uttrycket dagtid avses ordinarie arbetstid. Det går inte att i lagen precisera vad som avses med ordinarie arbetstid. Det får avgöras utifrån den aktuella situationen, vilka förhållanden som gäller på orten osv. Vidare måste rimlig hänsyn tas till vårdnadshavarnas restid till och från arbetsplatsen. Bestämmelsen lägger ett minimikrav på kommunerna. Det är givetvis även i fortsättningen möjligt för kommunerna att erbjuda förskola eller på annat sätt erbjuda omsorg på obehövliga arbetstider. Detta har behandlats i avsnitt 12.5.

4 §

Före ett års ålder skall barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling och som inte kan få behovet tillgodosett på något annat sätt erbjudas förskola i den omfattning som krävs för att täcka barnets behov.

5 §

Från och med ett års ålder skall barn erbjudas förskola om barnet

- *har ett eget behov av plats eller*
- *behöver plats därför att vårdnadshavarna förvärvsarbetar, studerar eller av någon annan anledning inte kan ta hand om barnet.*

Förskola skall erbjudas i den omfattning som behövs för att tillgodosätta behovet.

Barn vars föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga enligt föräldraledighetslagen (1995:584) för vård av annat barn skall erbjudas

förskola i en omfattning om minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan.

Oavsett vad som anges i första och andra stycket skall barn från och med höstterminen det år barnet fyller fyra år erbjudas avgiftsfri förskola under minst 525 timmar om året (allmän förskola).

Bestämmelserna i 4 och 5 §§ har sin motsvarighet i nuvarande 2 a kap. 6 § och 6 a–b §§ samt 8 a § och 9 § första stycket. Paragraferna anger vilka barn som avses och villkoren för att barn skall ha rätt till förskola samt omfattningen. På samma sätt som idag skall barn erbjudas förskola från och med ett års ålder.

Någon saklig förändring jämfört med nuvarande bestämmelse är inte avsedd vad gäller förutsättningarna för att erhålla plats i förskola. Det skall finnas ett behov som har antingen sin grund i barnets egen situation eller i vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Barnets eget behov sätts i fokus. Om förutsättningarna är uppfyllda är kommunen alltid skyldig att erbjuda barnet plats i förskola och inte någon annan verksamhet.

Liksom i dag skall barn, som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling och som inte kan få behovet tillgodosett på något annat sätt, redan före ett års ålder erbjudas förskola oavsett vårdnadshavarnas förhållanden.

Från och med ett års ålder skall barn erbjudas förskola om barnet har ett eget behov av plats i förskola eller som behöver plats därför att vårdnadshavarna arbetar eller studerar eller av någon annan anledning inte kan ta hand om barnet. Med barnets eget behov avses ett eget särskilt behov hos barnet för att stödja barnets utveckling. Det kan gälla barn som behöver extra träning i sin sociala utveckling, träning i sin språkutveckling, motoriska utveckling eller behöver stöd i sin utveckling på grund av handikapp. Av 4 § framgår att barn som av psykiska, fysiska eller andra skäl behöver särskilt stöd för sin utveckling och som inte kan få behovet tillgodosett på något annat sätt skall före ett års ålder erbjudas plats i förskola. Möjligheten att enligt första stycket få en plats på grund av barnets eget behov innefattar också sådana behov som avses i 4 § för de barn som är ett år eller äldre.

Att bestämmelsen utgår från vårdnadshavarnas förhållanden, och inte som tidigare bestämmelser från den situation som föräldern befinner sig, i beror på att det är de förhållanden som gäller för den eller de personer som har den faktiska vårdnaden om barnet som måste vara styrande när det avgörs om barnet skall ha rätt till

förskola därför att föräldrarna inte kan ta hand om barnet. På motsvarande sätt som idag är det förhållandet att vårdnadshavarna förvärvsarbetar eller studerar som utgör förutsättning för att plats skall erbjudas barnet. Det kan också finnas andra skäl till att vårdnadshavarna inte kan ta hand om barnet, t.ex. en av föräldrarna fullgör värnpliktstjänstgöring, är inlagd på sjukhus, är intagen på behandlingshem eller liknade. Sist nämnda förhållanden har tydliggjorts i paragrafen.

Andra stycket innebär att förskola även skall erbjudas barn vars vårdnadshavare är arbetslösa eller föräldralediga enligt föräldraledighetslagen (1995:584) för vård av annat barn. Det innebär att barn till arbetslösa eller föräldralediga skall erbjudas plats i förskola i enlighet med vårdnadshavarnas önskemål. Barn som redan har en plats i förskola skall om vårdnadshavarna så önskar få behålla sin plats i den förskola där barnet är inskrivet om en vårdnadshavare blir arbetslös eller har föräldraledigt. Den tidsmässiga omfattningen för dessa barn skall liksom i dag vara minst tre timmar per dag eller 15 timmar i veckan. När vårdnadshavaren återgår i förvärvsarbete skall vistelsetiden bedömas efter första stycket. Inte heller här föreslås någon ändring i sak.

Tredje stycket följer riksdagens beslut om den s.k. allmänna förskolan, vilken träder i kraft den 1 januari 2003 (prop. 1999/2000:129). En redaktionell ändring har gjorts genom att det anges att den allmänna förskolan är avgiftsfri.

Kommunen är således skyldig att erbjuda alla barn, oavsett behov, plats i förskola från och med höstterminen det år de fyller fyra år. Det skall vara obligatoriskt för kommunerna att anordna allmän förskola minst 525 timmar om året, men alltjämt frivilligt för barnen att delta i verksamheten. I den allmänna förskolan har barn rätt att delta till dess att barnet börjar i förskoleklassen. Ett barn som avstår från att börja i förskoleklass har således rätt att gå kvar i förskolan till dess barnet börjar grundskolan.

De flesta barn i åldern 4–5 år behöver en längre vistelsetid för att föräldrar skall kunna sköta sina arbeten eller studier. Barnens rätt till längre vistelsetid prövas enligt de villkor som anges i första stycket dvs. antingen på grund av barnets eget särskilda behov eller på grund av vårdnadshavarnas förhållanden eller familjens behov och förutsättningar i övrigt.

Offentlig förskola

6 §

Hemkommunen skall svara för att barn erbjuds förskola i den omfattning som de har rätt till.

Kommunen får komma överens med någon annan kommun att denna skall utföra kommunens uppgifter inom förskolan.

Första stycket är en nyhet för förskolan. Bestämmelsen anger att hemkommunen har det grundläggande ansvaret för att barnet får sin rätt till förskola tillgodosedd. Vad som avses med hemkommun följer av 21 kap. 2 §. Bakgrunden till att ansvaret för förskolan på detta sätt flyttas över från den kommun där barnet vistas till barnets hemkommun har behandlats i den allmänna motiveringen, avsnitt 12.5.2. Hemkommunens grundläggande ansvar för förskolan innebär bl.a. att det är kommunen som skall finansiera och informera om verksamheten. Hemkommunen har också ansvaret för att barn faktiskt erbjuds förskola vilket framgår av 8 §. Ett barn kan också få sin rätt till förskola tillgodosedd genom att vårdnadshavarna väljer en enskild förskola för barnet.

Andra stycket reglerar en möjlighet för en kommun att samverka med en annan kommun om förskolan eller en del av denna. Bestämmelsen har sin motsvarighet i nuvarande 2 a kap. 5 § andra stycket. Den kan avse situationer där t.ex. de geografiska förhållandena medför att en förskola i en grannkommun är lättare tillgänglig för elever och vårdnadshavare i en viss del av kommunen än en förskola i hemkommunen. Det kan också gälla fall där vårdnadshavare som utan att särskilda skäl föreligger enligt 7 § önskar att barnet skall gå i en annan kommuns förskola.

Kommunens möjlighet att sluta avtal med enskilda om att utföra kommunens uppgifter inom förskolan regleras i 16 kap. 2 §.

7 §

En kommun är skyldig att, efter önskemål från vårdnadshavarna, ta emot ett barn från en annan kommun i sin förskola om det finns särskilda skäl med hänsyn till barnets förhållanden. I sådana fall har kommunen rätt till ersättning för sina kostnader från barnets hemkommun.

Bestämmelsen är också en nyhet för förskolan. Den hänger samman med att det i 6 § första stycket föreskrivs att det är varje barns hemkommun som skall ha det grundläggande ansvaret för att barn får utbildning i förskolan. På samma sätt som nu gäller för t.ex. grundskolan föreslås en möjlighet för barnet att i stället bli mottaget i en annan kommun.

En kommun är alltså skyldig att i sin förskola ta emot ett barn från en annan kommun om det finns särskilda skäl med hänsyn till barnets förhållanden. Vad som mer exakt skall krävas för att det skall anses föreligga särskilda skäl får utvecklas i rättstillämpningen på samma sätt som har skett för bl.a. grundskolan. Skälen bör av princip vara av samma art och styrka som nu krävs för mottagande i en annan kommuns grundskola. Bedömningen måste självfallet dock anpassas till dels att det för förskolans del rör sig om yngre barn, dels att rätt till skolskjuts inte finns för förskoleelever. Bedömningen av särskilda skäl skall göras med hänsyn till barnets förhållanden och avgörs av den mottagande kommunen.

Bestämmelsen om mottagande i en annan kommuns förskola avser ett mottagande för all den tid barnet har rätt att gå i förskolan. Om förhållandena sedermera ändras, får även kommunens beslut att ta emot barnet omprövas. Däremot är inte avsikten att öppna en möjlighet att gå växelvis i två olika kommuners förskolor. För barn som bor växelvis hos sina föräldrar i olika kommuner medför bestämmelsen således inte någon rätt att på motsvarande sätt gå växelvis i de olika kommunernas förskolor.

Frågan om beslut om mottagande i en annan kommuns förskola behandlas i avsnitt 12.5.2.

8 §

När vårdnadshavaren har anmält önskemål om förskola skall kommunen erbjuda barnet en plats i sin förskola utan oskäligt dröjsmål.

Bestämmelsen motsvarar vad som i dag gäller för en kommuns skyldighet att erbjuda förskoleverksamhet enligt 2 a kap. 7 § första stycket skollagen. I propositionen om utvidgad reglering på barnomsorgsområdet (prop. 1993/94:11) framhöll regeringen att väntetiden normalt inte bör vara längre än tre till fyra månader. Detta har konfirmerats i ett flertal tillsynsbeslut. För barn som

behöver särskilt stöd för sin utveckling är det dock inte rimligt att acceptera så lång väntetid, utan i sådana fall måste kommunerna erbjuda plats väsentligt snabbare.

Med uttrycket ”plats i sin förskola” avses att kommunen alltid är skyldig att tillhandahålla förskola om vårdnadshavarna önskar plats i en offentlig förskola. Härutöver finns möjlighet att välja enskild förskola för de föräldrar som så önskar. Kommunen är vidare skyldig att erbjuda *en* plats vilket innebär att barn som bor växelvis hos sina föräldrar har inte någon rätt att gå växelvis i två förskolor.

9 §

Plats i förskola skall erbjudas vid en skolenhet så nära barnets eget hem som möjligt. Skälig hänsyn skall tas till vårdnadshavarnas önskemål.

Paragrafen behandlar vilken förskola ett barn skall erbjudas. Den motsvarar nuvarande 2 a kap. 8 § och understryker att närhetsprincipen skall vara vägledande för erbjudandet av plats. Skolenhet definieras i 1 kap. 2 §. Den kan utgöras av enbart förskola. Men förskolan kan också ingå i en större enhet tillsammans med förskoleklass och grundskola. Kommunen bestämmer själv sin organisation. Ingenting hindrar att kommunen – liksom enskilda förskolor – inriktar en förskola för t.ex. barn som behöver särskilt stöd för sin utveckling eller inrättar förskola i närheten av en stor arbetsplats, t.ex. ett sjukhus för barn till föräldrar som arbetar där.

Vårdnadshavares önskemål om en annan enhet med förskola än den kommunen erbjuder kan ha sin grund i att det för vårdnadshavarens möjligheter att skjutsa barnet är lämpligare, eller kanske t.o.m. nödvändigt för att kunna nyttja erbjudandet, med en plats i en annan förskola. I sådana fall bör vårdnadshavarnas önskemål naturligtvis beaktas så långt detta är möjligt.

10 §

Av 17 kap. 1 § framgår att kommunen skall sträva efter att i stället för förskola erbjuda ett barn familjedaghem, om vårdnadshavarna önskar det.

Av 3 § framgår att barn skall erbjudas förskola. Familjedaghem skall dock kunna erbjudas istället för förskola till de barn vars föräldrar hellre önskar den omsorgsformen för sina barn. Kommittén utgår från att kommunerna så långt möjligt tillmötesgår vårdnadshavarnas önskemål. Endast när det inte finns något familjedaghem att tillgå, kan kommunen, trots vårdnadshavarnas önskemål hänvisa barnet till förskola.

Bestämmelser om familjedaghem finns i 17 kap.

11 §

För plats i förskola får en kommun ta ut skäligen avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer.

Från och med höstterminen det år barnet fyller fyra år får avgift tas ut bara för den del av verksamheten som överstiger 15 timmar i veckan eller 525 timmar om året.

Paragrafen reglerar en kommuns möjlighet att ta ut avgifter av vårdnadshavarna för de barn som går i kommunens förskola. Frågor om avgifter i enskilda förskolor behandlas i 14 §.

Första stycket motsvarar nuvarande 2 a kap. 10 § skollagen. Andra stycket följer riksdagens beslut om avgiftsfrihet för den allmänna förskolan, vilket träder i kraft den 1 januari 2003.

I *första stycket* anges att kommunen får ta ut skäligen avgifter. Detta innebär att en avgift som visserligen inte är högre än kommunens egna kostnader ändå är otillåten om den inte är skäligen. Att avgiften inte får överstiga kommunens självkostnader följer av kommunallagen och behöver inte regleras i skollagen. I denna del utgör regleringen ingen förändring av gällande rätt, utan tillämpningen av den nya bestämmelsen blir densamma som tidigare.

I *andra stycket* föreskrivs att 525 timmars förskola om året som en elev får från och med augusti månad det år denne fyller fyra år alltid skall vara avgiftsfri. Motiven bakom denna avgiftsbefrielse framgår av propositionen om maxtaxa och allmän förskola (prop. 1999/2000:129 s. 21).

Nuvarande avgiftsbefrielse för barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl anvisats plats i förskola har tagits bort. Kommunerna kan givetvis i sin taxa medge avgiftsbefrielse i det enskilda fallet.

Enskild förskola

12 §

En enskild förskola skall vara öppen för alla som enligt 3 § har rätt till förskola, om inte den kommun där skolan är belägen medger undantag med hänsyn till skolans särskilda karaktär eller annat följer av andra stycket.

Skolan är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev, om det skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan.

Av *första stycket* framgår kravet på att utbildning som anordnas av en enskild huvudman skall vara öppen för alla som har rätt till motsvarande utbildning i en offentlig förskola. Denna princip bör gälla även för en enskild förskola. Principen har nära samband med de grundläggande demokratiska värderingar som gäller för skolväsendet. En enskild förskola får t.ex. inte neka att ta emot ett barn med funktionshinder eller särskilt stödbehövande barn.

Bestämmelsen ger dock kommunen möjlighet att medge undantag från kravet på öppenhet för en enskild förskola, om det är motiverat med hänsyn till skolans särskilda karaktär, t.ex. att en enskild förskola önskar begränsa sin verksamhet till barn som behöver särskilt stöd för sin utveckling. Det kan även vara rimligt att en enskild förskola, liksom idag, får begränsa sin verksamhet till barn vilkas föräldrar är medlemmar i ett föräldrakooperativ eller till anställdas barn i ett företag.

Av *andra stycket* framgår att en enskild förskola, liksom andra enskilda skolor, inte är skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning till ett visst barn om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan. Undantagen avser mycket speciella fall och motiveras av den begränsning av kommunens bidragsskyldighet som föreslås gälla för vissa särskilt stödbehövande barn enligt 15 § andra stycket. Dessa bestämmelser finns idag för både offentliga och enskilda skolor.

13 §

Om det inte finns plats för alla sökande till en enskild förskola, skall urvalet ske efter grunder som är godkända av den kommun där skolan är belägen.

Bestämmelsen är ny för förskolan och motsvaras av en liknande bestämmelse för övriga skolformer där urvalet föreslås ske efter grunder som är godkända av Skolverket. En skillnad är dock att kommunen, i motsats till Skolverket, kan medge undantag från öppenheten vad avser inträdesvillkor i enlighet med 12 §.

14 §

En enskild förskola får ta ut avgifter enligt samma grunder som barnets hemkommun tillämpar i sin förskola.

Bestämmelsen är ny för enskild förskola.

15 §

För varje barn i en enskild förskola lämnas bidrag av hemkommunen. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och barnets behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna förskolorna. Bidraget minskas i förekommande fall med belopp som skolan får ta ut i avgift enligt 14 §.

Kommunens bidragsskyldighet gäller endast i den omfattning som barnet har rätt till förskola enligt 3 §. Har ett barn ett omfattande behov av särskilt stöd är kommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Kommunen har rätt till insyn i skolans verksamhet.

Bestämmelsen är ny för enskild förskola och överensstämmer med de bestämmelser som gäller för övriga skolformer, se 7 kap. 17 § och vad som gäller för mottagande till förskola enligt bestämmelserna i 3, 4 och 5 §§ i detta kapitel.

6 kap. Förskoleklassen

Inledande bestämmelser

1 §

Utbildningen i förskoleklassen skall stimulera varje barns utveckling och lärande och förbereda dem för fortsatt utbildning. Verksamheten skall utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap eleverna emellan.

Förskoleklassen skall bidra till att ge elever som har ett annat modersmål än svenska tillfälle att utveckla såväl det svenska språket som sitt modersmål.

I *första styckets* första mening anges syftet med utbildningen i förskoleklassen. Regleringen är hämtad från nuvarande 2 b kap. 1 § första stycket skollagen.

I första styckets andra mening anges att verksamheten skall utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap eleverna emellan. Det görs utifrån utgångspunkten att barn är olika, har olika behov och har alla rätt till en likvärdig utbildning. Därför måste barnen mötas på olika sätt och verksamheten måste således anpassas efter varje elevs förutsättningar. Detta är angeläget för att alla skall ges de bästa förutsättningarna att utvecklas. Denna anpassning får dock inte göras på ett sådant sätt att den leder till att elevernas möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller elevernas grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, får inskränkas annat än om mycket starka skäl motiverar det. Det är ett stort värde mot bakgrund av utbildningens fostrande uppgift att elever med olika bakgrund och skilda förutsättningar inte skiljs åt.

Andra stycket innehåller förskoleklassens bestämmelse om modersmålsundervisning. En sådan bestämmelse saknas i nuvarande regleringar. (Jfr kommentaren till motsvarande bestämmelse för förskolan 5 kap. 1 §).

2 §

Utbildningen i förskoleklassen är avsedd för barn som ännu inte har börjat någon utbildning för fullgörande av skolplikten.

Hemkommunen skall informera vårdnadshavarna om verksamheten och syftet med denna samt verka för att barnen deltar i utbildningen.

Första stycket motsvarar delvis nuvarande 2 b kap. 2 § första stycket skollagen och anger för vilka verksamheten i förskoleklassen är avsedd. I bestämmelse finns ingen avgränsning nedåt i ålder. Detta hänger samman med att förskoleklassen visserligen normalt förutsetts starta höstterminen det år barnet fyller sex år, men möjlighet finns att börja tidigare.

Däremot anges i detta stycke en absolut gräns uppåt för när ett barn kan gå i förskoleklassen. När ett barn börjar en skolform där skolplikten kan fullgöras upphör möjligheten att delta i förskoleklassen. Eftersom förskoleklassen står öppen för alla barn oberoende av hur de senare skall fortsätta sin skolgång är det av största vikt att undervisningen för varje barn anpassas efter det barnets förutsättningar.

Vid tillämpningen av bestämmelsen är det oväsentligt hur det förhåller sig med barnets skolplikt. Genom denna utformning av bestämmelsen uppnås att barn, som visserligen är skolpliktiga men som har medgivits att börja fullgöra skolplikten ett år senare än den inträdde, faller inom den grupp av barn som förskoleklassen vänder sig till. Samtidigt utesluts barn som visserligen ännu inte har blivit skolpliktiga, men trots detta har börjat i någon av skolformerna för fullgörande av skolplikten.

Att ett barn inte samtidigt kan kombinera förskola och förskoleklass följer av bestämmelserna om förskolan där det sägs att denna står öppen enbart för barn som ännu inte har börjat i förskoleklassen. Väsentligt att framhålla är att det är barnets vårdnadshavare som väljer om barnet skall gå i förskola, förskoleklass eller i grundskola eller motsvarande skolform under höstterminen det år barnet fyller sex år och vårterminen påföljande år.

Andra stycket behandlar den informationsskyldighet som varje kommun har gentemot sina invånare angående förskoleklassen. Bestämmelsen motsvarar vad som för närvarande föreskrivs i 2 b kap. 3 § andra stycket skollagen.

Informationsskyldigheten läggs på barnets hemkommun. Detta hänger samman med att ansvaret för att se till att de barn som har rätt till utbildning i förskoleklass föreslås bli kopplad till barnets hemkommun.

3 §

Barn som är bosatta i landet har rätt till utbildning i förskoleklass från och med höstterminen det år de fyller sex år. Barn får tas emot tidigare.

Utbildningen i förskoleklassen skall omfatta minst 525 timmar under ett läsår.

Paragrafen, som innehåller delar av det som nu behandlas i 2 b kap. 2 § första och andra styckena skollagen, reglerar rätten till förskoleklass samt förskoleklassens omfattning.

Inledningsvis slås fast från vilken tidpunkt alla barn som är bosatta i landet har rätt till plats i förskoleklassen. Rätten till förskoleklass gäller för alla barn i den aktuella åldern, oberoende av hur de senare skall fullgöra sin skolplikt. Det spelar således ingen roll om barnet senare skall börja i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan eller delta i någon sådan utbildning som regleras i 17 kap. i vilken skolplikten också kan fullgöras. Vem som bär ansvaret för att barnet får sin rätt till förskoleklass tillgodosedd behandlas i 5 §.

Det är bara barn som är bosatta i landet som med direkt stöd av denna bestämmelse har rätt till förskoleklass. Att vissa andra grupper vid tillämpningen av bestämmelsen skall jämföras med personer som är bosatta i landet framgår av särskilda bestämmelser 21 kap. 1 §.

Ett barn skall även fortsättningsvis kunna tas in i förskoleklassen vid en tidigare tidpunkt än när barnets rätt till sådan utbildning inträder. Här rör det sig alltså inte längre om en rätt för barnet utan om en möjlighet till en tidigare start i förskoleklassen om barnets vårdnadshavare önskar det.

Paragrafen anger slutligen den minsta omfattning som verksamheten i förskoleklassen skall ha. Motsvarande föreskrift finns i 2 b kap. 2 § första stycket nuvarande skollag. Den gäller för såväl sådana barn som har rätt till förskoleklass som andra barn som har tagits emot tidigare i förskoleklass. Någon ändring i sak är inte

avsedd. Bestämmelsen reglerar inte hur utbildningen skall fördelas eller struktureras. Detta är en sak för huvudmannen att ta ställning till.

4 §

Utbildningen i förskoleklassen skall vara avgiftsfri.

Förskoleklassen är genom förslaget alltid avgiftsfri. Detta gäller till skillnad från idag även om den omfattar mer än 525 timmar.

Offentlig förskoleklass

5 §

Hemkommunen skall svara för att utbildning i förskoleklass kommer till stånd för alla barn i kommunen som önskar utnyttja sin rätt till sådan utbildning.

Denna skyldighet skall normalt fullgöras genom att hemkommunen anordnar förskoleklass i den omfattning som krävs för att bereda utbildning för samtliga i kommunen som avses i första stycket.

Om det finns särskilda skäl får hemkommunen komma överens med någon annan kommun om att denna i sin förskoleklass skall ta emot barn vars utbildning hemkommunen har att svara för.

I *första och andra stycket* behandlas hemkommunens ansvar för förskoleklassen. Enligt nuvarande regler i 2 b kap. 2 § första stycket skollagen faller ansvaret att se till att de barn som har rätt till förskoleklass också får sådan utbildning på den kommun där barnet vistas. Kommittén föreslår att detta ansvar för förskoleklassen, liksom för förskolan, flyttas över på barnets hemkommun. Vad som avses med begreppet hemkommun framgår av 21 kap. 2 §.

Eftersom det i enstaka fall kan förekomma situationer med barn som mer eller mindre varaktigt vistas i en annan kommun än hemkommunen är det nödvändigt att komplettera hemkommunens primära ansvar att tillhandahålla plats i förskoleklass med en möjlighet för barnet att i stället bli mottaget i en annan kommuns förskoleklass. Förslag till en sådan bestämmelse ges i 6 §.

Liksom för grundskolan innebär bestämmelserna att en kommun inte kan neka att i sin offentliga förskoleklass ta emot alla barn i

kommunen som är berättigade till utbildning i förskoleklass. Kommunen kan således inte hänvisa till enskilda förskoleklasser. Det skall alltid finnas möjlighet att välja en offentlig förskoleklass.

Tredje stycket avser att täcka in situationer där de geografiska förhållandena medför att utbildning i en annan kommun leder till betydligt kortare resvägar för eleverna. Det innebär att hemkommunen avtalar med en annan kommun om att denna i stället för hemkommunen skall svara för de berörda elevernas utbildning.

Det rör sig inte om ett entreprenadförhållande eftersom dessa fullt ut blir elever i den andra kommunens offentliga förskola. Om möjligheten att lägga ut förskoleklass på entreprenad finns bestämmelser i 16 kap. 2 §.

6 §

Ett barn har rätt att bli mottaget i den offentliga förskoleklassen i en annan kommun än den som skall svara för barnets utbildning om, barnet med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens förskoleklass.

Efter önskemål av vårdnadshavare får en kommun även i annat fall i sin förskoleklass ta emot en elev från en annan kommun.

Bestämmelsen i *första stycket* är ny för förskoleklassen och är hämtad från vad som idag gäller för grundskolan med den förändringen att bestämmelsen ändrats från en skyldighet för kommunen att ta emot till en överklagbar rättighet för ett barn att bli mottaget.

En omständighet som talar för en likartad reglering är att utbildningen i förskoleklass är viktig för barnets utveckling och därför skall alla ha möjlighet att gå i förskoleklass. Ett annat skäl är strävan att integrera förskoleklassen och grundskolan.

Erfarenheten från grundskolan visar att det kan uppstå situationer där ett barn rent faktiskt vistas längre eller kortare tid i en annan kommun än hemkommunen. För att ett sådant barn inte skall ställas utan praktiska förutsättningar att utnyttja sin rätt till utbildning måste det finnas en möjlighet att i stället få bli mottaget i en annan kommuns skolväsende. Ett sådant behov kan också uppstå när barnet inte vistas i en annan kommun än hemkommunen men familjen kanske bor så till att det är betydligt enklare att ta sig till förskoleklassen i en annan kommun än i hemkommunen.

Även föräldrarnas möjligheter att skjutsa barnet till förskoleklassen måste beaktas särskilt, eftersom deltagande i förskoleklass inte ger någon lagenlig rätt till skolskjuts.

När det gäller den närmare innebörden av motsvarande bestämmelse för grundskolan finns dels motivuttalanden från dess tillkomst, dels praxis från Skolväsendets överklagandenämnd. Det finns också tillsynsbeslut som har tagit upp frågan. I propositionen Ny skollag m.m. (1985/86:10 del A s. 99) framhölls att bedömningen av om det föreligger särskilda skäl alltid måste göras med hänsyn till barnets förhållanden.

Bedömningen av huruvida det föreligger särskilda skäl eller inte kan i vissa fall bli något annorlunda för förskoleklassen än för grundskolan. Utöver avsaknaden av rätt till skolskjuts kan barnens lägre ålder och mognad tänkas påverka bedömningen. Möjligheterna för vårdnadshavarna att ombesörja transporten måste därför vägas in på ett annat sätt än vad som gäller för grundskolan.

Den nu föreslagna bestämmelsen reglerar således rätten för ett barn att bli mottaget i en annan kommuns förskoleklass.

När det gäller inplaceringen på olika skolenheter i den andra kommunen tillämpas 8 §. Detta innebär också att när prövningen görs om det föreligger särskilda skäl eller inte för mottagande i en annan kommun än hemkommunen måste även i vissa situationer möjligheterna till placering på en viss skolenhet beaktas. Ett barn kanske skulle få en mycket enklare resväg till en viss skolenhet i grannkommunen än till någon i hemkommunen. För att det i ett sådant fall skall föreligga särskilda skäl för mottagande i den kommunens förskoleklass måste det också vara sannolikt att barnet kan komma att placeras på den aktuella skolenheten. I denna bedömningen måste också barnets fortsatta skolgång i grundskolan vägas in.

Innan en kommun fattar beslut om att i sin förskoleklass ta emot ett barn från en annan kommun bör kommunen normalt inhämta ett yttrande från barnets hemkommun. I motsvarande bestämmelse för grundskolan finns i nuvarande reglering en föreskrift om att ett sådant yttrande skall inhämtas. Eftersom det alltid ankommer på kommunen att se till att den har ett fullgott underlag för de beslut som den fattar, behövs dock inte en uttrycklig lagbestämmelse om skyldighet att inhämta yttrande.

Yttrandet från hemkommunen har inte karaktären av om kommunen godkänner mottagandet eller inte. Det ankommer alltid på den kommun dit vårdnadshavarna har vänt sig och begärt att

deras barn skall tas emot att självständigt pröva om det föreligger särskilda skäl eller inte. Yttrandets syfte är i stället att ge den kommunen ett så bra beslutsunderlag som möjligt inför beslutet. Vidare kan det naturligtvis också tjäna som en information till hemkommunen om att ett barn från den kommunen kan komma att gå i förskoleklass i en annan kommun. Yttrande behövs inte till exempel när det redan finns ett yttrande avseende barnets deltagande i förskolan eller där en kommun har en viss inställning för alla som bor i en viss del av kommunen.

Andra stycket är också en harmonisering till vad som nu gäller i grundskolan.

7 §

En elev som har tagits emot i en kommuns förskoleklass ett visst läsår har rätt att gå kvar hela läsåret, även om de förhållanden som låg till grund för mottagandet ändras under läsårets gång.

Också denna bestämmelse är en nyhet för förskoleklassen. Där föreskrivs att en elev inte skall behöva byta till förskoleklass i en annan kommun under pågående läsår. Bestämmelsen, som siktar in sig på situationer där elevens folkbokföring ändras efter det att barnet togs emot i förskoleklassen, har i dag en direkt motsvarighet när det gäller grundskolan. Rätten att gå kvar läsåret ut kan också bli tillämplig på en elev som tagits emot utanför den egna hemkommunen enligt den föreslagna 6 §.

8 §

Ett barn har rätt att gå i den av kommunens skolenheter där vårdnadshavarna önskar att barnen skall gå. Kommunen får dock frångå vårdnadshavarnas önskemål och placera barnet vid en annan skolenhet om

- 1. den önskade placeringen skulle medföra att ett annat barns berättigade krav på placering i en skolenhet nära hemmet åsidosätts,*
- 2. den önskade placeringen skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen, eller*
- 3. det finns andra särskilda skäl.*

Den här föreslagna paragrafen behandlar hur barn skall placeras på olika skolenheter när de skall gå i förskoleklassen. Den är utformad med motsvarande bestämmelse för grundskolan som förebild.

Punkt 3 kan vara tillämplig t.ex. för elev med speciella svårigheter där möjligheterna att hantera dessa kanske finns endast på någon enhet i form av särskilda resurser. En bestämmelse motsvarande punkten 3 har också införts på grundskolan. Se vidare kommentaren till 7 kap. 12 §.

Integrationen mellan förskoleklassen och grundskolan förutsätter likartade regler även vid placering på viss enhet. Sett ur elevens synvinkel måste redan risken att få byta skola vid övergången från förskoleklassen till grundskolan på grund av olikheter i regelsystem ses som en obegriplig brist på integrering av verksamheterna.

Förslaget innebär att vårdnadshavarna normalt ges frihet att välja skolenhet inom hemkommunen även då det gäller förskoleklassen. Vårdnadshavarnas vilja får bara frångås om ett tillmötesgående skulle gå ut över andra barns berättigade krav på viss placering eller det skulle uppstå organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för kommunen. Sistnämnda svårigheter måste i så fall vara betydande. I fråga om grundskolan har det i tidigare propositioner framhållits att staten inte genom detaljreglering bör försöka precisera hur dessa svårigheter skall vara beskaffade för att få beaktas utan att det i stället bör ankomma på kommunerna att pröva detta från fall till fall (prop. 1990/91:115 s. 59 och 1992/93:230 s. 58).

Vad som här föreslås för förskoleklassen om val av skolenhet gäller redan för grundskolan. I samband med att motsvarande bestämmelse infördes för grundskolan redovisades övervägandena för detta i propositionen om valfrihet i skolan (1992/93:230). Rätten och möjligheten att välja skola är ett viktigt instrument att vitalisera skolan. Ett sådant val kan stimulera ett engagemang för skolan hos eleverna och deras familjer samt bidra till en större lyhörddhet för deras önskemål hos skolor och kommuner. För att underlätta integration föreslås i 7 kap. 12 § andra stycket att elevens val av förskoleklass samordnas med valet av grundskola.

9 §

En kommun som i sin förskoleklass har en elev från en annan kommun skall ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av

elevens hemkommun om elevens skolgång grundar sig på 6 § första stycket.

Även i situationer som avses i 6 § andra stycket har kommunen rätt till ersättning. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat skall ersättningen bestämmas med hänsyn till kommunens åtagande och elevens behov efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna förskoleklasserna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är hemkommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Se specialmotiveringarna till 7 kap. 14 §.

Enskild förskoleklass

10 §

En enskild förskoleklass skall vara öppen för alla som enligt 3 § har rätt till utbildning i förskoleklassen, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

En enskild förskoleklass får begränsa verksamheten till att avse barn som är i behov av särskilt stöd för sin utveckling.

En enskild förskoleklass är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt ett barn, om det skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för skolan.

Bestämmelserna är nya och är anpassade i tillämpliga delar efter de bestämmelser som gäller för övriga skolformer. Se 7 kap. 15 §.

11 §

Om det inte finns plats för alla sökande till en enskild förskoleklass, skall urvalet ske efter grunder som är godkända av Skolverket.

Bestämmelsen är ny och är anpassad efter de bestämmelser som gäller för övriga skolformer. Se 7 kap. 16 §.

12 §

För varje elev i en enskild förskoleklass lämnas bidrag av hemkommunen. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna förskoleklasserna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd är kommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Kommunen har rätt till insyn i skolans verksamhet.

Om bidraget avser en asylsökande elev eller annan elev som vistas i Sverige under liknande omständigheter, skall kommunen betala det belopp som regeringen har föreskrivit särskilt.

Bestämmelsen motsvarar 2 b kap. 10 b § och 9 kap. 11 § andra stycket skollagen. Bestämmelsen är utformad på samma sätt som för övriga skolformer, se 7 kap. 17 §.

Fritidshem

13 §

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i förskoleklassen och skall erbjuda eleverna en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

En elev skall erbjudas utbildning i fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till elevens eget behov eller vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Fritidshem skall tillhandahållas eleverna den del av dagen då de inte går i förskoleklassen och under lov.

Plats i fritidshem skall erbjudas vid eller så nära elevens förskoleklass som möjligt. En elev har dock alltid rätt att gå i ett fritidshem som anordnas av hemkommunen.

14 §

För plats i fritidshem får en kommun ta ut skäligen avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer.

En kommun som i sitt fritidshem har en elev från en annan kommun har rätt till ersättning på motsvarande sätt som anges i 9 §.

Ett enskilt fritidshem får ta ut avgifter enligt samma grunder som barnets hemkommun tillämpar i sina fritidshem. För varje elev i ett

sådant fritidshem skall bidrag lämnas av hemkommunen enligt de grunder som anges i 12 §. Bidraget minskas i förekommande fall med det belopp som huvudmannen får ta ut i avgift.

15 §

Bestämmelser om familjedaghem finns i 17 kap.

Se specialmotiveringarna till bestämmelserna i 7 kap. 18–21 §§ i tillämpliga delar.

7 kap. Grundskolan

Inledande bestämmelser

1 §

Utbildningen i grundskolan skall ge eleverna kunskaper och färdigheter och förbereda dem för aktiva livsval. Den skall också ligga till grund för fortsatt utbildning.

Skolgången skall utformas så att den främjar allsidiga kontakter och social gemenskap eleverna emellan och ger en god grund för ett aktivt deltagande i samhällslivet.

I paragrafens *första stycke* – som har en motsvarighet för övriga skolformer – anges syftet med utbildningen i grundskolan. Mer övergripande mål för utbildningen finns i 1 kap. samt i läroplanen. För undervisningen i de olika ämnena gäller mer preciserade mål, vilka framgår av kursplanerna. Detta följer av 4 §.

Jämfört med motsvarande bestämmelse i nuvarande skollag, 4 kap. 1 § första stycket, föreslås betydande förändringar. Dels lyfts fram att syftet med utbildningen i grundskolan – utöver att förmedla kunskaper och färdigheter – är att även på andra sätt ge eleverna så goda förutsättningar som möjligt för ett fullvärdigt liv.

Vidare slås det fast att utbildningen i grundskolan alltid skall ligga till grund för fortsatt utbildning, inte bara att den skall kunna ligga till grund för gymnasieutbildning. Denna ändring motiveras av insikten att allt fler – antingen omedelbart efter avslutad grundskola eller senare i livet – kommer att behöva någon form av ytter-

ligare utbildning. Denna skall då kunna utgå från den grund som grundskolan lagt.

I *andra stycket* finns en föreskrift om utformningen av utbildningen i grundskolan. Föreskriften måste närmast ses som ett mål som skolan ständigt skall sträva mot, ett mål som har bedömts som så centralt för grundskolan att det bör tas in i skollagen.

Bakgrunden till bestämmelsen är denna. Barn är olika och har olika behov. De har alla rätt till en likvärdig grundskoleutbildning. Därför är skolan skyldig att möta barnen på olika sätt. Skolgången måste således anpassas efter varje elevs förutsättningar. Detta är angeläget för att alla skall ges de bästa förutsättningarna att utvecklas. Denna anpassning får dock inte göras på ett sådant sätt att den leder till att barnens möjligheter att knyta allsidiga kontakter inskränks. Inte heller elevernas grundläggande rätt att tillhöra en fast grupp, en social gemenskap, får inskränkas annat än om mycket starka skäl motiverar det. Det är ett stort värde mot bakgrund av grundskolans fostrande uppgift att barn med olika bakgrund och skilda förutsättningar inte skiljs åt i skolan.

Bestämmelsen ersätter den föreskrift om gemensam studiegång som finns i nuvarande 4 kap. 3 § tredje stycket.

2 §

Grundskolan skall ha nio årskurser. Utbildningen i varje årskurs skall bedrivs under ett läsår, vilket består av en hösttermin och en vårtermin.

Paragrafen motsvaras till stora delar av 4 kap. 3 § i nuvarande skollag såvitt gäller den offentliga grundskolan. För skolor med enskild huvudman har tidigare inte funnits någon motsvarande författningsreglering.

I paragrafen regleras några grundläggande organisatoriska frågor för grundskolan; hur många årskurser utbildningen består av och att läsåret skall delas upp i en höst- och en vårtermin. När det gäller innebörden av begreppen avses ingen förändring.

3 §

Undervisningen skall omfatta följande ämnen: bild, biologi, engelska, fysik, geografi, hem- och konsumentkunskap, historia, idrott och hälsa, kemi, matematik, musik, religionskunskap, samhällskunskap, slöjd, svenska eller svenska som andra språk och teknik. Härutöver skall det finnas språkval och elevens val. Undervisningstiden skall för varje elev vara minst 6 665 timmar. Därav utgör 600 timmar skolans val.

För den offentliga grundskolan gäller därutöver den timplan som framgår av bilaga 1.

I skolans val kan också ingå ämnen som huvudmannen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisningens omfattning. Därvid får för särskilda utbildningar avvikelser göras från den ämnesindelning som anges i första stycket.

I *första stycket* anges de ämnen som alla elever skall få undervisning i, oberoende av om de går i en enskild skola eller en kommunal skola.

För enskilda skolor gäller inte bestämmelser om antal timmar per ämne utan enbart den totala tid under grundskoletiden som undervisningen skall omfatta.

Av *andra stycket* framgår att därutöver gäller nuvarande timplan med tider för varje ämne och ämnesgrupper för den offentliga grundskolan som idag, för att inte föregripa den pågående försöksverksamheten med utbildning utan timplan i grundskolan.

I *tredje stycket* har införts en ny bestämmelse att i skolans val också kan ingå ämnen som beslutas lokalt av kommunen eller den enskilda huvudmannen.

I *fjärde stycket* framgår att regeringen kan meddela ytterligare föreskrifter om t.ex. modersmålsundervisning och språkval. Sista meningen avser regeringens möjligheter att utfärda förordningar om t.ex. dansutbildning (jämför nuvarande skollag 4 kap. 3 a § angående avvikelser från timplanen).

4 §

För varje ämne gäller en kursplan. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om kursplaner.

I 2 kap. 6 § grundskoleförordningen anges att kursplanerna fastställs av regeringen. Förslaget innebär att även lokalt beslutade kursplaner skall kunna finnas för valbara ämnen. Regeringen får meddela vilka krav som skall ställas på en kursplan och vem som skall fastställa vilka kursplaner.

5 §

Tester och prov får inte utgöra villkor för antagning eller urval till en skolenhet eller för fortsatt skolgång vid en skolenhet. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får dock meddela föreskrifter om färdighetsprov vid antagning till utbildning som kräver att sökanden har speciella färdigheter.

Bestämmelsen är ny och slår fast att inträdesprov generellt inte får förekomma till grundskolan. Vidare tydliggörs möjligheten att tillåta färdighetstest för utbildning som kräver att sökanden har speciella färdigheter.

6 §

Utbildningen i grundskolan skall vara avgiftsfri. Det får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

Eleverna skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen skall vidare erbjuda eleverna kostnadsfria skolmåltider.

Bestämmelsen motsvarar för den offentliga grundskolans del helt vad som för närvarande följer av 4 kap. 4 och 4 a §§ skollagen. För sådana enskilda skolor som är berättigade till och tar emot kommunala bidrag finns motsvarande regler i 9 kap. 7 § nuvarande skollag.

I första stycket första meningen har uttrycket "för eleverna" tagits bort. Härmed avses att förtydliga att avgift aldrig kan tas ut för utbildningen, vare sig av eleverna eller av någon annan.

Offentlig grundskola

7 §

För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i grundskolan, och som inte fullgör sin skolgång på annat sätt, skall hemkommunen svara för att sådan utbildning kommer till stånd.

Denna skyldighet skall normalt fullgöras genom att hemkommunen anordnar grundskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning för samtliga i kommunen som avses i första stycket.

Om det finns särskilda skäl får hemkommunen komma överens med någon annan kommun om att denna i sin grundskola skall ta emot elever vars grundskoleutbildning hemkommunen har att svara för.

Till sitt sakliga innehåll motsvarar paragrafen 4 kap. 5 § i nuvarande skollag. Första stycket har dock förtydligats genom att det uttryckligen sägs att hemkommunens skyldighet att svara för utbildning inte avser barn som valt att fullgöra sin skolgång på annat sätt än att gå i kommunens grundskola.

Begränsningen i *första och andra stycket*, att hemkommunens skyldighet inte omfattar dem som fullgör sin skolgång på annat sätt, innebär följande. Kommunen måste alltid vara beredd att i sin offentliga grundskola bereda utbildning åt alla som är berättigade till sådan utbildning. Visar det sig att vissa av dessa i stället väljer att gå i andra kommuners offentliga grundskolor, i enskilda grundskolor eller att fullgöra skolplikten på annat sätt, är hemkommunen inte skyldig att anordna utbildning för dem. Men om de av någon anledning inte längre avser att fortsätta skolgången utanför hemkommunens offentliga grundskola, skall de omedelbart tas emot i denna.

Bestämmelserna innebär att en kommun inte kan neka att i sin offentliga grundskola ta emot alla i kommunen som är berättigade till grundskoleutbildning. Kommunen kan således inte hänvisa till enskilda grundskolor i eller utanför kommunen. Den enda situa-

tion när en kommun inte är skyldig att ta emot i sin egen offentliga grundskola följer av tredje stycket.

Tredje stycket är främst avsett för situationer där de geografiska förhållandena medför att skolgång i en annan kommun leder till betydligt kortare skolväg eller enklare skolskjuts för eleverna. Det innebär att hemkommunen avtalar med en annan kommun om att denna i stället för hemkommunen skall svara för de berörda elevernas utbildning. Det rör sig inte om ett entreprenadförhållande eftersom dessa fullt ut blir elever i den andra kommunens grundskola.

8 §

En elev har rätt att bli mottagen i den offentliga grundskolan i en annan kommun än den som skall svara för elevens utbildning, om eleven med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundskola.

Om en kommun enligt beslut av regeringen anordnar en särskild utbildning i sin grundskola, får regeringen föreskriva att elever från hela landet har rätt att i mån av plats tas emot på utbildningen. I samband härmed får regeringen även föreskriva ytterligare behörighetsvillkor för utbildningen samt hur urval skall göras om det finns fler behöriga sökande än platser.

Paragrafen behandlar rätten att i vissa situationer bli mottagen i en annan kommuns offentliga grundskola.

Bestämmelsen i första stycket har sin motsvarighet i nuvarande 4 kap. 8 § första stycket skollagen. Någon ändring i sak är inte avsedd. Lydelsen har dock ändrats, dels på grund av uppdelningen av grundskolan i en offentlig och en enskild del, dels i syfte att markera att det rör sig om en överklagbar rätt för eleven. Ett beslut av den kommun i vars grundskola en elev från en annan kommun har begärt att få bli mottagen i kan liksom idag överklagas av eleven eller elevens vårdnadshavare. Detta framgår av den föreslagna bestämmelsen i 20 kap 7 § 5.

Frågor om ersättning från elevens hemkommun behandlas nedan i en särskild paragraf. Ett skäl till denna uppdelning är att speciellt markera att den prövning som en kommun gör om den skall ta emot en elev från en annan kommun på grund av att denne har särskilda skäl inte har något att göra med den ersättning som hem-

kommunen skall betala. Här rör det sig enbart om att pröva om de i paragrafen uppställda villkoren för mottagande är uppfyllda eller inte. Beslutet avser myndighetsutövning beträffande enskilds rättigheter enligt lag och denna bedömning får inte påverkas av om kommunerna är ense eller inte om den ersättning som skall utgå.

I nuvarande 4 kap. 8 § andra stycket föreskrivs att yttrande normalt skall inhämtas från hemkommunen innan det fattas beslut om mottagande. Denna föreskrift har inte förts över till den nu föreslagna paragrafen. Av förvaltningsrättsliga regler följer redan att innan en myndighet fattar beslut i en fråga som rör myndighetsutövning mot en enskild, skall den se till att ha nödvändigt underlag för sitt beslut. Skulle en kommun bedöma att den behöver uppgifter från hemkommunen för att bedöma om det föreligger särskilda skäl eller inte, är den således ändå skyldig att begära ett yttrande från denna. Som redan har påpekats är hemkommunens inställning i ersättningsfrågan utan betydelse i detta sammanhang och skall därför inte föranleda något yttrande.

Inom grundskolan kan finnas behov av utbildningar som syftar till att tillgodose mycket smala utbildningsbehov som närmast måste sägas vara av nationellt intresse. I nuvarande skollag finns en föreskrift i 4 kap. 8 § tredje stycket som behandlar rätten till ersättning om en kommun tar emot en elev från en annan kommun till en sådan utbildning. Däremot saknas ett uttryckligt lagstöd för att elever från andra kommuner än de som anordnar utbildningarna skall tas emot.

Exempel på en sådan utbildning som avses är den särskilda förberedande dansutbildning som med stöd av regeringsföreskrifter anordnas inom grundskolan på några orter i landet. Med den utformning som föreslås av 3 § ovan ges regeringen där möjlighet att besluta att utbildningen skall ske i andra ämnen än som där föreskrivs. Genom det nu föreslagna andra stycket i denna paragraf får regeringen också föreskriva riksrekrytering för nu aktuella utbildningar som anordnas inom den offentliga grundskolan. För utbildningar inom den enskilda grundskolan behövs ingen särskild föreskrift om riksrekrytering. Vidare ges regeringen laglig möjlighet att för denna typ av utbildning sätta upp särskilda behörighetsvillkor och även föreskriva hur urvalet bland behöriga skall göras om det finns fler intresserade som är behöriga än det finns platser.

I samband med bestämmelserna om interkommunal ersättning i 14 § framhålls att hänsyn till utgående statsbidrag måste tas när skolkommunens kostnader för en elevs utbildning beräknas.

Genom konstruktionen av bestämmelserna om skolskjuts i 13 § får en elev som inom den offentliga grundskolan går på en sådan utbildning som avses i detta stycke i en annan kommun än hemkommunen rätt till skolskjuts bara om sådan behövs mellan en eventuell tillfällig bostad i skolkommunen och skolan.

9 §

Efter önskemål av vårdnadshavare får en kommun även i andra fall än som avses i 7 § tredje stycket och 8 § i sin grundskola ta emot en elev från en annan kommun.

Bestämmelsen motsvarar delvis 4 kap 8 a § i nuvarande skollag. Vissa språkliga ändringar har gjorts utan att någon saklig ändring varit avsedd. Föreskrifterna i nuvarande paragraf om vad som skall gälla i fråga om ersättning från elevens hemkommun har emellertid flyttats till 14 §.

10 §

En elev som har tagits emot i en kommuns grundskola ett visst läsår har rätt att gå kvar hela läsåret, även om de förhållanden som låg till grund för mottagandet ändras under läsårets gång.

Om det för eleven endast återstår ytterligare en årskurs har eleven också rätt att gå kvar denna.

Paragrafen motsvarar nuvarande 4 kap. 9 §. Några justeringar av språklig karaktär har gjorts för att öka tydligheten. Någon förändring i sak avses inte.

Föreskrifter om interkommunal ersättning för den situation som avses i andra stycket finns i 14 §.

11 §

Varje kommun är skyldig att vid utformningen av sin grundskola beakta vad som för eleverna är ändamålsenligt ur kommunikations-synpunkt.

Varje kommun skall vidare organisera sin grundskola så att ingen elev på grund av skolgången behöver bo utanför det egna hemmet.

Avsteg härifrån får dock göras om förhållandena är så speciella att det framstår som orimligt att kommunen anordnar skolgång på sådant sätt att eleven kan bo kvar i hemmet under skolgången. Vid denna bedömning skall särskild vikt fästas vid elevens ålder.

En elev i den offentliga grundskolan som till följd av sin skolgång måste bo utanför det egna hemmet har rätt till tillfredsställande förhållanden. Hemkommunen skall svara för detta utan extra kostnader för eleven. Hemkommunens skyldighet omfattar dock inte elever som med stöd av 8, 9 eller 10 § går i en annan kommuns grundskola eller elever som väljer att gå i en annan skolenhet än den där de annars skulle ha placerats.

Paragrafen motsvarar till sitt sakliga innehåll bestämmelser som finns i den nuvarande skollagen.

Första och andra stycket har, med smärre språkliga justeringar, samma lydelse som nuvarande 4 kap. 6 § första och andra stycket.

Någon förändring i sak är inte heller avsedd när det gäller tredje stycket. Det hämtar sitt innehåll från nuvarande 4 kap. 7 § andra och tredje stycket. Lydelsen har dock ändrats i syfte att tydligare markera att det här rör sig om en rättighet för den enskilde som denne ytterst har möjlighet att utkräva genom förvaltningsbesvär. Rätten att överklaga framgår av 20 kap. 7 § 6.

12 §

En elev har rätt att gå i den av kommunens skolenheter där vårdnadshavarna önskar att eleven skall gå. Kommunen får dock frångå vårdnadshavarnas önskemål och placera eleven vid en annan skolenhet inom sin grundskola om

- 1. den önskade placeringen skulle medföra att en annan elevs berättigade krav på placering i en skolenhet nära hemmet åsidosätts,*
- 2. den önskade placeringen skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen, eller*
- 3. det finns andra särskilda skäl.*

Den som har blivit placerad på en viss skolenhet skall ha rätt att gå kvar där om inte något annat följer av första stycket 2 eller 3. Det samma skall gälla den som tagits emot i en förskoleklass och som skall fortsätta sin utbildning i grundskolan.

Paragrafen motsvarar till sitt sakliga innehåll till stor del nuvarande 4 kap. 6 § tredje stycket. Redaktionellt har bestämmelsen getts en annan utformning. Vidare har begreppet skolenhet införts och definierats i 1 kap. 2 §.

För att det tydligare skall framgå att bestämmelsen om placering vid en viss skolenhet är tillämplig under hela skoltiden och inte bara när eleven skall börja skolan, talas om en rätt att gå i och inte om att tas emot vid en viss enhet.

Materiellt ny i utformningen av bestämmelsen är punkt 3 och andra stycket.

Av punkt 3 följer uttryckligen att kommunen under vissa andra omständigheter än de under punkterna 1 och 2 nämnda får frånga vårdnadshavarnas önskemål om skolenhet för sitt barn. Särskilt intresse har frågan om möjligheten att mot dennes vilja flytta en elev som misskött sig till en annan skolenhet.

Utgångspunkten måste alltid vara att det stöd som en elev behöver skall ges på den skolenhet där eleven går. Likaså får man förutsetta att elevernas rätt till en fullgod skolmiljö normalt alltid skall kunna lösas utan att någon annan elev tvingas bort från skolan. Dock måste det i undantagsfall kunna inträffa situationer när denna utgångspunkt kan behöva frångås. En elev som under skolgången får behov av så omfattande stödinsatser att dessa inte kan ges på elevens skola utan att det uppstår betydande ekonomiska svårigheter för kommunen får flyttas till en skola i kommunen där detta stöd i stället kan ges. Detta kan ske även om vårdnadshavarna motsätter sig en flyttning. Eleven har nämligen, oberoende av vårdnadshavarnas inställning, rätt att få behövligt stöd.

Denna elev kan då med stöd av punkten 2 flyttas till en annan skolenhet. Som alltid när det gäller att utforma stödinsatser är det väsentligt att behovet noga analyseras samt att resultatet av denna analys och de närmare övervägandena av stödets syfte och utformning noga dokumenteras i ett åtgärdsprogram. Att åtgärderna på detta sätt dokumenteras är väsentligt inte bara för att det skall vara möjligt att överpröva om beslutet är korrekt, utan än mer för att åtgärderna alltid måste följas upp. Stödaserpekter kan säkerligen ibland även anläggas på en elev som misskött sig. Denne är sannolikt i behov av någon form av stöd och det är inte alltid säkert att detta kan ges på elevens ursprungliga skolenhet. Frågor om stödinsatser och åtgärdsprogram har behandlats i avsnitt 10.2.

Det kan sannolikt också finnas situationer då en elev som misskött sig visserligen skulle kunna få erforderligt stöd på skolen-

heten, men hänsynen till övriga elevers rätt till en trygg skolmiljö tvingar skolan att flytta eleven till en annan skolenhet. Detta kan då ske med stöd av punkten 3. Avgörande måste vara att det inte finns några andra sätt att ge övriga elever en acceptabel skolmiljö. För att avgöra detta krävs en samlad bedömning av alla relevanta omständigheter i det enskilda fallet varvid särskilt måste beaktas möjligheten att genom andra, för den berörda eleven, mindre ingripande åtgärder nå det eftersträvade resultatet.

Att tvångsvis flytta ett barn från den skola där det går är en ingripande åtgärd. Det är därför angeläget att framhålla att tvångsvis flyttning av en elev till en annan skolenhet därför att denne missköter sig bara får tillgripas när andra insatser har prövats. Om inte dessa förutsättningar är uppfyllda, kan särskilda skäl inte föreligga. Föreskrifter om att beslut enligt punkten 3 kan överklagas finns i 20 kap. 7 § 7.

Vid fråga om tillfälliga åtgärder finns föreskrifter i 3 kap. 4 § som ger rektor möjlighet att vidta sådana åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero och för att komma till rätta med en elevs uppträdande i skolan.

Bestämmelsen i *andra stycket* första ledet anger att den som blivit placerad på en viss skolenhet har som huvudregel rätt att få gå kvar där. Bestämmelsen i andra stycket andra meningen innebär att om en elev tagits emot av en kommun i en förskoleklass vid en viss skolenhet skall denna elev också få gå i skolenhetens grundskola eller – om grundskola inte finns vid skolenheten – den grundskola till vilken förskoleklassen är knuten. Denna princip gäller parallellt med närhetsprincipen som kommer till uttryck i paragrafens första stycke 1. Närhetsprincipen innebär att elever, oavsett om önskemål härom framställts eller ej, har rätt att bli placerade i en skola nära hemmet.

Kommunen skall redan vid fördelningen av elever till förskoleklassen planera så att förskoleelevens föreskrivna rätt till plats i aktuell grundskola kan tillgodoses utan att annan elevs berättigade krav på en plats nära hemmet åsidosätts.

13 §

Elever i den offentliga grundskolan har rätt till kostnadsfri skolskjuts från den plats där eleven är bosatt till den plats där utbildningen bedrivs om sådan skjuts behövs med hänsyn till färdvägens längd,

trafikförhållandena, funktionshinder hos eleven eller någon annan särskild omständighet. Denna rätt gäller dock inte elever som

1. väljer att gå i en annan skolenhet än den där kommunen annars skulle ha placerat dem, eller

2. går i en annan kommuns grundskola med stöd av 8, 9 eller 10 §.

Elevens hemkommun skall ombesörja att skolskjuts anordnas enligt första stycket.

En elev som med stöd av 8 § går i en annan kommuns grundskola och som på grund av skolgången måste övernatta i den kommunen har rätt till skolskjuts mellan den tillfälliga bostaden och den plats där utbildningen bedrivs under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahörande i kommunen. Den kommun som anordnar utbildningen skall ombesörja att sådan skolskjuts kommer till stånd. Kommunens kostnader för detta skall ersättas av elevens hemkommun.

I nuvarande skollag finns bestämmelserna om skolskjuts i 4 kap. 7 § första, tredje och fjärde styckena. Lydelsen i den nu föreslagna paragrafen skiljer sig från dessa föreskrifter i flera avseenden.

För att göra bestämmelsen tydligare har preciserats att rätten till skolskjuts avser transport från den plats där eleven är bosatt och den plats där utbildningen bedrivs.

Mer än en bostadsadress kan inte ligga till grund för bedömningen av rätten till skolskjuts. Elever som är folkbokförda i kommunen skall anses bosatta på den adress där de är folkbokförda. Frågan om var ett barn skall folkbokföras behandlas utförligt i kommentaren till 21 kap. 2 §.

Inte heller medför bestämmelsen en rätt att få skolskjuts från en kommun till en annan annat än i situationer som avses i 7 § tredje stycket. Föreskriften innebär inte heller en rätt för alla skolskjutsberättigade att bli upphämtade och avsatta omedelbart utanför bostaden. Kommunen har möjlighet att organisera sin skolskjutsverksamhet med gemensamma uppsamlingsplatser. Vid utformningen av detta system skall hänsyn tas till de i paragrafen nämnda omständigheterna. Till exempel trafikförhållanden och eventuella funktionshinder måste beaktas så att ingen skolskjutsberättigad får oacceptabla förhållanden när det gäller att ta sig till hållplatsen. Om huvudmannen förlägger delar av utbildningen till annan plats än den skolenhet där eleven är mottagen skall bedömningen av om rätt till skolskjuts föreligger göras utifrån elevernas möjligheter att ta sig till denna plats.

Vidare har utformningen anpassats till att skolskjuts skall vara en rättighet för den enskilde eleven som denne skall kunna driva igenom, ytterst genom förvaltningsbesvär. Beslut i fråga om skolskjuts kan enligt den föreslagna bestämmelsen i 20 kap. 2 § 3 överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

I andra stycket punkten 2 har slutligen gjorts tydligt att en elev som går kvar i sin gamla hemkommuns grundskola med stöd av bestämmelsen i 10 § inte heller har rätt till skolskjuts.

Föreskriften i *tredje stycket* innebär inte några materiella förändringar i förhållande till nuvarande bestämmelser. Lydelsen har ändrats i syfte att göra innebörden lättare att förstå. Eftersom skolskjuts inte ingår i de utbildningskostnader som ersätts enligt 14 § har här tagits in ett särskilt stadgande om hemkommunens ersättningskyldighet.

14 §

En kommun som i sin grundskola har en elev från en annan kommun skall ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av elevens hemkommun om elevens skolgång i kommunen grundar sig på 8 eller 10 § andra stycket.

Även i situationer som avses i 9 § har kommunen rätt till ersättning. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat skall ersättningen bestämmas med hänsyn till kommunens åtagande och elevens behov efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är hemkommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Bestämmelser om interkommunal ersättning finns för närvarande på flera ställen i skollagens grundskolekapitel. Här har de sammanförts i en paragraf. Till sitt sakliga innehåll motsvarar den nu föreslagna bestämmelsen vad som redan gäller beträffande mottagande på grund av personliga skäl och rätten att gå kvar även årskurs 9 om man flyttar från kommunen i årskurs 8. Även skyldigheten att betala för de särskilda utbildningarna är överförd från den nuvarande regleringen.

En kommun är normalt skyldig att i sin grundskola ta emot de barn i kommunen som har rätt till grundskoleutbildning. På grund

av bestämmelserna i detta kapitel kan dock även andra elever än dessa ha rätt att gå i en kommuns grundskola. För vissa av dessa föreskrivs i denna paragraf en skyldighet för deras hemkommun att utge ersättning för utbildningskostnaderna till skolkommunen.

Ersättningen skall beräknas enligt självkostnaden och skall motsvara den mottagande kommunens faktiska kostnader för elevens utbildning. Det är en viktig princip att det inte skall kosta kommunens innevånare något för att kommunen är skyldig att i sin grundskola ta emot elever från andra kommuner. Av det sagda följer att för sådana särskilda utbildningar som avses i 8 § andra stycket måste utgående statsbidrag beaktas när skolkommunens kostnader för utbildningen beräknas.

Bestämmelsen i *första stycket* föreskriver att det är den mottagande kommunens kostnader som skall ersättas. Eftersom situationerna kan variera mycket är det inte möjligt att i författningstext precisera hur beräkningen av denna skall gå till. Självfallet är det bästa att berörda kommuner kan komma överens om hur ersättningen skall beräknas. För de fall där detta inte är möjligt borde det vara en angelägen uppgift för alla kommuner att gemensamt finna en metod att lösa sådana tvister utan att behöva låta allmän domstol avgöra det berättigade i anordnarkommunens krav. Som framhållits i avsnitt 12 har kommittén erfarit att Svenska Kommunförbundet avser att föra samtal med kommunerna om hur de gemensamt kan lösa ersättningsfrågorna.

Föreskriften i *andra stycket* avser ersättning för elever som en kommun har tagit emot i sin grundskola enligt bestämmelsen i 9 §. Föreskriften motsvara helt vad som anges i det senare ledet av nuvarande 4 kap. 8 a §.

Enskild grundskola

15 §

En enskild grundskola skall vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i den offentliga grundskolan, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

En enskild grundskola får begränsa sin verksamhet till

- vissa årskurser,*
- utbildning för elever som är i behov av särskilt stöd,*

– utbildning som är speciellt anpassad för vissa elever enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

En enskild grundskola är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev, om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan.

Grunderna i 15 § finns i 9 kap. nuvarande skollag. En fristående skola skall vara öppen för alla, godkännandet kan omfatta enbart vissa årskurser och skolan behöver inte ta emot elever som medför betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan. I *första stycket* anges att en enskild skola skall vara öppen för alla. I propositionen 1995/96:200 s. 70 slås fast att ”Med att vara öppen för alla menas att skolan i mån av plats skall ta emot alla som söker dit. Det får inte finnas något krav på t.ex. etniskt ursprung eller församlingstillhörighet för att få komma ifråga som elev vid en skola. I kravet på öppenhet ligger också att skolan vid fler sökande än det finns platser tillämpar sådana urvalsregler som inte sätter öppenheten åt sidan. Exempel på urvalsregler som kan accepteras är anmälningsdatum och geografisk närhet.”

Av *andra stycket* framgår att verksamheten kan begränsas till vissa årskurser vilket motsvarar nuvarande bestämmelse i 9 kap. 2 § tredje stycket skollagen.

I övrigt är bestämmelserna i andra stycket nya. Avsikten är att en enskild skola skall kunna specialisera sin verksamhet till elever i behov av särskilt stöd eller, enligt föreskrifter som meddelats av regeringen, till en särskild elevgrupp som kräver en särskilt anpassad utbildning eller organisation. Exempel på sådana anpassningar i en kommunal skola är:

- att hänvisa elever till behandlingshem eller skoldaghem (nuvarande 5 kap. 5 § grundskoleförordningen) för längre eller kortare period,
- att inrätta klasser för elever med särskilda behov. t.ex. för elever med dyslexi, autism, hörselnedsättning (nuvarande 5 kap. 5 § grundskoleförordningen),
- justeringar i timplanen för att möjliggöra tvåspråkig undervisning eller undervisning på engelska (nuvarande 2 kap. 7 och 8 §§ grundskoleförordningen).

Redan idag kan en fristående skola ta hänsyn till färdighetsprov i musik eller dans vid antagning till en fristående skola (1 a kap. 3 § förordningen om fristående skolor).

Tredje stycket innebär ett undantag från huvudprincipen att en elev som behöver särskilt stöd i första hand skall få detta vid den skola, kommunal eller fristående, som han eller hon vill gå i (1996/97: UbU4 s. 7).

Under de förutsättningar som anges i bestämmelsen kan en enskild skola, likaväl som en kommunal skolenhet, neka att ta emot en elev. För att skolan skall kunna göra detta måste dock svårigheterna vara betydande. Om kommunen är beredd att betala kan en enskild skola inte åberopa ekonomiska svårigheter.

Bestämmelsen har förtydligats i förhållande till nu gällande bestämmelse genom att det uttryckligen anges att ovanstående även gäller en elev som under sin fortsatta skolgång får betydande svårigheter och kommunen får betydande ekonomiska kostnader.

16 §

Om det inte finns plats för alla sökande till en enskild grundskola, skall urvalet ske efter grunder som är godkända av Skolverket.

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i nuvarande reglering. I praktiken prövas urvalsprinciperna av Skolverket redan idag i anslutning till ansökan om godkännande eftersom en fristående skola skall vara öppen för alla enligt 9 kap. 2 § nuvarande skollag.

17 §

För varje elev vid en enskild grundskola lämnas bidrag av hemkommunen. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är kommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Kommunen har rätt till insyn i skolans verksamhet.

Kommunens skyldighet enligt första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en utlandssvensk elevs utbildning. Om bidraget

avser en asylsökande elev eller annan elev som vistas i Sverige under liknande omständigheter, skall kommunen betala det belopp som regeringen har föreskrivit särskilt.

Första stycket är oförändrat i förhållande till nuvarande bestämmelser i 9 kap. skollagen.

Andra stycket reglerar kommunens rätt till insyn som är nära förbunden med bidragsbestämmelserna. Enligt propositionen 1995/96: 200 s. 58 är kommunens rätt till insyn en förutsättning för att kommunen skall kunna göra en rättvis bedömning av skolans bidragsbehov grundat på skolans åtagande och elevernas behov. Insynen är också en garanti för att kommunens medel för utbildning används för avsedda ändamål.

Tredje stycket motsvarar nuvarande bestämmelser i 9 kap. om rätt till bidrag för dessa elever.

Fritidshem

18 §

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i grundskolan och skall erbjuda eleverna en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

En elev skall erbjudas utbildning i fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till elevens eget behov eller vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Fritidshem skall tillhandahållas eleverna den del av dagen då de inte går i grundskolan och under lov.

Fritidshem skall tillhandahållas till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år. För elever från och med 10 års ålder kan öppen fritidsverksamhet erbjudas istället för fritidshem.

Första stycket anger att fritidshemmet kompletterar utbildningen i den skolform eleven går i. Detta gör fritidshemmet dels genom att stödja det arbete eleverna bedriver i skolan, dels genom att ge eleverna andra erfarenheter och kunskaper än de normalt får i skolan.

Andra stycket motsvarar nuvarande bestämmelser i 2 a kap. 6 § första stycket och 2 § andra stycket sista mening. Det innebär att tillträde till fritidshem är beroende av barnets behov eller familjens förhållande. Fritidshem skall tillhandahållas den del av dagen då eleverna inte går i grundskolan och under lov.

Tredje stycket om åldersgränsen uppåt för rätt till fritidshem finns i 2 a kap. 1 § tredje stycket nuvarande skollag. Kommitténs förslag har anpassats till den praxis som utvecklats innebärande att eleverna inte successivt skall behöva lämna fritidshemmet allteftersom de fyller 13 år. Förslaget om att fritidshem skall tillhandahållas till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år understryker också den verksamhetsmässiga integration mellan skolan och fritidshemmet som eftersträvas. Genom den föreslagna regleringen hålls elevgrupperna samman med den trygghet detta innebär.

Bestämmelsen om öppen fritidsverksamhet för elever från tio års ålder finns i 2 a kap. 2 § andra stycket nuvarande skollag och har överförts oförändrad. Den öppna fritidsverksamheten och möjlighet till familjedaghem i stället för fritidshem regleras i 17 kap.

19 §

Plats i fritidshem skall erbjudas vid eller så nära elevens grundskola som möjligt. En elev har dock alltid rätt att gå i ett fritidshem som anordnas av hemkommunen.

För plats i fritidshem får en kommun ta ut skäliga avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer.

En kommun som i sitt fritidshem har en elev från en annan kommun har rätt till ersättning på motsvarande sätt som anges i 14 §.

Utgångspunkten är att huvudmannen för skolan där eleven går skall erbjuda fritidshem vilket innebär att både offentliga och enskilda huvudmän är skyldiga att erbjuda verksamheten. För redan befintliga fristående skolor är åtagandet frivilligt. Detta anges i övergångsbestämmelser.

I *första stycket* anges att fritidshem skall erbjudas vid eller så nära elevens skola som möjligt. Detta är en grundförutsättning för den eftersträevade verksamhetsmässiga integrationen.

Det kan dock finnas situationer, t.ex. på grund av avstånd och möjligheter till skjuts eller kamratrelationer på övrig fritid, då det för eleven själv och dennes vårdnadshavare är lämpligare, eller kanske t.o.m. nödvändigt för att kunna nyttja erbjudandet, med en plats i ett annat fritidshem som kanske ligger närmare hemmet eller på annat sätt bättre till. I sådana fall bör vårdnadshavarnas önskemål naturligtvis beaktas så långt detta är möjligt.

I *andra stycket* anges att kommunen får ta ut skäliga avgifter för plats i fritidshem.

Tredje stycket tar sikte på situationer när elever går i en annan kommuns grundskola och i fritidshem anknutet till den grundskolan. Av bestämmelsen framgår att hemkommunen på samma sätt som enligt 14 § är skyldig att betala ersättning för en elevs plats i en annan kommuns fritidshem.

20 §

Ett enskilt fritidshem får ta ut avgifter enligt samma grunder som elevens hemkommun tillämpar i sina fritidshem. För varje elev i ett sådant fritidshem skall bidrag lämnas av hemkommunen enligt samma grunder som anges i 17 §. Bidraget minskas i förekommande fall med det belopp som huvudmannen får ta ut i avgift.

Bestämmelsen är ny för enskilda fritidshem och överensstämmer med vad som gäller för förskolan, se 5 kap. 15 §.

21 §

Bestämmelser om familjedaghem och öppen fritidsverksamhet finns i 17 kap.

8 kap. Grundsärskolan

Inledande bestämmelser

1 §

Grundsärskolan skall ge elever med utvecklingsstörning en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan. Grundsärskolans utbildning skall också ligga till grund för fortsatt utbildning.

Här anges grundsärskolans särskilda syfte. Paragrafens första led motsvarar 6 kap. 1 § nuvarande skollag med den ändring som den nya skolformen "grundsärskolan" föranleder. Övergripande mål finns i 1 kap. och i läroplanen. För undervisningen i olika ämnen

och ämnesområden gäller målen i kursplanerna. Detta framgår av 3 §.

I paragrafens andra led framhålls att grundsärskolan också ligger till grund för fortsatt utbildning.

2 §

Grundsärskolan skall ha nio årskurser. Utbildningen i varje årskurs skall bedrivas under ett läsår, vilket består av en hösttermin och en vårtermin.

Grundsärskolan omfattar utbildning i ämnen eller inom ämnesområden, eller en kombination av dessa. Utbildning inom ämnesområden är avsedd för elever som inte kan tillgodogöra sig hela eller delar av utbildningen i ämnen.

En elev i grundsärskolan skall ha en individuell studieplan för utbildningen. Denna skall utarbetas tillsammans med eleven och vårdnadshavaren och beslutas av rektorn. Av planen skall framgå den inriktning elevens utbildning skall ha. Planen skall omprövas minst en gång per läsår.

Första styckets första mening motsvarar delvis 6 kap. 3 § i nuvarande skollag. Antalet årskurser anpassas till vad som gäller för grundskolan med de möjligheter till extra läsår som anges i skolpliktskapitlet.

Begreppet "årskurs" är nödvändigt bl.a. för att kunna ange den position i systemet där en elev befinner sig, t.ex. för att ange när betyg (eventuellt) skall sättas eller när rätt till fortsatt skolgång under vissa förutsättningar skall prövas. Eftersom det tar olika lång tid för olika elever att uppnå målen, kan dessa positioner inte knytas till hur länge eleven har gått i grundsärskolan. I stället används begreppet årskurs. Det ankommer på de professionella i skolorna att lokalt fastställa vad som skall läras ut under en viss årskurs. Detta begrepp står således inte för något nationellt fastställt innehåll i utbildningen.

Andra stycket anger den nya grundsärskolans innehåll. Den nuvarande obligatoriska särskolans uppdelning i grundsärskola och träningsskola ersätts på så sätt att "grundsärskola" föreslås täcka hela det nuvarande begreppet "obligatoriska särskolan" och att det inom den nya grundsärskolan skall finnas två inriktningar: utbildning i ämnen och utbildning inom ämnesområden. Det skall vara

möjligt för en elev att på ett flexibelt sätt kombinera de olika inriktningarna allt efter elevens förutsättningar och behov. Denna möjlighet kan också bidra till integration inom den nya skolformen.

Beslut om inriktningen av en elevs utbildning inom den föreslagna grundsärskolan skall enligt *tredje stycket* dokumenteras i en individuell studieplan som skall omprövas minst en gång per läsår. Planen skall grunda sig på i huvudsak pedagogiska bedömningar. Därför föreslås här att den skall beslutas av rektor.

3 §

Undervisningstiden skall för varje elev vara minst 6 665 timmar. Om inte annat följer av denna lag eller av föreskrifter som meddelas av regeringen, skall undervisning ges

1. i följande ämnen: bild, engelska, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, matematik, musik, natur- och samhällsorienterande ämnen, slöjd samt svenska eller

2. i följande ämnesområden: estetisk verksamhet, kommunikation, motorik, vardagsaktiviteter och verklighetsuppfattning.

För den offentliga särskolan gäller därutöver den timplan som regeringen fastställer.

För varje ämne och ämnesområde gäller en kursplan som fastställs av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Första stycket anger den totala undervisningstiden för grundsärskolan och motsvarar vad som gäller för grundskolan (se 7 kap. 3 §). Vidare anges de ämnen och ämnesområden, som idag anges i bilaga till särskoleförordningen.

Av *andra stycket* framgår att för den offentliga särskolan gäller därutöver att en timplan fastställs i förordning.

Av *tredje stycket* följer att de fastställda kursplanerna skall gälla för alla grundsärskolor oberoende av huvudman.

4 §

Utbildningen i grundsärskolan skall vara avgiftsfri. Det får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

Eleverna skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen skall vidare erbjuda eleverna kostnadsfria skolmåltider.

För den offentliga grundsärskolan finns motsvarande bestämmelser i nuvarande 6 kap. 4 och 4 a §§ skollagen. För enskilda grundsärskolor som har rätt till kommunala bidrag finns motsvarande bestämmelser i 9 kap. 7 § skollagen. Bestämmelserna har anpassats till vad som gäller och föreslås för grundskolan (7 kap. 6 §).

Offentlig grundsärskola

5 §

För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i grundsärskolan, och som inte fullgör sin skolplikt på annat sätt, skall hemkommunen svara för att sådan utbildning kommer till stånd.

Denna skyldighet skall normalt fullgöras genom att hemkommunen anordnar grundsärskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning för samtliga i kommunen som avses i första stycket.

En kommun får komma överens med någon annan kommun om att denna i sin grundsärskola skall ta emot elever vars grundsärskoleutbildning hemkommunen har att svara för.

Paragrafen motsvarar till innehållet nuvarande 6 kap. 5 § skollagen.

6 §

En elev har rätt att bli mottagen i den offentliga grundsärskolan i en annan kommun än den som skall svara för elevens utbildning, om eleven med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den kommunens grundsärskola.

Elever i den obligatoriska särskolan har enligt nuvarande bestämmelser inte den rätt som elever i grundskolan och gymnasieskolan har att bli mottagna i en skola utanför hemkommunen med hänvisning till ”personliga förhållanden”. För elever i grundskolan och i gymnasieskolan gäller enligt nuvarande skollag att en kommun skall ta emot elever från annan kommun i sådana fall. Om en elev

nekas mottagande kan beslutet överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd. Detta framgår av 20 kap. 7 § 5.

Då det inte finns några sakliga skäl för att särskilja grundsärskoleelevers rättigheter i detta avseende föreslås att bestämmelserna harmoniseras med vad som gäller och föreslås för grundskolan (7 kap. 8 § första stycket).

Fråga om ersättning från elevens hemkommun regleras i 12 §.

7 §

Efter önskemål av vårdnadshavare får en kommun även i andra fall än som avses i 5 § tredje stycket och 6 § i sin grundsärskola ta emot en elev från en annan kommun.

Motsvarar 6 kap. 6 a § i nuvarande skollag med den justering som krävs genom införandet av bestämmelsen i 6 §. Bestämmelsen i 7 § medför ingen rätt för en elev att bli mottagen i en annan kommun men ger en möjlighet för detta.

8 §

En elev som har tagits emot i en kommuns grundsärskola ett visst läsår har rätt att gå kvar hela läsåret, även om de förhållanden som låg till grund för mottagandet ändras under läsårets gång.

Om det för eleven endast återstår ytterligare en årskurs har eleven också rätt att gå kvar denna.

Enligt 4 kap. 9 § nuvarande skollag har en elev i grundskolan rätt att gå kvar i en kommuns grundskola viss tid även om de förhållanden som låg till grund för placeringen ändrats. Motsvarande bestämmelse finns för gymnasieskolan (nuvarande 5 kap. 16 § skollagen) men inte för nuvarande särskolan.

Genom här givna förslag får elev i grundsärskolan samma rätt som elev i grundskolan.

Interkommunal ersättning för den situation som avses i andra stycket behandlas i 12 §.

9 §

Varje kommun är skyldig att vid utformningen av sin grundskola beakta vad som för eleverna är ändamålsenligt ur kommunikations-synpunkt.

Varje kommun som anordnar grundskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera grundskolan så att ingen elev på grund av skolgången behöver bo utanför det egna hemmet.

I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade finns föreskrifter om stöd och service i form av boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

Första och andra stycket motsvarar innehållsligt 6 kap. 6 § första stycket i nuvarande skollag.

Tredje stycket motsvarar 6 kap. 6 § fjärde stycket i nuvarande skollag.

10 §

En elev har rätt att gå i den av kommunens skolenheter där vårdnadshavarna önskar att eleven skall gå. Kommunen får dock frångå vårdnadshavarnas önskemål och placera eleven vid en annan skolenhet inom sin grundskola om

- 1. den önskade placeringen skulle medföra att annan elevs berättigade krav på placering i en skolenhet nära hemmet åsidosätts,*
- 2. den önskade placeringen skulle medföra att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen, eller*
- 3. det finns andra särskilda skäl.*

Paragrafen utgår till sitt innehåll från nuvarande 6 kap. 6 § andra stycket men har hämtat sin utformning från vad som nu föreslås för grundskolan (7 kap. 12 §). Vad där sägs i motiveringen gäller i tillämpliga delar också här. Föreskrifter om att beslut enligt punkt 3 kan överklagas finns i 20 kap. 7 § 7.

11 §

Elever i den offentliga grundsärskolan har rätt till kostnadsfri skolskjuts från den plats där eleven är bosatt till den plats där utbildningen bedrivs om sådan skjuts behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, funktionshinder hos eleven eller någon annan särskild omständighet. Denna rätt gäller dock inte elever som

1. väljer att gå i en annan skolenhet än den där kommunen annars skulle ha placerat dem i, eller

2. går i en annan kommuns grundsärskola med stöd av 6, 7 eller 8 §.

Elevens hemkommun skall ombesörja att skolskjuts anordnas enligt första stycket.

En elev som med stöd av 6 § går i en annan kommuns grundsärskola och som på grund av skolgången måste övernatta i den kommunen har rätt till skolskjuts mellan den tillfälliga bostaden och den plats där utbildningen bedrivs under samma förutsättningar som gäller för elever som är hemmahörande i kommunen. Den kommun som anordnar utbildningen skall ombesörja att sådan skolskjuts kommer till stånd. Kommunens kostnader för detta skall ersättas av elevens hemkommun.

Paragrafen motsvarar till sitt huvudsakliga innehåll 6 kap. 6 § tredje stycket i nuvarande skollag. Se specialmotiveringarna till 7 kap. 13 § i tillämpliga delar. Att beslut om skolskjuts kan överklagas framgår av 20 kap. 2 § 3.

12 §

En kommun som i sin grundsärskola har en elev från en annan kommun skall ersättas för sina kostnader för elevens utbildning av elevens hemkommun om elevens skolgång i kommunen grundar sig på 6 eller 8 § andra stycket.

Även i situationer som avses i 7 § har kommunen rätt till ersättning. Om inte de berörda kommunerna kommer överens om annat skall ersättningen bestämmas med hänsyn till kommunens åtagande och elevens behov efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundsärskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är hemkommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

Se specialmotiveringarna till 7 kap. 14 § i tillämpliga delar.

Enskild grundsärskola

13 §

En enskild grundsärskola skall vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i den offentliga grundsärskolan, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

En enskild grundsärskola får begränsa sin verksamhet till

- vissa årskurser,*
- utbildning för elever som är i behov av särskilt stöd,*
- utbildning som är speciellt anpassad för vissa elever enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.*

En enskild grundsärskola är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev, om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan.

Se motsvarande bestämmelse i 7 kap. 15 §.

14 §

Om det inte finns plats för alla sökande till en enskild grundsärskola, skall urvalet ske efter grunder som är godkända av Skolverket.

Bestämmelsen har ingen direkt motsvarighet i nuvarande reglering. I praktiken prövas urvalsprinciperna av Skolverket redan idag i anslutning till ansökan om godkännande eftersom en fristående skola skall vara öppen för alla enligt 9 kap. 2 § skollagen.

15 §

För varje elev vid en enskild grundsärskola lämnas bidrag av hemkommunen. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till de egna grundsärskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är kommunen inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen.

*Kommunen har rätt till insyn i skolans verksamhet.
Kommunens skyldighet enligt första stycket gäller inte om statsbidrag lämnas för en utlandssvensk elevs utbildning.*

Se motsvarande bestämmelse i 7 kap. 17 §.

Fritidshem

16 §

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i grundsärskolan och skall erbjuda eleverna en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

En elev skall erbjudas utbildning i fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till elevens eget behov eller vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Fritidshem skall tillhandahållas eleverna den del av dagen då de inte går i grundsärskolan och under lov.

Fritidshem skall tillhandahållas till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år. För elever från och med 10 års ålder kan öppen fritidsverksamhet erbjudas istället för fritidshem.

17 §

Plats i fritidshem skall erbjudas vid eller så nära elevens grundsärskola som möjligt. En elev har dock alltid rätt att gå i ett fritidshem som anordnas av hemkommunen.

För plats i fritidshem får en kommun ta ut skäligen avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer.

En kommun som i sitt fritidshem har en elev från en annan kommun har rätt till ersättning på motsvarande sätt som anges i 12 §.

18 §

Ett enskilt fritidshem får ta ut avgifter enligt samma grunder som barnets hemkommun tillämpar i sina fritidshem. För varje elev i ett sådant fritidshem skall bidrag lämnas av hemkommunen enligt samma grunder som anges i 15 §. Bidraget minskas i förekommande fall med det belopp som huvudmannen får ta ut i avgift.

19 §

Bestämmelser om familjedaghem och öppen fritidsverksamhet finns i 17 kap.

Se specialmotiveringarna till motsvarande bestämmelser i 7 kap. 18–20 §§.

9 kap. Specialskolan

Inledande bestämmelser

1 §

Specialskolan skall ge barn och ungdomar med dövhet, som är dövblindfödda eller som har en hörselskada en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den utbildning som ges i grundskolan. Specialskolans utbildning skall ligga till grund för fortsatt utbildning. Specialskolan skall erbjuda en teckenspråkig miljö.

Bestämmelsen motsvarar nuvarande 7 kap. 1 § skollagen med tillägg att specialskolan även avser dövblindfödda elever.

2 §

Specialskolan skall ha tio årskurser. Utbildningen i varje årskurs skall bedrivas under ett läsår vilket består av en hösttermin och en vårtermin.

Denna bestämmelse har sin motsvarighet i övriga skolformer. Vad som skiljer är att specialskolans elever har tio obligatoriska årskurser och inte nio. Skälen till detta är att eleverna under skoltiden utvecklar tvåspråkighet och att eleverna bör ha ett extra år för att utveckla grundläggande kunskaper. Timplanen innehåller ett ytterligare ämne, teckenspråk på 710 timmar, vilket i sig motiverar ett tionde läsår. Utbildningsmålen i de övriga ämnena i specialskolan skall ju så långt möjligt vara desamma som i grundskolan. Ämnena bör då rimligen erbjudas i minst samma omfattning i tid som i grundskolan.

3 §

Undervisningen skall omfatta följande ämnen: bild, biologi, engelska, fysik, geografi, hem- och konsumentkunskap, historia, idrott och hälsa, kemi, matematik, religionskunskap, rörelse och drama, samhällskunskap, slöjd, svenska, teckenspråk och teknik. Härutöver skall det finnas språkval och elevens val. Undervisningstiden skall för varje elev vara minst 7 845 timmar. Därav utgör 600 timmar skolans val.

För den offentliga specialskolan gäller därutöver den timplan som regeringen fastställer.

I skolans val kan också ingå ämnen som huvudmannen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisningens omfattning. Därvid får för särskilda utbildningar avvikelser göras från den ämnesindelning som anges i första stycket.

4 §

För varje ämne gäller en kursplan. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om kursplaner.

Bestämmelserna har sin motsvarighet i vad som föreslås för grundskolan i 7 kap. 3 och 4 §§. Timplanen för specialskolan finns idag i förordning.

5 §

Utbildningen i specialskolan skall vara avgiftsfri. Det får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleven.

Eleverna skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen skall vidare erbjuda kostnadsfria skolmåltider.

Bestämmelsen överensstämmer till sitt sakliga innehåll med 7 kap. 4 § första och andra stycket nuvarande skollag. Vissa redaktionella ändringar har dock gjorts så att bestämmelsen överensstämmer med motsvarande bestämmelse i övriga skolformer.

6 §

Hemkommunen skall betala ersättning till staten för vissa kostnader för den som är elev i specialskolan.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer skall meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Bestämmelsen överensstämmer med 7 kap. 7 § nuvarande skollag.

Offentlig specialskola

7 §

Staten skall svara för att eleverna i den offentliga specialskolan kostnadsfritt erhåller för utbildningen erforderliga resor.

En elev i den offentliga specialskolan som till följd av sin skolgång måste bo utanför det egna hemmet har rätt till tillfredsställande förhållanden. Staten skall svara för detta utan extra kostnader för eleven.

Bestämmelsen överensstämmer med 7 kap. 4 §, tredje och fjärde stycket nuvarande skollag. Bestämmelsen har dock förtydligats för att markera att det rör sig om en rättighet för den enskilde. Bestämmelsen gäller endast elever i offentlig specialskola. Se motsvarande bestämmelser som föreslås för grundskolan och grundsärskolan (7 kap. 11 § tredje stycket och 8 kap. 11 §).

8 §

Utbildningen i den offentliga specialskolan skall bedrivas vid flera särskilda enheter inom Specialskolemyndigheten. Regeringen meddelar föreskrifter om enheterna och deras upptagningsområden.

Bestämmelsen motsvarar i princip 7 kap. 5 § nuvarande skollag.

Enskild specialskola

9 §

En enskild specialskola skall vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i den offentliga specialskolan, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

En enskild specialskola får begränsa sin verksamhet till

- vissa årskurser,*
- utbildning för elever som är i behov av särskilt stöd,*
- utbildning som är speciellt anpassad för vissa elever enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.*

En enskild specialskola är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev, om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan.

Se förslaget till motsvarande bestämmelse för grundskolan (7 kap. 15 §).

10 §

Om det inte finns platser för alla sökande till en enskild specialskola, skall urvalet ske efter grunder som är godkända av Skolverket.

Se förslaget till bestämmelse i 7 kap. 16 §.

11 §

För varje elev som genomgår utbildning i en enskild specialskola lämnas bidrag av staten. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som staten tillämpar vid fördelning av resurser till de offentliga specialskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är staten inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för staten.

Specialskolemyndigheten beslutar om bidrag enligt första stycket. Myndigheten har rätt till insyn i skolans verksamhet.

Bestämmelsen är ny. Idag finns inga bestämmelser om rätt till bidrag för en elev som går i en fristående specialskola. Det finns inte heller några fristående specialskolor. Då principen är att harmonisera skollagen och att i möjligaste mån ha likartade bestämmelser för olika skolformer och oberoende av om huvudmannen är kommunal, statlig eller enskild, kan dessa bidragsregler tillämpas. Se motsvarande förslag till bestämmelse för grundskolan, 7 kap. 17 § första stycket.

Förslaget innebär att hemkommunen enligt 6 § betalar till staten oberoende av om eleven går i en statlig eller enskild specialskola och att staten via Specialskolemyndigheten fördelar resurser till enskilda specialskolor. Specialskolemyndigheten har också erfarenhet och kompetens att bedöma behovet av eventuella särskilda resurser till enskilda elever.

Myndigheten har rätt till insyn i skolans verksamhet. Se motsvarande bestämmelse för grundskolan, 7 kap. 17 § andra stycket.

Fritidshem

12 §

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i specialskolan och skall erbjuda eleverna en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

En elev skall erbjudas utbildning i fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till elevens eget behov, vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Fritidshem skall tillhandahållas den del av dagen då de inte går i specialskolan och under lov.

Fritidshem skall tillhandahållas till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år. För elever från och med 10 års ålder kan öppen fritidsverksamhet erbjudas istället för fritidshem.

Se specialmotiveringen till förslaget till motsvarande bestämmelser i 7 kap.18 §.

Frågan om avgifter för fritidshem och bidrag till fritidshem vid en enskild specialskola kräver ytterligare överväganden och därför lämnar kommittén inget förslag i denna del.

Kap. 10 Sameskolan

Inledande bestämmelser

1 §

Utbildningen i sameskolan syftar till att ge en utbildning med samisk inriktning som i övrigt motsvarar utbildningen i årskurserna 1–6 i grundskolan.

Bestämmelsen motsvarar i huvudsak 8 kap. 1 § första stycket i nuvarande skollag.

2 §

Undervisningen skall omfatta följande ämnen: biologi, bild, engelska, fysik, geografi, hemkunskap, historia, idrott och hälsa, kemi, matematik, musik, religionskunskap, samhällskunskap, samiska, slöjd, svenska samt teknik. Härutöver skall det finnas språkval och elevens val. Undervisningstiden skall för varje elev vara minst 4 200 timmar. Därav utgör 210 timmar skolans val.

För den offentliga sameskolan gäller därutöver den timplan som regeringen fastställer.

I skolans val kan också ingå ämnen som huvudmannen bestämmer.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om undervisningens omfattning. Därvid får för särskilda utbildningar avvikelser göras från den ämnesindelning som anges i första stycket.

Se specialmotiveringarna till förslagen i 7 kap. 3 §. Timplanen finns idag i bilaga till sameskolförordningen.

3 §

För varje ämne gäller en kursplan. Regeringen meddelar närmare föreskrifter om kursplaner.

Bestämmelserna motsvarar förslaget i 7 kap. 4 § grundskolan.

4 §

Utbildningen i sameskolan skall vara avgiftsfri. Det får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleverna.

Eleverna skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. Huvudmannen skall vidare erbjuda eleverna kostnadsfria skolmaltider.

Bestämmelsen motsvarar 8 kap. 4-4 a §§ i nuvarande skollag.

5 §

Hemkommunen skall betala ersättning till staten för vissa kostnader för den som är elev i sameskolan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer skall meddela föreskrifter om ersättningens storlek.

Bestämmelsen motsvarar 8 kap. 7 § nuvarande skollag. Bestämmelser som åsyftas i andra stycket finns i förordningen om ersättning för elever i sameskolan (SKOLFS 1995:50).

Offentlig sameskola

6 §

Staten skall svara för att eleverna i den offentliga sameskolan kostnadsfritt erhåller för utbildningen erforderliga resor.

En elev i den offentliga sameskolan som till följd av skolgången måste bo utanför det egna hemmet har rätt till tillfredsställande förhållanden. Staten skall svara för detta utan extra kostnader för eleven.

Bestämmelsen motsvarar till innehållet 8 kap. 5 § i nuvarande skollag.

Överklagandebestämmelser finns i förslaget till 20 kap.

Enskild sameskola

7 §

En enskild sameskola skall vara öppen för alla barn som har rätt till utbildning i den offentliga sameskolan, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

En enskild sameskola får begränsa sin verksamhet till

- vissa årskurser,*
- utbildning för elever som är i behov av särskilt stöd,*
- utbildning som är speciellt anpassad för vissa elever enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.*

En enskild sameskola är inte skyldig att ta emot eller ge fortsatt utbildning åt en elev, om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan.

Se förslaget till motsvarande bestämmelser för grundskolan i 7 kap. 15 §.

8 §

Om det inte finns platser för alla sökande till en enskild sameskola skall urvalet ske efter grunder som är godkända av Skolverket.

Se förslaget till motsvarande bestämmelse för grundskolan i 7 kap. 16 §.

9 §

För varje elev i en enskild sameskola lämnas bidrag av staten. Bidraget skall bestämmas med hänsyn till skolans åtagande och elevens behov efter samma grunder som staten tillämpar vid fördelning av resurser till de offentliga sameskolorna. Om en elev har ett omfattande behov av särskilt stöd, är staten inte skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet, om betydande ekonomiska svårigheter uppstår för staten

Sameskolstyrelsen beslutar om bidrag enligt första stycket. Styrelsen har rätt till insyn i skolans verksamhet.

Bestämmelsen är ny. Det finns inga bestämmelser om enskild sameskola idag.

Om principen att harmonisera skollagen och att i möjligaste mån ha likartade bestämmelser för olika skolformer och oberoende av om huvudmannen är kommunal, statlig eller enskild, kan dessa bidragsregler tillämpas. Se motsvarande bestämmelse för grundskolan 7 kap. 17 § första stycket.

Förslaget innebär att hemkommunen enligt 5 § betalar till staten oberoende av om eleven går i en statlig eller enskild sameskola och att staten via Sameskolstyrelsen fördelar resurser till enskilda sameskolor. Sameskolstyrelsen har också erfarenhet och kompetens att bedöma behovet av eventuella särskilda resurser till enskilda elever.

Myndigheten har rätt till insyn i skolans verksamhet. Se motsvarande bestämmelse för grundskolan 7 kap. 17 § andra stycket.

Fritidshem

10 §

Fritidshemmet kompletterar utbildningen i sameskolan och skall erbjuda eleverna en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.

En elev skall erbjudas fritidshem i den omfattning som behövs med hänsyn till elevens eget behov, vårdnadshavarnas förvärvsarbete eller studier. Fritidshem skall erbjudas eleverna den del av dagen då de inte går i sameskolan och under lov.

Fritidshem skall tillhandahållas till och med vårterminen det år eleverna fyller 13 år. För elever från och med 10 års ålder kan fritidshem även bedrivas i form av öppen fritidsverksamhet.

Se specialmotiveringen till förslag till motsvarande bestämmelse i 7 kap. 18 §.

Frågan om avgifter för fritidshem och bidrag till fritidshem vid en enskild sameskola kräver ytterligare överväganden och därför lämnar kommittén inget förslag i denna del.

/---/

16 kap. Utbildning på entreprenad

1 §

Kommuner eller landsting får enligt bestämmelserna i detta kapitel med bibehållet huvudmannaskap sluta avtal med en enskild fysisk eller juridisk person om att utföra uppgifter inom utbildning enligt denna lag (entreprenad).

I paragrafen definieras begreppet entreprenad. Syftet är att begreppet entreprenad skall få tillräcklig stadga i skollagstiftningen och att undvika tolkningssvårigheter. Undervisning som läggs ut på entreprenad skall ingå i skolväsendet. Av orden "bibehållet huvudmannaskap" följer att kommunen eller landstinget alltjämt är huvudman för utbildning som läggs ut på entreprenad. Elevernas rättigheter och kommunernas skyldigheter skall vara desamma som om undervisningen bedrivs av kommunen i egen regi.

Bestämmelser som finns för utbildningen, skollagen och andra författningar på skolområdet, exempelvis läroplaner och kursplaner gäller även vid entreprenad. Det innebär att bestämmelserna i 1–3 kap. gäller även för entreprenaden. Bestämmelserna om krav på lärare i 2 kap. 11–15 §§ samt om registerkontroll i 2 kap. 19–21 §§ i skollagen kommer därmed också att gälla vid entreprenad.

Möjligheten för enskilda skolor att lägga ut verksamhet på entreprenad bör övervägas i den utredning om entreprenad som kommittén har föreslagit i avsnitt 14.

2 §

Inom förskola, förskoleklass, fritidshem, kommunal vuxenutbildning, vuxenutbildning för utvecklingsstörda och svenskundervisning för invandrare får uppgifter inom utbildningen överlämnas på entreprenad.

Inom de uppräknade skolformerna finns för närvarande inga begränsningar i fråga om möjlighet att lägga ut utbildning på entreprenad så när som vad gäller myndighetsutövning inom förskola och fritidshem. Någon förändring föreslås inte i sak. För komvux, särsvux och sfi föreslås att den myndighetsutövning som hör till lärares åliggande får överlämnas till entreprenörer, jfr 5 §.

3 §

Inom gymnasieskolan får uppgifter som avser undervisning i karaktärsämnen som har en yrkesinriktad eller estetisk profil överlämnas på entreprenad till en enskild fysisk eller juridisk person.

Paragrafen motsvarar 1 § lagen (1993:802) om entreprenadförhållanden i skolan. Inga förändringar jämfört med vad som nu gäller enligt entreprenadlagen föreslås för gymnasieskolans utbildningar. Bestämmelsens slutliga utformning måste avvakta Gymnasiekommitténs förslag.

4 §

Om det finns särskilda skäl får regeringen på ansökan av en kommun eller ett landsting i andra fall än som anges i 2 och 3 §§ medge att kommunen eller landstinget får sluta avtal med någon annan om att bedriva undervisning inom skolväsendet för barn och ungdom.

Av paragrafen framgår att regeringens nuvarande möjlighet enligt 2 § entreprenadlagen att medge undantag från huvudregeln bibehålls. Undantaget kan som idag avse vilken undervisning som får läggas ut, men den kan också avse att annan än enskild fysisk eller juridisk person får anlitas som entreprenör, t.ex. en kommun. I fråga om undervisning kan regeringen medge att entreprenad får prövas även inom andra ämnen i gymnasieskolan än som anges i 3 § samt inom grundskolan. Ordet "offentliga skolväsendet" har ersatts med "skolväsendet". Någon saklig förändring av bestämmelsens innebörd är inte avsedd.

5 §

Om en kommun eller ett landsting överlämnar uppgiften att bedriva undervisning på entreprenad får också överlämnas den myndighetsutövning som hör till uppgiften.

För att överlämna myndighetsutövning till en enskild krävs lagstöd. Bestämmelsen innebär att ingen annan myndighetsutövning än den som hör till lärares undervisningsuppgifter får överlämnas vid entreprenad. Uppgifter som kan komma att överlämnas är

främst betygsättning. Det bör framhållas att skollagens bestämmelser om vem som får sätta betyg skall också gälla hos entreprenören.

6 §

Den som är eller har varit verksam inom enskild verksamhet som bedrivs med stöd av 2–4 §§ får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid fått veta om enskildas personliga förhållanden.

Paragrafen motsvarar till innehållet 5 § i entreprenadlagen men utvidgas till att gälla i all entreprenadverksamhet enligt detta kapitel.

7 §

En kommun får såsom huvudman överlåta ansvaret för medicinska insatser som anges i 2 kap. 17 § till ett landsting, om kommunen och landstinget är överens om detta. På samma sätt får ett landsting överlåta ansvaret till en kommun.

Staten eller en enskild får såsom huvudman överlåta ansvaret för de medicinska insatser som anges i 2 kap. 17 § till en kommun eller ett landsting, om huvudmannen och kommunen eller landstinget är överens om detta.

Elevhälsans medicinska insatser har samma huvudmannen som utbildningen, dvs. en kommun, ett landsting, staten eller en enskild huvudman.

Skolhuvudmannen är beträffande elevhälsans medicinska insatser enligt 2 kap. 17 § vårdgivare. Denne skall enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) utse en verksamhetschef som skall leda verksamheten så att kraven på säkerhet och kvalitet uppfylls. Socialstyrelsen har gett ut allmänna råd om verksamhetschef inom hälso- och sjukvård (SOSFS 1997:8).

Paragrafen ersätter nuvarande bestämmelser om skolhuvudmannens skyldighet avseende skolhälsovården i skollagen och sådana i skolformsförordningarna som ger möjlighet för skolhuvudmannen att låta någon annan fullgöra dessa uppgifter. Den överlåtelse som sker är inte att betrakta som entreprenad då huvudmannskapet och ansvaret för verksamheten vid överlåtelsen följer med. Trots

det föreslår kommittén att bestämmelserna som i dag är spridda i skolformsförordningarna sammanförs i detta kapitel.

Första stycket motsvarar nuvarande bestämmelser avseende skolhälsovården i 1 kap. 5 § grundskoleförordningen, 1 kap. 5 § särskoleförordningen, 1 kap. 14 § gymnasieförordningen samt 1 kap. 12 § gymnasiesärskoleförordningen.

Andra stycket motsvarar nuvarande bestämmelser i 1 kap. 12 § specialskoleförordningen och 1 kap. 6 § sameskolförordningen. Samtidigt föreslås här att en enskild skolhuvudman ges möjlighet att överlåta ansvaret för de medicinska insatserna till en kommun eller ett landsting.

17 kap. Särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet

Familjedaghem, öppen förskola och öppen fritidsverksamhet

1 §

Kommunen skall sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn familjedaghem, om vårdnadshavarna önskar det.

Familjedaghem skall genom pedagogisk verksamhet och omsorg stimulera barns utveckling och lärande. Verksamheten skall utgå från varje barns speciella behov.

I nuvarande skollag finns en gemensam reglering för förskola, fritidshem och familjedaghem under begreppen förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. I kommitténs förslag till skollag ingår familjedaghemmet inte i skolväsendet och någon gemensam reglering finns inte. Familjedaghemmets funktion som alternativ eller komplement till en kommuns förskola eller fritidshem anges därför i förevarande paragraf i 17 kap.

Kommun skall sträva efter att erbjuda plats i familjedaghem om vårdnadshavarna hellre önskar denna omsorgsform för sitt barn. Endast när det inte finns något familjedaghem att tillgå kan kommunen trots vårdnadshavarnas önskemål hänvisa barnet till förskola. Se specialmotiveringen till 5 kap. 10 §.

Andra stycket anger att familjedaghem skall genom pedagogisk verksamhet och omsorg stimulera barns utveckling och lärande. Det framgår också att barn skall ges det stöd som barnets speciella behov kräver.

Bestämmelsen kan liksom idag kompletteras med allmänna råd från Skolverket (1999:3).

2 §

För plats i familjedaghem får skäligen avgifter tas ut på det sätt som anges i 5 kap. 11 § första stycket.

Bestämmelsen ersätter vad som idag gäller enligt 2 a kap. 10 § skollagen. Den ändrade lydelsen innebär ingen ändring i sak.

3 §

En kommun kan även anordna pedagogisk verksamhet och omsorg i form av öppen förskola och öppen fritidsverksamhet.

En enskild huvudman får erbjuda öppen fritidsverksamhet till sina elever i grundskolan eller grundsärskolan från tio års ålder till och med vårterminen det år de fyller 13 år.

Bestämmelsen möjliggör för en kommun att anordna öppen förskola där barnen inte är inskrivna.

Öppen fritidsverksamhet kan erbjudas elever i grundskolan eller motsvarande skolformer istället för fritidshem från 10 års ålder till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år (jfr 7 kap. 18 § tredje stycket). Även en enskild huvudman kan erbjuda öppen fritidsverksamhet till sina elever i den aktuella åldersgruppen.

För såväl öppen förskola som öppen fritidsverksamhet finns idag allmänna råd utgivna av Skolverket (2000:1 respektive 2000:2).

4 §

För den som erbjuds anställning i sådan verksamhet som avses i 1 och 3 §§ skall bestämmelserna i 2 kap. 19–21 §§ tillämpas.

Lokalerna där verksamheterna skall bedrivas skall vara ändamålsenliga.

Bestämmelsen i första stycket innebär att den som erbjuds en anställning för verksamhet vid familjedaghem, öppen förskola eller öppen fritidsverksamhet skall lämna ett utdrag ur det register som

förs enligt lagen (1998:620) om belastningsregister. Den som inte har lämnat registerutdrag får inte anställas.

Vissa verksamheter för barn på sjukhus

5 §

Om ett barn vårdas på sjukhus eller i någon annan institution, skall huvudmannen för institutionen svara för att barnet får tillfälle att delta i verksamhet som motsvarar den som erbjuds i förskola, förskoleklass eller fritidshem.

I denna paragraf återges de bestämmelser som i dag finns i 2 a kap. 4 § och 2 b kap. 4 §. Som redovisats i den allmänna kommentaren i avsnitt 13 omfattar bestämmelsen alla barn som vårdas på sjukhus eller motsvarande oavsett om de annars deltar i förskola, fritidshem eller förskoleklass. Till skillnad från vad som gäller för särskild undervisning ligger anordnaransvaret på sjukvårdshuvudmannen och inte på skolhuvudmannen.

Särskild undervisning

6 §

För sådana elever i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan som på grund av sjukdom eller av liknande skäl under en längre tid inte kan delta i vanligt skolarbete skall särskild undervisning anordnas på ett sjukhus eller en motsvarande institution, i elevens hem eller på annan lämplig plats. Särskild undervisning anordnas av skolhuvudmannen, om inte något annat följer av andra stycket. Undervisningen skall så långt det är möjligt motsvara den undervisning som eleven inte kan delta i.

Särskild undervisning på ett sjukhus eller en motsvarande institution anordnas av den kommun där institutionen är belägen. Sådan undervisning skall stå öppen även för dem som fullgör skolplikt utanför skolväsendet. Om undervisningen avser en elev som inte är bosatt i kommunen har kommunen rätt till ersättning för sina kostnader från huvudmannen för den utbildning där eleven annars fullgör sin skolgång.

Särskild undervisning skall inte ges en elev om den läkare som ansvarar för elevens vård avråder från det. Undervisning får anordnas i elevens hem endast om elevens vårdnadshavare medger det.

Bestämmelsen är avsedd att täcka vad som i dagens lagbestämmelser regleras i 10 kap. 3 § skollagen samt i bestämmelserna om särskild undervisning i skolformsförordningarna. Förslaget innebär en enhetlig reglering för elever i grundskolan och motsvarande skolformer samt i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.

Ansvar för särskild undervisning på sjukhus eller motsvarande flyttas till kommunen där sjukhuset eller motsvarande är beläget. Av andra stycket framgår att kommunen har rätt till ersättning för sina kostnader för utbildningen från elevernas skolhuvudmän.

Utbildning vid resurscenter

7 §

Barn som är synskadade eller gravt språkstörda får fullgöra sin skolplikt i särskilda resurscenter. Utbildningen skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan respektive grundsärskolan.

Staten är huvudman för utbildning vid sådana resurscenter.

Hemkommunen skall betala ersättning till staten för vissa kostnader för den som fullgör sin skolplikt vid ett särskilt resurscenter.

Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om verksamheten vid sådana resurscenter samt meddela föreskrifter om undantag från bestämmelsen i tredje stycket och om ersättningens storlek.

Paragrafen motsvarar nuvarande 10 kap. 3 a §. Bestämmelsen infördes i skollagen efter regeringens förslag i prop. 1998/99:105 Elever med funktionshinder. Nuvarande bestämmelse har gällt sedan den 1 juli 2000.

I föreliggande förslag görs ett förtydligande i ett nytt andra stycke som anger att staten är huvudman för utbildning vid särskilda resurscenter.

I övrigt är paragrafen oförändrad för att inte föregripa den fortsatta beredningen av betänkandet *Visstidsutbildning vid statliga resurscenter* (SOU 2002:106).

Särskilda ungdomshem

8 §

Under vistelse i ett sådant hem som avses i 12 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (särskilt ungdomshem) skall skolpliktiga barn, som inte lämpligen kan fullgöra sin skolplikt på annat sätt, fullgöra den genom att delta i utbildning vid hemmet. Sådan utbildning skall anordnas genom försorg av huvudmannen för hemmet. Den skall med nödvändiga avvikelser motsvara utbildningen i grundskolan eller i förekommande fall grundsärskolan eller specialskolan.

Den som inte längre är skolpliktig och vistas i ett hem som avses i första stycket och som inte lämpligen kan fullgöra skolgång på annat sätt skall genom huvudmannens försorg ges möjlighet att delta i kompletterande utbildning på grundskolenivå eller motsvarande eller i utbildning som motsvarar sådan utbildning som erbjuds i gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar föreskrifter om utbildningens närmare innehåll och dess organisation.

Paragrafen motsvarar väsentligen vad som föreskrivs i nuvarande 10 kap. 2 §. Förslaget innebär dock sådana ändringar i sak att skolpliktiga barn på ungdomshem i förekommande fall skall ges möjlighet till utbildning som motsvarar grundsärskolan eller specialskolan och icke skolpliktiga ungdomar skall ges möjlighet till utbildning motsvarande gymnasieskolan.

En närmare reglering finns kopplad till dessa bestämmelser i förordningen (1983:28) om undervisning av barn och ungdomar som vistas vid särskilda ungdomshem. Den nu föreslagna lagtexten bygger på att en närmare reglering även i fortsättningen görs i förordning. Den nuvarande förordningen behöver dock omarbetas som en konsekvens av de ändringar som föreslås här och andra förändringar som kommittén föreslår i skollagen. Hit hör bl.a. hänvisningar som görs till andra förordningstexter, texter som kommittén föreslår skall flyttas till skollagen.

Annat sätt för att fullgöra skolplikten

9 §

Ett skolpliktigt barn skall medges rätt att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag, om det framstår som ett fullgott alternativ till den utbildning som annars står barnet till buds enligt föreskrifter i denna lag. Behov av insyn i verksamheten skall kunna tillgodoses.

Medgivande kan lämnas för upp till ett år i sänder. Under dess giltighetstid skall prövas hur verksamheten utfaller. Medgivandet skall återkallas med omedelbar verkan, om nödvändig insyn i verksamheten inte ges eller om det av annat skäl kan antas att det inte längre föreligger förutsättningar för ett medgivande.

Frågor enligt första stycket prövas av barnets hemkommun eller, om barnet har sådant funktionshinder som enligt 4 kap. 3 § 3 kan vara grund för att fullgöra skolplikten i specialskolan, av Specialskolemyndigheten.

Nuvarande bestämmelser om möjligheten att fullgöra skolplikten på annat sätt än vad som föreskrivs i skollagen är oförändrade sedan skollagens ikraftträdande den 1 januari 1986. Det ligger i detta förslag en uppfattning att samma möjlighet att fullgöra skolplikten utanför det offentligt reglerade skolväsendet bör finnas kvar oförändrad i en ny skollag.

En ändring som gjorts i *tredje stycket* är ett förtydligande av vem som skall besluta om medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt. I förslaget anges att beslutet skall fattas av barnets hemkommun. Därmed utesluts att en styrelse för en skola med enskild huvudman kan pröva frågan om medgivande att fullgöra skolplikten på annat sätt.

I nuvarande bestämmelse i 10 kap. 5 § finns följande föreskrift i paragrafens andra mening:

Om barnet har sådant funktionshinder som enligt 3 kap. 3 § kan vara grund för mottagande i sarskolan eller specialskolan, skall styrelsen höra Socialstyrelsen innan ett medgivande lämnas eller återkallas.

I kommitténs förslag slopas skyldigheten att höra Socialstyrelsen när fråga är om barn som kan tas emot i sarskolan. För barn som kan tas emot i specialskolan skall enligt förslaget beslut fattas av Specialskolemyndigheten.

Fristående skolor

10 §

Skolplikt får fullgöras i en enskild skola som anordnas vid sidan av skolväsendet (fristående skola), om skolan är godkänd av Skolverket.

Om inte annat följer av tredje stycket får barn som avses i 4 kap. 3 § 1 fullgöra sin skolplikt i en fristående skola endast om skolan motsvarar grundskolan. Barn som avses i 4 kap. 3 § 2 och 3 får fullgöra sin skolplikt i en fristående skola endast om skolan motsvarar grundsärskolan respektive specialskolan.

Barn som endast för kortare tid är bosatta i landet eller som har andra skäl att få en utbildning med internationell inriktning får fullgöra sin skolplikt i en sådan fristående skola som avses i 11 § 2.

Bestämmelsen reglerar att skolplikt även kan fullgöras i en fristående skola och i en internationell skola enligt 11 § 2.

11 §

Godkännande enligt 10 § skall lämnas om huvudmannen för skolan kan antas komma att uppfylla följande krav:

1. Skolan skall ge kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen svarar mot de kunskaper och färdigheter som grundskolan, grundsärskolan eller specialskolan skall förmedla.

2. Om skolan har en annan internationell inriktning än den som får finnas i grundskolan eller i en fristående skola som motsvarar grundskolan (internationell skola) krävs i stället för vad som anges i 1 att skolans utbildning som helhet betraktad skall vara likvärdig med grundskolans. Skolan skall förmedla kunskaper och färdigheter som underlättar fortsatt skolgång utomlands. Undervisning i svenska språket och om svenska förhållanden skall meddelas i den omfattning som eleverna behöver.

3. Föreskrifterna om övergripande mål m.m. i 1 kap. 3–6 §§, om registerkontroll i 2 kap. 19–21 §§ och om tystnadsplikt i 21 kap. 9 § första stycket skall tillämpas vid skolan.

Det skall vara möjligt att fullgöra sin skolplikt i skolor med enskild huvudman även utanför skolväsendet, bl.a. utifrån Sveriges internationella åtaganden. Sådana skolor, här kallade *fristående skolor*, föreslås få en reglering som i princip motsvarar den som finns för

fristående skolor i nuvarande 9 kap. skollagen. Någon rätt till offentligt stöd föreslås inte för sådana skolor.

Första punkten motsvarar bestämmelsen om motsvarande kunskaper och färdigheter som finns i nuvarande 9 kap. 2 § första stycket i skollagen.

Andra punkten reglerar kraven för internationella skolor och motsvarar bestämmelserna i 9 kap. 5 § skollagen. Närmare bestämmelser för dessa skolor regleras i förordning.

Tredje punkten anger att vissa bestämmelser som gäller för skolväsendet skall tillämpas även av godkända fristående skolor.

18 kap. Tillsyn m.m.

1 §

Skolverket svarar för nationell uppföljning och utvärdering av skolväsendet och sådan utbildning som regleras i 17 kap.

I paragrafen slås fast att Skolverket, som är det namn som föreslås ersätta Statens skolverk, skall bedriva nationell uppföljning och utvärdering av skolväsendet. Vad skolväsendet omfattar framgår av föreslagna 1 kap 1 § i den nya skollagen. I skolväsendet inbegrips samtliga skolformer samt utbildning i fritidshem oavsett om huvudmannskapet är offentligt eller enskilt. Bestämmelsen motsvaras delvis av 3 § 1 i förordningen (1991:1121) med instruktion för Statens skolverk men har utsträckts till att omfatta även enskilda förskolor och enskilda fritidshem. Av bestämmelsen följer också att uppföljningen och utvärderingen även omfattar den utbildning som regleras i 17 kap.

2 §

Skolverket utövar tillsyn över efterlevnaden av denna lag, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och bestämmelser för utbildningen som kan finnas i annan författning. Skolverkets tillsyn omfattar dock inte sådan utbildning som anges i 5 §.

Bestämmelsen innebär att Skolverkets mandat att utöva tillsyn har getts lagstöd. Idag anges Skolverkets tillsynsuppdrag genom preciseringar i nio punkter i Skolverkets instruktion.

Genom bestämmelsen i första meningen preciseras området för den tillsyn det här är fråga om. Tillsynsansvaret omfattar till att börja med efterlevnaden av skollagen och de föreskrifter som meddelas med stöd av denna. Bestämmelser om utbildning som regleras i skollagen kan också finnas i andra författningar. I Skolverkets tillsynsuppdrag enligt denna paragraf ingår även att se till att dessa författningar efterlevs.

Från Skolverkets tillsynsområde har enligt föreskriften i andra meningen undantagits tillsynen över sådan verksamhet som kommunen godkänt enligt bestämmelserna i 2 kap. 5 §. Av 5 § nedan följer att den tillsynen liksom vad som gäller idag skall utövas av kommunen. Skolverkets tillsynsansvar enligt första meningen innebär emellertid att Skolverket skall se till att kommunen fullgör sin skyldighet att utöva tillsyn över de aktuella verksamheterna.

3 §

Skolverket har rätt att inspektera sådan verksamhet som står under dess tillsyn och får inhämta upplysningar och ta del av de handlingar och annat material som behövs för tillsynen. Den vars verksamhet inspekteras är skyldig att lämna den hjälp som behövs vid inspektionen.

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om de tillsynsinstrument som Skolverket har.

4 §

Har en huvudman åsidosatt sina skyldigheter som huvudman för verksamhet som står under Skolverkets tillsyn och avhjälps inte bristerna efter påpekande för huvudmannen får Skolverket, om missförhållandena kan leda till påtagliga negativa effekter för utbildningen eller för eleverna, förelägga huvudmannen att fullgöra sina åligganden. Föreläggandet får förenas med vite.

Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som Skolverket anser nödvändiga för att de påtalade missförhållandena skall avhjälpas.

I paragrafen som är ny ges Skolverket genom bestämmelsen i *första stycket* möjlighet att meddela föreläggande för att komma till rätta med missförhållanden som kan leda till påtagliga negativa effekter för utbildningen eller för eleverna. Förutsättningarna för att meddela sådant föreläggande har behandlats i avsnitt 18. I föreläggandet får vite utsättas.

I *andra stycket* anges att ett föreläggande skall innehålla uppgift om de åtgärder som Skolverket anser nödvändiga för att missförhållandena skall avhjälpas. Att Skolverkets beslut om föreläggande kan överklagas framgår av 20 kap. 1 § 3.

5 §

Kommunen utövar tillsyn över sådan verksamhet som kommunen godkänt enligt 2 kap. 5 § andra stycket. Kommunen har rätt att inspektera verksamheten och får inhämta de upplysningar och ta del av de handlingar och annat material som behövs för tillsynen.

Om det förekommer missförhållande i verksamheten får kommunen förelägga huvudmannen att avhjälpa missförhållandet. Ett föreläggande skall innehålla uppgifter om de åtgärder som kommunen anser nödvändiga för att det påtalade missförhållandet skall kunna avhjälpas.

Om missförhållandet är allvarligt och kommunens föreläggande inte följs, får kommunen återkalla godkännandet. Detsamma gäller om huvudmannen utökar verksamheten utöver vad som anges i godkännandet.

Av *första stycket* följer att kommunen har tillsyn över enskilda förskolor och sådana enskilda förskoleklasser som inte är anknutna till en enskild huvudmans skola. Föreskriften har sin motsvarighet i bestämmelserna i 2 a kap. 15 § och 2 b kap 8 § första stycket nuvarande skollag. Nytt i andra stycket i förhållande till de bestämmelser som gäller idag är att kommunen även har rätt att ta del även av annat material som behövs för tillsynen.

Föreskrifterna i *andra och tredje stycket* motsvarar såvitt gäller enskild förskola bestämmelserna i 2 a kap. 16 § första och andra stycket. För förskoleklassen saknar kommunen idag möjlighet att utfärda föreläggande och bestämmelsen innebär således en nyhet i detta avseende. Möjlighet för kommunen att återkalla ett godkän-

nande av utbildning som motsvarar förskoleklassen finns dock redan idag (2 b kap. 9 §).

Beslut om föreläggande enligt denna paragraf får överklagas enligt 20 kap. 2 § 5.

6 §

Socialstyrelsen har den centrala tillsynen över elevhemsboende vid

- Rh-anpassad utbildning,*
- specialskolor,*
- resurscenter och*
- viss annan utbildning för elever med utvecklingsstörning som bedrivs enligt avtal med staten.*

Länstyrelserna har tillsyn över verksamheten vid sådant elevhemsboende som avses i första stycket och får då inspektera verksamheten.

Bestämmelsen motsvarar 15 kap 7 § nuvarande skollag. För att bestämmelsen skall bli mer lättläst har en redaktionell ändring gjorts.

7 §

Har en kommun grovt eller under längre tid åsidosatt sina skyldigheter enligt denna lag eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen, får regeringen meddela de föreskrifter för kommunen eller, på kommunens bekostnad, vidta de åtgärder som behövs för att avhjälpa bristen.

Har staten haft kostnader för en åtgärd som vidtagits med stöd av första stycket, får denna kostnad kvittas mot belopp som staten annars skulle ha betalt ut till kommunen.

Paragrafen motsvarar 15 kap. 15 § gällande skollag.

8 §

Om en huvudman för en enskild skola inte följer Skolverkets föreläggande enligt 4 § och missförhållandena är allvarliga, får Skolverket återkalla godkännandet. Detsamma gäller om huvudmannen för en

enskild skola inom skolväsendet utökar verksamheten utöver vad som anges i godkännandet.

Paragrafen motsvarar delvis nuvarande 9 kap. 12 § och 14 § skollagen. Detaljbestämmelserna har slopats eftersom den enskilda skolan är skyldig att följa bestämmelserna i skollagen. Beslut enligt denna bestämmelse kan överklagas enligt 20 kap. 1 § 4.

19 kap. Skolväsendets överklagandenämnd

I kapitlet regleras vissa frågor rörande Skolväsendets överklagandenämnd och handläggningen vid nämnden. Skolväsendets överklagandenämnd har utförligt behandlats i avsnitt 16.

1 §

För prövning av överklaganden av vissa beslut på skolväsendets område skall det finnas en särskild överklagandenämnd, Skolväsendets överklagandenämnd.

Nämnden skall bestå av en ordförande och fem andra ledamöter, av vilka en skall vara ersättare för ordföranden. Ordföranden och ersättaren för ordföranden skall vara eller ha varit ordinarie domare.

Ledamöterna i nämnden utses av regeringen för en period om minst tre år.

Paragrafens *första stycke* har sin motsvarighet i nu gällande bestämmelse i 1 kap. 14 § skollagen.

Bestämmelsen i *andra stycket* motsvarar i huvudsak nu gällande regler i dels 1 kap. 14 § andra stycket skollagen (krav på ordföranden) dels 2 § första stycket i förordningen (1991:1122) med instruktion för Skolväsendets överklagandenämnd (nämndens sammansättning och krav på ersättare för ordföranden).

Bestämmelsen i *tredje stycket*, som till viss del motsvarar 3 § i förordningen med instruktion för Skolväsendets överklagandenämnd har införts i skollagen mot bakgrund av Europakonventionens krav.

2 §

Skolväsendets överklagandenämnd skall hålla muntlig förhandling om klaganden begär det och det inte är obehövt.

Muntliga förhandlingar enligt första stycket skall vara offentliga.

Om det kan antas att det vid en förhandling kommer att lämnas någon uppgift för vilken gäller sekretess enligt sekretesslagen (1980:100) får ordföranden vid förhandlingen besluta att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar.

Paragrafen är ny och behandlar bl.a. rätten till muntlig förhandling i ärenden som handläggs inför Skolväsendets överklagandenämnd.

I *första stycket* föreskrivs att muntlig förhandling skall hållas hos nämnden om klaganden begär det och det inte är obehövt att förhandling hålls. Frågan huruvida en muntlig förhandling är obehövt eller inte får avgöras bl.a. mot bakgrund av artikel 6 i Europakonventionen.

I paragrafens *andra stycke* anges att muntliga förhandlingar hos Skolväsendets överklagandenämnd är offentliga.

I *tredje stycket* föreskrivs att nämnden dock kan förordna att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram en uppgift för vilken det gäller sekretess enligt någon bestämmelse i sekretesslagen.

Beslut i fråga om stängda dörrar fattas av ordföranden vid förhandlingen.

3 §

En enskild part, som inställt sig till muntlig förhandling, får tillerkännas ersättning av allmänna medel för kostnad för resa och uppehälle, om nämnden finner att han skäligen bör ersättas för sin inställelse. Nämnden får bevilja förskott på ersättningen. Närmare bestämmelser om ersättning och förskott meddelas av regeringen.

Bestämmelsen har utformats efter förebild av 15 § förvaltningsprocesslagen.

20 kap. Överklagande

Bestämmelserna om överklagande har i den nya skollagen samlats i ett kapitel vilket avser uttömmande regler vilka beslut enligt skollagen som kan överklagas i den för förvaltningsbesvär gällande ordningen. Paragraferna 1–6 gäller beslut som skall överklagas till länsrätt som första instans medan 7–11 §§ gäller beslut som överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. I kapitlet redovisas endast de överklagandebestämmelser som rör sådana kapitel i skollagen som Skollagskommittén behandlat. Avsikten är emellertid att kapitlet om överklagande i det fortsatta beredningsarbetet skall med bibehållen struktur kompletteras med de ytterligare bestämmelser om överklagande som föranleds av de förslag som Gymnasiekommittén och arbetsgruppen för översynen av lagregleringen av det offentliga skolväsendet för vuxna lämnar.

Överklagande till allmän förvaltningsdomstol

1 §

Ett beslut av Skolverket får överklagas till allmän förvaltningsdomstol om verket meddelat beslut i fråga om

- 1. godkännande som huvudman för en enskild skola enligt 2 kap. 5 § första stycket,*
- 2. godkännande som huvudman för en fristående skola enligt 17 kap. 11 §,*
- 3. föreläggande enligt 18 kap. 4 § eller*
- 4. återkallande av godkännande som huvudman för enskild skola enligt 18 kap. 8 §.*

Beslut i frågor som avses i första stycket 3 och 4 gäller omedelbart om inte annat beslutas.

I första paragrafen behandlas de beslut av Skolverket som får överklagas till länsrätten som första instans.

Punkten 1 avser beslut i fråga om godkännande av grundskola, grundsärskola, specialskola, sameskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola samt sådan förskoleklass som anordnas vid skolenhet med grundskola, grundsärskola, specialskola eller sameskola. Bestämmelsen har delvis sin motsvarighet i 2 b kap. 12 § och 9 kap. 17 § gällande skollag.

Bestämmelsen i punkten 2 gäller beslut i fråga om godkännande som huvudman för fristående skola, dvs. en skola som ligger utanför skolväsendet och som regleras i 17 kap. 11 § den nya skollagen.

I punkten 3 anges att Skolverkets beslut om föreläggande får överklagas. Möjligheten för Skolverket att meddela föreläggande och att till detta knyta vite är ny. Överklagandemöjligheten gäller oavsett om vite i det enskilda fallet utsatts eller ej.

Bestämmelsen i punkten 4 rör beslut om återkallande av godkännande som huvudman för en enskild skola enligt 18 kap. 8 §. En motsvarighet till bestämmelsen finns i nuvarande 2 b kap. 12 § och 9 kap. 17 § skollagen.

I *andra stycket* slås fast att beslut i fråga om föreläggande och om återkallanden gäller omedelbart även om de överklagas såvida inte annat beslutas.

2 §

Ett beslut av kommunen får överklagas till allmän förvaltningsdomstol om kommunen meddelat beslut i fråga om

1. godkännande som huvudman för enskild skola enligt 2 kap. 5 § andra stycket,

2. föreläggande för vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter enligt 4 kap. 16 §,

3. skolskjuts enligt 7 kap. 13 § första stycket eller 8 kap. 11 § första stycket,

4. medgivande och återkallande av medgivande enligt 17 kap. 9 § att fullgöra skolplikten på annat sätt,

5. föreläggande enligt 18 kap. 5 § eller

6. återkallande av godkännande som huvudman för enskild skola enligt 18 kap. 5 §.

Beslut i frågor som avses i första stycket 2, 4, 5 och 6 gäller omedelbart om inte annat beslutas.

I paragrafen anges i vilka fall beslut som kommunen fattar enligt denna lag kan överklagas till länsrätten i den för förvaltningsbesvär gällande ordningen.

Detta gäller enligt punkten 1 beslut om godkännande av enskild huvudman för en enskild förskola och sådana förskoleklasser som inte förekommer tillsammans med en enskild grundskola eller motsvarande skola. Bestämmelsen har en motsvarighet i nuvarande

skollagen i 2 a kap. 19 § första stycket och 2 b kap. 12 § första stycket.

Av punkten 2 följer att kommunens beslut att med stöd av 4 kap. 16 § förelägga vårdnadshavare att se till att ett skolpliktigt barn fullgör sin skolplikt kan överklagas. Bestämmelsen har delvis sin motsvarighet i 3 kap 16 § nuvarande skollag. Den bestämmelsen tar emellertid enbart sikte på vårdnadshavare till skolpliktiga barn i det offentliga skolväsendet. För barn utanför det offentliga skolväsendet får hemkommunen enligt nu gällande ordning istället ålägga barnet att gå över till det offentliga skolväsendet. Eftersom det enligt kommitténs förslag skall vara möjligt att förelägga även vårdnadshavare till barn i enskilda skolor att fullgöra sina skyldigheter omfattar överklagandebestämmelsen även dessa.

Ett föreläggande kan enligt den föreslagna 4 kap. 16 § liksom i dag förenas med vite. Överklagandemöjligheten föreligger oavsett om vite utsatts i föreläggandet eller ej.

Genom punkten 3 införs förvaltningsbesvär vad gäller en kommuns beslut om skolskjuts för elever i grundskola och grundskolskolan. Idag kan sådana beslut endast överklagas genom laglighetsprövning. Frågan har behandlats i avsnitt 9 och 12.

Beslut som avses under punkten 4, medgivande och återkallande av medgivande enligt 17 kap. 9 § att fullgöra skolplikten på annat sätt än som anges i denna lag, kan liksom idag överklagas med förvaltningsbesvär. Bestämmelsen motsvarar nuvarande 10 kap. 6 § skollag.

Överklagandemöjligheten som regleras i punkten 5 gäller en kommuns beslut om förelägganden enligt 18 kap. 5 §. Som framgår av de föreslagna bestämmelserna i 18 kap. om tillsyn har kommunen liksom idag tillsyn över sådan verksamhet som godkänns av kommunen; dvs. enskild förskola och sådana förskoleklasser som inte förkommer tillsammans med en enskild grundskola eller motsvarande skola. Bestämmelsen har såvitt gäller enskild förskola en motsvarighet i 2 a kap. 19 § men är ny vad gäller förskoleklassen.

I punkten 6 upptas beslut i fråga om återkallande av ett godkännande enligt 18 kap. 5 §. Bestämmelsen har sin motsvarighet i nuvarande 2 a kap. 19 § och 2 b kap. 12 §.

I *andra stycket* anges att vissa beslut gäller omedelbart om inte annat beslutas.

3 §

Ett beslut av Specialskolemyndigheten får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om myndigheten meddelat beslut i fråga om

- 1. kostnadsfria resor enligt 9 kap. 7 § första stycket,*
- 2. föreläggande för vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter enligt 4 kap. 16 § eller*
- 3. medgivande och återkallande av medgivande enligt 17 kap. 9 § att fullgöra skolplikt på annat sätt.*

Beslut i frågor som avses i första stycket 2 och 3 gäller omedelbart om inte annat beslutas.

I paragrafen anges de beslut av Specialskolemyndigheten som kan överklagas genom förvaltningsbesvär.

Punkten 1 upptar beslut i fråga om resor. Bestämmelsen saknar motsvarighet i nuvarande reglering. Enligt den föreslagna bestämmelsen i 9 kap. 7 § första stycket specialskolan skall staten svara för att eleverna i den offentliga specialskolan kostnadsfritt erhåller för utbildningen erforderliga resor. Liksom vad som föreslås för övriga skolformer skall beslut om resor kunna överklagas.

Av punkten 2 följer att Specialskolemyndighetens beslut att med stöd av 4 kap. 16 § förelägga vårdnadshavare att se till att ett skolpliktigt barn fullgör sin skolplikt kan överklagas.

Punkten 3 behandlar beslut i fråga om medgivande och återkallande av medgivande för barn, som har ett sådant funktionshinder som kan vara grund för mottagande till specialskolan, att fullgöra skolplikten på annat sätt än vad som anges i skollagen. Bestämmelsen har sin motsvarighet i 10 kap 6 § i nuvarande skollag.

I *andra stycket* anges att vissa beslut gäller omedelbart om inte annat beslutas.

4 §

Ett beslut av Sameskolstyrelsen får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol om styrelsen meddelat beslut i fråga om

- 1. kostnadsfria resor enligt 10 kap. 6 § första stycket eller*
- 2. föreläggande för vårdnadshavare att iaktta sina skyldigheter enligt 4 kap. 16 §.*

Beslut i frågor som avses i första stycket 2 gäller omedelbart om inte annat beslutas.

Bestämmelsen är ny.

Punkten 1 upptar beslut i fråga om kostnadsfria resor. På samma sätt som föreslås gälla för grundskolan, grundsärskolan och specialskolan skall beslut om resor kunna överklagas genom förvaltningsbesvär.

I punkten 2 anges att Sameskolstyrelsens beslut att med stöd av 4 kap. 16 § förelägga vårdnadshavare att se till att ett skolpliktigt barn fullgör sin skolplikt kan överklagas.

Enligt *andra stycket* gäller ett sådant beslut omedelbart om inte annat beslutas.

5 §

Ett beslut av rektor får överklagas till allmän förvaltningsdomstol om rektor meddelat beslut i fråga om befrielse från skyldighet att delta i obligatoriska inslag i verksamheten enligt 4 kap. 12 §.

Av paragrafen följer att ett beslut i denna fråga kan överklagas.

Bestämmelsen har en viss motsvarighet i 3 kap. 12 § nuvarande skollag. Enligt den bestämmelsen kan ett beslut som styrelsen för utbildningen meddelat om befrielse från obligatoriska inslag överklagas. Enligt den nu föreslagna ordningen är det rektor som fattar dessa beslut och rektors beslut kan överklagas till länsrätten. Överklagandemöjligheten gäller oavsett om huvudmannen för utbildningen är offentlig eller enskild.

6 §

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten av beslut enligt 1–5 §§.

I bestämmelsen fastställs att det krävs prövningstillstånd vid överklagande av beslut till kammarrätten. Prövningstillstånd krävs redan idag enligt skollagen vid överklagande av beslut till kammarrätten.

Prövningstillstånd meddelas om

- det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt,
- anledning förekommer till ändring i det beslut vartill länsrätten kommit eller

- det annars finns synnerliga skäl att pröva ett överklagande (34 a § förvaltningsprocesslagen [1971:291]).

Överklagande till Skolväsendets överklagandenämnd

7 §

En beslut av kommunen får överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd om kommunen meddelat beslut i fråga om

- 1. ett barn skall gå i grundsärskolan enligt 4 kap. 3 § 2,*
- 2. ett barn skall få börja fullgöra skolplikten först det kalenderår barnet fyller åtta år enligt 4 kap. 6 § andra stycket,*
- 3. skolpliktens upphörande enligt 4 kap. 8 § andra stycket,*
- 4. rätten enligt 4 kap. 9 § andra stycket att fullfölja utbildningen i grundskolan, grundsärskolan och specialskolan efter skolpliktens upphörande,*
- 5. mottagande av en elev från en annan kommun enligt 6 kap. 6 § första stycket, 7 kap. 8 § första stycket eller 8 kap. 6 §,*
- 6. åtgärder enligt 7 kap. 11 § tredje stycket för elever som inte bor hemma eller*
- 7. placering på annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskar på grund av särskilda skäl enligt 6 kap. 8 § 3, 7 kap. 12 § 3 eller 8 kap. 10 § 3.*

Beslut som avses i 5 får överklagas endast av eleven eller elevens vårdnadshavare.

I paragrafens *första stycke* regleras vilka beslut av en kommun som kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd.

Punkten 1 avser beslut i fråga om mottagande i grundsärskolan och motsvarar del av 3 kap. 5 § nuvarande skollag.

Av punkten 2 följer att beslut om uppskjuten skolplikt får överklagas. Bestämmelsen motsvarar idag 3 kap. 7 § tredje stycket skollagen.

I punkten 3 upptas möjligheten att överklaga beslut rörande skolpliktens upphörande. Bestämmelsen har sin motsvarighet 3 kap. 10 § gällande skollag.

Punkten 4 avser beslut att fullgöra utbildning efter skolpliktens upphörande.

Överklagandemöjlighet föreligger idag såvitt gäller grundskolan enligt 4 kap. 11 § och specialskolan enligt 7 kap. 8 §. För grundsär-

skolans del är överklagandemöjligheten ny. Av den föreslagna bestämmelsen i 4 kap. 9 § tredje stycket framgår att beslut i fråga om fullgörande av utbildning fattas av hemkommunen.

Beslut i fråga om mottagande av en elev på grund av särskilda skäl i en annan kommun fattas av den kommun i vars skola barnet önskar bli mottaget. Bestämmelsen gäller idag för grundskolan. Genom kommitténs förslag införs motsvarande bestämmelse för förskoleklassen och grundsärskolan. Av 5 punkten följer att beslut om mottagande på grund av särskilda skäl kan överklagas. Bestämmelsen har i dag såvitt gäller grundskolan sin motsvarighet i 4 kap. 11 § skollagen.

I punkten 6 slås fast att beslut i frågor enligt 7 kap. 11 § tredje stycket om åtgärder för elever i den offentliga grundskolan som inte bor hemma kan överklagas. Bestämmelsen motsvarar del av 4 kap. 11 § nuvarande skollagen.

Under punkten 7 upptas möjligheten att överklaga beslut om placering av elever på grund av särskilda skäl på annan skolenhet än den vårdnadshavaren önskar. Bestämmelsen är ny. Vad som avses med särskilda skäl har behandlats i författningskommentaren till den föreslagna bestämmelsen i 7 kap. 12 § Den överklagandemöjlighet som införs gäller förutom grundskolan även förskoleklassen och grundsärskolan.

I *andra stycket* anges en begränsning i förhållande till förvaltningslagens allmänna regler om vem som får överklaga ett beslut. Enligt 22 § i förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas. Förvaltningslagens bestämmelser gäller om inte annat särskilt anges.

Genom bestämmelsen slås fast att såvitt gäller beslut i fråga om mottagande av en elev i en annan kommun på grund av särskilda skäl har endast eleven eller elevens vårdnadshavare rätt att överklaga. Ett sådant beslut kan således inte överklagas av t.ex. hemkommunen. Den föreslagna bestämmelsen innebär inte någon förändring i sak i förhållande till vad som gäller idag för grundskolan enligt 4 kap. 11 §.

Som framgår av bestämmelsen i 21 kap. 6 § föreslås en bestämmelse som klargör att en elev som fyllt 16 år har rätt att överklaga beslut enligt skollagen. Denna rätt tillkommer eleven parallellt med den rätt som vårdnadshavaren har.

8 §

Ett beslut av Specialskolemyndigheten får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd om myndigheten meddelat beslut i fråga om

- 1. ett barn skall gå i specialskolan enligt 4 kap. 3 § 3,*
- 2. skolpliktens upphörande enligt 4 kap. 8 § andra stycket eller*
- 3. åtgärder enligt 9 kap. 7 § andra stycket för elever som inte bor hemma.*

Beslut som avses i 1 får överklagas endast av eleven eller elevens vårdnadshavare.

I *första stycket* fastslås vilka beslut av Specialskolemyndigheten som kan överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Det gäller beslut dels om mottagande i specialskolan, dels i frågor om skolpliktens upphörande i förtid och åtgärder för elever i den offentliga specialskolan som inte bor hemma. Motsvarande bestämmelser om möjlighet att överklaga finns i dag i 3 kap. 5 och 10 §§ och 7 kap. 8 § skollagen.

I *andra stycket* slås fast att beslut i fråga om ett barn får gå i specialskolan endast får överklagas av eleven eller elevens vårdnadshavare och således inte av t.ex. hemkommunen. En motsvarighet till bestämmelsen finns i 3 kap. 5 § andra stycket befintlig skollag.

9 §

Ett beslut av Sameskolstyrelsen får överklagas hos Skolväsendets överklagandenämnd om styrelsen meddelat beslut i fråga om

- 1. ett barn får gå i sameskolan enligt 4 kap. 3 § 4 eller*
- 2. åtgärder enligt 10 kap. 6 § andra stycket för elever som inte bor hemma.*

Beslut som avses i 1 får överklagas endast av eleven eller elevens vårdnadshavare.

I paragrafens *första stycke* anges vilka beslut av Sameskolestyrelsen som får överklagas. Punkt 1 avser beslut om ett barn får gå i sameskolan. En motsvarighet finns i dagens skollag i 8 kap 6 §. Av punkten 2 följer att beslut i fråga om åtgärder för elever i den offentliga sameskolan som inte bor hemma får överklagas. Motsva-

rande bestämmelser om överklagande finns idag för elever i grundskolan och specialskolan men saknas för sameskolans del.

I bestämmelsen i *andra stycket* slås fast att beslut i fråga om ett barn får gå i sameskolan får överklagas endast av eleven eller vårdnadshavare och således inte av t.ex. hemkommunen. Bestämmelsen motsvarar i sak 8 kap. 6 § andra stycket.

10 §

Ett beslut av rektor i fråga om åtgärdsprogram enligt 3 kap. 13 § får överklagas till Skolväsendets överklagandenämnd. Vid prövning av ett överklagande skall nämnden antingen fastställa eller upphäva beslutet.

Av den föreslagna bestämmelsen i 3 kap. 13 § tredje stycket följer att rektor skall besluta om åtgärdsprogram. Enligt första stycket samma paragraf skall åtgärdsprogram utarbetas om det efter föreskriven utredning visar sig att eleven behöver särskilt stöd. Av åtgärdsprogrammet skall enligt samma paragraf framgå hur behoven ser ut, hur de skall tillgodoses samt hur åtgärderna skall följas upp och utvärderas.

Paragrafen innebär att en rätt till förvaltningsbesvär införs beträffande rektors beslut om åtgärdsprogram. Nämnden har dock inte möjlighet att sätta ett annat beslut i det överklagade beslutets ställe. Om nämnden anser att beslutet är felaktigt har nämnden således att upphäva beslutet och återförvisa ärendet till rektor vid skolenheten för ny handläggning.

Bestämmelsen är ny och möjligheten att överklaga gäller för beslut fattade vid såväl offentliga som enskilda skolor.

11 §

Ett beslut av Skolväsendets överklagandenämnd med anledning av ett överklagande dit får inte överklagas.

Bestämmelsen motsvarar helt 1 kap. 14 § tredje stycket gällande skollag.

21 kap. Övriga föreskrifter

Bosättning och hemkommun

1 §

Med bosatt i landet avses i denna lag den som skall vara folkbokförd här enligt folkbokföringslagen (1991:481).

Med bosatt i landet likställs vid tillämpningen av denna lag barn och ungdomar som inte är folkbokförda här men som

1. avses i 1 § första stycket lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

2. har rätt till utbildning eller familjedaghem, öppen förskola eller öppen fritidsverksamhet till följd av EG-rätten, avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller avtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan, och Schweiz å andra sidan om fri rörlighet för personer eller

3. avses i 5 § folkbokföringslagen (1991:481).

Idag avses med bosatt enligt förarbetsuttalanden den som rätteligen skall vara folkbokförd i landet. Genom bestämmelsen i *första stycket* lagfästs denna princip.

I *andra stycket* räknas upp vissa kategorier som vid tillämpning skollagen skall likställas med bosatta. Detta har behandlats i avsnitt 6.5. Att skolplikt inte gäller för dessa barn och ungdomar framgår av den föreslagna bestämmelsen i 4 kap. 1 § tredje stycket.

I punkten 1 anges barn och ungdomar avses i 1 § lagen om mottagande av asylsökande m.fl. Det är sådana barn och ungdomar som

1. har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige enligt 3 kap. 2 eller 3 § utlänningslagen (1989:529; asylsökande),
2. har beviljats tidsbegränsat uppehållstillstånd med stöd av bestämmelserna i 2 kap. 4 a § utlänningslagen eller
3. har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och av särskilda skäl medgetts rätt att vistas här medan ansökan prövas.

Personkretsen enligt första punkten är densamma som enligt förordningen (2001:976) om utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för asylsökande barn m.fl. ges rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Genom bestämmelserna i denna paragraf skall denna personkrets likställas med bosatta i

landet vid tillämpning av denna lag utom såvitt skyldigheten att fullgöra skolplikt.

Regleringen av denna personkrets rätt till utbildning m.m. i skollagen medför att förordningen kan tas bort. Överföringen av regleringen till skollagen avses i princip inte innebära någon förändring i sak. Den i förordningen uppställda begränsningen att rätten till utbildning i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan endast gäller den som påbörjar utbildningen ifråga före 18 års ålder har inte överförts. Inte heller har bestämmelserna i förordningen att de barn och ungdomar som det här är fråga om skall tas emot så snart det är lämpligt med hänsyn till deras personliga förhållanden men senast den månad efter ankomsten, och att undervisningen skall bedrivas med hänsyn till den enskilda elevens behov och förutsättningar förts över till skollagen.

Andra punkten avser sådana barn och ungdomar som inte är folkbokförda i landet men som kan härleda sin rätt till utbildning och familjedaghem, öppen förskola eller öppen fritidsverksamhet från EG-rätten, avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) eller avtalet mellan Europeiska gemenskapen och dess medlemsstater å ena sidan och Schweiz å andra sidan om fri rörlighet för personer.

Tredje punkten avser barn och ungdomar som avses i 5 § folkbokföringslagen och som inte är folkbokförda här.

2 §

Med en persons hemkommun avses i denna lag den kommun där han eller hon är folkbokförd.

För den som är bosatt i landet utan att vara folkbokförd avses med hemkommun den kommun där han eller hon stadigvarande vistas eller, om han eller hon saknar stadigvarande vistelseort, den kommun där han eller hon för tillfället uppehåller sig. Detsamma gäller den som är kvarskriven i en kommun enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481).

För tillämpningen av ett stort antal bestämmelser är det inte tillräckligt att konstatera att en person är bosatt i Sverige. Det är även nödvändigt att fastställa var i landet en person skall anses höra hemma.

I paragrafen klarläggs till vilken kommun en i landet bosatt person skall anses höra. Bestämmelsen, som innehåller en defini-

tion av begreppet hemkommun, motsvarar nuvarande 1 kap. 15 § första stycket skollagen.

Kommitténs förslag till ny skollag innebär som framgår av avsnitt 12 bl.a. den ändringen att det är hemkommunen och inte vistelsekommunen som har det yttersta ansvaret även när det gäller förskoleklassen, förskolan, familjedaghemmet och fritidshemmet. Att bestämmelserna som rör dessa verksamheter idag knyter an till ett vistelsebegrepp och inte ett begrepp som bygger på folkbokföringen hänger samman med att verksamheterna ifråga tidigare reglerades i socialtjänstlagen. Enligt sistnämnda lag är det "vistelsekommunen" som har det yttersta ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp han behöver.

För en person bosatt i Sverige avses med hemkommun enligt bestämmelsen i *första stycket* den kommun där vederbörande är folkbokförd. Är personen inte folkbokförd i landet avses med hemkommun den kommun i vilken vederbörande stadigvarande vistas.

Det sistnämnda gäller även för en person som är kvarskrivnen i en kommun enligt 16 § folkbokföringslagen. Det rör sig här om fall då någon p.g.a. risk för allvarlig upprepad brottslighet, förföljelse eller trakasserier trots flyttning från en ort till en annan får behålla sin folkbokföring. Kvarskrivning kan också avse medföljande familjemedlemmar.

Bestämmelsen reglerar slutligen det fall då en person även saknar stadigvarande vistelseort. I sådant fall skall med hemkommun avses den kommun där han eller hon för tillfället uppehåller sig. I förarbetena till nu gällande bestämmelse framhölls att fall då någon inte ens har en stadigvarande vistelseort var exceptionella och att det var svårt att få till stånd en meningsfull skolgång i ett sådant fall. Skolplikten och rätten till utbildning ansågs emellertid medföra att dessa personer inte kunde ställas utanför systemet.

Särskilt angående barns folkbokföring

Folkbokföringslagen innehåller inte några särskilda bestämmelser som tar sikte på barns bosättning. Vilken kommun som i olika sammanhang skall anses vara ett barns hemkommun har i vissa fall vållat tolkningsproblem.

När det gäller frågan var ett barn skall folkbokföras är det alltid de faktiska omständigheterna som är avgörande. Ett av socialnämnden godkänt avtal eller domstols beslut om barnets boende saknar i princip betydelse för bedömningen. Skattemyndigheten

kan efter utredning av de faktiska förhållandena göra den bedömningen att barnet skall anses bosatt på annan plats än där det enligt föräldrarnas avtal skall bo. Avgörande för bedömningen är var barnet regelmässigt vistas. Ett barns folkbokföring kan således inte heller ändras enbart på den grunden att vårdnadshavarna gemensamt önskar det.

För ett barn som står under gemensam vårdnad gäller rätten och skyldigheten att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter vårdnadshavarna gemensamt. Det ankommer på barns vårdnadshavare att anmäla flyttning för barn under 18 år till skattemyndigheten (30 § folkbokföringslagen och 6 kap. 11 § föräldrabalken). Har föräldrarna gemensam vårdnad skall de i princip göra flyttningsanmälan gemensamt (6 kap. 13 § föräldrabalken). Om vårdnadshavarna samstämmt uppger att barnets faktiska boendeförhållanden ändrats torde detta kunna godtas om det inte föreligger andra omständigheter som talar mot att uppgiften är riktig. Skattemyndighetens bedömning om var barnet skall vara folkbokfört bör således normalt grunda sig på föräldrarnas uppgifter om barnets boende.

Enligt 30 § folkbokföringslagen har den som fyllt 16 år rätt att själv anmäla flyttning. Det innebär att för ett barn som fyllt 16 år finns det två sätt att anmäla flyttning. Antingen kan barnets vårdnadshavare anmäla flyttning eller också anmäler barnet själv sin flyttning. I båda fallen föreligger en formellt riktig anmälan. Det är således inte nödvändigt att barnets vårdnadshavare skriver under en flyttningsanmälan som lämnas av barnet själv. Om ett barn som fyllt 16 år flyttar tillsammans med den ena vårdnadshavaren och dessa båda har skrivit under flyttningsanmälan bör skattekontoret se det så att barnet skriver under sin egen flyttning och vårdnadshavaren sin. Någon komplettering av flyttningsanmälan med den andre vårdnadshavarens underskrift behövs inte.

Har skattekontoret en formellt riktig flyttningsanmälan i enlighet med som har sagts nu är det inte nödvändigt att utreda om barnet verkligen skall folkbokföras i enlighet med anmälan. Om skattekontoret misstänker att ett barn mellan 16 och 18 endast flyttar p.g.a. skolgång kan det vara anledning att utreda flyttningen, se 11 § folkbokföringslagen.

Skattemyndigheten kan självmant ta upp frågan om folkbokföring. Kan vårdnadshavarna inte komma överens får vardera vårdnadshavaren förse skattemyndigheten med den information som från hans eller hennes synpunkt kan vara relevant för bedöm-

ningen. Skattemyndighetens beslut i fråga om folkbokföring får överklagas till länsrätten som första instans. Beslutet får överklagas endast av vårdnadshavarna gemensamt.

Växelvis boende

Att ett barn bor växelvis hos båda föräldrarna blir alltmer vanligt. Om föräldrarna inte kan komma överens om var barnet skall bo har domstol numera möjlighet att besluta om att barnet skall bo växelvis hos var och en av föräldrarna. Även om ett barn bor växelvis i två olika kommuner bör endast en anses som hemkommun med ett övergripande ansvar för barnets utbildning. Vilken kommun som skall vara barnets hemkommun följer av den nu föreslagna bestämmelsen, som i sin tur bygger på reglerna i folkbokföringslagen.

3 §

Det som i lagen sägs om utvecklingsstörda gäller även dem som har fått ett betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med autism eller autismliknande tillstånd.

I lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade finns bestämmelser om vissa andra särskilda insatser än utbildning.

Paragrafen har överförts oförändrad. För att ett barn med utvecklingsstörning skall tas emot i grundsärskolan krävs enligt 4 kap. 3 § att barnet inte kan nå upp till grundskolans kunskapsmål. Detta villkor gäller också för barn som avses i förevarande paragraf. Det har rått tveksamheter i tillämpningen av bestämmelsen i fråga om personer med autism eller autismliknade förhållanden. Denna fråga bör övervägas av Carlbeck-kommittén.

Handläggning av ärenden

4 §

I ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild enligt denna lag skall tillämpas följande bestämmelser i förvaltningslagen (1986:223)

- 14 § första stycket om parts rätt att meddela sig muntligen,
- 15 § om anteckning av uppgifter,
- 16 och 17 §§ om en parts rätt att få del av uppgifter,
- 20 § om motivering av beslut,
- 21 § om underrättelse av beslut och
- 26 § om rättelse av skrivfel eller liknande.

Bestämmelserna i 16 och 17 §§ förvaltningslagen gäller dock inte uppgifter som rör någon annan sökande i ett ärende om plats i förskola.

Vad som sägs i första stycket gäller inte vid betygssättning. I fråga om betyg gäller föreskrifterna i 3 kap. 21 och 22 §§ denna lag.

Förvaltningslagens regler om handläggning av ärenden gäller i begränsad omfattning i skolan. Det beror på att verksamheten till en mindre del avser handläggning av ärenden. Vidare blir reglerna inte tillämpliga i ärenden där beslutet överklagas med laglighetsprövning. Förvaltningslagen är subsidiär gentemot annan lagstiftning. Det innebär att det finns inget hinder mot att i skollagen föreskriva att vissa regler i förvaltningslagen likväl skall gälla på skolområdet. Så är bl.a. förhållandet i förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen idag t.ex. i ett ärende om plats i förskola (2 a kap. 11 §).

Förvaltningslagen gäller inte enskilda huvudmän. För att stärka elevernas rättssäkerhet har den nuvarande bestämmelsen för förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg utvidgats till gälla alla ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda enligt skollagen. Bestämmelsen gäller även i enskilda skolor i ärenden om t.ex. särskilt stöd, befrielse från obligatoriska inslag, mottagande av elev.

Av *tredje stycket* följer att för betygssättning finns särskilda regler i 3 kap. Frågan har behandlats i avsnitt 9.3.

5 §

I ärenden som överklagas enligt 20 kap. tillämpas utöver vad som följer av 4 § också 23–25 §§ och 30 § förvaltningslagen (1986:223).

Paragrafen är ny. Den syftar i första hand på att reglera förfarandet när beslut som fattas av rektor i enskilda skolor kan överklagas. För beslut av rektor i offentliga skolor gäller redan förvaltningslagen men bestämmelsen har getts en allmän utformning och gäller i alla ärenden som kan överklagas med förvaltningsbesvär.

Elevs talerätt

6 §

Elever som har fyllt 16 år har rätt att själva föra sin talan i ärenden och överklaganden enligt denna lag.

Denna rätt gäller också ansökan till gymnasieskolan och gymnasiesärskolan och överklagande av en sådan ansökan även om eleven inte uppnått 16 års ålder.

Av bestämmelsen i *första stycket* framgår att underårig elev som fyllt 16 år har rätt att själv föra sin talan. Innan eleven uppnått den åldern är det vårdnadshavaren som för talan.

Enligt förvaltningsprocessuella regler företräder föräldern/vårdnadshavaren barnet som ställföreträdare med stöd av föräldrabalkens bestämmelser. Detta gäller enligt huvudregeln så länge barnet är omyndigt, dvs. till dess barnet fyller 18 år. Med den nu föreslagna bestämmelsen har den ålder till vilken föräldrarna ensamma företräder barnet sänkts till 16 år. Barnet har således rätt att från 16 års ålder själv föra talan i ärenden och överklaganden enligt denna lag. Om den underårige fyllt 16 men inte 18 år kommer i allmänhet både vårdnadshavaren och den underårige att ha ställning som part.

För vissa fall har åldern för när talerätt föreligger sänkts ytterligare. I *andra stycket* stadgas att denna rätt föreligger vid ansökan till gymnasieskolan eller gymnasiesärskolan och vid överklagande av sådana ärenden oavsett om den underårige uppnått 16 års ålder eller ej.

Information om elevs frånvaro

7 §

Om en elev är frånvarande från skolarbetet i sådan utsträckning att det kan påverka en elevs rätt till studiehjälp skall skolan underrätta elevens föräldrar. Informationsskyldigheten gäller även om eleven fyllt 18 år.

Bestämmelsen tar sikte på elever i gymnasieskolan. Frågan har behandlats utförligt i avsnitt 9.6.

Anmälan till socialnämnden

8 §

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd eller stöd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Paragrafen är ny och innehåller en hänvisning till socialtjänstlagens bestämmelser om anmälningsskyldighet. Bestämmelsen överensstämmer med förslaget från kommittén mot barnmisshandel (SOU 2001:72). Syftet är att öka kunskapen om anmälningsskyldighet inom verksamheter som rör barn och ungdom enligt skollagen.

Tystnadsplikt

9 §

Den som är eller har varit verksam vid en enskild skola får inte obehörigen röja vad han eller hon därvid har fått veta om enskildas personliga förhållanden.

För det allmännas verksamhet gäller bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

I nuvarande skollag finns följande bestämmelser om tystnadsplikt för personal i enskild verksamhet:

- 2 a kap. 18 § (förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg)
- 2 b kap. 11 § (förskoleklassen)
- 9 kap. 16 a § (fristående skolor)

Bestämmelserna om tystnadsplikt för personal i enskilda skolor ersätter tidigare bestämmelser enligt ovan.

Bemyndiganden

Bemyndiganden finns i dag antingen i anslutning till den materiella bestämmelsen eller samlade i 15 kap. Kommittén har behandlat bemyndiganden endast om de finnas i anslutning till den materiella bestämmelsen. I övrigt har kommittén inte gått in på frågan om

vilka bemyndiganden i nuvarande 15 kap. som skall föras över till den nya lagen.

Bemyndiganden som idag finns i 15 kap. måste således anpassas till kommitténs förslag och tas in i 21 kap. Dessutom kan kapitlet behöva kompletteras med bemyndiganden i anledning av förslag från Gymnasiekommittén och Arbetsgruppen för vuxenutbildningen. I det följande redovisas dock en föreskrift om bemyndigande i anledning av kommitténs förslag om ökad insyn i enskilda skolor som bör placeras i detta kapitel.

10 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen att lämna sådana sakuppgifter om skolverksamheten och sådan verksamhetsredovisning som behövs för uppföljning och utvärdering av verksamheten.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får också meddela föreskrifter om skyldighet för huvudmannen för en enskild skola att lämna ekonomisk redovisning över verksamheten samt sådan information som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna.

Regeringen får vidare meddela föreskrifter om vite för den som inte följer bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i första eller andra stycket.

Bestämmelsen motsvarar 15 kap. 11 §. Första stycket har överförts oförändrat med den redaktionella ändringen att ordet skolhuvudman har ersatts med huvudman.

Ändringen i *andra stycket* innebär att huvudmannen för en enskild skola skall kunna bli skyldig att lämna in sådan information om verksamheten som gör det möjligt för allmänheten att få insyn i denna. Närmare föreskrifter om vart informationen skall lämnas och vilken information som skall ges in får meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. Frågan om insyn i enskilda skolor har behandlats i avsnitt 9.3. Föreskriften har utformats efter förebild av förslaget i propositionen om demokrati för det nya seklet (prop.2001/02:80).

11 §

Med utlandssvensk elev avses i denna lag en elev vars vårdnadshavare stadigvarande vistas i utlandet och av vilka minst en är svensk medborgare.

Regeringen får meddela föreskrifter om att också annan skall räknas som utlandssvensk elev.

Bestämmelsen motsvarar 1 kap. 17 § nuvarande skollag.

Reservationer och särskilda yttranden

Reservationer

Reservation av Eva Johansson (s), Solveig Lindström (s), Torgny Danielsson (s), Patrik Hansson (s) och Ingmari Åberg (v)

Reservation 2 kap. Skolväsendets organisation 4–5 §§, Godkännande av förskola

Skollagskommitten föreslår förändrade regler för godkännande av enskilda förskolor. I det förslag som nu läggs föreslås i 2 kap. Skolväsendets organisation 4–5 §§, att ett godkännande *skall* ges av kommunen där utbildningen skall bedrivas, om huvudmannen för den ansökande förskolan har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen. Dessutom ges en enskild förskola möjlighet till överklagande av kommunens beslut. Bedöms förskolan uppfylla de övergripande och allmänna förutsättningarna *skall* den godkännas som enskild förskola och därmed med automatik få rätt till bidrag enligt dessa bestämmelser i skolformskapitlet. Hittills har kommunerna själva bedömt på vilket sätt de enskilda förskolorna bäst ska kunna utnyttjas för att bidra till kommunens samlade förskoleverksamhet och vilka förutsättningar de enskilda förskolorna har att nå målen. Utifrån en sådan samlad bedömning har kommunen beslutat om bidrag. Detta system har enligt vår bedömning fungerat på ett bra sätt hittills och inte mötts av några avgörande invändningar vare sig från kommunerna eller de enskilda förskolorna. Kommunerna har under många år beviljat bidrag till enskilda förskolor utan att det uppstått några större konflikter. Många kommuner har ett stort antal enskilda förskolor, ofta i form av kooperativ och kommunen ger ett bidrag som motsvarar kostnaden per barn i den egna verksamheten. Vi befarar att den ändring som nu föreslås av kommittén kommer att bryta ett väl fungerade samarbete mellan kommunerna och de enskilda förskolorna. Dess-

utom är risken uppenbar att det i praktiken kan komma att innebära en fri etableringsrätt för enskilda förskolor vilket riskerar att avsevärt försvåra kommunernas möjligheter att planera och finansiera sin förskoleverksamhet.

Vi anser därför att det inte finns skäl att ändra det system som hittills tillämpats för godkännande av bidrag till fristående förskolor. Mot den bakgrunden reserverar vi oss mot kommitténs förslag vad gäller 4–5 §§ Godkännande av förskolor.

Reservation av Eva Johansson (s), Solveig Lindström (s), Patrik Hansson (s) och Mats Pertoft (mp)

Vi står helt bakom det utredningen anför i motivtexten till kap. 2, § 11 och betänkandet i avsnitt 8, om förskolans personal. Det innebär bl.a. att behörighetsreglerna för anställning som förskollärare och fritidspedagog gäller i förskolan och fritidshemmen, men att också andra personalgrupper kan användas för undervisning.

För att lagen ska bli entydig och uttrycka det som står i dessa texter anser vi att en ny paragraf bör införas i lagen med följande lydelse:

Trots vad som anges i § 11 får huvudmannen, utöver lärare, använda annan personal med lämplig utbildning eller erfarenhet för undervisning i förskola och fritidshem.

Reservation av Mats Pertoft (mp) och Ingmari Åberg (v)

Ang. 3:e kap. arbetsmiljö 4 § och 5 §

Skollagskommittén har i sina funderingar kring disciplinära åtgärder i skolan kommit fram till en bra utgångspunkt. Istället för att man nu ser elever som några störande element som ska straffas, så ser man istället till att arbetsro och trygghet är det viktigaste – för alla. Istället för att prata disciplin pratar vi nu om trygghet och studiero. Istället för att prata om straff pratar vi nu om stöd. Akut kan lärare och rektorer vidta tillfälliga åtgärder men man ska också se till att ge särskilt stöd till de elever som kan ha problem med att koncentrera sig på undervisningen.

Man har dock inte vågat gå hela vägen i lagtexten, fortfarande finns rester kvar från en syn som ser elever som någonting att tukta. Vi anser inte att text som, ”för att komma tillrätta med elevs uppträdande” har en plats i en tidsenlig skollag och kan inte ställa oss bakom en sådan formulering. Risken finns att denna formulering öppnar upp för kraftfulla åtgärder även mot beteenden som inte direkt kan antas leda till försämrade trygghet och studiero.

Den föreslagna texten lyder som följande (den delen av texten som vi reserverar oss mot är kursiverad och understruken):

4 § Rektorn får vidta de tillfälliga åtgärder som behövs för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs uppträdande i skolan.

5 § Lärare får under pågående undervisning vidta nödvändiga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs uppträdande.

Vi anser att den föreslagna skrivningen: ”Rektorn/läraren får vidta de tillfälliga åtgärder som behövs för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero” fullt ut tillgodoser möjligheterna att vidta nödvändiga åtgärder för att upprätthålla trygghet och studiero i skolan.

Att uttalat peka ut en enskild elev i lagtexten är både onödigt och en inblandning på en detaljnivå som kommittén borde undvika.

Reservation Mats Pertoft (mp)

Avsnitt 8 Skolans personal/8.2.2 Lärare/Kommitténs bedömning

I kommitténs betänkande föreslås att i framtiden endast behöriga lärare skall få sätta betyg i skolan. I de fall där undervisning sker med hjälp av icke behöriga lärare skall betygsättning ske av annan lärare med behörig utbildning i samråd med den undervisande icke behörige läraren.

Det är av största vikt att öka andelen behöriga lärare i den svenska skolan. Dels genom olika sorters åtgärder som att fortsätta öka antalet studieplatser på lärarhögskolan, men också genom att ytterligare förstärka möjligheterna för obehöriga lärare att bli behöriga.

Jag reserverar mig mot skrivningen att endast behöriga lärare skall kunna sätta betyg. En dylik bestämmelse skulle alltför starkt öka arbetsbelastningen hos de behöriga lärarna samtidigt som detta kollektivt diskrediterar 20 % av de personer som arbetar som lärare i våra skolor i Sverige, de icke behöriga lärarna. Många av dessa personer är mycket duktiga och erfarna lärare, trots att dom saknar behörighet. Jag är även medveten om att det finns många oerfarna personer som saknar erfarenhet och kompetens som arbetar som lärare i våra skolorna. Det sistnämnda är ytterst otillfredsställande.

Ett alternativ till kommitténs förslag som jag förordar är att lägga ansvaret för att betygen sätts på ett korrekt sätt på rektorerna, som utifrån de lokala förutsättningarna delegerar detta ansvar till de lokalt arbetande enskilda lärarna och/eller lärarlagen. Rektorn besitter den erfarenhet om den lokala kompetensen hos de enskilda lärarna och kan därmed ta hänsyn till t.ex. erfarenhets- och utbildningsnivån hos såväl obehöriga som behöriga lärare. Inte alltför sällan rör det sig hos de obehöriga lärarna om väl utbildad personal som endast saknar några högskolepoäng för att bli räknad som behöriga. Det är även utifrån ett elevperspektiv mycket viktigt att det är den lärare som har undervisat eleven som sätter betygen.

Till detta ansvar vill jag även ytterligare förstärka rektorns ansvar att ordna handledning och mentorskap för personal som anställs som obehöriga lärare. Även nyutbildade och/eller nyanställda behöriga lärare är ofta i behov av denna handledning och mentorskap på en ny skola. Detta ansvar kan med fördel delegeras till arbetslaget.

Reservation av Henrik Westman (m), Christina Ottosson (kd), Jan Björklund (fp) och Margit Viklund (c)

Den parlamentariska skollagskommittén tillsattes av regeringen den 25 februari 1999 med syftet att föreslå hur skollagen skulle kunna ”moderniseras genom att förenklas och förtydligas samt bättre anpassas till ett målstyrt skolväsende och till den ansvarsfördelning som råder mellan stat och kommun.” Vi stod bakom denna målsättning eftersom vi anser att en förnyelse av skollagen är nödvändig. Det förslag som kommittén nu presenterar har på många områden nått fram till målsättningen. Samtidigt finns brister som vi anser oss vara tvungna att reservera oss mot.

Föräldrars rättigheter och ansvar

Föräldrar och vårdnadshavare har en grundläggande skyldighet att engagera sig i och stödja sitt barn. De har också rätt att få information från skolan om elevens situation och resultat. Detta gäller även när en elev missköter sin skolgång. I det föreliggande lagförslaget sägs att en gymnasieelevs vårdnadshavare ska informeras om att eleven har ogiltig frånvaro från undervisningen innan studiestödet är i fara. Detta är aldeles för vagt. Det måste vara en självklarhet att en elevs vårdnadshavare informeras om att en elev är ogiltigt frånvarande från sina lektioner även i gymnasieskolan långt innan stödet är i fara.

Fristående skolor

De fristående skolorna bidrar med pedagogisk förnyelse och mångfald inom det svenska skolväsendet. För varje år ökar antalet barn och ungdomar som väljer att gå i en fristående skola. Kommittén föreslår nu att byta begreppet *fristående* till *enskilda* skolor, vilket vi motsätter oss. Eftersom begreppet ”fristående skolor” nu är inarbetat kommer förändringen enbart att leda till missförstånd. Dessutom anser vi att begreppet fristående bättre överensstämmer med internationella motsvarigheter som till exempel engelskans ”independent schools”. En översättning av enskild riskerar istället att bli ”private” vilket kan misstolkas.

Skollagskommitténs arbete syftade till att få till stånd en förenkling och ett förtydligande av skollagen för att anpassa den till målstyrningen av skolan. Detaljreglering inom skolområdet skulle ifrågasättas. De fristående skolornas större friheter skulle i möjligaste mån överföras till det offentliga skolväsendet och regleringar som bara finns inom det offentliga skolväsendet skulle endast överföras till friskolorna om det fanns fog därtill.

Nu när utredningen ligger färdig kan vi konstatera att den inte nått ända fram. Resultatet har blivit fler regleringar snarare än avregleringar. De offentligt drivna skolorna har enbart i begränsad omfattning fått ta del av de fristående skolornas frihet och de fristående skolorna har delvis fått sin hittillsvarande frihet beskuren. Många förändringarna motiveras med vikten av likvärdighet inom utbildningen och i vissa fall är förändringarna befogade som till exempel när det gäller frågan om sekretess. I andra fall kan dock inskränkningen ifrågasättas. Det är därför av stor vikt att de fristående skolornas remissvar tillmäts stor betydelse inför eventuella förändringar i enlighet med kommitténs förslag.

Uppföljning och kvalitetsgranskning

Idag varierar kvaliteten på utbildningen kraftigt mellan olika kommuner och huvudmän. För att säkerställa kvaliteten på utbildningen anser vi att en fristående myndighet som uteslutande ansvarar för utvärdering och tillsyn av skolorna bör införas. För att möjliggöra detta bör det i lagtexten 18 kapitlet 1§ inte stå att det är Skolverket som har ansvaret för uppföljning och utvärdering utan ”den myndighet som regeringen utser”.

Betyg

Betygen är en viktig del i elevens arbete för att nå skolans mål. De ger tydlig information till elev och föräldrar om hur långt eleven har nått på väg mot målen. Tillsammans med utvecklingssamtalen är de ett stöd för elevens fortsatta utveckling. Dessutom tvingar de skolorna till utvärdering av hur väl de lyckats stödja eleverna i deras kunskapsutveckling. Vi reserverar oss mot utredningsmajoritetens förslag beträffande betyg. Vi anser att det i grundskoleförordningen bör framkomma att betyg ska sättas från årskurs sex och

ges i sex steg. Skolorna skall med vårdnadshavarens samtycke dessutom kunna ge skriftlig information redan från årskurs ett om elevens kunskaper och utveckling och om vilka åtgärder som kan vidtas för att stödja eleven. Föräldrar som har gemensam vårdnad, har båda rätt till samma information om elevens skolgång.

Reservation av Henrik Westman (m), Christina Ottosson (kd) och Margit Viklund (c)

Barnomsorg

Under de senaste åren har svensk barnomsorg förändrats. Det är en utveckling som lett till att barnomsorgen i allt högre grad har integrerats i skolväsendet. Den 1 juli 1996 överfördes ansvaret för barnomsorgen från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet. År 1998 fick daghemmen en egen läroplan och blev förskolor. Under 2003 kommer en allmän förskola för alla 4-5-åringar att införas. Det finns många positiva aspekter av en sådan utveckling, bland annat en helhetssyn på barnet, men det finns också en risk att barnets rätt till omsorg och fri lek kommer i bakgrunden för ökade krav på kunskap och pedagogisk utveckling. Förskolan är på väg att bli en skola för de allra minsta.

Eftersom vi är kritiska till denna utveckling kan vi inte acceptera det nu liggande lagförslaget i de delar som innebär en ytterligare integrering av förskolan i den vanliga skolan. Enligt skollagens första kapitel 1§ ska förskolan betraktas som en skolform och ingå i skolväsendet. Enligt 2§ ska barnen i förskolan benämnas elever och den verksamhet som bedrivs kallas undervisning. Detta reserverar vi oss emot.

Familjens betydelse för barnets utveckling är central och kan aldrig ersättas av professionell personal. Det är också föräldrarna som känner sitt barn bäst. Därför ska de avgöra vilken omsorgsform som är bäst för deras barn och i vilken omfattning den ska utnyttjas. Förskolan är en utmärkt omsorgsform för många barn men inte för alla barn. Det är därför viktigt att det finns en mångfald av barnomsorgsformer. Familjedaghem och öppna förskolor har en självklar plats i barnomsorgen även i framtiden. Vi reserverar oss därför mot skrivningen i femte kapitlets 2§ som säger att kommunerna ska vara skyldiga att ”verka för” att barnen deltar i förskolan. Kommunerna ska ha en informationsskyldighet gentemot familjerna men det är familjerna som ska avgöra om barnen ska delta eller inte. Detta gäller även förskoleklassen i sjätte kapitlets 2§. Dessutom anser vi att det bör tydliggöras att kommunernas skyldighet att ordna barnomsorgsplatser ska gälla såväl förskola som familjedaghem och inte enbart förskola.

För att garantera en mångfald av omsorgsformer menar vi att de fristående alternativen till de kommunala förskolorna bör värnas. De kan bidra med alternativa pedagogiska modeller och nytänkande inom barnomsorgen som är mycket värdefull. Eftersom de fristående förskolorna innebär konkurrerande verksamhet till kommunens egna förskolor anser vi inte att det är kommunerna som ska vara tillståndsgivare för fristående förskolor. Det bör istället, liksom när det gäller grund- och gymnasieskolor, hanteras av Skolverket. Kommunen ska vara skyldig att ge ekonomiskt stöd till en förskola som godkänts av Skolverket. Därför reserverar vi oss mot skrivningen i 2 kapitlets 5§.

Lärarcertifikat

Idag råder en stor lärarbrist. En brist som kommer att förvärras under de kommande åren. Det krävs många olika insatser för att minska de negativa effekterna av denna utveckling. Dessutom behöver skolan bli mer öppen för människor som tidigare haft andra yrken. En person som varit ute i samhället och yrkesarbetat med annat än skolfrågor kan säkert vara väl så skickad att leda undervisning inom sitt område som en nyutbildad lärare från lärarhögskolan. För att ändå uppehålla och säkerställa kvaliteten hos de som arbetar som lärare bör en certifiering eller en slags kvalitetsstämpel av lärare införas. Efter en validering av de kunskaper en person besitter samt eventuellt en kortare kompletterande pedagogisk utbildning ska han/hon även utan fullständig lärarutbildning kunna få ett lärarcertifikat och därigenom bli behörig att arbeta som lärare. Kommitténs majoritet har valt att inte behandla frågan om lärarcertifikat utan i stället hänvisas till att detta bör bli föremål för en kommande utredning. Vi anser att kommittén redan nu borde tagit ställning i frågan och reserverar oss därför mot detta.

Disciplinära åtgärder

Det har under senare år debatterats om skolans möjlighet att komma till rätta med elever som stör ordningen eller som utgör ett hot mot andra elever eller lärare. Flera uppmärksammade mobbningsfall har varit en av orsakerna till den uppkomna debatten. Kommittén har därför sett ett behov av att i lagtexten tydliggöra

rektors möjligheter att sätta in tillfälliga åtgärder för att garantera arbetsro i skolan. Intentionen har varit att inte detaljreglera vilka åtgärder som kan vidtas utan att ge rektorn möjlighet att sätta in de åtgärder som han/hon anser vara nödvändiga. Skrivningarna är dock fortfarande inte tillräckligt klara och specialmotiveringarna bör förtydligas ytterligare för att ingen tvekan ska råda när en situation uppstår som kräver åtgärder. Det föreslagna borttagandet av nuvarande detaljregleringar i skollag och förordningar ska inte innebära en inskränkning av möjligheten att sätta in disciplinära åtgärder. Tvärt om ska det innebära en öppning för rektorn att utifrån den uppkomna situationen ta beslut om åtgärder för att komma till rätta med problemen. Med det föreliggande förslaget ska därmed möjligheterna att vidta lämpliga åtgärder garanteras varvid alla elevers trygghet och lärande kan säkerställas.

Varken rubriken "Disciplinära åtgärder" eller "Arbetsmiljö" är särskilt rättvisande utan vi hade hellre velat se "Respekt för varandra samt ordning och reda i skolan".

Reservation av Henrik Westman (m) och Margit Viklund (c)

Styrningen av skolan

Då det gäller den övergripande styrningen av skolan så gäller fortfarande att ansvaret läggs på skolhuvudmannen men direktiv och befogenheter läggs på både huvudmannen och professionen. Det tidigare dubbelkommandot från staten är således kvar. Det är viktigt att värna om professionalitet för att säkerställa kvalitén i undervisningen, men det är inte lyckligt att dela på ansvar och befogenheter. Antingen skall staten ha ansvaret eller också skall kommunerna i egenskap av skolhuvudmän respektive de fristående skolhuvudmännen ha ansvaret. Det blir oklart och olyckligt med en uppdelning, vilket inte minst inskränker de kommunala skolornas utvecklingspotential som fria och konkurrenskraftiga möjligheter. Ett alternativ är en nationell skolpeng. Vi föreslår att ansvaret läggs på skolhuvudmannen, med skyldighet att delegera till professionen. Lärare och rektorer skall ges större frihet och ett utökat ansvar för hur målen skall nås.

Tillsyn och sanktioner

Kommittén föreslår att det skall införas sanktionsmöjligheter dvs. möjlighet att förelägga vite för Skolverket. Då det gäller fristående skolor har motivet varit att få ett mer flexibelt system än nuvarande enda möjligheten att ta till nämligen att dra in tillståndet. Då det gäller offentligt drivna skolor är motivet att lagstiftningen skall vara lika för de offentligt drivna skolorna och de fristående skolorna.

Vi är mycket negativa till att införa att en statlig myndighet skall kunna utdöma en folkvald kommun vite. Det är svårt att förstå vilka skäl som motiverar detta. Det finns hittills inte ett exempel på att en kommun trotsat ett tillsynsbeslut från Skolverket.

Vår slutsats av detta är att det varken bör införas vite för offentligt drivna skolor eller för fristående skolor.

Utbildning på entreprenad

Utredningen har inte kommit fram med några bra förslag då det gäller entreprenadfrågan. Detta trots att det föreligger ett behov av att öppna för möjligheterna med entreprenadverksamhet inom skolområdet. Vi anser därför att kommittén borde ha tagit ställning i frågan och inte enbart hänvisat den för vidare utredning.

Reservation av Jan Björklund (fp)

Utöver de synpunkter som framförs i en gemensam borgerlig fyrpartireservation vill jag anföra följande;

1. Det statligt-kommunala dubbelkommandot över skolväsendet

Kommunaliseringen av skolväsendet har misslyckats. Avsikten var att den makt som decentraliserades till lokal nivå skulle hamna på de lokala skolenheterna. I stället har makten stannat i kommunalhusen.

Idag råder ett statligt-kommunalt dubbelkommando över skolan som är mycket otydligt och frustrerande för de som är verksamma i skolan.

Enligt folkpartiets uppfattning bör en nationell skolpeng införas. Staten skall ha ansvaret för likvärdigheten i det nationella skolväsendet. Den makt som decentraliserats skall föras ut till skolenheterna. Kommunernas makt över skolan kommer därmed att minska.

2. Lärarnas professionella roll och läraryrkets status

Läraryrket är landets viktigaste yrke. Lagstiftningen skall tydligt markera lärarens professionella ansvar. Dagens behörighetsregler bör på sikt ersättas av en lärarlegitimation. En legitimation skall, liksom för läkarna, vara en statlig angelägenhet. Den skall utfärdas och kunna dras in av en statlig skolinspektion. En legitimation som däremot utformas som ett fackligt institut riskerar att bli ett skråväsende.

3. Bibehåll olika yrkesgruppers identitet

Kommittén föreslår att även fritidspedagoger och förskollärare skall kallas "lärare" i fortsättningen. Bakom förändringen finns fackliga intressen av att jämna ut upplevda status- och löneskillnader mellan olika yrkesgrupper.

Enligt min mening behövs det olika kompetenser i skolväsendet. Olika yrkesgrupper har olika professionell kompetens. Dessa

professionella olikheter bör upprätthållas. Att olika yrkesgrupper benämns med samma yrkestitel skapar oklarheter och otydligheter.

4. Skolplikt och individualisering

Kommittén har enligt min mening en gammaldags syn på skolplikten. Skolplikten måste i ökad utsträckning utformas så att den gäller till dess att elever uppnått läroplanens kunskapsmål, vilket betyder att den kan variera i tidsutsträckning för olika elever. Liksom i hittillsvarande skollag förelås att en elev som uppnått grundskolans slutmål i årskurs åtta kan få sitt slutbetyg då och hoppa över nian. Enligt min mening borde även skolplikten kunna förlängas med upp till ett år för elever som t ex gått ett extra år på lågstadiet för att eleven skall vara skolpliktig intill dess att eleven fullföljt årskurs nio.

En sådan bestämmelse skulle kunna utformas så att elevens skolplikt varar tills dess att eleven uppfyllt läroplanens kunskapsmål, dock längst i tio år.

Många bestämmelser i skollagen tar fasta på elevers rätt att få stöd och extra hjälp i olika situationer. Dessa regler avser undantagslöst elever med stora svårigheter i skolarbetet.

Enligt min mening bör även skollagen innehålla en bestämmelse om rätt för studiebegåvade och högpresterande elever att få stöd att utvecklas i den takt de klarar av.

Vid särskilda profilskolor och profilklasser som vänder sig mot elever med speciella talanger, t.ex. Adolf Fredriks musikklasser eller matematikklasser för särskilt begåvade elever bör intagningsprov kunna ersätta närhetsprincipen som urvalsinstrument, när antalet sökande elever är fler än antalet platser.

5. Betyg och skriftlig information

Betyg skall ges tidigare än idag, helt i enlighet med den borgerliga fyrpartireservationen.

Kommittén öppnar upp för att offentliga skolor i vissa fall ska kunna utfärda intyg i stället för betyg. Enligt min mening är detta ett felaktigt synsätt. I det offentliga skolväsendet skall råda en skyldighet att sätta betyg.

Kommittén föreslår ett avskaffande av rätten för föräldrar att begära skriftliga omdömen. Detta är ett allvarligt steg bakåt, enligt min mening. Skriftliga omdömen bör finnas kvar. Föräldrar har rätt till information om hur det går för eleverna i skolan.

Kommittén föreslår att elever skall kunna överklaga betyg. Enligt min mening finns det en risk att detta leder till att endast sparade skriftliga prov och uppgifter ligger till grund för betygsättningen. Kommittén borde i stället ha föreslagit ett i tiden avgränsat försök med möjligheten att överklaga, för att statsmakterna sedan skulle kunna utvärdera effekterna av en sådan förändring.

6. Arbetsro och studiedisciplin

Svensk skola har stora problem med att upprätthålla arbetsro och studiedisciplin. I internationella undersökningar återfinns Sverige ofta bland de sämsta i dessa avseenden. Detta är särskilt allvarligt för de elever som har svårt att hänga med i skolarbetet. Det är framför allt de svagaste eleverna som tjänar mest på att det råder lugn och ro i skolan.

Kommitténs förslag vad avser arbetsro och studiedisciplin är tyvärr ytterligare ett steg på en lång väg att helt undergräva lärarnas auktoritet i skolan. Kommittén föreslår att begreppet ”Disciplinära befogenheter” i dagens förordningstext ersätts med begreppet ”Arbetsmiljö”. Dessutom skall den mest kraftfulla åtgärd en enskild lärare idag kan vidta, nämligen kvarsittning, utgå.

Enligt min mening måste de disciplinära befogenheterna i skolan i stället ökas. Kvarsittning bör finnas kvar. Vid 1985 års skollagsreform avskaffades skriftlig varning respektive tillfällig avstängning (upp till max två veckor) som tillåtna åtgärder. Enligt min mening bör dessa återinföras.

Det har rätt oklarheter om en skolhuvudman får flytta en elev från en skolenhet till en annan, mot dennes vilja, av disciplinära skäl. Kommitténs förslag är i princip lika luddigt som dagens lagstiftning på denna punkt. Denna befogenhet är viktig, bla för kunna splittra en gängbildning eller att kunna skilja mobbare och mobbingoffer.

7. Förskolans utveckling och terminologi

Förskolan blir nu en del av skolväsendet. Förskolan integreras fullt ut i skollagstiftningen. Detta är bra. Från folkpartiets sida bejakar vi förskolans utveckling i denna riktning.

Kommittén har dock valt att överföra grundskolans terminologi till förskolan. Att kalla ettåringar för "elever", att kalla verksamheten i förskolan för "undervisning" och att förskolechefer skall kallas "rektorer" är enligt min mening att ändra på invanda begrepp utan att det finns bärande motiv. Dessa förändringar kommer att sakna folklig förankring. Att kalla den verksamhet som bedrivs med ettåringar för "undervisning" är dessutom att vattna ur begreppet. Beskrivningar om "elevinflytande" osv blir ju dessutom fullständigt devalverade till sitt innehåll när samma lagparagraf skall gälla ettåringar och nittonåringar.

8. Utbildning på entreprenad

Det mesta av offentlig verksamhet får läggas ut på entreprenad utom just skolverksamhet. Enligt min mening finns inget skäl att förbjuda utbildning på entreprenad.

Reservation av Christina Ottosson (kd)

Sedan den nuvarande skollagen fastställdes 1985 har det svenska skolväsendet genomgått stora förändringar. Kommunernas respektive statens ansvar för skolväsendet har förändrats. Styrningen av skolan har gått från detaljstyrning till målstyrning. Som en följd av dessa förändringar har den nuvarande skollagen blivit allt mer lik ett lapptäcke där helheten inte längre utgår från skolväsendets verklighet. En omskrivning är därför nödvändig. Jag stöder också till största delen det nu föreliggande förslaget. På vissa områden anser jag dock att resultatet har brister och jag reserverar mig därför på några punkter. Jag kommer att förklara och motivera mitt ställningstagande i denna reservation samt i en reservation tillsammans med Moderaterna och Centerpartiet och i en reservation tillsammans med Moderaterna, Folkpartiet och Centerpartiet.

Skolans värdegrund

All skolans verksamhet ska bygga på de värden som ligger till grund för vårt samhälle. Det är skolans uppgift att förmedla och förankra dessa värden hos eleverna. Värden som alla människors lika värde, människolivets okränkbarhet och solidaritet med de svaga, har varit en del av vår tradition under tusen år. Detta är i överensstämmelse med den etik som förvaltats av judisk-kristna traditionen och den västerländska humanismen. Vi anser att det är viktigt att det i skollagen tydliggörs var dessa värden har sitt ursprung. Etik måste alltid relateras till en religion, filosofi eller livsåskådning för att bli begriplig. En sådan hänvisning bidrar dessutom till konsekvens mellan skolans olika styrdokument. En koppling till den kristna traditionen och västerländska humanismen finns redan inskriven i läroplanen för de obligatoriska och frivilliga skolformerna. Motsvarande skrivning bör därför enligt min mening finnas i det nu liggande lagförslagets första kapitel 4§.

Läromedel

I skollagens tredje kapitel 7§ stadgas att de lokaler och den utrustning som är nödvändig för att uppnå utbildningens mål ska finnas tillgängliga. Jag anser att tillägget läromedel bör göras för att tydliggöra att även dessa omfattas. Detta är särskilt viktigt efter-

som bristen på läromedel är ett omfattande problem på många skolor.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av Ingmari Åberg (v)

Drygt tre års intensivt arbete i skollagskommittén mynnar nu ut i ett förslag som till största delen är bra men det är några punkter som jag vill kommentera.

Förskola och fritidshem

Förskolan förs nu in som en egen skolform i lagen, det är bra. Att förskolan, enligt lagen, endast omfattar dagtid, måndag-fredag är däremot en svaghet. Tolkningen av detta *kan* medföra att kommunerna inte ger föräldrar med arbete på s.k. obekvämtid samma rätt till god omsorg för deras barn i förskolan.

Vårt samhälle är i det närmaste "dygnet runt"-öppet. T.ex. behövs det personal inom vården under hela dygnet, många butiker samt andra delar i samhället har anställda som, kanske är föräldrar och har ett behov av omsorg för sina barn när de arbetar s.k. obekvämtid. Förhoppningsvis inser kommunerna detta och bistår föräldrar med s.k. "nattis" som även måste innefatta barn i fritidshem.

Möjligheten för *alla* barn att få tillgång till förskolan, oavsett om deras föräldrar arbetar eller studerar finns inte heller i detta lagförslag. Kommittén har diskuterat detta men p.g.a. kostnader ej föreslagit en förskola öppen för alla barn. Detsamma gäller rätt för elever till plats i fritidshem. Fortfarande är det föräldrarnas arbete eller studier som ger rätt till plats där. Kommunerna bör verka för att eleverna utnyttjar platser i fritidshemmen och dessutom erbjuda t.ex. "öppen verksamhet".

Elevgruppernas storlek är ingenting som kommittén berört men det finns anledning att uppmärksamma de utredningar som visar att dagens grupper inom hela utbildningsväsendet tenderar att vara alltför stora. För att eleverna ska kunna tillgodogöra sig undervisning på ett bra sätt och för att skapa en trygghet och studiero som kommittén beskriver i utredningen, krävs bl. a att gruppstorlekarna minskas.

Elevinflytande

Det har, i detta lagförslag, blivit en förstärkning vad gäller elevernas möjligheter att delta i den demokratiska processen inom all utbildning. Det är dock viktigt att framhålla att eleverna är de som bäst kan tolka innebörden i "elevinflytande". Eleverna och de vuxna inom utbildningen ska komma överens om på vilket sätt elevernas kompetens bäst kan tillvaratas. Respekt för varandras synpunkter uppnås bäst om parterna lyssnar på varandra.

Övrigt

Anmäler dessutom två reservationer som jag delar med andra ledamöter.

Särskilt yttrande av Christina Ottosson (kd)

Skolans uppgift är att ge alla elever nödvändiga baskunskaper för ett liv som aktiva samhällsmedborgare. Det handlar om teoretiska och praktiska kunskaper men också om förståelse för de värden som ligger till grund för vårt samhälle. Varje elev är unik med särskilda förmågor och behov. Skolan måste därför möta varje elev där eleven befinner sig och utifrån det stödja henne i utvecklingen mot skolans mål. Alla elever kan inte och ska inte styras in i samma mall men alla elever har rätt att efter sina unika förutsättningar få utvecklas till toppen av sin förmåga.

Elever, föräldrar, lärare, övrig personal, skolledning, kommuner, andra huvudmän och stat har alla del i skapandet av en bra skola. Alla parter måste ta sitt ansvar och samarbetet mellan dem måste fungera för att vi ska uppnå en positiv utveckling för skolan. Samarbetet mellan lärare, elever och föräldrar samt mellan de olika skolformerna har här en särskild betydelse.

För att samarbetet mellan staten och de lokala huvudmännen ska fungera krävs att varje parts ansvar och rättigheter är tydligt beskrivna i lagtexter och förordningar. Idag finns en otydlighet när det gäller förhållandet mellan rektor, kommun och stat. Staten riktar uppdrag, befogenheter och skyldigheter direkt till rektor samtidigt som rektor är beroende av resurser från huvudmannen, oftast kommunen, för att uppfylla dem. Detta innebär en otydlighet i ansvarsfrågan mellan kommun och rektor. Jag anser att kommittén borde fått i uppdrag att se över dessa otydligheter. Eftersom så inte är fallet anser jag att denna fråga snarast bör tas upp i en ny utredning.

Elevhälsa

Kommittén inför verksamhetsområdet *elevhälsa* i skollagen. Denna omfattar skolans omvårdande, medicinska, psykologiska, sociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsans arbete är av mycket stor betydelse för elevernas utveckling. I det föreliggande lagförslaget har kommittén, i enlighet med den rådande målstyrningen av skolan, försökt minska antalet detaljregleringar i skollagen. Därför omnämns inte vilka yrkeskategorier som, utöver läkare, ska ingå i elevhälsans arbete. Det är i stället upp till skolans rektor att tillse

att det finns personal med sådan kompetens att elevernas behov kan tillgodoses oavsett hur behoven ser ut.

Flera undersökningar visar att svenska barn är fysiskt friska men att de samtidigt mår psykiskt allt sämre. Det har också konstaterats att det på många skolor finns stora brister inom elevhälsans verksamhetsområde framför allt vad rör tillgängligheten till psykologer och kuratorer. Därför vill jag understryka att till exempel skolsköterska, kurator och skolpsykolog är minst lika avgörande som läkaren för elevernas hälsa även om dessa professioner inte finns explicit omnämnda i lagtexten. Jag tar för givet att skolorna kommer att ge elevhälsans breda verksamhetsområde och betydelse ökad uppmärksamhet och bättre förutsättningar i och med den nya lagen.

Särskilt yttrande av ledamöterna Christer Romilson, Per Wadman och Sigbrit Franke samt sakkunnige Ragnar Eliasson

Skollagskommitténs förslag innehåller gemensamma bestämmelser om krav på utbildade lärare för undervisningen i skolväsendet. Genom att förskolan blir egen skolform kommer kravet att gälla även där. Vi anser att dessa förslag är riktiga och viktiga. En av Skolverket nyligen publicerad kunskapsöversikt¹ visar att lärarkompetens genom utbildning och erfarenhet är den enskilda resurs som har störst betydelse för elevernas resultat. Staten har ett ansvar att förse skolektorn med utbildade lärare och det finns empirisk grund för att upprätthålla behörighetskraven.

I nuvarande skollag finns även en bestämmelse som gäller studie- och yrkesvägledare. För att få tillsvidareanställning för ”studie- och yrkesorientering i det offentliga skolväsendet skall den sökande ha en utbildning avsedd för sådan verksamhet” (2 kap. 6 § skollagen). I skollagskommitténs förslag har denna bestämmelse tagits bort, trots att det rör sig om en läroplansstyrd verksamhet.

Den utbildning som svarar mot skollagens krav är den studie- och yrkesvägledarutbildning som ges vid vissa högskolor. Utbildningen som omfattar 120 poäng leder till en yrkesexamen i studie- och yrkesvägledning.

Betydelsen av en väl fungerande och professionell vägledning finns belagd i forskning och utredningar, bl.a. i Skolverkets utvärderingar och kvalitetsgranskningar. Den senaste undersökning som visar på studie- och yrkesvägledningens betydelse för elevernas val är en av Greysells Communication AB genomförd studie våren 2002. Två tusen elever i årskurs nio har intervjuats efter att de gjort sitt val till gymnasieskolan. Resultaten visar att den viktigaste enskilda faktorn som påverkat elevernas val är skolans vägledare. Undersökningen visar också att elever med invandrarbakgrund tillmäter vägledarna särskilt stor betydelse när det gäller valet till gymnasieskolan. Att skolans studie- och yrkesvägledning håller hög kvalitet är alltså av stor betydelse för eleverna och för deras likvärdiga möjligheter att göra väl underbyggda val.

Utbildningen till studie- och yrkesvägledare har relativt nyligen varit föremål för två statliga utredningar, *Att lära och leda* (SOU 1999:63) och *Karriärvägledning.se.nu* (SOU:2001:45).

¹ Gustafsson, Myrberg: Ekonomiska resursers betydelse för pedagogiska resultat. Skolverket 2002.

Båda utredningarna kommer fram till att det behövs en specifik och professionell utbildning för skolväsendets studie- och yrkesvägledare. Båda utredningarna föreslår därför att det även fortsättningsvis skall finnas en yrkesexamen för studie- och yrkesvägledare, att den skall utökas till att omfatta 140 poäng samt att den skall utgöra ett krav för tillsvidareanställning som vägledare i skolväsendet. Skollagskommitténs förslag strider alltså mot dessa utredningars bedömningar. Även tidigare statliga utredningar har pekat på behovet av specialistutbildade vägledare i alla skolformer.

Det finns flera faktorer som bidrar till betydelsen av kompetenta studie- och yrkesvägledare i skolorna.

- Utbildningsväsendet ökar i omfång och komplexitet. Nya utbildningar tillkommer ständigt. Reformen av utbildningssystem och studiemedelssystem sker oftare än tidigare.
- Näringsliv, arbetsmarknad och arbetsliv förändras och utvecklas allt snabbare och mer oförutsägbart än tidigare.
- Innehållet i individualyrken och yrkesgrupper blir allt svårare att se och förstå på grund av allt komplexare arbetsinnehåll och ökad föränderlighet.

Utvecklingen innebär att det, främst för yngre människor med begränsad egen erfarenhet av utbildning och arbete, blir allt svårare att hålla sig ajour och förstå utvecklingen av utbildningsväsendet och arbetsmarknaden. Även för vuxna personer är det en svår uppgift att följa med i den utveckling och de förändringar som sker.

Till detta kan läggas de krav som den ökande internationaliseringen och inte minst EU-medlemskapet medför. Ambitionerna att öppna utbildningssystemen och befrämja mobilitet och utbyte för ungdomar och vuxna, liksom de ökade kraven på validering av kompetens, förutsätter tillgång till synnerligen kompetent vägledning, något som också uppmärksammats i EU:s utbildningssatser. Detta i sig motiverar en starkt snarare än försvagad vägledarroll, där utbildningskravet på vägledarna utgör en viktig markering.

Utbildade studie- och yrkesvägledare ger skolan nödvändig kompetens att informera och vägleda eleverna i deras val av studier och yrke. Såväl information som vägledning är kvalificerade uppgifter. Att svara för information om utbildning och arbetsliv ställer,

som framgått, stora krav på insikter och överblick. Vägledning innebär att stödja individen i att själv utforska, formulera och utveckla sina intressen och resurser och därigenom komma fram till de individuella och väl underbyggda val som föreskrivs i skolans läroplaner. För att ge vägledarna nödvändig kompetens krävs, som de refererade utredningarna kommit fram till, en utbildning med både djup och bredd. Vi anser att en sådan utbildning skall utgöra krav för tillsvidareanställning som studie- och yrkesvägledare i skolan.

Särskilt yttrande från sakkunnige Louise Fernstedt

Kommitténs förslag andas en djup misstro mot den kommunala huvudmannen. Lagförslaget är i allt väsentligt en kommunikation riktad från staten direkt till professionen förbi huvudmannen. Kommittén föreslår också införandet av sanktioner och ny statlig reglering av förskolan. I dessa delar tar jag avstånd från kommitténs förslag. Skälen för detta är följande.

Adressaten för lagstiftningen

Gällande lagstiftning ålägger den politiska nivån i kommunen det samlade ansvaret för att utbildningen genomförs i enlighet med lagens bestämmelser. Det är också till kommunen kritik riktas och av kommunen som ansvar utkrävs när brister i verksamheten uppdagas. Merparten av de beslutsbefogenheter som behövs för fullgörandet av uppdraget riktas emellertid direkt till rektor. I dessa beslut är rektor suverän.

En lagstiftning som riktar sig direkt till professionen förbi den demokratiska nivån är en för skolan unik och mycket svårförståelig konstruktion och är dessutom ett anmärkningsvärt avsteg från de demokratiska principer som råder i vårt land. Kommittén har i sitt förslag valt att bibehålla denna ordning. Jag anser att detta får ett antal allvarliga följder, främst följande.

Otydliga ansvarsförhållanden

Enligt förslaget ska kommunerna också fortsättningsvis ha det samlade ansvaret för att utbildningen bedrivs i enlighet med bestämmelserna medan merparten av beslutsbefogenheterna också framledes ska riktas direkt till rektorerna. Samtidigt som staten riktar uppdraget direkt till rektor är rektor för fullgörandet av uppdraget också fortsättningsvis beroende av resurser från den kommunala huvudmannen. Lagstiftaren förser därmed både huvudmän och rektorer med ett mycket otydligt mandat.

Medan rektor i den kommunala skolan på detta sätt får sitt uppdrag från två håll går idag hela uppdraget för de fristående skolorna till huvudmannen. I kommitténs betänkande konstateras att ledningsstrukturen idag är tydlig och fungerar väl på fristående skolor medan rektors roll i den kommunala skolan

bedöms vara problematisk. Det är anmärkningsvärt att kommittén, i stället för att ta intryck av de positiva erfarenheterna av ledningsorganisationen på de fristående skolorna, föreslår att den otydliga ansvarsreglering som gäller för kommunala skolor nu ska införas även på de fristående skolorna.

Att både huvudmän och anställda har en oklar roll i styrsystemet främjar varken en god arbetsmiljö eller en god utveckling i övrigt av skolan. Oklara, odemokratiska och rättsosäkra system skapar snarare otrygghet för alla berörda. Redan dagens ”dubbelkommando” rymmer stor osäkerhet och frustration och bidrar sannolikt på sina håll också till konflikter mellan politik och profession.

Kommittén föreslår nu att direktstyrningen från staten till rektor ska ytterligare förstärkas.

Svag rättssäkerhet

Otydliga ansvarsgränser i samhällsarbetet medför ofta att rättssäkerheten för den enskilde försvagas. Utöver otydliga ansvarsgränser rymmer det föreliggande lagförslaget ytterligare brister när det gäller elevernas rättssäkerhet. De beslutsbefogenheter som enligt kommitténs förslag också fortsättningsvis ska gå direkt från staten till rektor kommer inte att kunna omprövas i demokratisk ordning och kan därmed heller inte bli föremål för laglighetsprövning. Rektors beslut är suveränt. I en verksamhet som inte bara är en rättighet utan också ett tvång för eleven är det särskilt allvarligt om beslut som fattas inte kan ifrågasättas och omprövas. Att kommittén på vissa punkter föreslår vidgade möjligheter att överklaga beslut hos domstol förändrar inte denna, i själva systemet inbyggda, rättsosäkerhet. Rättssäkerhet är något som ska fungera i vardagen.

Ibland anförs just rättssäkerhetsskäl för att man vill direktadressera visst beslutsfattande till rektor. Från juridisk synpunkt saknar ett sådant resonemang fog. Det är dessutom att gravt underkänna vårt demokratiska system där en av de viktigaste uppgifterna just är att värna individens rättssäkerhet mot eventuella förvaltnings- och myndighetsövergrepp.

Mot bl.a. denna bakgrund har jag hävdats att en framtida lagstiftning bör förändras så att uppdraget i sin helhet riktas till den

kommunalpolitiska nivån på samma sätt som gäller för all övrig lagstiftning på det kommunala området. Jag menar att detta är en förutsättning för både rättssäkerhet, likvärdighet och rektorers rättmätiga krav på en god arbetsmiljö. Det är också en förutsättning för att de kommunala beslutsfattarna ska kunna ha kontroll över den verksamhet de är satta att ta ansvar för.

Med en sådan ordning skulle ansvar, befogenheter och ekonomi gå hand i hand, något som idag ter sig självklart i de flesta organisationer. Det skulle givetvis inte innebära att de beslut som lagstiftaren idag riktar direkt till rektor skulle fattas av någon annan än just rektor. På samma sätt som inom andra kommunala verksamheter skulle uppdraget att genomföra verksamheten självfallet åvila rektor via delegation. Men det skulle bli på kommunens uppdrag, i ett system där kommunen hade det övergripande ansvaret också för de beslut som rektor fattar. Jag ser detta som en grundläggande förutsättning för en trygg och god arbetsmiljö för rektor. Med en sådan ordning skulle beslut också kontinuerligt återredovisas till den politiska nämnden och skulle också kunna bli föremål för laglighetsprövning. Jag ser detta som en grundläggande förutsättning också för elevernas rättssäkerhet i vardagen.

Ny reglering inom förskolan

Kommittén har haft i uppdrag att pröva om onödiga regler kan undvaras och på vissa punkter föreslår man avreglering. Påtaglig är emellertid den nya reglering som föreslås tillkomma, inte minst på förskoleområdet. Förskolan är den verksamhet som får bäst omdömen i en rad undersökningar. Det är anmärkningsvärt att kommittén, i stället för att dra lärdom av de positiva erfarenheter som utvecklingen av förskolan givit, föreslår att förskolan nu i stället ska pressas in i det system som gäller för grundskolan, med allt vad det innebär av otidsenliga regler, terminologi och synsätt. Utöver att övertygande argument för detta saknas i betänkandet finns det också skäl att känna oro inför vad detta leder till för den svenska förskolan som just i sin nuvarande utformning röner stor erkänsla, såväl i Sverige som internationellt.

Kommittén föreslår att bestämmelserna om etablering av enskilda förskolor i huvudsak ska följa samma regelsystem som idag gäller för fristående skolor. Jag bedömer att detta kan få betydande negativa konsekvenser för både kommuner och deras

förskolebarn. Jag vill framhålla att Kommunförbundet inte har några principiella invändningar emot att också andra än kommunen bedriver förskoleverksamhet. Regelsystemen måste dock utformas så att det blir möjligt för kommunen att planera och ha kontroll över hur kommunmedborgarnas skattemedel används, något som bl a entreprenadlösningar möjliggör. Idag är sådana lösningar möjliga inom barnomsorgen.

Även om dagens bidragssystem på friskoleområdet förvisso rymmer en hel del problem för kommunerna är det ändå så att man på skolans område vid varje tidpunkt vet exakt hur många elever som kommer att delta i verksamheten och vad detta sammanlagt kostar. Systemet med fristående skolor kan därför i det här avseendet ses som främst en omfördelning av elever och resurser mellan fristående och kommunala huvudmän. På förskolans område finns inte motsvarande "volymtak". Då vistelsetiderna i förskolan varierar för olika barn finns det heller inga förutsebara uppgifter om vad varje barn kostar. Kommitténs förslag bidrar till att ytterligare försvåra kommunernas planeringsförutsättningar och kan därför komma att innebära både kostnadsökningar och icke önskvärda flyttningar av barn.

Tillsyn och sanktioner

Kommittén föreslår att det ska införas sanktionsmöjligheter för Skolverket. Det är svårt att förstå vilka rättssäkerhetsskäl eller andra argument som motiverar detta, särskilt då kommittén själv konstaterar att det hittills inte finns några exempel på att kommuner trotsat tillsynsbeslut från Skolverket. Jag tar starkt avstånd från ett lagförslag som ytterst måste ses som i huvudsak repressivt mot huvudmannen. Med hänsyn till att det just nu pågår en omfattande översyn för hela det statliga tillsynsområdet anser jag att man i första hand bör avvakta resultaten av denna innan beslut fattas på skolans område.

Ekonomiska konsekvenser

Kommittén lämnar ett antal förslag som leder till ökade kostnader. De ekonomiska konsekvenserna av dessa förslag är dock i nuläget svårbedömda. Jag förutsätter därför att ett införande av kommit-

téns förslag föregås av noggranna överläggningar mellan staten och kommunerna utifrån finansieringsprincipen.

Sammanfattande bedömning

Kommitténs förslag andas en djup misstro mot den kommunala huvudmannen och enligt min uppfattning därmed indirekt också mot hela den kommunala demokratin. Kommitténs förslag till ny skollag är i huvudsak riktad från staten direkt till professionen. Huvudmannens roll blir att tilldela resurser, stå till svars för brister och felaktigt agerande och dessutom i vissa fall betala viten och skadestånd – dock utan att kunna påverka verksamheten på annat sätt än genom att säga upp anställda eller att innehålla resurser

Den kommunala självstyrelsen förutsätter att det finns ett politiskt handlingsutrymme för den valda politiska församlingen och deras medborgare. Då kommitténs förslag inte rymmer något sådant handlingsutrymme vill jag ifrågasätta att skolan med den konstruktion som kommittén föreslår alls kan betecknas som kommunal.

Detta, tillsammans med de ytterligare repressiva skärpningar som föreslås i form av sanktioner, rättighetslagstiftning och tillkommande statlig reglering, kan också få den allvarliga följden att de lokalt förtroendevaldas intresse för skolan minskar och att förtroendeklyftan mellan kommunala beslutsfattare och anställda ytterligare ökar.

Särskilt yttrande av sakkunniga Annika Nyström Karlsson och Charlotte Lenman

Vi instämmer i huvudsak i skollagskommitténs förslag till ny skollag. Vi vill dock yttra oss över vissa uteblivna förslag till förändringar samt delar av de förslag kommittén lämnat.

Om en skola för alla

Rätten till utbildning har en central plats i FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Barn och unga i Sverige har dessutom skolplikt. En viktig del av skolans arbete är att fostra barn och unga till ett liv i ett demokratiskt samhälle. Barn och unga har rätt att bli bemötta med respekt, att få sina åsikter hörda och att få känna trygghet i sin uppväxt. En grundtanke i barnkonventionen är att barn har fullt och lika människovärde. Artikel 2 i barnkonventionen anger att konventionsstaterna skall respektera och tillförsäkra varje barn de rättigheter som anges i konventionen utan åtskillnad av något slag t.ex. funktionshinder. Denna princip som i Sverige borde vara en självklarhet, måste enligt vår uppfattning bli synlig i en ny skollag.

En skola för alla betyder en skola där alla elever blir sedda och bemötta, där elevers erfarenheter får utrymme och där alla elever får en undervisning som tillgodoser deras behov och krav. I en skola för alla undervisas elever med olika bakgrund tillsammans.²

Även i ”FUNKIS propositionen”³ slås fast att det är viktigt att skolan även i fortsättningen har som mål att vara en skola för alla. En utbildning av elever med funktionshinder inom det ordinarie skolsystemet kan betecknas som en ”båda vinner-strategi”, eftersom den skola som inkluderar alla barn generellt sätt får en bättre kompetens att möta skilda behov.

Regeringen har i den nationella handlingsplanen för handikappolitiken⁴ fastlagt att det handikappolitiska arbetet ska inriktas särskilt på att identifiera och undanröja hinder för full delaktighet i samhället för människor med funktionshinder samt att förebygga och bekämpa diskriminering mot personer med funktionshinder.

² Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet, 1996/97:112.

³ Elever med funktionshinder – ansvar för utbildning och stöd 1998/99:105.

⁴ Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken, regeringens proposition 1999/2000:79.

Skollagen har självklart stor betydelse för förverkligandet av intentionerna i barnkonventionen, de handikappolitiska målen och en ”skola för alla”. Trots detta har 1999 års skollagskommitté valt att inte föreslå de förändringar som vi anser skulle undanröja hinder samt föra utvecklingen framåt.

Kommittén föreslår en förstärkning av elevens rätt och möjlighet att överklaga beslut om särskilt stöd. Det är mycket bra, men individperspektivet måste enligt vår uppfattning kompletteras med miljöperspektivet vilket grundar sig på synen att handikapp skapas i mötet med en miljö som inte är anpassad med hänsyn till människor med funktionshinder. Denna definition av handikapp antogs av Världshälsoorganisationen (WHO) 1980 och skiljer alltså mellan funktionshinder och det handikapp som uppstår i mötet med miljön. En motsvarande definition finns i FN:s standardregler.⁵

Lika tillgång till utbildning

Skollagen har idag en reglering om lika tillgång till utbildning. Kommittén föreslår ingen förändring i denna. Vi hävdar att elever med funktionshinder dagligen diskrimineras i skolan. Det visar också Barnombudsmannens årsrapport från 2002, *Många syns inte men finns ändå*. Där framkommer det att många barn med funktionshinder är utestängda från vissa lektioner som till exempel idrott, samhälls- och naturorienterande ämnen, slöjd och hemkunskap. Barnens kommentarer visar att de inte kan eller får vara med i all undervisning som sker i skolan. Barnombudsmannen befarar att skolorna har bedömt att barnen inte har möjlighet att tillgodogöra sig undervisningen, eller så har skolorna inte ansträngt sig för att anpassa undervisningen så att alla barn kan vara med.

Vi anser att kommitténs förslag till författning avseende 1 kap 7 §, ”Alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, geografisk hemvist samt sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom”, ska förstärkas genom att också omfatta funktionshinder.

⁵ FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättningar delaktighet och jämlikhet antogs 1993 av en enhällig generalförsamling. Reglerna anger hur världens länder ska ge funktionshindrade samma rättigheter som alla andra medborgare.

Tillgänglighet

Bristande tillgänglighet är en av orsakerna till svårigheten att förverkliga ”en skola för alla”.

En tillgänglig skola innebär både fysisk och social tillgänglighet men också att en elev får tillgång till de anpassade läromedel, material och hjälpmedel som krävs för att ta del av utbildningen. Utgångspunkten måste vara rätten att nå såväl läroplanens som kursplanernas mål. Att skapa en tillgänglig skola är att minimera handikappet för elever med funktionshinder. Att kunna orientera sig i skolmiljön om man har en synskada, att få möjlighet att kommunicera om man har en hörselskada eller språkstörning, att få ett anpassat schema om man har diabetes eller att få allmän skolinformation på lättläst svenska är exempel på hur tillgänglighet kan skapas i syfte att erbjuda alla elever en likvärdig utbildning.

Vi anser därför att förslag till 3 kap 7 § skollagen om lokaler och utrustning också ska innehålla kravet på tillgänglighet för elever med funktionshinder. En elev med funktionshinder som får en tillrättalagd skolmiljö behöver i bästa fall inte vara handikappad. Att skapa en tillgänglig skola utifrån denna kunskap skulle i vissa fall minska behovet av särskilda stödåtgärder.

”Betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter”

Kommittén föreslår att om en elev blir för ”dyr” ska möjligheten att välja skola även i fortsättningen begränsas.

Det är då möjligt att hänvisa till att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår. Detta skäl har enligt vår uppfattning använts alltför ofta och gjort att möjligheten för en elev med funktionshinder att välja skola är mycket liten. Denna begränsning föreslås nu även för förskolan och förskoleklassen. Med tillgängliga skolor skulle antalet ”dyra” elever minska betydligt. Att installera t.ex. en hiss i en skola ska inte ses som en kostnad skolan har p.g.a. en enskild elev utan som en investering som möjliggör den mångfald som måste finnas för att förverkliga Läroplanens mål och främja värdegrunden.

Enskilda skolor

Skollagskommittén föreslår vidare att en enskild förskola, förskoleklass, grundskola och grundsärskola inte heller ska vara skyldig att "ge fortsatt utbildning" åt en elev om det skulle medföra betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter för skolan. Denna reglering fanns inte tidigare utan är en nyhet. Det är anmärkningsvärt att en skada eller sjukdom som ger upphov till en svårighet kan vara skäl för att flytta elever. Om målen för handikappolitiken ska nås måste den principiella utgångspunkten, att kunna välja skola, och känna sig trygg där, gälla också för elever med funktionshinder.

Vi anser därför att "betydande organisatoriska och ekonomiska svårigheter" inte får vara skäl för att avvisa elever med funktionshinder. Begränsningen är oförenlig med artikel 2 i barnkonventionen och bör inte finnas i en ny skollag.

Skolskjuts

Att införa rätten för elever med funktionshinder att behålla sin skolskjuts även vid val av annan skola skulle enligt kommitténs beräkningar kosta 25–50 miljoner. Den totala kostnaden för alla elever skolskjuts uppgår till 1,7 miljarder. Det är anmärkningsvärt att även denna begränsning för valfriheten kvarstår. En elev med funktionshinder som väljer annan skola än den av kommunen anvisade, kan i praktiken bli en besparing för kommunen eftersom kommunen då inte behöver tillhandahålla skolskjuts. Elever som bor växelvis hos sina föräldrar kan heller inte få skjuts från mer än en adress. Även detta förslag drabbar barn med funktionshinder särskilt.

Vi anser att rätt till skolskjuts ska vara kopplat till elevens funktionshinder och inte beroende av vilken skola eleven går i och att denna princip ska tydliggöras i skollagen. En elev som p.g.a. funktionshinder har rätt till skolskjuts måste ha rätt att behålla sin skjuts även vid val av annan skola eller vid växelvis boende.

Skolplikten i specialskolan

I "en skola för alla" ska alla elever ha samma rättigheter. En nioårig skolplikt som grund med rätt till ytterligare undervisning om eleven behöver. Motivet för att behålla den 10-åriga skolplikten i specialskolan är elevernas tvåspråkighet. Givetvis ska alla elever ges det stöd och den undervisning deras tvåspråkighet kräver, men att det skulle innebära 10-årig skolplikt kan inte motiveras.

Vi anser således att 9-årig skolplikt ska införas även för specialskolan.

Gymnasiesärskolan

Gymnasiesärskolan har inte behandlats av vare sig Gymnasiekommittén eller Skollagskommittén. Det är vår förhoppning att Carlbeck-kommittén⁶ ges möjlighet att föreslå förändringar för gymnasiesärskolan så att de kan bli en del av en ny skollag.

Möjligheten för kommunen att flytta mobbare

Det är barns och ungas rätt att inte utsättas för mobbning. Samhället måste därför iaktta nolltolerans mot mobbning. Att flytta den som mobbar är enligt vår mening ingen lösning.

Vi anser att bestämmelserna i kommitténs författningsförslag angående kommunens möjligheter att av "andra särskilda skäl" placera en elev i en annan skolenhet än den där vårdnadshavarna önskar är för generellt formulerade. Av motiveringarna till författningsförslagen framgår att tanken är att möjliggöra tvångsflyttning av en elev som har misskött sig. Med andra ord är det bland annat fråga om att flytta mobbare. Vi anser att flyttning av en mobbande elev inte är en lösning utan ett tecken på att de ansvariga vuxna har kapitulerat. Tvångsflyttning är en ytterst ingripande åtgärd. Om man överhuvudtaget tillåter tvångsflyttning är det därför av största vikt att denna åtgärd begränsas till de grävsta fallen av mobbning och sådana handlingar som idag är klassade som brottsliga. Författningsförslaget ger, enligt vår mening, i sin nuvarande ordalydelse alldeles för stort utrymme för godtycke. Förslaget är därför oacceptabelt med tanke på elevernas rättssäkerhet.

⁶ Kommittén för översyn av utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning, U 2002:01.

Möjligheten att flytta mobbare riskerar att bli ett alternativ till det mera arbetskrävande förebyggande arbetet. Vi menar att förebyggande åtgärder, nolltolerans mot mobbning, arbete med värdegrunden, insatser i ett tidigt skede med hjälp av åtgärdsprogram för enskilda elever samt ett noggrant genomförande av handlingsplaner mot mobbning i samarbete med eleverna är grundläggande i arbetet för att motverka mobbning.

Elevhälsan

Kommittén har lämnat förslag på hur elevhälsan författningsmässigt bör regleras. Vår uppfattning är att kommitténs intentioner varit goda men att vissa problem kvarstår att lösa.

Eftersom allt fler indikationer visar på att barns och ungas psykiska och fysiska hälsa har försämrats beslöt Barnombudsmannen tillsammans med Vårdförbundet, Akademikerförbundet SSR och Sveriges Psykologförbund att genomföra en enkätundersökning till ett slumpmässigt urval av skolsköterskor, skolpsykologer och skolkuratorer.⁷ I undersökningen ger skolhälsovårdspersonalen en samstämmig bild. Mer än 90 procent av de tillfrågade anser att elevernas hälsotillstånd är sämre nu än för tio år sedan.

Barnombudsmannen ställde även frågor till skolhälsovården och elevvården där 60 procent av eleverna önskade att skolsystem skulle finnas oftare i skolan. Av eleverna svarade 25 procent att de inte hade skolkurator på skolan och 30 procent hade ingen skolpsykolog. Dessutom önskade 72 procent av eleverna att politikerna absolut ska arbeta med att det ska finnas speciallärare och annat stöd till elever som behöver extra hjälp och 57 procent att elevhälsopersonal ska finnas på plats varje dag i skolan.⁸ Vidare varierar elevvårdens resurser, organisation och innehåll från kommun till kommun.

En liknande bild ger Socialstyrelsen i en granskning av skolhälsovården i tio kommuner i södra sjukvårdregionen.⁹

Läget är alarmerande varför vi anser att det är av största vikt att elevhälsans insatser ska finnas tillgängliga utifrån elevernas behov. I förslaget till ny skollag framgår det inte hur dessa insatser ska göras

⁷ Elevhälsa – rapport från enkätundersökning bland skolsköterskor, skolpsykologer och skolkuratorer. Akademikerförbundet SSR, Vårdförbundet, Sveriges Psykologförbund och Barnombudsmannen, 2002.

⁸ Från Barnombudsmannens frågor till kontaktklasser, vårterminen 2002.

⁹ Skolhälsovården i tio kommuner i Sydsverige, Socialstyrelsen, 2002.

tillgängliga för eleverna. Detta leder enligt vår mening till att principen om lika villkor går förlorad för vissa elever. Att på eget initiativ uppsöka t.ex. skolkurator eller skolpsykolog kan ibland vara det enda alternativet som eleven finner acceptabelt. Finns då inte de speciella insatserna tillgängliga vid skolenheten ökar risken att eleven väljer att avstå samt att problem och svårigheter växer.

Förskola under obekväm arbetstid

Slutligen vill vi kommentera kommitténs förslag till reglering av förskolan. Kommittén har valt att införa ett förslag till bestämmelse om att kommunerna ska tillhandahålla förskola under dagtid måndag–fredag. Detta med hänvisning till att det ska ses mot bakgrund av att förskolan blir en del i utbildningssystemet då den i första hand drivs på dagtid och under normal arbetstid. Vår förhoppning är att den pedagogiska verksamhet som bedrivs på helger och obekväm arbetstid inte p.g.a. föreslagen reglering blir lidande. Det finns förskola som bedrivs både på dag- och nattetid, att här göra en åtskillnad mellan verksamheterna kan, enligt vår mening, inte vara önskvärt ur ett föräldra- och barnperspektiv, inte heller ur ett organisatoriskt perspektiv.

Yttrande av Lina Winkler, Elevorganisationen och Linus Ofofsson, Sveriges elevråd – SVEA

Yttrande kring skollagskommitténs förslag

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA har suttit adjungerade på skollagskommitténs möten och vill här lyfta fram de synpunkter vi har på skollagskommitténs betänkande ur engagerade och organiserade elevers perspektiv.

Generellt sett är vi glada över att kommittén har lyssnat på många av våra krav på bättre rättssäkerhet och starkare stöd för vårt inflytandearbete. Några av förslagen innebär stora förbättringar jämfört med dagens lagstiftning, men en del återstår att önska. Framför allt ser vi betydande risker med förslaget kring möjligheter för skolan att vidta åtgärder mot olämpligt uppträdande i syfte att komma tillrätta med arbetsmiljöproblem.

Inflytande och rättssäkerhet från vårt perspektiv

Utgångspunkten för vårt arbete har varit att skollagstiftningen är viktig för oss elever. Den utgör den rättsliga grunden för vår möjlighet att påverka vår utbildning. Det finns inga särskilda lagar om medbestämmande eller fackliga rättigheter som motsvarar de som finns för vuxna löntagare.

Elevers rättsliga ställning är mycket svag i dagens skollag. Lagen är konstruerad så att flertalet beslut inte går att överklaga och att vår möjlighet att få ut vår rätt i många fall är helt beroende av skolpersonalens goda vilja. Detta gäller även elevinflytandet. Rektor har i de flesta fall att avgöra när elevers inflytande är tillräckligt.

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA delar uppfattningen att det främst krävs andra åtgärder än lagstiftning för att vi elever ska lyssnas på. På vilket sätt och över vilka frågor eleverna ska ha inflytande bör man bestämma på varje skola. Det är när rektor, lärare och elever arbetar tillsammans för en mer demokratisk skola som den kan bli verklig.

Vi måste dock nationellt slå fast vissa grundläggande förutsättningar för elevers rätt. Det rör sig om självklara saker i en demokrati – elever som organiserar sig måste få skäliga arbetsvillkor, rektorer och politiker måste lyssna på de unga innan de avgör viktiga frågor och beslut som utgör myndighetsutövning måste ske på ett rättssäkert sätt.

På de håll som dialogen mellan politiker, rektorer, lärare och elever fungerar är detta naturligtvis inga problem. Men vår erfarenhet är att det ibland glöms bort när frågor ska avgöras snabbt och i tider av ekonomiska prioriteringar. En tydlig lagstiftning som ger oss elever likvärdiga möjligheter att arbeta demokratiskt i alla delar av landet har därför varit en given målsättning för vårt arbete.

Förutsättningar för elevföreträdande arbete

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA har arbetat hårt i kommittén för att förbättra förutsättningarna för elevråden och elevkårerna att arbeta för att föra fram elevernas åsikter och ta ansvar för skolan. Vi är mycket nöjda med att skollagskommittén har lyssnat på våra åsikter i dessa frågor. Dessa saker är självklara för vuxna arbetstagare och borde vara det även för oss elever. Dessutom anser vi att elevers praktiska rättssäkerhet till stor del beror på i vilken grad deras företrädare har bra möjligheter att verka.

För det första välkomnar vi att elever ska få information dels om innehållet i styrdokumentet, dels löpande i viktiga frågor. Rätten till information ges redan idag i läroplanerna, men vi är glada att den nu föreslås få lagstöd. Möjligheten att använda lagstiftningen är självfallet direkt beroende av att man har kunskaper om vad som står i lagen. På samma sätt kan man inte vara delaktig i en demokratisk process om man inte får information om vad som är på gång.

För det andra handlar det om den tidsmässiga möjligheten för elever att ta ansvar för skolan och arbeta med inflytandefrågor. Just detta är särskilt viktigt; elevernas möjlighet att diskutera viktiga frågor samlat under skoltid får inte äventyras av att man tar bort organisatoriska bestämmelser såsom klassråd.

Den tredje och kanske viktigaste förutsättningen som vi fått gehör för är rätten till ledighet för elevföreträdare och att elevföreträdare ges möjlighet att få stöd som kompensation för missad undervisning. Detta är i praktiken avgörande för om man som elev ska välja att engagera sig för att förbättra utbildningen eller företräda sina kompisar. Att elever tar sitt demokratiska ansvar ska stödjas och uppmuntras av samhället, inte medföra en bestraffning i praktiken.

Möjligheten att lägga fram elevernas åsikt innan beslut

Att man som ung får möjlighet att presentera sina åsikter innan de vuxna avgör viktiga frågor kan tyckas som en självklar princip, bland annat med tanke på Sveriges åtaganden vid ratificeringen av FN:s barnkonvention. Att vi elever som unga inte heller är representerade i den kommunala demokratin är ytterligare ett skäl till att våra åsikter om vår skolvardag ska tas på särskilt allvar.

Av den anledningen välkomnar vi att denna princip nu slås fast i lagstiftning. Detta kommer naturligtvis inte innebära några större förändringar i kommuner och på skolor som tar sitt demokratiska ansvar. Men i de fall då politiker och rektorer, ur vårt perspektiv, förbigår barnkonventionen och inte lyssnar på oss elever inför förändringar, så kommer det spela roll.

Vi är dock inte nöjda med den ordning kommittén föreslagit kring hur det ska fastställas vilka beslut eleverna ska få påverka. Grundläggande för oss är att vi elever ges rätt att bestämma vilka frågor vi ska få inflytande över. Det betyder inte att vi ska ha den avgörande makten över de faktiska frågornas utgång, men det betyder att vi inte ska behöva kompromissa kring vilka frågor som är viktiga för oss. Det är dock självklart bra att man har en dialog kring detta på varje skola, för att skapa förankring och förståelse hos alla inblandade.

Förstärkning av rättssäkerheten inom viktiga områden

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA har arbetat hårt för att förbättra rättssäkerheten inom viktiga områden som stöd och betygsättning. Vi är särskilt glada över att kommittén ställt sig bakom vårt förslag om att elever ska ha möjlighet att ompröva betygsättning som innebär rättsverkningar för en elev. Vi vet att betygen idag utgör ett hinder mot en öppen och konstruktiv dialog mellan lärare och elever om hur undervisningen kan utvecklas. Skolan ska präglas av öppenhet, av respekt och av ett jämlikt förhållande mellan lärare och elever. Skollagskommitténs förslag innebär, utifrån dagens betygssystem, indirekt en förstärkning av möjligheten till delaktighet i undervisningen och därmed även bättre kvalitet på denna.

Vi vet även att betygsättningen många gånger är långt ifrån så baserad på kunskapskriterier som lagstiftaren avsåg när betygs-

systemet omarbetades. Kommitténs förslag till betygsreglering är positivt även ur denna aspekt. Vi anser att möjligheten till omprövning innebär att läroplanernas riktlinjer kring betygsättning kommer att tas på större allvar. Om förslaget går igenom kommer det inte längre vara möjligt att sätta betyg med enbart skriftliga prov som grund.

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA har även framfört krav på att Skolverkets tillsyn måste skärpas så att den i högre grad får möjlighet att bevaka elevens rätt i frågor som inte kan överklagas via förvaltningsbesvär eller liknande. Vi är nöjda med kommitténs avvägning i denna fråga.

Vidare ställer vi oss bakom att skollagstiftningen föreslås omfatta dagens fristående skolor. Valet av skolhuvudman får inte innebära ett spel med så viktiga saker som rätten till inflytande och rättssäkerhet.

Synpunkt på arbetsmiljöregleringen

Elevorganisationen och Sveriges elevråd – SVEA anser att en god arbetsmiljö för elever och lärare är ytterst viktig samt av grundläggande betydelse för elevernas möjlighet att nå målen. Det är positivt att tillrättavisanden av elever knyts till stödåtgärder och att relikter som kvarsittning utfasas ur lagstiftningen.

Vi menar dock att lagstiftningen är alltför otydlig på vissa områden, vilket vi fört fram utan respons. Förslagen är utformade på ett så öppet sätt att vi menar att elevers rättssäkerhet väsentligen åsidosatts.

För det första borde man fastslå på ett tydligare sätt att de förhållningssätt som ska råda kring ordningsfrågor ska bestämmas tillsammans av rektor, elever och lärare. För oss är det uppenbart att benägenheten att följa regler ökar om man fått vara delaktig i utformningen av dessa.

För det andra borde lagen bara åsyfta sådana åtgärder som syftar till trygghet och studiero för lärare och elever. Vi anser inte att text som ”för att komma tillrätta med en elevs uppträdande” har sin plats i en tidsenlig skollag. Enligt vårt synsätt öppnar paragrafen upp för kraftfulla åtgärder även mot beteenden som inte direkt kan antas föranleda försämrade trygghet och studiero, vilket vi inte tycker är förenligt med kommitténs uppdrag att stärka elevers rättssäkerhet.



Beslut vid regeringssammanträde den 25 februari 1999.

Sammanfattning av uppdraget

En parlamentariskt sammansatt kommitté tillkallas för att göra en översyn av skollagstiftningen.

Kommittén skall föreslå hur skollagen kan moderniseras genom att förenklas och förtydligas samt bättre anpassas till ett målstyrt skolväsende och till den ansvarsfördelning som råder mellan stat och kommun. Kommittén skall vidare överväga hur skollagen bör utformas för att tydliggöra det kommunala ansvaret för utbildningens kvalitet och likvärdighet.

Kommittén skall

- föreslå förändringar för att harmonisera skollag, läroplaner, andra förordningar och föreskrifter,
- analysera och definiera de termer som används i skollagen, t.ex. skola/skolform, undervisning och pedagogisk verksamhet,
- utreda om och i så fall föreslå hur förskolan kan bilda en egen skolform inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom,
- lämna förslag till hur integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem skall regleras i skollagen,
- utreda och föreslå hur en ökad rättssäkerhet för eleverna kan åstadkommas,
- utreda behovet av en skyldighet för skolan att i vissa fall informera föräldrar till en myndig elev om elevens frånvaro,
- göra en översyn, och vid behov föreslå förändringar, av andra regler för att stärka barns, ungdomars och vuxnas säkerhet, skydd och trygghet i barnomsorgs- och skolverksamheten, sär-

- skilt avseende arbetsmiljö- samt hälso- och sjukvårdslagstiftningen,
- utreda om och i så fall hur ansvarsfördelningen mellan stat och kommun behöver förtydligas,
 - utreda och föreslå hur målstyrningen samt det kommunala ansvaret för kvalitet och likvärdighet kan förtydligas och stärkas,
 - utreda om statens sanktionsmöjligheter behöver stärkas,
 - utreda hur lagstiftningen kan anpassas till utvecklingen av verksamheterna i kommunerna,
 - föreslå de författningsändringar som föranleds av kommitténs ställningstaganden.

Bakgrund

Skollagen (1985:1100) trädde i kraft den 1 juli 1986. Sedan dess har flertalet paragrafer i lagen ändrats. Dessutom har bestämmelserna om barnomsorg förts över från socialtjänstlagen till skollagen. Sammantaget har skollagen ändrats cirka 50 gånger. Omfattande förändringar har också gjorts i de olika skolformsförordningarna.

År 1991 ändrades ansvarsfördelningen för skolan mellan staten och kommunerna. Kommunerna, i vissa fall landstingen och senare även de fristående skolorna, fick det fulla ansvaret för skolans och vuxenutbildningens drift och verksamhet. Ansvaret decentraliserades och den statliga detaljregleringen minskade. Den tidigare resursstyrningen ersattes av ett statsbidrag som fördelas på generella grunder. Samtidigt har det pågått och pågår det en övergång från regelstyrning till en mål- och resultatorienterad styrning.

Skollagen och andra författningar

Under 1990-talet har genomgripande reformer genomförts inom såväl förskolan som grundskolan, gymnasieskolan och det offentliga skolväsendet för vuxna. Reformeringen har gått fram stegvis med bl.a. förändringar av läroplaner, kursplaner och betygssystem, vilket innebär att reformerna först nu är helt genomförda. Dess-

utom har skolväsendet, främst gymnasieskolan och vuxenutbildningen, reformerats fortlöpande.

Skollagen (1985:1100 (omtryckt senast 1997:1212)) trädde i kraft den 1 juli 1986 och ersatte 1962 års skollag. Bestämmelser om vuxenutbildningen infördes i skollagen 1991 och ersatte vuxenutbildningslagen från 1984. Skollagen kompletteras av

- förordningar för de skilda skolformerna,
- läroplanen för förskolan (Lpfö 98),
- läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94),
- läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94),
- andra förordningar som kungjorts i Svensk författningssamling (SFS) och Statens skolverks författningssamling (SKOLFS).

Under den tid som skollagen varit i kraft, drygt tolv år, har hela styrsystemet för det offentliga skolväsendet förändrats genomgripande. En översyn av skollagen ger också anledning till en genomgång av de olika skolformsförordningarna.

Staten anger ramarna för utbildningen i skollagen och mer detaljerade bestämmelser i förordningar för de olika skolformerna. Utbildningens mål anges genom läro- och kursplaner samt för gymnasieskolan och vuxenutbildningen även genom program mål. Läroplanerna, som förtydligar skollagens mål, innehåller nationellt övergripande mål och den värdegrund som skolans verksamhet skall vila på.

När ansvaret för barnomsorgen den 1 juli 1996 flyttades till Utbildningsdepartementet överfördes bestämmelserna om förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen så gott som oförändrade från socialtjänstlagen (1980:620) till ett nytt kapitel (2 a kap.) i skollagen. Samtidigt infördes förskoleklassen som en egen skolform inom det offentliga skolväsendet. Bestämmelser om förskoleklass finns i 2 b kap. skollagen. Barnomsorgslagstiftningen har infört ett nytt perspektiv i skollagen. Detta bygger på att förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen under lång tid har utvecklats huvudsakligen genom målstyrning och ramlagstiftning och med kommunen som huvudman.

Vid utformningen av skollagen och skolförfattningarna lades stor vikt vid att tydligt ange vilka kvalitativa och kvantitativa mål som skall uppnås i skolan. Syftet är dock inte att reglera hur verk-

samheten skall genomföras. Sådana föreskrifter begränsas till det som är betingat av statens ansvar för kvalitet, nationell likvärdighet och den enskildes rättssäkerhet.

Integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem

Mycket av det utvecklingsarbete som gjorts när det gäller integrationen mellan förskoleklassen, skolan och fritidshemmet har gjorts utan statliga regleringar. Förskoleklassen är en frivillig skolform, som i jämförelse med förskolan är mer reglerad, dock utan att ha samma grad av reglering som det obligatoriska skolväsendet. Fritidshemmet har i allt högre utsträckning blivit en med skolan integrerad verksamhet.

Elevens rättssäkerhet

Beslut av skolhuvudmän som bedömts särskilt ingripande för enskilda har av statsmakterna gjorts möjliga att överklaga hos förvaltningsdomstol eller Skolväsendets överklagandenämnd. Cirka 25 olika typer av beslut kan i dag överklagas av enskilda till nämnden. Därtill kommer möjligheten för kommuninvånare att hos förvaltningsdomstol begära laglighetsprövning av kommunala beslut.

Det finns i dag ingen skyldighet för skolan att, sedan en elev uppnått myndighetsåldern, kontakta elevens föräldrar i frågor som rör elevens förhållanden i skolan. Föräldrarnas underhållsskyldighet upphör när barnet fyller 18 år. Om eleven före 19 års ålder påbörjat gymnasieutbildning är föräldrarna dock underhållsskyldiga intill dess eleven fyllt 21 år eller så länge som skolgången pågår. En elevs ogiltiga frånvaro kan få konsekvenser för familjens ekonomi genom att Centrala studiestödsnämnden fattar beslut om att dra in studiebidraget.

Statens skolverk har på uppdrag av regeringen gjort en bedömning av ändamålsenligheten i det nuvarande åtgärdssystemet och behovet av sanktioner (dnr U1998/3354/S). Skolverket konstaterar att det finns ett behov av ett instrument att använda i situationer då den informativa styrningen inte fungerar och bedömer härvid att den mest ändamålsenliga sanktionsformen i dessa sammanhang är vitesföreläggande.

Handikappombudsmannen har i olika sammanhang framfört ståndpunkten att rättssäkerheten för elever i behov av särskilt stöd i skolan är för svag. Handikappombudsmannen pekar bl.a. på det faktum att det å ena sidan är kommunens oavvisliga skyldighet att ge särskilt stöd till alla elever i den omfattning de behöver, men att det å andra sidan är få beslut som går att överklaga. Handikappombudsmannen ställer också frågan om det ur rättssäkerhetssynpunkt kan vara bättre att låta en kommunal nämnd vara formellt ansvarig för beslut om elever i behov av särskilt stöd. Skolverket har i sin redovisning (dnr 98:2232) av ett regeringsuppdrag att effektivisera sitt samarbete med Arbetarskyddsverket i frågor som gäller skolornas fysiska och psykosociala arbetsmiljö bedömt att det finns anledning att göra en genomgång av gällande lagstiftning. Det gäller exempelvis frågor kring kränkande behandling.

Ansvarsfördelningen

Ansvarsfördelningen innebär att de statliga reglerna främst anger målen för verksamheten, medan frihet finns för skolhuvudmännen att bestämma hur man skall nå de nationella målen.

Riksdag och regering har det övergripande ansvaret för den offentligt finansierade utbildningen. Staten formulerar mål, följer upp, utvärderar och har tillsyn över verksamheten på nationell nivå. Kommunen (skolhuvudmannen) ansvarar för verksamhetens kvalitet, organisation och resurser, bestämmer lokala mål samt svarar för lokal uppföljning och utvärdering. Ansvaret gäller också verksamhetens innehåll och resultat i förhållande till de nationella målen. Kommunen såsom skolhuvudman har en avgörande roll när det gäller hur den nationella skolpolitiken förverkligas på det lokala planet, men ansvaret för genomförandet vilar på rektorer och lärare. Rektor har ett särskilt ansvar för att förverkliga innehållet i läro- och kursplaner på skolnivå.

Målstyrning

Målstyrning förutsätter dels en styrning av verksamheten i förväg genom mål och planering, dels en uppföljning och utvärdering av resultat och effekter. Staten har lagt fast vissa regler för hur delar av målstyrningen skall fungera. Varje kommun skall ha en av kom-

munfullmäktige antagen skolplan, som visar hur kommunens skolväsende skall utformas och utvecklas.

Planen skall ange de åtgärder som kommunen avser att vidta för att uppnå de nationella målen för skolan. Kommunen skall kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen. Skolplanen skall tillsammans med de statliga styrdokumenterna fungera som planeringsunderlag för verksamheten i skolorna. Skolplanen anger de kommunala villkoren, prioriteringarna och förutsättningarna för verksamheten.

Enligt respektive skolformsförordning skall det vid varje skola finnas en arbetsplan, som beskriver hur man skall nå de nationella målen och målen i kommunens skolplan. I arbetsplanen konkretiseras sådana frågor som inte har lagts fast i de nationella styrdokumenterna, t.ex. undervisningens innehåll, organisation och arbetsätt. Arbetsplanen skall ha konkreta mål, som bygger på de nationella målen och skolplanen. Arbetsplanens undervisningsmål skall vara så tydliga att man lokalt kan utvärdera om målen uppnås.

Rektor ansvarar för att arbetsplanen upprättas. Den skall utarbetas under medverkan av lärare, övrig personal och företrädare för eleverna samt i den obligatoriska skolan även för elevernas vårdnadshavare.

Arbetsplanen skall kontinuerligt följas upp och utvärderas.

Kvalitetsredovisning

Varje kommun och varje skola skall årligen göra en skriftlig kvalitetsredovisning som ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av skolplanen respektive arbetsplanen. Syftet med kvalitetsredovisningen är främst att tillgodose behoven i det lokala arbetet med kvalitetsutveckling. Huvudinnehållet skall vara en redovisning av verksamheten, dess förutsättningar, resurser och resultat samt bedömningar av i vilken mån man uppnått målen för utbildningen. Redovisningen skall också innehålla en bedömning av vilka åtgärder som behövs om målen inte har uppnåtts. På kommunal nivå är redovisningarna viktiga utgångspunkter t.ex. för bedömning av resursbehov, kompetensutveckling och organisatoriska förändringar samt för revidering av skolplanen.

Kvalitet och likvärdighet

Enligt skollagens portalparagraf (1 kap. 2 §) skall alla barn och ungdomar ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Vuxna skall (1 kap. 9 §) ges tillfälle att i enlighet med individuella önskemål komplettera sin utbildning i det offentliga skolväsendet för vuxna. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet. Skolan skall genom stöd och stimulans ge varje elev möjlighet att nå målen. För skolans verksamhet finns det såväl kunskapsmål som andra centrala och övergripande mål. Vad och hur eleverna lär sig, vilka sociala förmågor de tillägnar sig och hur skolan bidrar till deras värderingar, är kärnfrågor i skolpolitiken. Inläring och utbildning är en process där varje del måste ha hög kvalitet för att slutresultatet skall hålla hög kvalitet. Enligt portalparagrafen skall dessutom hänsyn tas i utbildningen till elever med särskilda behov, vilket innebär att de elever som riskerar att inte nå de nationella målen skall ges stöd så att dessa mål kan nås.

Uppdraget

Kommittén skall som övergripande utgångspunkt för sitt arbete ha de förändringar som har gjorts såväl inom barnomsorg, skola, vuxenutbildning som i arbetsliv och samhälle i övrigt. Uppdraget består främst av två delar:

1. Lagstiftningens struktur
2. Förstärkt målstyrning

Många och omfattande förändringar har gjorts av skollagen och de olika skolformsförordningarna för att anpassa dem till det nya styrsystemet. Vissa delar har blivit svåröverskådliga. Strukturen behöver ses över för att åstadkomma logik i uppbyggnaden. Kommittén skall föreslå de förändringar som behövs för att åstadkomma en enhetlig och tydlig terminologi och struktur i skollag, läroplaner och skolformsförordningar, så att dessa bättre harmonierar med varandra och speglar helheten i skolväsendet. Kommittén skall även utreda om det finns bestämmelser som är överflödiga och kan tas bort. I detta arbete utgör Avregleringsutredningens betänkande (SOU 1998:105) ett värdefullt underlag. Kommittén skall även

utreda hur lagstiftningen kan anpassas till utvecklingen i kommunerna.

Kommittén skall vid sin översyn av förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen i skollagen utreda hur struktur och bestämmelser kan utformas för att spegla synen på förskolan som det första steget i utbildningssystemet. Kommittén skall därvid bl.a. utreda om och föreslå hur förskolan kan bilda en egen skolform inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Viktiga frågor i detta sammanhang är att definiera termer som skola och skolform, undervisning, pedagogisk verksamhet, elev m.m. Kommittén skall beakta det inledande arbete på dessa områden som BOSK-kommittén presenterat i betänkandet Att erövra omvärlden (SOU 1997:157).

Elevers rättssäkerhet

Elevers rätt till stöd formuleras på olika sätt i grundskole- respektive gymnasieförordningen och förordningen om kommunal vuxenutbildning.

Kommittén skall i sammanhanget analysera hur termerna elevs rätt respektive kommuns skyldighet används i skollagen samt vid behov föreslå de förändringar som krävs för en ökad tydlighet av termernas innebörd.

Vidare skall kommittén utreda behovet av en skyldighet för skolan att i vissa sammanhang informera myndiga elevers föräldrar, utan att lämna ut sekretes-skyddade uppgifter, t.ex. då eleven utan giltig orsak är frånvarande i sådan omfattning att detta kan komma att påverka rätten till studiebidrag. Kommittén skall göra en översyn, och vid behov föreslå förändringar, av gällande regler för att stärka barns, ungdomars och vuxnas säkerhet, skydd och trygghet i barnomsorgs- och skolverksamheten, särskilt avseende arbetsmiljö- samt hälso- och sjukvårdslagstiftningen. Undersökningen skall även omfatta frågor kring kränkande behandling.

Kommittén skall utreda om nuvarande lagstiftning ger de förutsättningar som integrationen mellan förskoleklass, skola och fritidshem kräver eller om ytterligare harmoniseringar behövs.

Målstyrning och ansvarsfördelning

Kommittén skall utreda och föreslå hur målstyrningen kan förtydligas och stärkas. I perspektivet av en stärkt målstyrning skall kommittén föreslå hur ansvaret på lokal nivå för kvalitet och likvärdighet kan tydliggöras.

En utgångspunkt för kommitténs arbete skall vara att ansvarsfördelningen mellan stat och kommun ligger fast. I skolformsförordningarna pekas rektor ut som ansvarig för en mängd frågor. Kommittén skall utreda om denna ansvarsfördelning behöver förtydligas samt i vilken utsträckning och för vilka frågor rektor skall utpekas som ansvarig eller om ansvaret skall flyttas till t.ex. skolhuvudmannen.

Kommunens eget ansvar för styrning, uppföljning och utvärdering skall lyftas fram. Om en kommun grovt eller under längre tid åsidosatt sina skyldigheter enligt skollagen eller enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av denna, får regeringen enligt 15 kap. 15 § skollagen meddela föreskrifter eller, på kommunens bekostnad, vidta de åtgärder som behövs för att avhjälpa bristen. Kommittén skall utreda om statens sanktionsmöjligheter behöver stärkas.

Arbetets bedrivande

Kommittén skall i sitt arbete samråda med berörda myndigheter och pågående utredningar som har relevans för detta utredningsuppdrag.

Kommittén skall i sitt arbete beakta FN:s konvention om barnets rättigheter samt ta till vara det arbete som gjorts i Barnkommittén (SOU 1997:116).

I arbetet skall kommittén samråda med Kunskapslyftskommittén (U95:09).

Kommittén skall lägga fram förslag till de författningsförändringar som föranleds av dess ställningstaganden.

Ekonomiska konsekvenser av förslagen för såväl staten som kommunerna skall beräknas. Om förslagen leder till ökade kostnader eller minskade intäkter skall kommittén visa hur dessa kan finansieras genom förslag till effektiviseringar eller omprövningar av statens och kommunernas åtagande. Om de förslag som lämnas

har betydelse för den kommunala självstyrelsen skall konsekvenserna i detta avseende särskilt redovisas.

Kommittén skall redovisa uppdraget senast den 1 maj 2001.

(Utbildningsdepartementet)

Kommittédirektiv



Tilläggsdirektiv till 1999 års
skollagskommitté (U 1999:01)

Dir.
2002:9

Beslut vid regeringssammanträde den 31 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

1999 års skollagskommitté (U 1999:01) får genom detta tilläggsdirektiv ytterligare uppgifter samt förlängd tid med att redovisa sitt uppdrag till den 16 december 2002.

Kommittén skall samverka med Gymnasiekommittén 2000 så att de förslag till författningsändringar som Gymnasiekommittén 2000 lämnar stämmer överens med strukturen på det förslag till ny skollag som 1999 års skollagskommitté lämnar.

Kommittén skall utreda och föreslå hur barn till utländska beskickningsmedlemmar kan ges lika rätt till förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och utbildning som övriga barn och ungdomar i Sverige samt beräkna kostnaderna och föreslå finansieringsform för detta.

Bakgrund

1999 års skollagskommitté

1999 års skollagskommitté tillkallades enligt regeringsbeslut den 25 februari 1999 med uppgift att göra en översyn av skollagstiftningen. Kommittén skall bl.a. föreslå hur skollagen (1985:1100) kan moderniseras genom att förenklas och förtydligas samt bättre anpassas till ett målstyrt skolväsende och till den ansvarsfördelning som råder mellan stat och kommun (dir. 1999:15).

Kommittén har fått förlängning till den 31 december 2001 med att redovisa sitt uppdrag.

Gymnasiekommittén 2000

Gymnasiekommittén 2000 tillkallades enligt regeringsbeslut den 4 maj 2000 med uppdrag att bl.a. utreda och lämna förslag till en framtida utformning av gymnasieskolans studievägsutbud (dir. 2000:35).

Kommittén fick genom regeringsbeslut den 1 februari 2001 i tilläggsdirektiv (dir. 2001:8) att föreslå bl.a. hur samverkan mellan skola och arbetsliv kan utvecklas samt hur ett ökat inslag av lärande i arbetslivet i gymnasieskolan bör utformas.

Kommittén skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2002.

Samordning av de två kommittéerna

1999 års skollagskommitté och Gymnasiekommittén 2000 arbetar båda med frågor som rör gymnasieskolan, men de har utifrån sina direktiv olika utgångspunkter.

1999 års skollagskommitté arbetar i första hand med skolforms-övergripande frågor, t.ex. hur en ökad rättssäkerhet för elever kan åstadkommas, analys och definition av termer som används i skollagen och förenkling och förtydligande av lagstiftningen. 1999 års skollagskommittés förslag till ny skollag kommer att innehålla förslag som rör samtliga verksamhets- och skolformer.

Uppdraget för Gymnasiekommittén 2000 omfattar enbart gymnasieskolan. De förslag som Gymnasiekommittén 2000 lägger fram kommer sannolikt att kräva omfattande förändringar i nuvarande kapitel om gymnasieskolan i skollagen. Det gäller såväl gymnasieskolans inre struktur som terminologi och begrepp kopplade till denna, men kan enligt direktiven även beröra mottagande och intagning av sökande m.m.

För att få kommittéernas två kommande betänkanden att harmoniera med varandra finns det skäl att samordna kommittéernas arbete. Kommittén skall därför samverka med Gymnasiekommittén 2000 så att de förslag till författningsändringar som Gymnasiekommittén 2000 lämnar stämmer överens med strukturen på det förslag till ny skollag som 1999 års skollagskommitté lämnar.

Rätt till förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och utbildning för barn till utländska beskickningsmedlemmar

Som huvudregel gäller enligt skollagen (1985:1100) att ett barn skall räknas som *bosatt* i Sverige för att tas emot i såväl förskoleklass, grundskola som gymnasieskola (och motsvarande skolformer). Vid tillkomsten av 1985 års skollag anfördes i motiven att som bosatt i landet borde, liksom vid tillämpningen av den då gällande skollagen, räknas den som rätteligen skulle vara kyrkobokförd – numera folkbokförd – här (prop. 1985/86:10 s. 81). Diplomater – och vissa andra personer knutna till en utländsk beskickning – folkbokförs normalt inte i Sverige.

Statens skolverk har i ett tillsynsbeslut (dnr 2000:2595) konstaterat att barn till beskickningsmedlemmar från andra EU-länder har rätt till kostnadsfri skolgång i Sverige med stöd av EG-rättsliga bestämmelser. Kommunerna har däremot inte någon skyldighet att ta emot diplomatbarn (och motsvarande) som inte kan härleda en rätt till utbildning från EG-rätten eller EES-avtalet. Kommunen får emellertid ta emot sådana barn i grundskolan och gymnasieskolan.

Det är angeläget att även barn och ungdomar vars föräldrar arbetar på beskickningar som tillhör andra länder än EU-länder får rätt till kostnadsfri utbildning under vistelsen i Sverige. Frågan om vilka kostnader detta skulle innebära samt hur det bör finansieras bör därför utredas.

Det finns anledning att i detta sammanhang även se över rätten till förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för barn till beskickningsmedlemmar från såväl EU-länder som från övriga länder. Frågan om vilka kostnader detta skulle innebära samt hur det skall finansieras bör därför utredas även beträffande denna grupp.

Ett utökat uppdrag

Kommittén skall samverka med Gymnasiekommittén 2000 så att de förslag till författningsändringar som Gymnasiekommittén 2000 lämnar stämmer överens med strukturen på det förslag till ny skollag som 1999 års skollagskommitté lämnar.

Kommittén skall utreda och föreslå hur barn till utländska beskickningsmedlemmar kan ges lika rätt till förskoleverksamhet,

skolbarnsomsorg och utbildning som övriga barn och ungdomar i Sverige samt beräkna kostnaderna och föreslå finansieringsform för detta.

Kommittén skall lägga fram förslag till de författningsändringar som föranleds av dess ställningstaganden.

Arbetet skall redovisas i sin helhet senast den 16 december 2002.

(Utbildningsdepartementet)

Kostnadskonsekvenser med anledning av Skollagskommitténs förslag

För samtliga förslag gäller att den s.k. finansieringsprincipen skall beaktas.

Finansieringsprincipen

Den s.k. finansieringsprincipen mellan staten och kommunsektorn som tillämpas sedan 1993 innebär att statligt beslutade åtgärder som direkt tar sikte på den kommunala verksamheten skall kompenseras.

Enligt finansieringsprincipen skall, i de fall en uppgift som tidigare varit frivillig görs obligatorisk, utgångspunkten vara att hela regleringen skall ske "från botten", dvs. regleringen bör avse hela kostnaden, således även den del av verksamheten som tidigare har tillhandahållits av kommunerna på frivillig basis. En bedömning kan emellertid göras från fall till fall om kommunernas befintliga kostnader helt eller delvis skall avräknas compensationen från staten. Slutligen är detta emellertid en förhandlingsfråga mellan staten och företrädare för kommunerna respektive landstingen.

Kostnaderna har beräknats till följande.

Förslag (löne- och prisnivå 2001)	Kostnad	Sida
Kostnadskonsekvenser med anledning av regleringen av modersmålsstöd i förskoleklassen:		735
	15 – 65 miljoner kronor	
<i>I nivå med undervisningen i förskolan, frivilliga stödet</i>	15 miljoner kronor	
<i>I nivå med grsk, inkl. frivilliga stödet</i>	65 miljoner kronor	
Kostnadskonsekvenser av en förlängning av den obligatoriska särskolan (grundsärskolan):		737
	0 – 90 miljoner kronor	
<i>Extraår</i>	90 miljoner kronor	
<i>Extraår m. besparingar inom gymn.skolan</i>	0 miljoner kronor	
Kostnadskonsekvenser med anledning av betygsregleringen:		740
	ca 150 miljoner kronor	
<i>Lärare för betygsättning</i>	125 miljoner kronor	
<i>Omprovning av betyg</i>	22 miljoner kronor	
Kostnadskonsekvenser av rätt till överklagande av särskilt stöd: Skolverkets överklagandenämnd	0,8 – 1,6 miljoner kronor	746
Kostnadskonsekvenser med anledning av rätt för barn till beskickningsmedlemmar att delta i skola och barnomsorg:		747
	35 – 40 miljoner kronor	
<i>Samtliga länder</i>	40 miljoner kronor	
<i>Exklusive EU/EES-länder</i>	35 miljoner kronor	
Kostnadskonsekvenser med anledning av skyldighet för kommu- nerna att erbjuda förskola/fritidshem i stället för familjedaghem:		750
	100 – 175 miljoner kronor	
<i>1–3 år</i>	25 miljoner kronor	
<i>4–5 år</i>	75 – 150 miljoner kronor	
<i>6–9 år</i>	0,3 miljoner kronor	
<i>10–12 år</i>	0,1 miljoner kronor	

Kostnadskonsekvenser med anledning av regleringen av modersmålsstöd i förskoleklassen

Skollagskommittén föreslår att modersmålsstödet skall ha samma omfattning i förskoleklassen som i förskolan.

Förskoleklassen (friv. åtagande)	15 miljoner kronor
(-"- i nivå med grundskolan, inkl. frivilligt åtagande)	65 miljoner kronor

Bakgrund

Elevernas möjligheter att få stöd/undervisning i och på sitt modersmål i förskoleklassen finns inte reglerad i lag.

Skolverkets rapport

Regeringen beslutade den 28 juni 2001 att uppdra åt Skolverket att bl.a. kartlägga frågor kring modersmålsstöd och modersmålsundervisning.

Skolverket redovisade uppdraget den 15 maj 2002 i sin rapport *Flera språk – fler möjligheter – utveckling av modersmålsstödet och modersmålsundervisningen 2002*. Rapporten behandlar i första hand situationen i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan, men även förskoleklassens förhållanden ingår i studien.

Som underlag för rapporten genomfördes en enkätundersökning i februari 2002 riktad till landets samtliga kommuner om modersmålsstöd och modersmålsundervisning. Undersökningen visade att ca 40 % av de "berättigade eleverna" (elever med annat modersmål än svenska) deltar i modersmålsstöd. Undersökningen visade också att drygt 40 % av kommunerna erbjuder modersmålsstöd i förskoleklassen.

I de allra flesta kommuner som anordnar modersmålsstöd i förskoleklass (cirka 80 %) finns undervisningen i samma organisation och med samma bestämmelser som i grundskolan. I grundskolan är det 52 % av de berättigade eleverna som deltar i modersmålsundervisning (läsåret 2000/01).

Finansieringsprincipen mellan staten och kommunsektorn

Om undervisningen görs obligatorisk för kommunerna skall verksamheten, eftersom den inte i dag är reglerad, finansieras av staten. Även det frivilliga stödet kan komma att inkluderas i finansieringsdiskussionerna.

Antaganden och beräkningar

Antalet lärare i grund- och gymnasieskolan (inklusive förskoleklass, fritidshem och särskola) uppgick enligt rapporten om modersmål till 2 584 (år 2000). Det frivilliga stödet i förskoleklassen kan med hjälp av Skolverkets uppgifter om antalet lärare uppskattas till ca 50 miljoner kronor.

Hösten 2001 fick, enligt Skolverkets rapport, 13 % av barnen med annat modersmål än svenska modersmålsstöd i förskolan. Eftersom den frivilliga delen i förskoleklassen uppskattas till ca 50 miljoner kronor vid 2001-års nivå på 40 % deltagande, bör ersättningen för den frivilliga delen i förskoleklassen ge kompensation upp till förskolenivån, dvs. upp till en nivå som motsvarar stöd för 13 % av de berättigade barnen. Ersättningen till kommunerna begränsas därmed till ca 15 miljoner kronor.

Som ett alternativ kan beräkningarna grunda sig på samma nivå i förskoleklassen som i grundskolan. Skillnaden mellan grundskolans andel elever som har modersmålsundervisning (52 %) och förskoleklassens nuvarande andel elever med modersmålsstöd (40 %) uppskattas till ca 15 miljoner kronor. Därtill kommer ersättning för den frivilliga delen, 50 miljoner kronor (se ovan). Den totala kostnaden enligt finansieringsprincipen blir därmed 65 miljoner kronor.

Slutsats

Kostnaderna enligt Skollagskommitténs förslag uppskattas till ca 15 miljoner kronor. Enligt finansieringsprincipen bör kommunerna kompenseras om en verksamhet görs obligatorisk. Kommunerna skulle därmed vara berättigade till ersättning trots att kommunerna i dag ger många fler barn möjlighet att delta i modersmålsstöd än vad den föreslagna nivån anger.

Om Skollagskommittén hade föreslagit samma nivå för modersmålsstödet som gäller för modersmålsundervisningen i

grundskolan hade ersättningen uppgått till 65 miljoner kronor, varav den frivilliga delen utgjort ca 50 miljoner kronor.

Modersmålsstöd i förskolan

Lagregleringen innebär inga kostnader.

Bakgrund

I läroplanen för förskolan sägs att förskolan skall bidra till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål.

Skolverkets rapport

Eftersom modersmålet inte är lika tvingande i förskolan som i grundskolan får det till följd att kommunerna inte anordnar modersmålsstöd i samma utsträckning i förskolan som i grundskolan. I rapporten anges att cirka 80 % av landets kommuner inte erbjuder något modersmålsstöd alls i förskolan.

Slutsats

Innebörden i skollagen föreslås bli densamma som i läroplanen. Lagregleringen medför därför inga kostnadsförändringar.

Kostnadskonsekvenser av en förlängning av den obligatoriska särskolan (grundsärskolan)

Kommittén föreslår en förändring av skollagen så att det finns möjlighet att gå ytterligare ett år i grundsärskolan i förhållande till vad som nu gäller. Kostnadsökningen kan därmed uppskattas till följande.

Möjlighet till ytterligare 1 år 0–90 miljoner kronor

Bakgrund

Enligt gällande skollag skall grundsärskolan och träningskolan ha tio årskurser. Vidare har enligt lagen de elever som slutfört årskurs 9 i särskolan rätt att få utbildning i årskurs 10 i den obligatoriska särskolan.

Kommittén överväger att ändra bestämmelserna så att grundsärskolan (inklusive nuvarande träningskola) omfattar nio årskurser. Elever som slutfört årskurs 9 skall ha möjlighet att få sin utbildning i grundsärskolan under ytterligare två år därefter. Förslaget kan innebära en förlängning av elevens skolgång i grundsärskolan med ytterligare ett år.

Det fanns hösten 2001, enligt Skolverkets rapport¹, 14 261 elever i den obligatoriska särskolan. I antalet ingår även integrerade elever. Antalet elever i grundsärskolan uppgick till 9 918 och eleverna i träningskolan till 4 343. I årskurs 10 fanns 738 elever, varav grundsärskolans elever uppgick till 440. Andelen elever som utnyttjar det tionde året är högre i träningskolan än i grundsärskolan. Förklaringen är att grundsärskolans elever efter årskurs 9 i större utsträckning går till gymnasiesärskolan än vad träningskolans elever gör.

Antaganden och beräkningar

Kostnaderna för den obligatoriska särskolan var 2001, inklusive skolskjuts, nära tre miljarder kronor. Kostnaden per elev var exklusive skolskjuts 228 900 kronor. Därtill kommer skolskjutskostnaden, 28 600 kronor per elev (folkbokförd i kommunen). Träningskoleeleverna är troligen mer resurskrävande än grundsärskoleeleverna, vilket dock inte kan utläsas ur Skolverkets statistik.

Det kan antas att om det finns möjlighet att gå ytterligare ett år, kan denna möjlighet komma att utnyttjas av hälften av de elever som i dag fullföljer ett tionde år, dvs. ca 350 elever. Merkostnaden för dessa elever blir, om kostnaden per elev är 258 000 kronor, ca 90 miljoner kronor.

¹ Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror, del 2

Kostnadskonsekvenser med anledning av angelägna framtida reformer

Kostnadskonsekvenser med anledning av utökad rätt till förskola

Om samtliga barn i åldern 1–3 år får tillgång till förskola ökar kostnaderna med ca 40 miljoner kronor.

1–3 år

Hemmabarn 40 miljoner kronor

Kommittén har övervägt att låta alla barn i åldern 1–3 år få tillgång till avgiftsbelagd förskola motsvarande 3 timmar per dag eller 15 timmar per vecka.

Beräkningarna bygger på uppgifter från Skolverkets föräldraundersökning¹. Rapporten visar resultaten från Skolverkets föräldraenkät som genomfördes hösten 1999 (en ny föräldraundersökning genomförs under innevarande höst och skall presenteras efter nyår). Uppgifterna anger barn i åldrarna 1–5 år respektive 6–12 år. Det finns inga tabeller i rapporten som särskilt visar åldersgruppen 1–3 år.

Enligt tabell 2, i ovan nämnda rapport, kan man utläsa att totalt 7 700 barn har föräldrar som är hemarbetande. Det finns dessutom 15 600 barn till föräldrar som inte anser sig vara hemma, förvärvsarbets/studera, vara arbetslösa eller föräldralediga. Av den förstnämnda gruppen är det 21 % och i den andra gruppen 68 % som redan har förskola eller familjedaghem. Det återstår därmed ca 6 000 i den första gruppen och ca 5 000 i den andra gruppen, som inte har sådan omsorg, sammanlagt ca 11 000 barn.

¹ Barns omsorg, tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1–12 år med olika social bakgrund.

Kostnaden per plats, för 3 timmar per dag eller 15 timmar per vecka, beräknas enligt samma principer som den allmänna förskolan och arbetslösa och föräldralediga barn (prop. 1999/2000:129 Maxtaxa och allmän förskola m.m.). I denna proposition beräknades barnen kosta 30 000 kronor per plats. Eftersom de nu aktuella barnen är yngre och därmed mer vårdkrävande uppskattas kostnaderna till 40 000 kronor per år och plats.

Det är enligt föräldraundersökningen endast ett mindre antal barn till de hemarbetande föräldrarna som efterfrågar plats i förskoleverksamheten. I beräkningarna antas att högst 15 % av de ca 11 000 barn som inte redan har plats, dvs. 1 650 barn vill ha det. Kostnaderna för dessa barn blir ca 65 miljoner kronor.

Avgifterna per barn beräknas enligt propositionen Maxtaxa och allmän förskola m.m. I förskoleverksamheten skall avgifterna vara högst 3 % av hushållens avgiftsgrundande inkomst för det första barnet, 2 % för det andra barnet och 1 % för det tredje barnet i familjen. Avgifterna får dock inte överstiga 1 140 kronor i månaden för det första barnet, 760 kronor i månaden för det andra och 380 kronor i månaden för det tredje barnet. Det fjärde barnet är avgiftsfritt. Kommunerna kan själva besluta om lägre avgifter än propositionen föreskriver.

Den beräknade månadsavgiften för dessa barn blir i genomsnitt ca 700 kronor (uppskattning enligt uppgifter från Finansdepartementet). Antalet avgiftsmånader uppskattas till 10 månader per år och ger därmed totalt för 1 650 barn nära 12 miljoner kronor. Nettokostnaderna blir ca 55 miljoner kronor.

Slutsats

Eftersom kostnaderna enligt ovanstående uppgifter, hämtade från föräldraundersökningen, inkluderar även en del 4–5-åringar, kan kostnaderna för endast 1–3 åringar uppskattas till netto ca 40 miljoner kronor.

Vill kommunerna minska föräldraavgifterna för dessa barn, eftersom de inte förväntas kunna kräva heltidsomsorg, är det upp till kommunerna själva. Därmed får de också finansiera denna del utan statlig ersättning.

Som jämförelse kan nämnas att Svenska Kommunförbundet i en promemoria, daterad den 11 juni 2001, har beräknat att det finns 6 000 barn i åldern 1–3 år som inte har rätt till förskola och inte

heller har förskoleplats. Källan anges vara Skolverket, 1999. Enligt uppgift har bland de 6 000 barn som saknar plats ca 1 000 sagt sig vilja ha en barnomsorgsplats. Kommunförbundet antar att eftersom frågan är ställd om barnomsorgsplats överhuvudtaget, kan det vara fler som är intresserade av 3 timmars förskola om detta blir möjligt. De har därför antagit att hälften, dvs. 3 000 barn är intresserade av en förskoleplats. Kommunförbundet antar vidare att det i gruppen arbetslösa finns 1 000 som inte är aktivt arbetssökande, men vill ha plats om möjligheter finns. Den totala nettokostnaden för 4 000 barn uppgår enligt Kommunförbundet till 147 miljoner kronor. Avgifterna är beräknade till 8 000 kronor per år och plats.

Kommunförbundet visar också alternativa beräkningar. Kostnaden för 2 000 barn beräknas till 66 miljoner kronor. Avgifterna bedöms då till 8 000 kronor per plats. Kostnaden för 6 000 barn beräknas till 239 miljoner kronor. Avgifterna har då uppskattats till 1 000 kronor per år och plats.

I samtliga alternativ är platskostnaden beräknad till 40 800 kronor per år.

Kostnadskonsekvenser med anledning av utökad rätt till fritidshem

Kommittén har övervägt att ge samtliga barn i åldern 9–12 år tillgång till fritidshemsverksamhet. Om kommitténs överväganden resulterar i förslag om skyldighet för kommunerna att tillhandahålla denna form av verksamhet kan de ökade kostnaderna för kommunsektorn beräknas till nära 800 miljoner kronor enligt följande fördelning.

6–9 år

Hemmabarn	320 miljoner kronor (se kommentarer i texten)
-----------	--

10–12 år

Hemmabarn	460 miljoner kronor (-"-)
Barn i öppen fritidsverksamhet	16 miljoner kronor

6–9 år

Hemmabarn

Hösten 2001 var, enligt Skolverkets rapport Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2002, del 2, 316 129 barn, dvs. 68,6 % av samtliga barn i åldersgruppen 6–9 år inskrivna i någon form av barnomsorg.

Enligt föräldraundersökningen, som redovisas i Skolverkets rapport 203², var det hösten 1999, 3 % av alla barn i åldersgruppen 6–9 år som inte hade men ville ha en plats (tabell 21). Det motsvarar hösten 2001 13 825 barn, vari ingår även de barn som inte har plats p.g.a. att deras föräldrar är arbetslösa eller föräldralediga³.

Kostnaden i fritidshem var 2001⁴ (senast kända kostnaden) 28 600 kronor per inskrivet barn. Den årliga bruttokostnaden för kommunsektorn beräknas, om de hemmavarande barnen erbjuds fritidshem, till ca 400 miljoner kronor.

Fritidshemsverksamheten är avgiftsbelagd. Enligt bestämmelserna om maxtaxa skall man betala högst 2 % av hushållets avgiftsgrundande inkomst för det första barnet och 1 % av inkomsten för det andra respektive tredje barnet. Avgifterna får dock inte överstiga 760 kronor i månaden för det första barnet och 380 kronor i månaden för det andra respektive tredje barnet. Från och med det fjärde barnet betalas ingen avgift. Enligt beräkningar (underlag från Finansdepartementet) blir avgiften i genomsnitt per månad för dessa barn 570 kronor. Som utgångspunkt kan det antas att avgift betalas för 10 månader, dvs. 5 700 kronor per plats och år. Avgifterna för 13 825 barn blir därmed ca 80 miljoner kronor.

Slutsats

Den ökade kostnaden, för att låta alla barn få tillgång till fritidshemsverksamhet, uppgår därmed till netto ca 320 miljoner kronor.

Kommentar: Föräldraundersökningen genomfördes före maxtaxereformen. En ny undersökning genomförs i höst, men resultatet presenteras inte förrän efter årsskiftet. Genom att mer noggrant

² Barns omsorg, tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1–12 år med olika social bakgrund.

³ I propositionen Maxtaxa och allmän förskola inkluderas inte skolbarnsomsorgen i reformen om rätt till omsorg när föräldrar är föräldralediga eller arbetslösa.

⁴ Kostnader för barnomsorg, skola och vuxenutbildning, budgetåret 2001.

studera de svar som erhöles i den föräldraundersökning som genomfördes 1999 finner man att ca 7 000 barn avstår från fritidshem/fam.daghem därför att det är för dyrt eller på grund av kommunens regler. Vad dessa barn har för omsorg i dag framgår inte (de kan t.ex. delta i öppen fritidsverksamhet). Ett par tusen barn anges dessutom av samma skäl inte ha öppen fritidsverksamhet fast de så önskar. För övrigt anges platsbrist, inte möjligt eller annat som skäl till att barnen inte har den verksamhet som efterfrågas. Om begränsningen görs så att bara hänsyn tas till de fall där föräldrarna anger att verksamheten är för dyr eller att det beror på kommunens regler skulle nettokostnaderna kunna reduceras med 35 %, dvs. med drygt 100 miljoner kronor.

10–12 år

Hemmabarn

Hösten 2001 var 8,5 % av barn i åldern 10–12 år inskrivna i någon form av barnomsorg, dvs. 32 206 barn. Enligt föräldraundersökningen 1999 (tabell 21) var det 7 % av det totala antalet barn i denna åldersgrupp, som inte hade, men ville ha barnomsorg. Det motsvarar drygt 26 500 barn hösten 2001. En fritidshemsplats kostade hösten 2001, 28 600 kronor. Eftersom denna åldersgrupp, enligt uppgifter från Skolverket, (se rapport 203) hade lägre genomsnittlig närvaro än barnen 6–9 år, uppskattas kostnaden för 10–12 åringar till ca 80 % av den genomsnittliga platskostnaden, dvs. knappt 23 000 kronor. Den totala kostnaden blir därmed drygt 600 miljoner kronor.

Avgifterna (enligt uppgifter från Finansdepartementet) uppskattas till 550 kronor per månad. Antalet avgiftsmånader beräknas till 10 per år. De totala avgiftsintäkterna kan därmed uppskattas till 140 miljoner kronor.

Slutsats

Nettokostnaden för hemmabarnen blir således ca 460 miljoner kronor.

Kommentar: Föräldraundersökningen har genomförts före maxtaxe-reformen. Genom att mer noggrant studera de svar som erhöles i

den föräldraundersökning som genomfördes 1999 finner man att ca 4 000 barn avstår från fritidshem/fam.daghem därför att det är för dyrt eller på grund av kommunens regler. Vad dessa barn har för omsorg i dag framgår inte (de kan t.ex. delta i öppen fritidshemsverksamhet). Cirka 9 000 anges dessutom av samma skäl inte ha öppen fritidsverksamhet fast de så önskar. För övrigt anges platsbrist, inte möjligt eller annat som skäl till att barnen inte har den verksamhet som efterfrågas. Om begränsningen görs så att bara hänsyn tas till de fall där föräldrarna anger att verksamheten är för dyr eller att det beror på kommunens regler skulle kostnaderna kunna reduceras med ca 50 %, dvs. med ca 230 miljoner kronor.

Barn i öppen fritidsverksamhet

Det är enligt föräldraundersökningen 1999 ca 5 % av det totala antalet barn i denna åldersgrupp som deltar i öppen fritidsverksamhet. Det motsvarade hösten 2001 nära 19 000 barn. Vidare enligt föräldraundersökningen tycks 91 % av föräldrarna till dessa barn vara nöjda med omsorgsformen. Om de som inte är nöjda, 9 %, ca 1 700 barn, vill byta till fritidshem ökar kostnaderna med ca 25 miljoner kronor. Fritidshemsplatsen har enligt ovan beräknats kosta knappt 23 000 kronor. Den öppna fritidshemsplatsen är beräknad utifrån att totalkostnaden 2001, ca 150 miljoner, kronor fördelats på 19 000 barn, vilket innebär nära 8 000 kronor per barn.

Barn i den öppna fritidshemsverksamheten brukar bara betala för merkostnader i form av eventuella måltider och gemensamma utflykter. Om dessa barn skrivs in i fritidshem, tas en avgift ut som motsvarar 550 kronor per månad (uppskattning enligt uppgifter från Finansdepartementet). Antalet avgiftsmånader uppskattas till 10 och ger därmed 8,5 miljoner kronor i intäkter.

Slutsats

Nettokostnaden för att låta alla de barn, som enligt föräldraundersökningen inte är nöjda med sin omsorgsform få byta från öppen fritidshemsplats till fritidshemsplats blir således närmare 16 miljoner kronor per år.

Skolskjutsar

Kostnadskonsekvenser med anledning av utökad rätt till skolskjuts

Grundskolan – elever i fristående skolor och elever i annan kommunal skola	100–450 miljoner kronor
Obligatoriska särskolan – elever i fristående skolor och elever i annan kommunal skola	20–30 miljoner kronor
Funktionshindrade – elever i fristående skolor och elever i annan kommunal skola	25 miljoner kronor
Förskoleklassen	150–165 miljoner kronor
Fritidshemmen	drygt 200 miljoner kronor

Som framgår av beloppen ovan är det mycket svårt att uppskatta de exakta kostnaderna för eventuella reformer. Statiska underlag saknas i många fall. Kostnaderna påverkas också av om skjutsar får erbjudas med någon form av begränsning i t.ex. avstånd mellan hem och skola eller som enbart reseersättning eller terminskort.

Utfallet av reformerna kan också vara mycket varierande för de enskilda kommunerna. Kommunerna påverkas i olika hög grad beroende på antalet elever i verksamheterna samt geografiska och organisatoriska förutsättningar. Ersättningen till de enskilda kommunerna bör därför ta hänsyn till de olika förutsättningar som gäller för att så långt som möjligt kompensera för kommunens verkliga kostnader.

Grundskolan vid val av annan skola än den kommunen anvisat

Bakgrund

Om det behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, funktionshinder för en elev eller någon annan särskild omständighet är eleverna i dag berättigade till skolskjuts. Hemkommunens skyldighet omfattar dock inte sådana elever som väljer att gå i en annan skola än den som kommunen anvisat.

Kommittén har övervägt att på olika sätt utvidga rätten till skolskjuts. Situationer som har lyfts fram är bl.a. att samtliga elever skulle vara berättigade till skolskjuts, vare sig de går i den skola som kommunen anvisat, en fristående skola eller i en annan skola.

Antaganden och beräkningar

Eftersom exakt statistik om skolskjutsar saknas, måste vissa antaganden göras. Olika antaganden och beräkningssätt kan visa olika kostnadsresultat som kan bedömas spegla verkligheten i högre eller mindre grad.

Här följer några exempel på beräkningar som visar kostnaden för utökad möjlighet att få skolskjuts. De olika beräkningarna indikerar kostnader för reformen i storleksordningen 100–450 miljoner kronor.

Antalet elever och genomsnittskostnaden för skolskjuts per kommun

Skolskjutskostnaderna för eleverna⁵ i fristående skolor kan antas motsvara skolskjutskostnaderna per elev i den kommunala grundskolan⁶ i den kommun där eleverna är folkbokförda.

Eftersom flertalet fristående skolor ligger i större kommuner är den genomsnittliga skolskjutskostnaden per elev i dessa kommuner relativt låg. Merkostnaden för elever i fristående skolor blir därmed ca 50 miljoner kronor per år.

⁵ Uppgiften om antalet elever per kommun är hämtad från Jämförelsetal för huvudmän, Del 1 2002 (Skolverket).

⁶ Kostnaden per elev för skolskjuts som redovisas i rapporten Kostnader för barnomsorg, skola och vuxenutbildning 2001 (Skolverket) visar kommunens totalkostnad för skolskjutsar fördelat på antalet folkbokförda elever i kommunen.

Uppgifter om antalet elever som går i *annan kommunal* skola än den som anvisats av hemkommunen, kan inte utläsas ur den officiella statistiken. Inom kort kommer dock en rapport från Skolverket där man kommer att kunna utläsa hur vanligt det är att man väljer annan kommunal skola.

Andelen elever i annan kommuns skolor var, hösten 2001, 0,9 %. Elever som går i en annan skola än den kommunen anvisat antas medföra kostnader som uppgår till minst samma belopp som eleverna i de fristående skolorna. Den totala kostnaden för reformen kan därmed uppskattas till sammanlagt 100–150 miljoner kronor.

Antaganden med hjälp av exempel från Helsingborg

Helsingborg genomförde våren 2002 en studie av sina skolskjuts-kostnader. Studien redovisades i skriften Ekonomiska konsekvenser av nytt regelverk för grundskoleelevers resor mellan hem och skola i Helsingborgs stad.

Den totala kostnaden för Helsingborgs grundskoletransporter uppgår enligt de regler som gällde våren 2002, där skolskjutsarna inte gällde för elever som valt annan skola än närområdesskolan, till 7,2 miljoner kronor. Skolskjutsarna kostade i genomsnitt ca 5 100 kronor per elev och läsår. Transporterna utförs antingen genom traditionell skolskjuts eller med hjälp av linjetrafiken. Eleverna i år 1–3 skall ha minst 2 km, eleverna i år 4–6 minst 2,5 km och eleverna i år 7–9 minst 3 km mellan hemmet och skolan för att vara berättigade till skolskjuts.

Enligt det förslag som behandlas i studien skall de elever som går i sin närområdesskola få skolskjuts. Övriga får färdbevis alternativt resebidrag på f.n. 3 000 kronor per läsår. De sistnämnda, dvs. elever som skulle bli berättigade enligt förslaget, medför 5,5 miljoner kronor i extra kostnader.

Helsingborg anger att 991 elever valt att gå i fristående grundskola (år 1–9). Av dessa kommer 586, eller ca 60 %, att få rätt till skolskjuts om rätten även omfattar elever vid fristående grundskolor.

Hösten 2001 fanns det ca 51 081 elever i landets *fristående skolor*. Om samma andel berättigade elever i fristående skolor antas gälla i hela riket som i Helsingborg, 60 procent, och kostnaden per elev antas vara 5 100 kronor, kan den totala kostnaden för skolskjuts till

fristående skolor uppskattas till ca 150 miljoner kronor per år. Här har förutsatts att eleverna i fristående skolor har samma rätt till traditionell skolskjuts som övriga elever. I Helsingborg skulle dessa elever få färdbevis eller resebidrag.

De elever, som valt en *annan kommunal skola*, och tillkommer som skolskjutsberättigade enligt exemplet Helsingborg, är nära dubbelt så många (1 142) som de berättigade eleverna i de fristående skolorna. Det är svårt att dra generella slutsatser med underlag från enbart en kommun. Förhållandena kan dock bedömas vara likartade i övriga kommuner. Den totala kostnaden för reformen kan därmed beräknas uppgå till 450 miljoner kronor.

Reseersättning utifrån antagande om skolkort för samtliga elever

Det borde vara möjligt att i större städer och i förortskommuner lösa skolskjutsproblemet genom att låta eleverna åka med den reguljära kollektivtrafiken och ge dem terminkort eller motsvarande. Enligt Skolverkets statistik från hösten 2001 ligger 65 % av de fristående grundskolorna i storstadslänen (Stockholm, Skåne och Västra Götaland). Av de fristående skolornas totalt 51 081 elever hösten 2001 återfinns ca 40 000 elever i storstad, förortskommun eller större stad.

En förändring för eleverna i *fristående skolor* ger, med hjälp av uppskattade belopp för terminkort eller motsvarande i de aktuella kommunerna, en kostnadsökning med ca 90 miljoner kronor per år.

Om de elever som valt *annan kommunal skola* också berättigas till fri skolskjuts tillkommer, mot bakgrund av förhållandena i Helsingborgsexemplet, 175 miljoner kronor. Totalt ger detta ca 265 miljoner kronor i extra kostnader.

I beräkningarna förutsätts att samtliga elever får terminkort. Det är inte troligt att alla elever blir berättigade till skolskjuts eller reseersättning. Kostnaderna kan därmed antas bli lägre. Å andra sidan är det inte heller sannolikt att alla berättigade elever kan åka med den ordinarie kollektivtrafiken, utan kan behöva särskild skolskjuts som ger en högre kostnad per elev än ett terminkort.

Slutsats

Kostnaderna, som beräknas vara inom intervallet 100–450 miljoner kronor, kan delvis motsvara en tidigare besparing för kommunerna. Eleverna kan ha mist sin rätt till skolskjuts när de valt en annan skola än den skola som kommunen anvisat. Helsingborg anger i sitt exempel att 2,8 miljoner kronor av det tillskott som behövs, 5,5 miljoner kronor, utgörs av tidigare besparingar p.g.a. att eleverna valt annan skola än närområdesskolan. Den statliga ersättningen kan därför eventuellt reduceras i förhållande till det angivna beloppsintervallet. Å andra sidan kan kostnaderna komma att stiga än mer än beräknat. Erhålls skolskjuts lockar det säkert fler elever att välja annan skola.

Som framgår ovan är den faktiska merkostnaden för kommunkollektivet svår att exakt ange. Det är än mer osäkert att förutsäga den enskilda kommunens kostnader. Har inte kommunen tillgång till en organisation som möjliggör skolskjuts för en större grupp elever, än den som får skjuts i dag, kan större investeringar behöva göras. Skjutsarna för de nya elevgrupperna kan också vara svåra att samordna i den utsträckning som är möjligt för de elever som i dag får skjuts. Dessa nya elevgrupper kan också behöva längre och mer tidskrävande resor. Sammantaget kan det för en del kommuner innebära mycket höga kostnader, särskilt i initialskedet.

Som framgår ovan, kan kostnaderna också vara beroende av om det är möjligt att utnyttja kollektivtrafiken eller om särskilda skolskjutsar måste upphandlas i kommunerna. I de fall kollektivtrafik används kan det finnas kostnader inom trafikbolagen som inte redovisats i den statistik som legat till grund för beräkningarna.

Obligatoriska särskolan (grundsärskolan) vid val av annan skola än den kommunen har anvisat

Bakgrund

Hösten 2001 gick 14 261 elever i den obligatoriska särskolan, varav 414 fullföljde skolgången i en fristående skola. Kostnaden, för skolskjuts per elev folkbokförd i kommunen var, 2001, 28 600 kronor.

Om även elever i den obligatoriska särskolan blir berättigade till skolskjuts, vare sig de går i den skola som kommunen anvisat, en fristående skola eller i en annan skola medför det ökade kostnader för kommunsektorn.

Antaganden och beräkningar

Vissa elever som går i *fristående skolor* kan ha kostnadsfri skolskjuts redan i dag. Kommunen kan, på grund av elevens speciella behov, bedöma det angeläget att eleven får skolgång i just den skola som eleven går i. Här antas dock att samtliga elever som går i fristående skolor inte har tillgång till kostnadsfri skjuts. Kostnaderna beräknas i enlighet med dessa antaganden uppgå till ca 12 miljoner kronor.

I vilken omfattning eleverna väljer *andra kommunala skolor* är inte möjligt att få fram ur den offentliga statistiken. Uppskattningsvis kan kostnaderna för dessa elever vara av samma omfattning som för elever i fristående skolor, dvs. ca 12 miljoner kronor.

Slutsats

Kostnadsökningen, för elever i den obligatoriska särskolan om eleverna får utvidgad rätt till skolskjuts, blir 20–30 miljoner kronor.

Som framgår ovan grundar sig beräkningarna på genomsnittliga skjutskostnader per folkbokförd elev. Den verkliga kostnaden, om eleverna får skjuts, när de själva väljer skola, är svår att exakt ange. Det kan i dessa fall bli fråga om längre transporter än vad eleverna har enligt gällande regler. Kostnaderna kan då bedömas bli högre. I gengäld går säkert en del elever redan i dag i en annan skola än den närmast belägna och får ändå tillgång till kostnadsfri skolskjuts av hemkommunen på grund av de specifika behov eleven har. Denna merkostnad inryms då redan i kommunernas befintliga budgetram.

Skolskjuts för funktionshindrade vid val av annan skola än den kommunen anvisat

Om samtliga funktionshindrade skall få rätt till skolskjuts, även i de fall där kommunen inte anvisat den skola där eleven går, kan kostnaderna öka enligt följande.

Ökade kostnader för funktionshindrades resor	25 miljoner kronor
--	--------------------

Bakgrund

Enligt uppgifter om antalet elever, som bland annat kan avläsas i Skolverkets rapport⁷, finns det ca 2 500 rörelsehindrade, 1 000 synskadade samt 4 000 utvecklingsstörda i träningskolan, dvs. nära 8 000 elever som troligen utnyttjar skolskjuts för att ta sig till och från skolan.

Antaganden och beräkningar

Grundsärskoleeleverna hade 2001 en genomsnittlig skolskjutskostnad på 28 600 kronor⁸. Träningskoleeleverna utgör ca 30 % av elevantalet i den obligatoriska särskolan. Den totala kostnaden är ca 390 miljoner kronor. Om det kan antas att det i huvudsak är träningskoleelever som har skolskjuts blir kostnaden per skjutsad elev ca 90 000 kronor.

Om kostnaderna för övriga funktionshindrade antas vara lägre t.ex. 50 000 kronor per elev kan den sammanlagda kostnaden för funktionshindrades resor motsvara 565 miljoner kronor.

Slutsats

Om vi antar att fritt val av skola för funktionshindrade ger ökade reskostnader motsvarande 5 %, blir merkostnaden ca 25 miljoner kronor.

Förskoleklassen

Bakgrund

Eleverna i förskoleklass har i dag ingen rätt till skolskjuts. Om eleverna i förskoleklassen ges rätt till skolskjuts på samma villkor som eleverna i grundskolan får skolskjuts, innebär det kostnadsökningar för kommunsektorn.

⁷ Beskrivande data om barnomsorg och skola (uppgifterna avser läsåret 1998/99, vilket är senast kända statistik avseende funktionshindrade i grundskolan).

⁸ Kostnader för barnomsorg, skola och vuxenutbildning, budgetåret 2001. Kostnaderna visar kommunernas totalkostnad för skolskjutsar fördelat på antalet folkbokförda elever i kommunen.

Antaganden och beräkningar

Kostnaderna kan bedömas i förhållande till kostnaderna för grundskoleelevernas skolskjuts 2001, enligt Skolverkets rapport (Dnr 2002:1716). Dessa uppgifter redovisar dock bara den genomsnittliga kostnaden för en grundskoleelev, 1 650 kronor per elev, utan hänsyn tagen till ålder eller form av skolskjuts.

Kostnaderna för skolskjuts för elever i förskoleklass uppgår enligt ovan nämnda antaganden till ca 165 miljoner kronor. Beloppet gäller för 99 615 elever, dvs. det antal barn som gick i förskoleklass höstterminen 2001 enligt Skolverkets rapport⁹. Om hänsyn tas till enbart de som går i kommunala förskoleklasser blir kostnaden ca 10 miljoner kronor mindre. Om även de elever som valt annan kommunal förskoleklass än den som kommunen anvisat, exkluderas ur materialet kan kostnaderna antas bli ytterligare några miljoner kronor lägre än de ovan redovisade kostnaderna anger.

Slutsats

Kostnaderna om eleverna i förskoleklassen berättigas till skolskjuts på samma villkor som eleverna i grundskolan uppskattas till 150–165 miljoner kronor. Det lägre beloppet förutsätter att bara elever som går i den av kommunen anvisade förskoleklassen får rätt till skolskjuts.

Ju yngre eleverna är desto svårare kan det vara att klara den aktuella trafiksituationen som fotgängare eller cyklist. Det kan också vara svårt att utnyttja den reguljära kollektivtrafiken, vilket innebär att särskilda skolskjutsar kan behöva anlitas. Kostnaden per elev kan därmed tänkas bli högre än vad den genomsnittliga kostnaden för en grundskoleelev är. Å andra sidan kan det tänkas att färre elever i förskoleklassen har en resväg som kräver transport, jämfört med äldre elever.

De enskilda eleverna som kan behöva skolskjuts kan komma att kosta alltifrån 0 kronor upp till en avsevärt högre summa än den som angivits som genomsnittskostnaden för grundskoleelever. I de enskilda fallen måste hänsyn tas till den befintliga organisationen för skolskjutsar i kommunen samt tillgången på kollektivtrafik och/eller tillgängliga skolskjutsfordon och chaufförer.

⁹ Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2002, del 2.

Fritidshemmen

Bakgrund

Eleverna har i dag ingen rätt till skolskjuts till eller från fritidshemmet.

Antaganden och beräkningar

Det är även här svårt att exakt beräkna kostnaderna för kommunerna om fritidshemsbarnen skall få rätt till skolskjuts till och från fritidshemmet. Kostnaderna bedöms utifrån den genomsnittliga skolskjutskostnaden för en grundskoleelev. Det fanns hösten 2002 totalt 336 508 inskrivna barn i fritidshemsverksamheten (även förskoleklassbarn). Om kostnaderna per barn i fritidshemsverksamheten beräknas kosta i genomsnitt samma per elev som i grundskolan år 2001, 1 650 kronor, blir den totala kostnaden för fritidshemsbarnen drygt 550 miljoner kronor per år.

En del av dessa kostnader svarar säkert kommunerna för redan i dag. Barnen kan ha fått busskort av kommunen eller har möjlighet att använda särskild skolskjuts till skolan från hemmet på morgonen. Här bör också noteras att innan utbyggnaden av fritidshemsverksamheten tillhandahöll kommunerna skolskjuts för en större andel barn i den aktuella åldern än vad de gör i dag.

Om kommunernas skyldighet kommer att omfatta även fritidshemsbarnen kan därför den statliga kostnaden uppskattas stanna vid ett lägre belopp, kanske ca 200 miljoner kronor per år.

Om hänsyn tas till även familjedaghemsbarnen i åldern 6–12 år blir det ytterligare ca 10 000 barn som blir berättigade till skolskjuts. Dessa barn medför en kostnad motsvarande drygt 16 miljoner kronor. Eftersom även dessa barn, redan i dag, delvis kan ha tillgång till skjuts bekostad av kommunen, bör merkostnaden stanna på en lägre kostnad. Här kan det dock bli frågan om tre skjutsar per dag, vilket kan öka beloppet. Uppskattningsvis kan kostnaden beräknas till ca 15 miljoner kronor årligen.

Vid en utökad rätt till fritidshemsplats, beräknas antalet elever öka med drygt 40 000. Denna utökning kan ge merkostnader motsvarande ca 70 miljoner kronor. Dessa elever har troligen redan skolskjuts och ger därmed inga extra kostnader, om inga särskilda turer måste ordnas just för denna grupp nya barn.

Slutsats

Den totala kostnaden för skolskjuts till fritidshemsbarn uppskattas till drygt 200 miljoner kronor. Kostnadsuppgiften utgår från skolskjutskostnaden per elev i grundskolan reducerad med en uppskattad volym av de skjutsar som kommunerna redan i dag tillhandahåller de aktuella åldersgrupperna, i form av skjutsar till och från fritidshemmet.

De beräknade kostnaderna påverkas i hög grad av hur många olika turer kommunerna kommer att bli skyldiga att anordna för att barnen skall få sin rätt tillgodosedd och hur effektiv skjutsorganisation den enskilda kommunen kan ordna. Initialt kan kostnaderna vara högre än vad som antagits ovan på grund av att befintlig organisation inte klarar det ökade behovet av skolskjutsar.

Slutsats

Kostnaden bygger på en genomsnittskostnad i den obligatoriska särskolan. De flesta elever som väljer att gå ytterligare ett år kan antas vara träningskoleelever, vilka är mer resurskrävande än grundsärskoleelever. På grund av att just dessa elever sannolikt har behov av hjälp även utanför skolan kan kostnadsreduceringar till en del ske inom annan kommunal verksamhet och därmed kompensera de högre kostnaderna för denna elevgrupp.

Trots att kostnaderna, enligt ovan, kan förväntas öka för eleverna i grundsärskolan kan kostnaderna antas bli oförändrade för särskolan i sin helhet. Det extra år som eleverna kan antas gå i grundsärskolan om möjlighet ges, kan medföra att elevernas benägenhet att gå i gymnasiesärskolan minskar. Därmed förändras inte den totala skoltiden i förhållande till vad som nu är fallet.

Kostnadskonsekvenser med anledning av utökad timplan för elever i utbildning inom ämnesområden (träningsskoleelever)

Dessa elever skall i likhet med övriga elever ha en utbildning som omfattar minst 6 665 timmar.

Den totala kostnadsökningen i kommunerna är av mycket begränsad omfattning.

Antaganden och beräkningar

Skolverket har genomfört en undersökning av de ekonomiska konsekvenserna av förslaget. Undersökningen omfattar 20 skolor/rektorer. En majoritet av rektorerna (11 st) uppger att den föreslagna ändringen inte kommer att medföra några ökade kostnader för lärare och assistenter.

I de fall kostnader uppstår för lärarlöner kan den ökade tiden i skolan innebära att eleverna tillbringar mindre tid i fritidsverksamheten och eventuellt på elevhem. Kommunernas kostnader för skolbarnsomsorg, korttidstillsyn enligt LSS och "elevboende" minskar således när eleverna får fler timmar i skolan.

Den föreslagna ökningen av undervisningstiden i grundsärskolan kommer enbart att innebära marginella nettokostnadsökningar för kommunerna. Kostnadsökningen (ca tre miljoner kronor) beräknas därför kunna rymmas inom befintliga budgetramar).

Kostnadskonsekvenser med anledning av betygsregleringen

Kommittén föreslår att enbart lärare med föreskriven utbildning eller lärare med tillsvidareanställning skall få sätta betyg samt rätt till omprövning av betyg. Förslagen bedöms öka kommunernas kostnader med ca 150 miljoner kronor.

Lärare för betygsättning	125 miljoner kronor
Omprövning av betyg (exkl. rektorsinsatser)	22 miljoner kronor

Lärare för betygsättning

Bakgrund

Betyg beslutas av läraren. Enligt förslaget skall skollagen kompletteras med krav på särskilda lärare för betygsättning när läraren inte är behörig. Även den som inte har föreskriven utbildning, men ändå anställts utan tidsbegränsning enligt 2 kap. 14 §, har enligt förslaget rätt att sätta betyg.

Uppgifterna i nedanstående tabell är hämtade från Skolverkets rapport Pedagogisk personal i barnomsorg, skola och vuxenutbildning – bedömning av behov och tillgång. Materialet bygger på statistik från hösten 2001. Uppgifterna inkluderar även lärare vid fristående skolor.

Tabell: Personal, omräknat till heltidstjänster, som saknar pedagogisk högskoleutbildning

	Ped. personal omr. till heltid	Andel som saknar högskoleutb. %	Antal som saknar högskoleutb.
Gymnasieskola	25 271	20,8	5 256
Grundskola	82 330	18,2	14 984
Komvux	6 765	25,2	1 705

Av ovanstående heltidstjänster utan pedagogisk högskoleutbildning har 2 811 inom gymnasieskolan, 5 408 inom grundskolan och 754 inom komvux tillsvidareanställningar.

Antaganden och beräkningar

Om de obehöriga lärarna antas ha lärare för betygsättning 2 veckor per år (en vecka per termin) kan kostnaderna motsvara ca 6 % av en lärares heltidslön (2 veckor av 34 veckors undervisning per år).

Grundskolan och gymnasieskolan

Om samtliga lärare i gymnasieskolan och 20 % av lärarna i grundskolan utan pedagogisk högskoleutbildning eller tillsvidareanställning antas sätta betyg och dessa under 2 veckor har betygsättande lärare till sin hjälp, blir det en merkostnad, som uppgår till 105 miljoner kronor per år². Grundskolans andel av beloppet utgör 40 miljoner kronor.

Komvux

Om samtliga lärare inom komvux utan pedagogisk högskoleutbildning eller tillsvidareanställning antas ha lärare för betygsättning under två veckor per år, får kommunerna en merkostnad, som uppgår till 17 miljoner kronor årligen.

Övriga skolformer

Totalt finns ca 700 obehöriga lärare i särskolan, särsvux och den statliga specialskolan. Om behov av lärare för betygsättning bara beräknas uppstå i gymnasiesärskolan och särsvux kan kostnadsökningen uppskattas till 2,5 miljoner kronor.

² Enligt löneuppgifter från Svenska Kommunförbundet, avs. nov. 2001

Övrigt

Det kan noteras att kommunerna i dag har en reducerad kostnad för icke behöriga lärare som kan uppskattas till nära 1,5 miljard kronor.

Beräkningen grundar sig på uppgifterna om antalet lärare som saknar pedagogisk högskoleutbildning (enligt ovan) och lönedifferensen mellan dem och tillsvidareanställda lärare.

Omprovning av betyg

Bakgrund

En bestämmelse om omprovning av betyg föreslås i skollagen. För att omprovningen skall få önskad effekt och inte hindra elevens möjligheter till fortsatta studier förutsätts ett enkelt och snabbt förfarande i samband med omprovningen. Omprovningen antas ske på lokal nivå. Med lokal nivå menas här att omprovningen görs av rektor och annan lärare än den som har satt betyget. Huvudmannen utser lärare från en annan skolenhet. Den medbedömande läraren skall ha föreskriven lärarutbildning eller vara lärare med tillsvidareanställning. Samma modell föreslås gälla för såväl offentliga skolor som för enskilda. Resultatet av omprovningen skall inte kunna överklagas.

Omprovningen skall begränsas till sådana betyg som får rättsverkan genom att de t.ex. utgör förutsättning för högre studier. Betyg som det här kan bli frågan om är slutbetyg från grundskolans årskurs 9 och slutbetyg ifrån gymnasieskolan, särskolan, gymnasiesärskolan, specialskolan och komvux.

Omfattningen av antalet omprovningar är ytterst svår att förutsäga. Med sannolikhet är kostnaderna högre den första tiden innan elever, lärare och skollledning fått erfarenhet av att hantera de nya förutsättningarna. Elever lär sig när det är lönt att diskutera sina betyg efter att tidigare elever prövat sina möjligheter att få betygen justerade. Personalen lär sig med tiden att hitta rutiner och möjligheter till effektivitetsvinster för att klara elevernas begäran om omprovning. I detta sammanhang kan nämnas att Skolverket i år haft i uppdrag att genomföra kompetensutveckling av lärare i grundskolan, gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning om kunskapsbedömning och betygssättning.

Gymnasieskolan

Kostnaderna för gymnasieskolan kan beräknas enligt följande.

Vid varje gymnasieenhet antas en rektor vara sysselsatt en vecka per år med omprövningar. För den medbedömande lärarens del beräknas tidsåtgången vara längre. Naturligtvis är det inte bara en lärare som är inblandad. Flera ämnen kräver flera lärare. Den sammanlagda tiden för de anlitade lärarna antas vara två veckor.

Kostnaden för en rektor under en vecka, beräknas till ca 12 000 kronor, inklusive arbetsgivaravgifter (månadslön 33 000 kr). Hösten 2001 fanns det 654 gymnasieskolor. Kostnaderna för skolledarnas arbete för omprövning av betyg i gymnasieskolan kan därmed uppskattas till nära 8 miljoner kronor per år. Lärarlönen för två veckors arbete per år kan på motsvarande sätt beräknas till ca 16 000 kronor inklusive arbetsgivaravgifter (månadslön 23 000 kr). Om samtliga gymnasieskolor i genomsnitt kan behöva avlöna en eller flera lärare per år till en kostnad av 16 000 kronor, blir den sammanlagda kostnaden för kommunerna ca 10 miljoner kronor. Kostnaderna för omprövning av gymnasiebetyg kan alltså beräknas till sammanlagt 18 miljoner kronor per år för både bedömare och rektor.

Grundskolan

När det gäller omprövning av grundskolebetyg är det om möjligt ännu svårare att uppskatta den kostnad som förslaget kan medföra. För närvarande lämnar drygt 100 000 elever grundskolan varje år. Av de elever som lämnade grundskolan 2001 gick 97 % vidare till gymnasieskolan. Allt fler elever har kommit in på de program som de vill gå på. Läsåret 2001/02 kom 83 % av de sökande in på sitt förstahandsval. I storstäderna var det i genomsnitt åtta av tio. Glesbygdskommunerna hade högst andel sökande som kom in, 86 %.

Vid en möjlighet till omprövning kan det bedömas vara just de elever som inte kan komma in på sitt förstahandsval som vill få sina betyg omprövade. De elever som vill ha omprövning kan därmed bedömas finnas bland dessa, ca 18 000 elever, som motsvarar den andel som inte kommit in på sitt förstahandsval.

Allt fler elever kan tänkas komma in på de program och skolor de önskar, genom att kommunerna själva har en viss möjlighet att

organisera verksamheten så att allt fler elever får sina första handsval tillgodosedda. I de fall många elever söker till specifikt attraktiva kommunala skolor eller program eller fristående gymnasieskolor kan det dock vara svårt att tillgodose allas önskemål. Även om de flesta kommuner försöker tillgodose elevernas första handsval, och betygens betydelse därmed minskar, kan nämnas att t.ex. Stockholm infört intagning enbart på betyg. Detta kan eventuellt få betydelse för intresset för omprövning av grundskolebetyg.

Det fanns totalt 5 075 grundskolor läsåret 2001/02. Cirka 1 500 av dessa skolor hade elever i årskurs 9 och kan därmed komma att påverkas av förslaget till omprövning av betyg. Mot bakgrund av det ovan angivna antalet elever som kan beröras, är det i genomsnitt 12 elever per skola som skulle kunna vara intresserade av att få sina betyg i ett eller flera ämnen omprövade. Sannolikt kommer inte samtliga dessa elever att kräva någon justering av betygen och flertalet av de elever som begär omprövning kommer att göra det i enbart ett eller ett par ämnen.

Under ovan nämnda förutsättningar skulle omprövningen inom grundskolan uppskattningsvis kunna komma att belasta en rektor och en lärare per skola en halv vecka vardera, varje år. Kostnaderna per år och skola uppgår därmed till 5 000 kr för rektor inklusive arbetsgivaravgifter (månadslön 30 000 kr) och 4 000 kronor för lärare (månadslön 24 000 kronor). Den totala kostnaden för samtliga skolor med elever i årskurs 7-9 blir enligt denna beräkningsmetod ca 13,5 miljoner kronor, varav personalkostnader för rektorer utgör 7,5 miljoner kronor.

Komvux

Hösten 2001 fanns det 317 206 elever i komvux. Omräknat till heltidsstuderande var det 194 951 elever. Även dessa elever skall enligt förslaget ha rätt till omprövning av betyg. Hur många komvuxelever som kommer att vara missnöjda med sina betyg och begära omprövning är naturligtvis i likhet med benägenheten till omprövning i övriga skolformer svårt att förutsäga.

Som antagande förutsätts att kostnaderna för omprövning i komvux förhåller sig som till kostnaderna i gymnasieskolan på samma sätt som antalet heltidsstuderande i komvux förhåller sig till antalet gymnasieelever. Om komvuxeleverna kommer att använda

sig av omprövningsrätten i högre grad kan ju den beräknade kostnaden som utgår ifrån gymnasieskolan antas vara för låg. Men det kan också vara så att omprövningarna blir färre p.g.a. att vuxna elever har lättare att förutse sina möjligheter att höja betyg efter omprövning och därför bara begär detta i de fall de känner sig säkra på att nå ett positivt resultat.

De heltidsstuderande komvuxeleverna var hösten 2001 ca 60 % av antalet elever i gymnasieskolan. Kostnaderna för omprövning i komvux beräknas därför uppgå till ca 60 % av kostnaderna för gymnasieskolan, dvs. 11 miljoner kronor, varav rektorsinsatsen beräknas uppgå till 5 miljoner kronor.

Grundsärskolan och gymnasiesärskolan

Kostnaderna i särskolan kan bedömas som ytterst marginella. I grundsärskolan ges bara betyg i de fall eleven eller elevens vårdnadshavare begär det. Inte heller i gymnasiesärskolan kan det antas bli så vanligt förekommande att det kan komma att belasta rektor och lärare i någon nämnvärd omfattning.

Specialskolan

Specialskolorna finansieras av staten. Kommunerna betalar bara en mindre del i avgift för de elever som tas emot i skolan.

Kostnaderna kan antas vara marginella. Hösten 2001 fanns det 68 elever i årskurs 9 och 85 elever i årskurs 10.

Ledningsfunktionen

Många förslag har lagts från statens sida som påverkat skolleningen. Medel för merarbetet i de föreslagna åtgärderna har sällan diskuterats. Här kan t.ex. nämnas kravet på kvalitetsredovisning samt lämplighetsprövning av personal. I det sistnämnda exemplet krävs t.ex. ett mer noggrant rekryteringsförfarande än före lagstiftningen.

I regeringens utvecklingsplan Utbildning för kunskap och jämlikhet (skr. 2001/02:188) behandlas ledarskapet. Regeringen menar att en samlad bild av utvecklingen och skillnader mellan olika kommuner saknas när det gäller rektors förutsättningar för ett

modernt ledarskap. Särskilt gäller detta hur ledningsorganisation och arbetsorganisation för stöd för rektors ledarskap utvecklas. Regeringen avser därför, enligt utvecklingsplanen, att ta initiativ till att skolans ledningsstruktur kartläggs och utvärderas. Frågan har också belysts i budgetpropositionen för 2003. Det är därför tveksamt om rektorsinsatsen för omprövningen skall redovisas och ersättas som en särskild kostnad i detta sammanhang.

Kostnadskonsekvenser av rätt till överklagande av särskilt stöd

Kommitténs förslag ger möjlighet till överklagande av beslut om elevers rätt till särskilt stöd. Därmed beräknas kostnaderna öka för Skolväsendets överklagandenämnd.

Merkostnader 0,8 – 1,6 miljoner kronor

Bakgrund

I dag kan beslut om särskild undervisningsgrupp överklagas genom förvaltningsbesvär. Det rör sig om ca 5 ärenden per år.

För närvarande handlägger Skolväsendets överklagandenämnd drygt 600 ärenden per år. Överklagandenämndens totala kostnader inklusive lokaler och inventarier är ca 2,5 miljoner kronor. Varje ärende kan därför uppskattas kosta ca 4 000 kronor.

Framtida överklaganden

För att få en uppskattning om antalet ärenden som kan komma att överklagas har ansvariga för Skolverkets anmälningar i stödärenden tillfrågats. De säger sig ha mycket svårt att ange hur många de kan tänkas bli, men menar dock att som en mycket grov uppskattning bör antalet ärenden per år ligga i intervallet 200–400. Mot denna bakgrund antas kostnaderna ligga mellan 0,8 och 1,6 miljoner kronor.

Skolverkets tillsyn

Det är mycket vanskligt att i förväg bedöma i vad mån Skolverkets tillsyn kan komma att beröras av förslaget.

Skolverkets enhet för tillsyn behandlar särskilt stöd i skolan även i de fall det inte finns beslut fattade om åtgärdsprogram. Överklagandenämnden kommer bara att ta ställning till de beslut som har fattats av rektor som rör åtgärdsprogrammen för stöd. En del överklaganden kommer förmodligen, beroende på ärendets karaktär, att behöva behandlas som tillsynsärenden även om beslut i fråga om stöd finns. En del ärenden kommer endast att behöva behandlas i Överklagandenämnden och andra kan komma att kräva behandling både som tillsynsärende och i Överklagandenämnden. Kostnaderna för Skolverkets tillsyn i ärenden för särskilt stöd bedöms därför inte kunna reduceras.

Slutsats

Merkostnaderna för möjlighet till överklagande i Överklagandenämnden av åtgärdsprogrammen för stöd bedöms ligga i storleksordningen 0,8–1,6 miljoner kronor per år.

Kostnadskonsekvenser med anledning av rätt för barn till beskickningsmedlemmar att delta i skola, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

Förslaget innebär ökade kostnader för kommunerna

Barn från länder inom och utom EU/EES ca 40 miljoner kronor
(Barn från länder utanför EU/EES ca 35 miljoner kronor)

Underlag

Kostnadsberäkningarna är baserade på kommunernas bokslut för år 2001 enligt Skolverkets rapport (dnr. 2002:1716). Uppgifter om antalet barn har hämtats från regeringskansliets statistik avseende barn till beskickningsmedlemmar. Uppgifterna visar inte ett genomsnitt av antalet barn som vistas i Sverige under en viss tids-

period, utan speglar enbart bilden av hur det ser ut vid ett visst tillfälle under 2002.

Förskoleklassen

Det finns 24 st. 6-åringar som kan antas gå i förskoleklass. Kostnaderna för dessa barn har beräknats uppgå till 890 000 kronor. Om ingen ersättning ges för barn som kommer från EU/EES uppgår statens kostnad till 780 000 kronor.

Grundskolan

Antalet elever i grundskoleåldern (7-15 år) är för närvarande 318. Kostnaderna beräknas uppgå till ca 19 miljoner kronor. Tas ingen hänsyn till barn som kommer från EU/EES uppgår kostnaden till ca 17 miljoner kronor.

Gymnasieskolan

Med den genomsnittliga programkostnaden som grund och under förutsättning att nästan samtliga barn i denna åldersgrupp (97,5 %) går i gymnasieskolan beräknas dessa elevers (113) skolgång till ca 9 miljoner kronor. Om ingen hänsyn tas till elever inom EU/EES blir kostnaden 7,5 miljoner kronor. Det kan dock vara troligt att eleverna föredrar ett studieförberedande program, vars kostnader är lägre än genomsnittskostnaden. Å andra sidan kan eleverna tänkas få extra resurser i form av svenska som andraspråk och i det egna modersmålet, vilket kan fördyra deras skolgång.

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

Barn i förskoleåldern 1-5 år antas delta i barnomsorg i samma utsträckning som de svenska barnen gör. Beräkningarna utgår ifrån att de deltar i förskolan och inte är i familjedaghem. Barnen i förskoleklassen och skolan antas delta i skolbarnsomsorg i samma omfattning som övriga barn i Sverige gör. Beräkningarna utgår ifrån kostnaden för en fritidshemsplats.

Det har inte varit möjligt att få information om inkomsterna för familjerna som har barn. Det har inte heller varit möjligt att få uppgift om antalet barn per familj och barnens ålder. Avgifterna grundar sig därför inte på statistiska underlag utan är skattade efter en rimlighetsbedömning.

I genomsnitt antas det finnas två barn per familj. De två barnen i familjen antas tillhöra samma åldersgrupp. I åldersgruppen 4–5 år har allmänna förskolan beräknats få till följd att kommunerna nedsätter maxtaxeavgiften motsvarande tre timmar av en heltidsplats (3/8). Föräldrarna förväntas ha en sammanlagd lön som ger avgifter enligt maxtaxetaket. Avgifterna har beräknats under 10 månader per år.

Kostnaderna för en fritidshemsplats för en 10–12-åring har beräknats motsvara 80 % av genomsnittskostnaden för en plats.

I åldern 1–5 år beräknas 88 barn vilja delta i förskoleverksamhet. Nettokostnaden uppgår, enligt ovan nämnda antaganden, till ca 7 miljoner kronor. Om inte kostnaderna för barnen från länder inom EU/EES skall ersättas uppgår antalet barn till 80 och kostnaderna kan reduceras med ca 0,5 miljoner kronor.

Totalt 93 barn antas vara på fritidshem i åldersgruppen 6–12 år och ger enligt ovan nämnda beräkningsgrunder en nettokostnad runt 2 miljoner kronor. Om inte barnen som kommer från länder inom EU/EES skall ingå, minskar antalet barn till 80 och kostnaderna med ca 300 000 kronor.

Det är bara ett fåtal barn i Sverige i åldern 10–12 år som deltar i skolbarnsomsorgen (8,5 %). Det finns dock även öppen fritidsverksamhet för denna åldersgrupp. Skolverket har i rapporten Barnomsorg – tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 10–12 år med olika social bakgrund angivit att 5 % av 10–12 åringarna deltar i denna form av verksamhet. Det finns ingen kostnadsstatistik per deltagare för den öppna fritidsverksamheten. Med hjälp av den information som finns att tillgå, uppskattas denna form av verksamhet ge ytterligare kostnader motsvarande ca 50 000 kronor.

Internationella organisationer

Kostnader för skola och barnomsorg för barn till anställda i internationella organisationer ingår i ovanstående beräkningar. Kostnaderna för dessa barn/elever kan uppskattas till ca 2 miljoner kronor.

Kostnadskonsekvenser med anledning av skyldighet för kommunerna att erbjuda förskola/fritidshem i stället för familjedaghem

Kommitténs förslag att låta alla barn som vill välja förskola/fritidshem i stället för familjedaghem inom en 5-årsperiod kan påverka kommunernas budget med 100–175 miljoner kronor enligt följande.

1–3 år	25 miljoner kronor
4–5 år	75 – 150 miljoner kronor
6–9 år	0,3 miljoner kronor
10–12 år	0,1 miljoner kronor

1–3 år

Hösten 2001 fanns 22 723³ barn, som var tre år eller yngre, inskrivna i familjedaghem. Föräldraundersökningen från 1999⁴ visar att 90 % av föräldrarna med barn 1–5-år var nöjda med familjedaghem som omsorgsform. Av dem som inte är nöjda vill ca hälften välja annan omsorgsform (kommunal eller enskild förskola).

Kostnadsskillnaden per inskrivet barn i omsorg i förskola i förhållande till familjedaghem var enligt Skolverkets rapport⁵ ca 25 000 kronor. Om hälften av dem som inte är nöjda med familjedaghem som omsorgsform, dvs. ca 1 000 barn, väljer att vara i förskola hela dagen, blir merkostnaden i förhållande till familjedaghem ca 25 miljoner kronor.

Avgifterna påverkas inte eftersom föräldrarna betalar samma avgift i familjedaghem som i förskola. Finns det några skillnader i avgiftsuttag är det ett kommunalt beslut som inte inverkar på dessa beräkningar.

4–5 år

I propositionen Mactaxa och allmän förskola m.m. (prop. 1999/2000:129) antogs 60 % av familjedaghemsbarnen välja att gå del av dagen i allmän förskola.

³ Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2002, del 2

⁴ Barns omsorg, tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1-12 år med olika social bakgrund

⁵ Kostnader för barnomsorg, skola och vuxenutbildning, budgetåret 2001

Kostnadsskillnaden mellan familjedaghemsbarn och förskola uppgår till ca 25 000 kronor per barn (se ovan). Det fanns ca 17 000 barn i familjedaghem hösten 2001 i åldern 4–5 år⁶. Om samtliga 60 %, motsvarande ca 10 000 barn hösten 2001, vill gå i förskola hela omsorgstiden, ger det kostnadsökningar motsvarande 250 miljoner kronor. Föräldraavgifterna påverkas inte, eftersom det normalt är samma avgift i förskola som familjedaghem.

Enligt propositionen Maxtaxa och allmän förskola ersätts kommunerna fr.o.m. införandet av allmän förskola med 10 000 kronor per plats för de kostnader familjedaghemsbarnens dubbla verksamheter förorsakar. Denna ersättning motsvarar 100 miljoner kronor för det antal barn som antagits enligt ovan.

Under förutsättning av att samtliga de barn som i propositionen Maxtaxa och allmän förskola m.m. antogs vilja gå del av dagen i allmän förskola nu vill ha heldagsomsorg i förskola, kan kommitténs överväganden uppskattas ge merkostnader motsvarande 150 miljoner kronor.

Om bara hälften av de barn som antogs vilja gå del av dagen i allmän förskola enligt propositionen om Maxtaxa och allmän förskola m.m. kommer att vilja gå hela dagen i förskola uppgår merkostnaden till 75 miljoner kronor.

6–9 år

Hösten 2001 fanns det 8 887 barn i åldersgruppen 6–9 år som var placerade i familjedaghem. Enligt föräldraundersökningen (tabell 17)⁷, var 96 % av föräldrarna, till de barn som hösten 1999 var placerade i familjedaghem, nöjda med omsorgsformen. Det kan därmed antas att 4 % vill byta omsorgsform. Det motsvarade, hösten 2001, 355 barn.

År 2001 kostade ett inskrivet barn i familjedaghem 65 600 kronor. De flesta barn i familjedaghem är i förskoleåldern och har längre vistelsetid än skolbarnen. De kräver dessutom vanligtvis mindre omsorg den tid de tillbringar i verksamheten än yngre barn. Kostnaderna kan därför uppskattas till ca 28 000 kronor per barn. Det är ca 800 kronor lägre än för en plats i fritidshem⁸. Vill 355 barn som nu är i familjedaghem börja i fritidshem ger det ökade

⁶ Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2002, del 2

⁷ Barns omsorg, tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1-12 år med olika social bakgrund

⁸ Kostnader för barnomsorg, skola och vuxenutbildning, budgetåret 2001

kostnader för kommunsektorn motsvarande knappt 300 000 kronor.

Avgifterna påverkas inte eftersom barnen troligen har samma avgift oavsett omsorgsform. Maxtaxereformen gör ingen skillnad mellan dessa former av skolbarnsomsorg.

10–12 år

Enligt uppgifter från Skolverket befinner sig mindre än 0,5 % av barnen i denna åldersgrupp i familjedaghem. Hösten 2001 var det 954 barn⁹. Enligt föräldraundersökningen (tabell 17)¹⁰ var 91 % av föräldrarna med 10–12-åringar nöjda med familjedaghem som omsorgsform. Om de som inte är nöjda, 9 % av barnen (85 barn), antas önska plats i fritidshem i stället för familjedaghem, kan kostnaderna beräknas öka med ca 55 000 kronor per år.

Beräkningarna grundar sig på mellanskillnaden mellan kostnaden för en plats i familjedaghem för 10–12 åringar, 22 200 kronor, och en plats i fritidshem, knappt 23 000 kronor (80 % av platsbyggnadskostnaden för barn 6–12 år)¹¹. Avgifterna påverkas normalt inte vid byte från familjedaghem till fritidshem.

Kostnadskonsekvenser med anledning av elevföreträdares rätt till särskilt stöd

Elevföreträdare skall, enligt förslaget, om de så önskar, ges särskilt stöd i skolarbetet för att de skall kunna fullgöra sitt uppdrag.

Lagregleringen innebär mycket begränsade kostnadsökningar.

Antaganden och beräkningar

Läsåret 2001/02 fanns det 5 075 grundskolor och 654 gymnasieskolor, dvs. sammanlagt ca 5 700 skolor. Om det vid varje skola beräknas finnas ca 20 elevföreträdare ger det sammanlagt ca 115 000 elevföreträdare i landets skolor. Om 5 % eller ca 5 000 av dessa elevrepresentanter behöver extraundervisning i genomsnitt 2

⁹ Barnomsorg, skola och vuxenutbildning i siffror 2002, del 2

¹⁰ Barns omsorg, tillgång och efterfrågan på barnomsorg för barn 1-12 år med olika social bakgrund

¹¹ Kostnader för barnomsorg skola och vuxenutbildning, budgetåret 2001

timmar per år behövs 10 000 lärartimmar för att täcka behovet, vilket kan antas kräva 6 lärartjänster. Ingen förberedelseid kan antas vara nödvändig i dessa fall. Kostnaderna för dessa 6 lärartjänster uppgår till ca 2,5 miljoner kronor inklusive arbetsgivaravgifter (månadslön 23 000 kronor).

Även komvux kan antas ha elevrepresentanter som kan behöva extra undervisning för att de skall kunna fullgöra sitt uppdrag. Kostnaderna för skyldigheten inom komvux påverkar inte nämnvärt ovan angivna belopp.

Slutsats

Kostnaderna är av en sådan begränsad omfattning att de kan anses vara försumbara för kommunsektorn och den enskilda skolan. Organisatoriskt bör det vara möjligt att följa bestämmelserna utan att det nämnvärt påverkar skolornas och kommunernas ekonomiska ramar.

Kommunallagens bestämmelser om planering, uppföljning och internkontroll

I kommunallagen (1991:900) används inte uttryckligen begreppen uppföljning och utvärdering. Istället beskrivs de kommunala organens uppgifter i termer av att se till, föra räkenskaper över, redovisa, redogöra för och ha uppsikt över.

Översiktligt bygger den kommunala regleringen på tre funktioner: budget (planeringen), (års)redovisning (uppföljning och utvärdering) och intern kontroll, även om den senare inte alltid benämns så.

Budget – planering

I 8 kap. 5 § kommunallagen föreskrivs att budgeten skall innehålla en plan för verksamheten och ekonomin under budgetåret. Genom kravet på verksamhetsplan ”markeras att det är fullmäktige som ytterst avgör de politiska prioriteringarna mellan olika verksamhetsgrenar och därvid ytterst hur de ekonomiska resurser skall fördelas. ... En sådan plan torde vara nödvändig i ett system med målstyrning” (prop. 1990/91:117 *Ny kommunallag* s. 118 och 212). Ingenting sägs vare sig i lagen eller förarbetena om vad planen för verksamheten skall innehålla.

Årsredovisning – uppföljning och utvärdering

I 3 kap. 9 § kommunallagen anges att fullmäktige beslutar i ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen eller landstinget. Ett av de ärenden som anges är årsredovisningen. Denna skall enligt 8 kap. 17 § senast den 15 april året efter det år som redovisningen avser lämnas över till fullmäktige och revisorerna och hållas tillgänglig för allmänheten (19 §).

Årsredovisningen skall enligt 3 kap. 1 § lagen (1997:614) om kommunal redovisning redogöra för utfallet av verksamheten, verksamhetens finansiering och den ekonomiska ställningen vid räkenskapsårets slut och enligt 2 § samma lag bl.a. innehålla en *förvaltningsberättelse*.

Förvaltningsberättelsen skall sedan i sin tur enligt 4 kap. 1 § innehålla en översikt över utvecklingen av kommunens eller landstingets verksamhet. Upplysningar skall även lämnas om bl.a. sådana händelser av väsentlig betydelse som har inträffat under räkenskapsåret eller efter dess slut och andra förhållanden som är av betydelse för styrningen och uppföljningen av den kommunala verksamheten.

Intern kontroll

Styrelsen (dvs. kommunstyrelsen eller landstingsstyrelsen) skall enligt 6 kap. 1 § kommunallagen leda och samordna förvaltningen av kommunens eller landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders verksamhet.

Nämnderna skall var och en inom sitt område enligt 6 kap. 7 § se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de föreskrifter som gäller för verksamheten. De skall också se till att den *interna kontrollen* är tillräcklig samt att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.

Detta gäller också när vården av en kommunal angelägenhet med stöd av 3 kap. 16 § har lämnats över till någon annan. Innan detta sker skall fullmäktige enligt 3 kap. 19 § se till att kommunen eller landstinget tillförsäkras en möjlighet att *kontrollera och följa upp* verksamheten

Revisorerna granskar inte bara de ekonomiska förhållandena utan prövar också om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt sätt och om den interna kontrollen som görs inom nämnderna är tillräcklig (9 kap. 9 §).

Begreppet ”intern kontroll” är inte definierat i kommunallagen. Propositionen *En förstärkt kommunal revision* (prop. 1998/99:66), som bl.a. ledde till vissa förtydliganden i 6 kap. 7 § kommunallagen om nämndernas ansvar för den interna kontrollen inom sina respektive verksamheter, anger emellertid på s. 59 följande.

Med intern kontroll avses dock i administrativa sammanhang dels nämndens bestämmelser om bl.a. fördelning av ansvar och befogenheter, dels systematiskt ordnade interna kontroller av organisation, redovisningssystem och administrativa rutiner. I propositionen *Ny kommunallag* (prop. 1990/91:117 s. 197) sägs att nämnderna själv får bestämma hur de konkret skall se till att de får den information de behöver för att kunna kontrollera verksamheten.

Syftet med den interna kontrollen är att säkra en effektiv förvaltning och att undvika att det begås allvarliga fel. En god intern kontroll skall således bidra till att ändamålsenligheten i verksamheten stärks och att den bedrivs effektivt och säkert med medborgarnas bästa för ögonen.